

SOCIETATEA ROMÂNĂ DE LINGUISTICĂ
S E R I A   I I .   S T U D I I ,   3 .

NICOLAE DRĂGANU

Profesor la Facultatea de Litere din Cluj
Membru al Academiei Române

**MORFEMELE ROMÂNEȘTI
ALE COMPLEMENTULUI
ÎN ACUZATIV ȘI VECHIMEA LOR
UN CAPITOL DE SINTAXĂ ROMÂNEASCĂ**

Lucrare postumă

INSTITUTUL DE LINGUISTICĂ ROMÂNĂ

MORFEMELE ROMÂNEȘTI
ALE COMPLEMENTULUI
IN ACUZATIV ȘI VECHIMEA LOR

Cheltuielile de tipar ale prezentului volum au
fost acoperite, în parte, de Așezământul național
pentru cultură și binefacere «I. Stănescu»

37340

SOCIETATEA ROMÂNĂ DE LINGUISTICĂ
S E R I A I I S T U D I I, 3.

72852

NICOLAE DRĂGANU

Profesor la Facultatea de Litere din Cluj
Membru al Academiei Române

1956

**MORFEMELE ROMÂNEȘTI
ALE COMPLEMENTULUI
ÎN ACUZATIV ȘI VECHIMEA LOR**

UN CAPITOL DE SINTAXĂ ROMÂNEASCĂ

Lucrare postumă

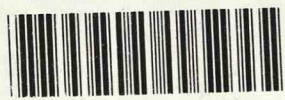
BUCUREȘTI
INSTITUTUL DE LINGUISTICĂ ROMÂNĂ
7, Str. Edgar Quinet, 7
1 9 4 3

BUCHAREST
Cota 72852
Inventar 153971

RC220/01

B.C.U. Bucuresti

C153971

Prof. N. Dägama

CUVÂNT ÎNAINTE

Dintre lucrările inedite ale regretatului Nicolae Drăganu, mort prematur la 17 decembrie 1939, în vârstă de 55 de ani, publicăm prezentul memoriu asupra morfemelor românești ale complementului în acuzativ și vechimea lor, redactat de autor definitiv pentru tipar și din care lipsesc, la sfârșit, câteva pagini, care nu au fost regăsite printre manuscrise nici măcar sub formă de ciornă.

Societatea Română de Linguistică și-a asumat cu bucurie sarcina de a publica manuscrisele inedite ale lui N. Drăganu, cinstind în felul acesta pe primul său președinte precum și memoria unuia dintre cei mai valoroși specialiști în limba română¹.

Munca noastră de editor s'a mărginit în a veghea ca manuscrisul lui Drăganu să fie reprodus exact; la lucrarea aceasta a binevoit să se asocieze și d-na Pia Gradea, fiica regretatului autor, care a revizuit și domnia sa prima corectură. Cu excepția câtorva citate din Homer, care au fost îndreptate, și introducerii unor titluri de paragrafe, textul lui Drăganu nu a suferit nicio modificare.

În felul acesta, suntem fericiți de a putea prezenta publicului științific o lucrare temeinică, consacrată uneia din problemele cele mai interesante ale sintaxei limbii române.

Rugăm pe d-na Pia Prof. N. Drăganu, soția regretatului președinte al Societății Române de Linguistică, care ne-a pus la dispoziție manuscrisul lucrării, să binevoiască să găsească aci expresiunea recunoștinței noastre.

București, august 1943.

SOCIETATEA ROMÂNĂ
DE LINGUISTICĂ

---

¹ V. în colecția de Memorii ale Societății noastre, broșura d-lui Iorgu Iordan, Nicolae Drăganu, București, 1942.

I. INTRODUCERE

1. Nașterea formelor care se întrebuințează ca semne ale complementului în acuzativ

Unul dintre capitolele cele mai izbutite ale mării lucrări a lui W. Wundt, *Völkerpsychologie, Eine Untersuchung der Entwicklungsgesetze von Sprache, Mythos und Sitte*, vol. I și II: *Die Sprache*, ed. IV (vol. I, Stuttgart, 1921; vol. II, Leipzig, 1922), este fără îndoială capitolul II din volumul I, care are titlul « die Gebärdensprache » (p. 143—257)¹, iar din acesta partea cea mai originală și una dintre cele mai remarcabile și instructive este a patra: « Syntax der Gebärdensprache » (p. 216—230)².

Din studiul limbii gesturilor la surdo-muți, la Indieni din America de Nord, la Neapolitani și la călugării cisterciți se poate constata că nu corespunde realității afirmația lui H. Steinthal (făcută în *Deutsches Museum* al lui Prutz și Wolfsohn, I, p. 923), că limba gesturilor ar fi « o limbă fără propoziție, deci fără gramatică », fiindcă-i lipsește forma verbală, « enunțiația propriu zisă, temelia propoziției ». Într'adevăr, avem propoziție ori unde avem subiect și predicat, minimul psihologic necesar propoziției, și oricare ar fi semnul acestora, dacă ele sunt puse, printr'un mijloc oarecare, într'o legătură logică. Mijloc de legătură poate fi nu numai morfemul, și în special nu numai morfemul verbal, ci și topica, pauza, etc.

¹ « Limba » este înțelesă aici în sensul cel mai larg: « un sistem de semne », iar sub « semn » înțelegem « orice simbol capabil să servească pentru a mijloci comunicarea între oameni ». Toate organele simțurilor pot servi pentru a crea « limbi ». Astfel avem limbă « olfactivă », « tactilă », « vizuală » și « auditivă » (J. Vendryes, *Le langage. Introduction linguistique à l'histoire*, Paris, p. 8-9; vezi și K. Bühler, *Sprachtheorie. Die Darstellungsfunktion der Sprache*, Jena, 1934, p. 69—70).

² Vezi B. Delbrück, *Grundfragen der Sprachforschung mit Rücksicht auf W. Wundts Sprachpsychologie erörtert*, Strassburg, 1901, p. 64 și 67 (și Delbrück consacră acestei chestiuni întreg capitolul II al lucrării sale, p. 48-70, întemeindu-se în rândul întâi pe de Jorio, *La mimica degli antichi investigata nel gestire Napolitano*, Napoli, 1882); Jac. van Ginneken, *Principes de linguistique psychologique. Essai de synthèse*, Amsterdam-Paris-Leipzig, 1907, p. 53°—531.

Între gestul cu care surdo-mutul arată mai întâi pe tatăl său, apoi un măr și în sfârșit pe sine (= «mie»), pentru a exprima ideea «tata mi-a dat (un) măr», și între: «(*Duminicile bâzâiam la strană și hârști! câte-un colac*)» (I. Creangă, *Opere complete*, București, 1906, p. 9), «(*De-odată [moș Ursilă] sare mânios din bârlog*), haț! dracul subsuoară (și-l strânge)» (Id., *ib.*, p. 182), «*Și nici una, nici două, [lupul], haț! pe ied de gât*» (Id., *ib.*, p. 162), «*Șchiopul (supărat că-și dăduse în petec), hart!... o palmă orbului*» (D. Stăncescu, *Basme*, București, 1893, p. 81), «...și barosul buf!, buf!, buf!, începe a-l ghigosi...» (L. Morariu, *Dela noi*, ed. III, Cernăuți, 1920, p. 44), ori: «*Și eu fuga, și ea fuga, și eu fuga și ea fuga (până ce dăm cănepa toată palancă la pământ)*» (I. Creangă, *o. c.*, p. 40), sau «*Când văzură ostașii așa, fuga la pivniți*» (D. Stăncescu, *o. c.*, p. 58), nu este altă deosebire decât că, în cazul întâi, subiectul și predicatul, inclusiv complementul în acuzativ al acestuia, sunt arătate prin gesturi, în cele din urmă prin grupe de sunete analizate (= cuvinte) ori neanalizate din punct de vedere formal și logic (= interjecții). Interjecțiile *hârști!*, *haț!*, *hart!* și *buf!* chiar pot fi înlocuite prin gesturi. «Forma verbală» lipsește din toate. Totuși în toate este făcută «enunțiația», legătura sintactică fiind exprimată de o parte prin topică, de altă parte prin topică și melodia sintactică.

Ca și în limba sunetelor, când acesteia-i lipsesc morfemele, și în limba gesturilor lipsa categoriilor gramaticale este numai parțială, iar înțelesul lor este condiționat de context. Lipsesc abstractele, dar ele pot fi înlocuite uneori prin concretizarea materială a ideilor. Lipsesc morfemele, care deosebesc categoriile cuvintelor și le leagă în raporturi logice, dar nu lipsește categoria logică menită să facă pe ascultător să recunoască înțelesul comunicării fără a se îndoii. Și tocmai această categorie logică statornicește valoarea gramaticală a deosebitelor gesturi.

Astfel cu drept cuvânt putem vorbi de o sintaxă a gesturilor, deoarece așezarea lor sintactică (topica), ca și cea a cuvintelor, sunt două idei legate așa de strâns una de alta, încât pot fi socotite echivalente. Unde există propoziție, există și anumite reguli de așezare a părților ei, și invers: unde avem părți de propoziție (gesturi, cuvinte, etc.), așezate într'o anumită formă cu înțeles logic, avem și propoziție. Propoziția dă înțeles gramatical deosebitelor semne (gesturi, cuvinte, etc.), transformându-le în părți de propoziție cu funcțiuni sintactice deosebite; semnele lipsite de legătură sintactică nu alcătuiesc propoziții.

De aceea gesturile lipsite de morfeme nu pot fi înțelese decât în propoziție, în «contextul» acesteia, întocmai ca și cuvintele din limbile de sunete («Lautsprache») lipsite de aceleași instrumente gramaticale.

Observația lui B. Delbrück (*o. c.*, p. 68—69) că în limba naturală fiecare gest corespunde unei propoziții și că analiza ideii complexe în părțile ei constitutive îi aparține limbii sunetelor, din care a pătruns în cea a gesturilor, pe care a influențat-o, nu înlătură necesitatea de a avea și într-una, și într'alta subiect și predicat, minimul psihologic necesar al propoziției, și eventuale determinante ale acestora. Nu se opune faptului că și în limba sunetelor putem vorbi în propoziții monomembre (monoreme). Propozițiunea monomembră, ca și gestul, este echivalentă cu un predicat al cărui subiect psihologic neexprimat în limbă este circumstanța (*Of!*, *Buf!*)¹. Propozițiunea bimembră (diremă) s'a născut prin juxtapunerea (parataxa) a două propozițiuni monomembre, dintre care cea dintâi s'a desprins din circumstanță în formă de vocativ, demon-

¹ Cu privire la propoziția monomembră sau cu un termen (« eingliedrig ») vezi: H. Paul, *Prinzipien der Sprachgeschichte*⁵, Halle a. S., 1920, p. 129 și urm.; B. Delbrück, *Vergleichende Syntax der indogermanischen Sprachen*, I, Strassburg, 1893, p. 75 și urm., și *Grundlagen der Sprachforschung*, c. VII, p. 136—145; Ph. Wegener, *Der Wortsatz*, în *Indogerm. Forschungen*, XXXIX, 1921, p. 1—26; A. Meillet, *Remarques sur la théorie de la phrase*, în *Linguistique historique et linguistique générale*, t. II, p. 2—4, unde se trimite la studiul lui Ch. A. Sechehaye, *Les deux types de la phrase in Mélanges offerts à M. B. Bouvier*, Genève, 1920; Ch. A. Sechehaye, *Programme et méthodes de la linguistique théorique — Psychologie du langage*, Paris-Leipzig-Genève, 1908, unde o numește « frază-simbol »: « un singur simbol sau cuvânt întrebuintat pentru a exprima o gândire din care el reprezintă elementul principal » (p. 138), ca și în: *Les règles de la grammaire et la vie du langage (Germ.-rom. Monatsschrift, VI, 1914)*, p. 289, și *Essai sur la structure logique de la phrase*, Paris, 1926, unde o numește « monoremă » sau « frază cu un singur termen », ca și Ch. Bally, *Linguistique générale et linguistique française*, Paris, 1932, p. 80 și urm.; K. Brugmann, *Die Syntax des einfachen Satzes im indogermanischen*, Beiheft zum XLIII. Band der *Indogermanischen Forschungen*, Berlin u. Leipzig, 1925, p. 1 și 10 și urm.; W. Wundt, *Völkerpsychologie, Die Sprache*⁴, II, p. 222 și urm., care o numește « Satzäquivalent » (p. 241); O. Dittrich, *Die Probleme der Sprachpsychologie*, Leipzig, 1913, p. 57 și 70 și urm., care o numește « Häufungssatz »; H. Hirt, *Indogermanische Grammatik, Teil VII: Syntax II*, Heidelberg, 1937, § 2, p. 1 și urm., care o numește « exteriorizare »: « Alles, was keinen regelrechten Satz bildet, nenne ich Äusserungen »; etc. Și propozițiunea monomembră este din punct de vedere psihologic bimembră, având minimul psihologic necesar pentru aceasta (subiect și predicat psihologic). Dar, dacă nu este înlocuit printr'un gest, subiectul (= circumstanța) ei nu este exprimat. Astfel ea are în limbă înfățișare de propozițiune-cuvânt, « Wortsatz » (interjecție, imperativ, vocativ = « imperativ nominal », formulă de afirmare și negare), nume, sintagmă). Fiind bimembră din punct de vedere psihologic, având melodie sintactică și putând avea complemente, cred că nu trebuie exclusă din sintaxă, cum cere J. Ries, *Was ist Syntax?*², Prag, p. 46 și 51 și urm., și *Was ist ein Satz?*, Prag, 1931, p. 102—187, în special p. 112 și 182—187, și Chr. Rogge, *Der Notstand der heutigen Sprachwissenschaft. Eine Einführung des sprachschaffenden Menschen*, München, 1929, p. 53—54.

strativ, nominativ (*Hau-hau!* — *Ham!* = « Cănele [m'] a mușcat! »; *Mama!* — *Hopa!* = « Mamă, ia[-mă] în brațe! », sau: « Mama [m'] a luat în brațe! », sau: « Mama s'a urcat! », « a sărit! »; etc.)¹.

Lucrurile se petrec la fel și în limba gesturilor. Și în acestea este cu puțință înșiruirea a două gesturi pentru a ajunge la o propozițiune bimembră. Și nu încape îndoială că înșirarea mai mult ori mai puțin grăbită a gesturilor este o chestiune de sintaxă, de aceeași natură ca și topica și modulația cuvintelor în propozițiune, pauzele, etc.

Wundt constată că și în limba gesturilor, ca și în limba sunețelor, avem o topică « logică » (numită și « absolută », « gramaticală », « regulară » sau « uzuală ») și una « afectivă » (numită și « relativă », « iregulară » sau « ocazională »).

Topica logică a gesturilor are reguli fixe și aplicație universală. Regulile ei principale sunt următoarele:

1. Subiectul precedă predicatul (adjectiv, verb);
2. Atributul adjectival urmează după substantiv; atributul care exprimă dependența (posesiunea, etc.,) precedă substantivul;
3. Complementul (în acuzativ și dativ) urmează după subiect, dar se pune înaintea verbului;
4. Circumstanțialele urmează după verb.

Astfel în limba gesturilor *Der zornige Mann schlug das Kind* (= « Bărbatul mânios bătu copilul », sau « pe copil ») se exprimă: *Mann zornig Kind schlagen* (= « Bărbat mânios copil bate »).

În topica afectivă, care este liberă, gesturile se urmează unul pe altul după principiul psihologic general că locul întâi îl ia totdeauna ideea parțială care se ivește mai întâi în apersepție; celelalte îi urmează, de obicei, în seria importanței lor².

Topica gesturilor se întemeiază pe trei principii: logic, temporal și spațial.

Principiul logic așează ideile parțiale în raporturi logice, coordonându-le ori subordonându-le; cel temporal, după intuiția temporală (*zeitliche Anschaulichkeit*), iar cel spațial, după intuiția spațială (*räumliche Anschaulichkeit*).

Intuiția temporală cere să se comunice întâmplările exact în seria în care au urmat una după cealaltă, iar cea spațială, să se descrie lucrurile și părțile lor exact în seria în care au fost observate. Altfel, în lipsa de mijloace, nu s'ar putea exprima timpul: înșirarea

¹ H. Schuchardt, în studiile « scurte, dar fundamentale », cu titlul *Sprachursprung*, II (1919), p. 261—272 și 273—286; Ch. A. Sechehayé, *Essai sur la structure logique de la phrase*, p. 19 și urm. și 26 și urm.; Ch. Bally, *Linguistique générale et linguistique française*, p. 80—81.

² Vezi și Jac. van Ginneken, o. c., p. 531.

în timp a gesturilor este singurul mijloc pentru a putea reconstrui seria întâmplărilor.

De altă parte, principiul intuiției temporale și spațiale este hotărîtor în privința așezării atributelor substantivului și a complementelor verbului. În amândouă cazurile cele două idei parțiale sunt într-o legătură așa de strânsă, încât în intuiție niciodată nu le putem percepe unul după altul. Atributul în general este simultan cu substantivul pe care-l determină, căci face parte din caracteristicile care ne ajută să-l recunoaștem pe acesta. Complementul este simultan cu acțiunea care se îndreaptă spre el ori trece asupra lui, și sunt cazuri în care acțiunea nu se poate săvârși fără complement. Dar limba gesturilor nu poate exprima simultaneitatea, nici în măsura în care o poate exprima limba sunetelor, mai ales că gesturile, care uneori mai au nevoie și de gesturi auxiliare explicative, se înșiră mult mai încet decât cuvintele și morfemele care le leagă pe acestea. De aceea intuiția cere să preceadă ideea parțială care n'are nevoie de alta și să urmeze cea care are nevoie de alta pentru a putea fi exprimată. În sintagma *casă mare*, *casă* este ideea constantă și independentă, *mare* este ideea variabilă și dependentă. În sintagma *arhitectul clădește casa*, ideea parțială *casă* este o idee independentă, fără care cea a clădirii n'are rost. Astfel regula așezării adjectivului după substantiv și a verbului după complement sunt de o parte simple urmări ale coexistenței reale a obiectului și a însușirilor lui, de altă parte rezultă din încetineala relativă a posibilității de înșirare a gesturilor, care aduce cu sine necesitatea de a înșira fiecare gest așa, încât să poată fi înțeles ori singur, ori din legătura lui cu gesturile care-l preced nemijlocit.

Între topica gesturilor și cea a cuvintelor, mai ales când acestea are morfeme potrivite să exprime raporturile dintre ideile parțiale care constituie ideea complexă exprimată prin propozițiune, găsim astăzi mari deosebiri. Sintagme ca *ingens mons* ori *laudat puerum*, nu sunt cu puțință în cea dintâi, care, în forma sa logică, cunoaște numai înșirarea *mons ingens* și *puerum laudat*.

O astfel de înșirare este cu puțință numai în topica afectivă, în care, și în limba gesturilor, se așează în locul întâi ideile parțiale care intră mai întâi în percepție, au afect și sunt relevate.

În limbile vorbite, topica actuală este rezultatul evoluției mai nouă, deci secundară. Dacă o cercetăm cu grijă însă, putem constata că păstrează și particularități străvechi sau primare, mai ales în înșirarea semnelor ideilor parțiale principale¹.

Regulile așezării primare a cuvintelor din toate limbile, și în special din limbile indo-europene, se potrivesc în mare măsură cu

¹ Jac. van Ginneken, *o. c.*, p. 514—515.

topica gesturilor. Firește, găsim și deosebiri. Unele dintre acestea sunt rezultate din faptul că limba sunetelor este o limbă auditivă și un mijloc de exprimare mai desăvârșit decât cea a gesturilor, care este o limbă vizuală. Altele sunt schimbări secundare, născute pe urma ivirii morfemelor, deci a evoluției firești.

Totuși putem trage concluzia că topica gesturilor a fost totodată, cel puțin în trăsăturile ei principale, și topica cuvintelor, în epoca în care fiecare cuvânt însemna în propozițiune o idee parțială izolată și nu era legat de celelalte, cu ajutorul morfemelor.

Dar pentru ca imaginea pe care ne-o formăm despre topica primară să fie cât mai reală, în afară de limba gesturilor trebuie să avem în vedere și limbile auditive cu forme de exprimare primitivă ori simplificate prin tocirea cuvintelor și a morfemelor lor.

Așa este în rândul întâi limba copiilor, în cei dintâi doi ani. În această epocă propoziția copilului este lipsită de instrumente gramaticale și redusă la expresiunea cea mai simplă: mai întâi interjecții și cuvinte echivalente cu propoziții (*Buf!* = « A căzut! »; *Hopa!* = « M'am coborît! », ori « Vreau în brațe! », « Ridică-mă! »; *Papa!* = « Vreau mâncare! », « A adus mâncarea! », « Mâncarea! »; *Tata!* = « Tata a venit! »; etc.), apoi juxta pozițiuni de interjecții și cuvinte (*Hau-hau — ham!* = « Câinele m'a mușcat! »; *Tic-tac — buf!* = « Ceasornicul a căzut! »; *Dolel — hopa!* = « Dorel a coborît! »; *Hopa — Dolel!* = « Dorel vrea să coboare », ori « Dorel vrea [să fie luat] în brațe », după cum lui *hopa!* i se dă un înțeles ori altul; etc.).

Sărăcia mijloacelor lingvistice îl obligă pe copil la economie și la întrebuințarea de forme simple și ușoare, a unui fel de stil telegrafic. Întrebuințând ca mijloc de legătură numai topica, pauzele și melodia sintactică, raporturile sintactice sunt la început subînțelese, apoi rău sau neîndemânatec exprimate (*agrammatismus infantilis*). Ca morfeme se ivesc mai întâi prepozițiile și adverbele, apoi conjuncțiunile. Dezinențele apar numai mult mai târziu. Abia la începutul anului al treilea începe copilul să priceapă raporturile dintre cuvintele din propoziție și să simtă nevoia de a le exprima.

Firește, am greși dacă am crede că tot ce găsim în limba copiilor formează însușirile esențiale ale limbii popoarelor primitive. Sălbatecul, Chinezul, Negrul, nu este copil, n'are mentalitatea copilului, ci este stăpânul a numeroase însușiri sufletești proprii omului mare, rezultate ale organizației sociale în care trăiește. Iar copilul unor părinți care fac parte dintr'un popor cult, nu este un copil primitiv, fiul naturii, ci stă dela început sub influența celor ce-l înconjoară, care-i înfrânează pornirile de animal și-l îndreaptă spre o

atmosferă spirituală. Copilul învață limba imitând și, firește, imită și proceduri sintactice¹.

Așa mai este limba « plescăiturilor », a sunetelor produse prin despărțirea repede a buzelor (să se compare sunetul produs de

¹ Vezi W. Wundt, *o. c.*, II⁴, 2, p. 314—320; O. Jespersen, *Die Sprache, ihre Natur, Entwicklung und Entstehung*, Heidelberg, 1925 (trad. R. Hittmair și K. Waibel), p. 113 ș. u.; H. Delacroix, *Le langage et la pensée*, ed. 2, Paris, 1930, livre III, chapitre premier: *L'acquisition du langage, le langage de l'enfant*, p. 277—378, în special partea « La phrase », p. 310—314.

Se mai pot consulta: H. Delacroix, *L'activité linguistique de l'enfant*, în *Journal de Psychologie*, XXI, 1924, p. 4—17, și *L'enfant et le langage*, Paris, 1931, care completează lucrarea citată mai sus; W. Ament, *Die Entwicklung von Sprechen und Denken beim Kinde*, Leipzig, 1899; O. Bloch, *Les premiers stades du langage de l'enfant*, în *Journal de psychol.*, XVIII, 15 oct.—15 nov. 1921, p. 693—712; Idem, *La phrase dans le langage de l'enfant*, *ibid.*, XXI, 15 janv.—15 mars 1924, p. 18—43; Ch. Bühler, *Zur Psychologie des Kleinkindes*, Experimentellpsychologische Arbeiten, în *Zeitschrift für Psych.*, Band 107, 1928, p. 1—272 (cap. III: Charlotte Bühler și Hildegard Hatzer, *Das erste Verständnis für Ausdruck im ersten Lebensjahr*, p. 50—61); K. Bühler, *Die geistige Entwicklung des Kindes*, ed. 6, Iena, 1930 (ed. 1, 1918), § 18: Die Entwicklung der Wortbedeutungen, § 20: Die Entwicklung des Satzes und der Satzgefüge; Idem, *Abriss der geistigen Entwicklung des Kindes*, ed. 2, Leipzig, 1925, c. VI: Die Entwicklung des Denkens, § 16: Die ersten Urteile und die Entwicklung des Satzes, p. 119—133; Idem, *Les lois générales d'évolution dans le langage de l'enfant*, în *Journal de Psych. norm. et pathol.*, XXIII, 1926, p. 597—607; M. Cohen, *Sur les langages successifs de l'enfant*, în *Mélanges linguistiques offerts à M. J. Vendryes*, Paris, 1925, p. 109—127; Același, *Observations sur les dernières persistances du langage enfantin*, în *Psychologie du langage*, Paris, 1933, p. 390 ș. u. M. Grammont, *Observations sur le langage des enfants*, în *Mélanges linguistiques offerts à M. Antoine Meillet*, Paris, 1902; A. Grégoire, *L'apprentissage du langage. Les deux premières années*, Paris, 1937 (cf. și studiul cu același titlu din *Psychologie du langage*, Paris, 1933, p. 375—389); P. Guillaume, *L'imitation chez l'enfant*, Paris, 1925 și *Le développement des éléments formels dans le langage de l'enfant*, în *Journal de Psychologie*, 1927, p. 222—223; H. Idelberger, *Hauptprobleme der kindlichen Sprachentwicklung*, Berlin, 1903; E. Kenyeres, *A gyermek első szavai és a szófajok fellépése*, Budapest, 1926; Idem, *Les premiers mots de l'enfant et apparition des espèces des mots dans son langage*, în *Archives de psychologie*, Genève, XX, 1927, p. 191—218; M. Lewis, *Infant Speech, a study of the beginning of language*, 1937; A. Meillet, *Remarques sur la théorie de la phrase*, în *Journal de psychologie*, XVIII, 1921, p. 609—619 și în *Linguistique historique et linguistique générale*, tome II, Paris, 1936, p. 1—8; R. Meringer, *Aus dem Leben der Sprache: Versprechen, Kindersprache, Nachahmungstrieb*, Berlin, 1908; E. Meumann, *Die Sprache des Kindes*, Zürich, 1903; M. Pavlovitch, *Le langage enfantin. Acquisition du serbe et du français par un enfant serbe*, Paris, 1920; J. Piaget, *Le langage et la pensée chez l'enfant*, Paris, 1923; Idem, *Le jugement et le raisonnement chez l'enfant*, Neuchâtel-Paris, 1924; W. Preyer, *Die Seele des Kindes*, Leipzig, 1884 (ed. 5, 1905); Idem, *L'âme de l'enfant*, trad. de Varigny, 1887; J. Ronjat, *Le développement du langage observé chez un enfant bilingue*, Paris, 1913; E. Ponori Thewrewk, *Gyermeknyelv és gyermeklélek*, în *Magyar Nyelv*, I, p. 392 ș. u. și 433 ș. u.; etc.

scoaterea dopului dintr'o sticlă), ori a limbii lipite de dinții superiori ori de cerul gurii (*claquements, clicks, Schmalze*), întrebunțate în unele limbi din Africa de sud ca elemente constitutive ale cuvintelor. Ele apar uneori și în graiul nostru familiar, având o valoare expresivă (plăcere, nerăbdare, etc.)¹.

Așa sunt, în sfârșit, limbile monosilabice sau izolante (chineză, siameză-burmană, etc.), în care vorbirea este alcătuită din elemente invariabile de o singură silabă. Funcțiunea sintactică a acestora în propoziție (subiect, predicat, complement, atribut) o determină numai topica și melodia sintactică.

Ele însă n'au avut totdeauna această formă. Istoria limbilor chino-tibetane, de ex., ne arată că la origine acestea n'au fost monosilabice, ci forma lor monosilabică de astăzi ne înfățișează un stadiu de decadentă a unor forme mai vechi polisilabice, probabil un amestec al unei limbi altaice cu una austroasiatică.

În timpul din urmă s'au descoperit în vechea chineză și urme de morfeme pentru cazuri. Așa se explică de ce regulile așezării cuvintelor nu sunt aceleași în toate limbile chino-tibetane. Se găsesc urme evidente de topică liberă alături de altele de topică fixă (de ex. complementul se postpune în jumătatea vestică, se prepune în jumătatea estică), ceea ce nu se poate explica decât dacă presupunem un stadiu de limbă mai vechi, de felul celui din limbile flexionare ori aglutinante, cu morfeme menite să exprime raporturile sintactice din propoziție².

Având în vedere cele expuse mai sus, este greu de stabilit care au fost regulile sintactice, și în special cele topice în limba omească primitivă. Nu se poate spune astăzi cu siguranță cum s'a dezvoltat mai departe propoziția (la început un fel de « Lied ohne Worte »)³, nu numai din punct de vedere psihologic, ci și gramatical, după ce, prin juxtapunerea a două propoziții monomembre transformate în subiect și predicat gramatical, a ajuns bimembră.

Putem constata numai că locul « ideilor dominante », cum le numește Wundt, a fost fixat: al subiectului psihologic la începutul propoziției, el fiind punctul de plecare al gândirii, iar al predicatului psihologic la sfârșitul acesteia, el fiind ținta spre care se îndreaptă gândirea.

¹ Vezi acum în urmă K. Stopa, *Die Schmalze*, Krakowie, 1935.

² Vezi O. Jespersen, *o. c.*, cartea IV, cap. XIX, § 3: Der Aufbau des Chinesischen, § 4: Die Geschichte des Chinesischen și § 5: Neuere Forschungen, p. 354—358; W. Schmidt, *Die Sprachfamilien und Sprachenkreise der Erde*, Heidelberg, 1926, p. 24—25, 124—133, 148, 284, 298—299, 308, 312, 328, 397—398, 456, 480 și 483, unde ni se dă și toată bibliografia.

³ Pentru raportul dintre cântec și limbă vezi, afară de Wundt, *o. c.*, I², p. 258—283, și II⁴, p. 418—436, O. Jespersen, *o. c.*, c. XXI, §§ 12—16, p. 423—433; B. Delbrück, *o. c.*, p. 85—93; H. Delacroix, *o. c.*, p. 130—135.

Aceeași a fost, la început, și topica subiectului și predicatului gramatical. Cu ivirea morfemelor flexionare s'a putut produce discordanță între topica psihologică și cea gramaticală, subiectul gramatical putând fi predicat psihologic, și invers.

H. Schuchardt nu admite decât o despărțire sau segmentare în două a propozițiunii: subiect-predicat, ori predicat-subiect, după punctul de vedere al vorbitorului cu privire la direcția (activă ori pasivă) a gândirii pe care o exprimă. Și nu admite decât un fel de subiect și un fel de predicat. Împărțirea în subiect gramatical, psihologic și logic, ca și stabilirea semnelor distinctive ale acestora (morfeme, topică, intonație) nu o crede fericită.

« Propoziția » este « elementul străvechi, primitiv al limbii »; « cuvântul a răsărit apoi din propoziție întocmai ca și ideea din gândire¹. Două propoziții așezate una după alta se schimbă în cuvinte ale unei singure propoziții ».

« Dualitatea, cel puțin în limbă, nu este originală; ea nu se întemeiază pe despărțire, ci pe împreunare, nu pe diviziune, ci pe adițiune. « Atributul » și « obiectul » nu sunt decât niște etape ale unei evoluții relativ târzii: unul predicat (substantiv, verb ori adjectiv) degenerat, celălalt subiect intervertit, rezultate din schimbarea punctului de vedere »².

Pentru studiul nostru, care urmărește să stabilească care a fost locul primitiv și care este astăzi locul în propozițiune al complementului în acuzativ, deci al părții secundare a propoziției, care determină înțelesul unui verb activ transitiv, arătând ființa ori lucrul asupra căruia se îndreaptă și trece acțiunea, este important felul cum își închipuie Schuchardt că s'a născut « obiectul »³.

Sunt două chipuri de a privi raporturile unui subiect cu lumea exterioară: ori subiectul este activ, adică determină printr'un act

¹ Problema raportului dintre « propoziție » și « cuvânt » a fost una dintre cele mai mult discutate de lingviștii și filosofii secolului XIX. Teoria lui Schuchardt o admite și Wundt, *o. c.*, I⁴, p. 609 ș. u., transformând-o într'o problemă psihologică, genetică, actuală. Dar K. Bühler, *Sprachtheorie*, p. 74 corectează această teorie astfel: « Darin kann bei schärferer Interpretation Richtiges, es kann aber auch völlig unhaltbar Behauptetes zum Vorschein kommen. Darstellungstheoretisch gilt es nur das eine zu sagen, dass wo immer diese teilweise sehr emphatisch vorgetragene These die Sprache als ein Einklassensystem konstitutiver Sinneseinheiten aufgefasst wissen will, ein Missverständnis oder Irrtum vorliegen muss. Der Satz kann ebenso wenig vor dem Wort, wie das Wort vor dem Satz gewesen sein, weil beides *korrelative Momente* an ein und demselben (vielleicht fortgeschrittenen) Zustand der menschlichen Sprache sind ». Deosebite definiții date propoziției se pot vedea la J. Ries, *Was ist ein Satz?*, Prag, 1931, p. 208—221, și la E. Seidel, *Geschichte und Kritik der wichtigsten Satzdefinitionen*, Jena, 1935, p. 114—123.

² *Hugo Schuchardt-Brevier*, p. 276—280.

³ Asupra termenului voi reveni.

al voinței sale un anumit efect asupra celor ce-l înconjoară (*Petru bate pe Paul*); ori este receptiv sau pasiv, adică primește dela cele ce-l înconjoară o impresie care-i afectează sensibilitatea (*Paul este bătut de Petru*). În aceste două exemple opoziția este limpede: unul dă lovituri, celălalt primește; tertium non datur.

Dar sunt și cazuri în care activitatea și receptivitatea sau pasivitatea subiectului se pot prezenta într'o formă în care se echilibrează și se confundă; ori cazuri în care cea dintâi cuprinde pe a doua; ori, în sfârșit, cazuri în care se prezintă în una din cele două forme sau direcții ceva indiferent. Ex.: în *Paul capătă bătaie*, se prezintă într'o formă sau direcție activă o acțiune al cărei subiect este receptiv sau pasiv. În *Petru vede pe Paul* se prezintă în formă sau direcție activă un fenomen care pentru subiect este receptiv: Petru are retina atinsă de o anumită imagine. În sfârșit în *Petru iubește pe Paul* este vorba de un sentiment pe care-l are Petru, dar acest sentiment n'are nimic activ, deși este prezentat ca atare.

În toate cazurile, deci, acțiunea este prezentată ca având față de subiect o direcție activă ori pasivă¹.

După Schuchardt, obiectul s'a născut din contopirea unei propoziții bimembre prezentate activ, cu alta bimembră prezentată pasiv:

S   P = P   S
A bate (activ) = *e bătut* *B* (pasiv)
Petru bate — *Pavel e bătut*
Petru bate [*pe*] *Pavel*

Astfel pentru Schuchardt «ori ce obiect este un subiect ajuns în umbră, un predicat al unui predicat»².

Rezultatul, la care a ajuns Schuchardt este în concordanță cu teoria lui K. Bühler privitoare la câmpul deictic și cel simbolic al limbii intuitive, precum și la «locul zero, punctul de plecare al coordonatelor», ocupat de verb în topica «absolută» sau «logică», care trebuie așezat în mijlocul propozițiunii ($n - v - n$) și care «conotează două goluri», răspunzând la întrebările *cine?*, *ce?* și *pe cine?*, *ce?*, (*cui?*)?: nominativul și acuzativul (dativul), fără considerare la determinare externă și internă, căci între *Romam fugere* și *Romam videre* principial nu este nicio deosebire³.

¹ Direcția sau forma verbală se mai numește și *gen verbal* sau *voce*.

² Vezi *Hugo Schuchardt-Brevier*², p. 263 și 276—280; cf. și J. Vendryes, *Le langage*, p. 121—127, și O. Jespersen, *The Philosophie of Grammar*, London, 1924 și 1925, p. 164—172, unde se dă și bibliografia mai importantă privitoare la chestiune.

³ *Sprachtheorie*, p. 78 ș. u., 149 ș. u., 242 ș. u. și 250—251, unde, în notă, arată că, alături de un «acuzativ» propriu zis, «al direcției negative», ne putem închipui un caz specific «al direcției pozitive (delicateță, iubire, grijă)» și unul «al depărtării (fugă, teamă, fereală)».

Este în concordanță și cu teoria « panhronică », întemeiată pe concepția « spațială » a cazurilor și susținută de Louis Hjelmslev, pentru care nominativul este cazul neutru, complex și expansiv, iar acuzativul « cazul care arată apropierea, căci totdeauna poate fi conceput ca atârând de alt termen »¹.

După toți aceștia locul primitiv al complementului în acuzativ a trebuit să fie după verb.

Wundt însă are un punct de vedere deosebit de acesta. El caută o conciliere între punctul de vedere « gramatical-logic » și cel « localistic » și ajunge la concluzia că: « Dintre cele opt cazuri ale sanscritei, pentru trei, *nominativ*, *acuzativ* și *genitiv* (cel dintâi fiind cazul subiectului, al doilea determinantul adverbial și al treilea determinantul atributiv sau adnominal al subiectului), nu se poate da decât explicare logică-gramaticală.

Patru, *dativul*, *localul*, *ablativul* și *instrumentalul* (sau *socialul*), pot fi înțelese numai localistic. Celui al optulea, *vocativului*, ca imperativ cu formă nominală, i s'a fixat dela început un loc deosebit².

Acest punct de vedere este în concordanță și cu definiția psihologică pe care i-o dă Wundt propoziției: « exprimarea în limbă a analizei intenționată a unei idei complexe în părțile ei constitutive așezate în raporturi logice »³.

¹ *La catégorie des cas. Étude de grammaire générale*, P. I și II, Copenhague, 1935 și 1937. Vezi în special I, p. 100—101 și 106.

² *O. c.*, I⁴, p. 62. Citez aici și părerea lui H. Hirt, *Indogermanische Grammatik*, Teil VI: Syntax I, Heidelberg, 1934, § 28, p. 36-37: « Bei der Entwicklung der Kasus ist es beachtenswert, dass die westidg. Sprachen im allgemeinen nur (3 oder) 4 Kasus bewahrt haben, den Nom., Akk., Gen. und Dativ... Auf Grund der merkwürdigen Erscheinung, dass im Griechischen und sonst nur 4 Kasus vorhanden sind, hat die ältere Sprachwissenschaft die sogenannte lokalistische Kasustheorie aufgestellt » (în notă se trimite la H. Hübschmann, *Zur Kasuslehre*, München, 1875, p. 49).

« Diese Theorie ist heute, wo wir 7 Kasus des Idg. ansetzen » (Hirt nu socotește vocativul între cazuri), « völlig unhaltbar. Es bietet sich aber eine andere Verschiedenheit. Auch wir können zwei Arten von Kasus, lokale und grammatische unterscheiden. Mit Lokativ, Instrumental, Ablativ verbinden sich nämlich Präpositionen, mit Nominativ, Genitiv, Dativ nicht.

« Der *Akkusativ* nimmt merkwürdigerweise eine Mittelstellung ein. Es ist ein grammatischer Kasus, hat aber auch eine lokale Bedeutung und nimmt auch Präpositionen zu sich ».

³ *O. c.*, II⁴, p. 243—244 și 248. Deși socotită de unii un fel de « ou al lui Columb », această definiție, cum a arătat van Ginneken, *o. c.*, § 324—327, p. 281—283, nu este într'adevăr așa de nouă cum s'a crezut. Și G. von der Gabelentz, *Die Sprachwissenschaft*, Leipzig, 1891 (ed. II, 1901), p. 431, spune: « Der Geist zerlegt die *Gesamtvorstellung* in ihre Teile und baut sie daraus wieder auf. . . : immer ist es ein einheitliches Bild, das dem Geiste vorschwebt, das er *zergliedern* muss, ehe er es in sprachlicher *Synthese* nachbilden kann ». Iar W. James, *The Principles of Psychology*, New-York, 1890, I, p. 253 ș. u. socoate propoziția ca: « intention of *to-say-so-and-so* »

Pornind din aceste concepții și având în vedere și faptul că în limba gesturilor complementul în acuzativ precedă ideii verbale, Wundt a fixat locul primitiv al acestuia înaintea predicatului¹.

În topica logică a limbii copiilor care, la vârsta când aceștia încep să întrebuințeze complemente în acuzativ, este influențată de graiul celor ce-i înconjoară, complementul în acuzativ apare după predicat: *Mama dat papa Dole!* = «Mama i-a dat mâncare lui Dorel»; *mama tik wagn-decke gn-gn* = «Mama stickt eine Wagen-decke für die Grete» (Meringer, *o. c.*, p. 151); *Papa henne korn müitze* = «Papa streut den Hühnern Korn aus seiner Müitze» (Jespersen, *o. c.*, p. 114); *așel māmā* = «j'ai appelé maman» (Cohen, *Sur les langages successifs de l'enfant*, p. 126); etc.

De topica primară, cum rezultă ea din studiul comparat al tuturor limbilor vorbite, s'a ocupat în timpul din urmă W. Schmidt în lucrarea citată, III, *Die Syntax*, p. 381—496.

Tocmai fiindcă cercetează o fază primitivă, pe el nu-l interesează toate problemele sintactice. Nu-l interesează, ca de sine înțeles, nici faptul că subiectul, fiind punctul de plecare al gândirii, nominativul, care-l exprimă, ocupă locul întâi în propoziție, iar predicatul, spre care se îndreaptă gândirea, pe al doilea. El se ocupă deci numai de:

1. topica genitivului fără afix și a pronumelului posesiv față de nominativul pe care-l determină;
2. topica pronumelui personal, subiect al propoziției, în special al propoziției verbale.
3. topica acuzativului față de verbul a cărui acțiune o suferă;
4. topica adjectivului față de substantivul determinat de el.

Schmidt ajunge la următoarele rezultate:

1. Locul original al genitivului fără afix a fost, în toate limbile, înaintea substantivului determinat de el². Sintagma aceasta este născută din juxtapunerea celor două elemente, iar juxtapunerea sau parataxa este un fenomen apărut în limbă înaintea legării cuvintelor cu ajutorul morfemelor, cum arată și limba copiilor³. Ea este

(= «intenția de a spune un lucru înainte de a-l spune...»). Intențiunea de a spune că aceasta este așa ori altfel». *Gesamtvorstellung*-ul lui von der Gabelentz și Wundt este același lucru cu *germ-concept*-ul lui E. P. Morris, *On Principles and Methodes in Latin Syntax*, New-York, 1901, p. 39.

¹ D. Westermann, *Die Kpelle, ein Negerstamm in Liberia*, Göttingen-Leipzig, 1921, p. 165, spune despre topica complementului în acuzativ în limba Negrilor de care se ocupă: «Die Stellung des Objekts ist vor dem Prädikat; diese Stellung kann zu einem Prädikat aber nur ein Objekt annehmen; sind mehrere Objekte da, so erscheinen diese folgenden am Schluss des Satzes als Anhängsel...».

² După critica lui K. Bühler, *o. c.*, p. 328—332, nu se mai poate admite explicarea psihologică dată acestui fenomen de W. Schmidt.

³ Vezi și K. Bühler, *o. c.*, p. 332.

rară în multe limbi, așa, de ex., în vechea indică, greacă, latină, slavă; este mai deasă în germană și lituană.

Din toate aceste limbi, precum și din altele, este evident că genitivul fără afix, legat prin parataxă de substantivul determinat, trebuie să-i preceadă acestuia (germ. *Hausvater* nu poate fi inversat în *Vaterhaus*). Îndată ce se ivește morfemul, este posibilă atât prepunerea, cât și postpunerea genitivului (germ. *des Vaters Haus* și *das Haus des Vaters*).

Așezarea prepozitivă a genitivului fără afix a influențat în multe limbi și așezarea genitivului cu afix. În vechea indică, iraniană, germană (afară de v.-germ. nordică) și acest fel de genitiv precedă substantivului determinat; în lituană și slavă genitivul calitativ (și posesiv) precedă; partitivul, în lituană, urmează, în slavă oscilează; în latină și greacă este o mare libertate în această privință.

În limbile romanice genitivul are morfem și urmează¹ să se postpună. Cu ivirea morfemului de genitiv s'a făcut posibilă și postpunerea posesivului cu formă de genitiv. Această postpunere a fost ușurată de analogia formei adjectivale postpuse.

2. **Pronumele personal subiect** la origine a stat în toate limbile înaintea verbului. Această prepunere se găsește în toate limbile cu cultură străveche — cu excepția celei burmane —, cu cultură totemistă mai înaltă și cu cultură de prăsire de vite nomadă. Schmidt constată că este o strânsă legătură între topica pronumelui subiect și cea a genitivului fără afix: când acesta începe a se postpune, se schimbă și prepunerea subiectului pronominal în postpunere.

3. Și topica **acuzativului** este în strânsă legătură cu cea a genitivului. La origine se prepun amândouă. Dar îndată ce prepunerea genitivului se schimbă în postpunere, se întâmplă același lucru și cu **acuzativul**². Totuși pentru aceasta **acuzativul** nu poate fi con-

¹ Interesante rămășițe de genitiv prepus în limba română sunt: *ciunăoară* (Teodorescu, *P. P.*, 188; Pamfile, *V.*, 90 și *Dușm.*, 46; Marian, *D.*, 296; cf. și Voronca, *Dat. cred.*; *ciunăoară*, în Weigand, *Fahresbericht*, VI, 72, dintr-o regiune în care *cină* se rostește *ciună*; *sânioară*, *Viața Rom.*, XIV, 1922, Nr. 11, p. 237), pe care în *Dacoromania*, III, p. 693—695, l-am explicat din *cēnae hora*; arom. *mirindi oară* (P. Papahagi, *Basme arom.*, p. 128 /23) din *merēndae hora*; arom. *prândzu-oară* (Id., *ibid.*, p. 48 /5; cf. expresia brahilogică: *a prânzului*, p. 73 /32-33, și cea apozitivă: *oara nădză-noapti*, p. 127 /31-32) din *prandii hora*. Poate tot așa este și *mâneștergură* (*mânăștergură*) și *mâneșterg*. Totuși acestea ar putea fi și compuse parasintetice. *Pruncuigaș* este un termen juridic nou și imitat (cf. și *pruncucide*); iar vechile: *argintu-tăetoriu*; *lege-călcătoriu*, etc., sunt traduceri din slavonește (*srebroiūci*, *srebrokovači*; *zakonoprēstapnikū*, etc.).

² Legătura dintre topica **acuzativului** și cea a **genitivului** pentru ea însăși, cum o socotește Schmidt, mi se pare o exagerare. Schimbarea ei trebuie pusă în legătură cu ivirea morfemelor respective, iar acestea se ivesc cam deodată pentru toate cazurile.

siderat ca genitiv (*genitivus obiectivus*) față de verb, ci amândouă, genitivul și acuzativul, stau în același timp într'un raport general, nediferențiat, unul față de substantiv, celălalt față de verb. În indo-europeană acuzativul stă regulat înaintea verbului.

Ital. *capostazione* și fr. *timbre-poste* sunt forme nouă născute din forme postpuse de genitiv cu *de*. Încă nu se poate spune dacă ele vor duce la o postpunere a genitivului fără afix în limba italiană și franceză¹.

W. Havers, *Handbuch der erklärenden Syntax*, Heidelberg, 1931, p. 149, crede că tot așa s'au născut și formele retoromane de felul *buontà twort^a* « vorzügliche Torte » (cf. rom. *bunătate de tortă, frumusețe de fată; hoț de copil* = « copil hoț », fr. *le fripon de valet* = « le valet fripon », etc.), în care substantivul cel dintâi este simțit cu înțeles adjectival: « Wie C. Pult [*Festschrift für Louis Gauchat*, Aarau, 1926, p. 168 și urm.], nachgewiesen hat, sind solche Bildungen entstanden durch den unter gewissen lautsprachlichen Bedingungen eingetretenen Schwund der Präposition *da*; neben *in tok pan*, das genau unserem *ein Stück Brot* entspricht, steht noch *in tok d'um* « ein grosser Mann ». Die Form ohne Präposition hat sich dann weiter ausgedehnt, so dass in einem *buontà twort^a* der Begriff des Substantivs hinter dem der Eigenschaft zurücktrat »².

4. Topica adjectivului s'a desvoltat la început independent de cea a genitivului. Prepunerea acestuia merge alături de postpunerea celui dintâi. Dar încă în perioada străveche începe să se exercite o influență asociativă a topice genitivului asupra celei a adjectivului, care a dus în unele limbi la o prepunere parțială ori chiar totală a adjectivului. Astfel s'a născut mai întâi postpunerea atributului adjectival specificativ alături de prepunerea celui calificativ. Cu ivirea postpunerii genitivului, însă, această influență asociativă se manifestă mai mult în direcția postpunerii adjectivului, deci a păstrării locului original.

Astăzi este în general admis că topica sau așezarea cuvintelor în propozițiune este o formă care exprimă anumite funcții grama-

¹ K. Bühler, *o. c.*, p. 337—339, arată că Schmidt exagerează importanța acestor forme și le dă o explicație greșită. Rom. *câpcâne* din *cap + câne* = « cap de câne » (arom. *cap-di-câne* și *cap-di-câneni* este imitat după κυνοκέφαλος și slav. *psoglav(a)*).

² Totuși tipurile românești *foaie verde iasomie, foaie verde bob năut, frunză verde lemn uscat, frunză verde bob și linte*, etc., din poezia populară, ca și *han-tătar* = « han de Tătari » sau « hanul Tătarilor », *Barbă-cot* (= « Barbă-de-un cot »), etc., despre care se crede de obicei că sunt născute prin omisiunea lui *de*, trebuie considerate mai curând construcții apozitionale (apozitia putând fi și o propoziție monomembră), echivalente cu cele atributive genitivale (cf. *Cetatea Floci*, alături de *Cetatea de Floci*; *Cetatea Neamțu* alături de *Cetatea Neamțului*, etc.).

ticale sau logice, un « morfem ». Una dintre aceste funcții este « subordonarea ».

Încă H. Weil, în opera sa fundamentală, *De l'ordre des mots dans les langues anciennes et dans les langues modernes*, ed. III, Paris, 1879 și A. Bergaigne, *Essai sur la construction grammaticale* (în *Mem. Soc. Ling.*, III, 1879, p. 1—51, 125—154, 169—186), au arătat că topica sau așezarea cuvintelor are un rol hotărâtor în privința subordonării în propozițiune.

O. Jespersen, în lucrările sale: *Sprogets logik*, København, 1913, p. 30—31, *A Modern English Grammar. On Historical Principles*, II², Heidelberg, 1922, p. 2—4, *The Philosophy of Grammar*, London, 1924 și 1925, p. 96 ș. u. (cf. și observațiile lui O. Funke, *Jespersenens Lehre von den « three ranks »*, în *Englische Studien*, LX, 1925, p. 140—157), *Die grammatischen Rangstufen* (în *Englische Studien*, LX, 1925, p. 300—309) a emis în privința aceasta o interesantă teorie, deosebind termeni principali, secundari (adjuncți sau adneceși) și terțiari¹.

Chestiunea a cercetat-o și A. Sechehaye, *Essai sur la structure logique de la phrase*, p. 21 ș. u., deosebind: un termen *principal* și un *complement* al acestuia, care privesc raportul dintre substantiv și adjectivul său ori dintre verb și adverbialul sau complementul său (p. 24—25). Un complement poate fi principalul altui complement secundar. Complement poate avea și adjectivul, prepoziția, etc. Propoziția bimembră este alcătuită dintr'un principal și un complement, ori dintr'un complement și un principal. Această așezare este posibilă din punct de vedere logic, dar nu este posibilă din punct de vedere psihologic și atârnă de limba respectivă. Felul cum simțim subordonarea în bimembra pregramaticală atârnă de factori psihologici, care scapă aproape total observației și analizei. Ea nu se vede decât când se ivesc cu timpul anumite forme gramaticale, anumite procedeeuri sintagmatice menite să o exprime.

Având în vedere aceste cercetări (în special pe cele ale lui Jespersen), L. Hjelmslev, *Principes de grammaire générale*, p. 135 ș. u., studiază felul cum se exprimă subordonarea prin așezarea elementelor în propoziție în limbile cu topică fixă. În privința aceasta exemplul cel mai tipic ni-l dau limbile chino-tibetane: în siameză,

¹ L. Hjelmslev, *Principes de grammaire générale*, København, 1928, § 29, p. 128—134, crede că se pot adăoga și alte grupe: cvaternară, etc. (cf. p. 134). Termenii « adnex principal » și « accesoriu », « conex principal » și « accesoriu », « adjunct », « subjunct », « objunct », etc., se găsesc și la A. Noreen, *Vårt Språk*, vol. I, etc., Lund, 1903, etc. (vezi trad. germ. de H. W. Pollak, *Einführung in die wissenschaftliche Betrachtung der Sprache. Beiträge zur Methode und Terminologie der Grammatik*, Halle (Saale), 1923, p. 308 ș. u.).

un termen secundar se pune, fără excepție, după termenul primar; în chineză, un termen secundar se pune totdeauna înaintea unui termen primar. Fenomenul se găsește însă și în alte limbi. În toate limbile fino-ugrice, turce, mongole, tunguze, în japoneză, în limbile bușmane, hotentote, termenul secundar precedă termenul primar. În vannică, în bască, în toate limbile bantu, îi urmează. Toate limbile negro-africane au o «sintaxă de poziție». Tot așa este situația și într'o parte din limbile americane, înțelegând și limba mixtă cunoscută sub numele de jargonul « chinook ».

Dar nu orice limbă poate fi studiată din acest punct de vedere în aceeași măsură. Sunt limbi în care topica nu este de ajuns de fixă, deci criteriul pe care ni-l dă ea în stabilirea termenului primar (principal) și a celui secundar (complement) pierde din infailibilitate. Nu există limbă în care topica ar fi cu totul liberă. Astfel, trebuie să procedăm cu multă băgare de seamă, pentru a ne feri de exagerări.

În general, însă, topica «logică» este, mai mult ori mai puțin, fixă: precedă elementul care exprimă punctul de plecare al gândirii, elementul «cunoscut», «principalul» sau «subiectul»; urmează elementul spre care se îndreaptă gândirea, elementul «nou» sau «necunoscut» pentru interlocutor, «predicatul». Pentru atributele substantivului, în fiecare limbă se fixează anumite locuri. Tot așa și pentru prepoziții și conjuncții ¹.

¹ Nu este nicio îndoială că în indo-europeană prepozițiile au fost la început adverbe postpuse cuvântului cărui-a-i aparțineau și pe care-l determinau punându-l în raport cu altul. Unele din ele s'au contopit cu acest cuvânt, formând morfeme de caz. Postpuneri cunoștea și limba latină (cf. *necum, quoad*, etc., alături de *cum eo, ad quem*, etc.). Altele au ajuns elemente syneantice prepușe, menite să exprime deosebite raporturi dintre două cuvinte, între ele și pe cel de caz (vezi H. Hirt, *Indogermanische Grammatik*, Teil VI: *Syntax I*, Heidelberg, 1934, § 29 și 30, p. 38 și urm. și *Syntax II*, Heidelberg, 1937, § 157, p. 235—236; K. Brugmann-B. Delbrück, *Grundriss der vergleichenden Grammatik der idg. Sprachen*², II, 2, Strassburg, 1911, p. 758 și urm., unde se dă o bogată bibliografie). În limba română prepozițiile precedă. Conjuncțiile sunt elemente syneantice care leagă cuvinte și propozițiuni de același fel ori de feluri deosebite. În cazul din urmă, conjuncția este elementul care schimbă felul propoziției, coordonând ori subordonând pe cea pe care o leagă celeilalte de care o leagă. Conjuncția despoaie de independență propoziția subordonată (vezi A. Meillet, *Linguistique historique et linguistique générale*², Paris, 1926, p. 158—174: *Le renouvellement des conjonctions*; A. Sechehaye, *Essai sur la structure logique de la phrase*, Paris, 1926, p. 205—209: *Remarques générales sur les conjonctions*; A. Nehring, *Studien zur Theorie des Nebensatzes*, I, în *Zeitschr. f. vergl. Sprachforschung*, LVII, 1929, p. 118—158; cf. N. Drăganu, în *Dacoromania*, VII, p. 275—278). A. Sechehaye, *o. c.*, p. 205, arată că conjuncțiile care introduc o subordonată circumstanțială sunt veritabile «prepoziții de propoziții». Este firesc deci ca ele să urmeze topica prepozițiilor, prepunându-se propoziției legate prin ele. Totuși sunt și cazuri de conjuncții postpuse unui

Afară de aceasta, topica ține seamă de anumite reguli gramaticale care nu admit decât anumite așezări.

În privința topiceii «afective» însă, care este liberă în măsura pe care o permit regulile gramaticale (cf. cele spuse despre prepoziții și conjuncții; sintagmele fixe: *mai mic, prea mare, tot el, etc.*; sintagmele separabile: *să fac, să nu fac, să mai fac, să tot fac, nu pot, nu mai pot, etc.*, alături de: *voi face și face-voi, am făcut și făcut-am, etc.*), rămân neschimbate constatările făcute de Wundt atât în privința limbii gesturilor, cât și a limbii vorbite: se așează în locul întâi ideea parțială care intră întâi în a percepție, are afect și este relevantă; celelalte urmează în ordinea importanței lor¹.

2. Termenul întrebuințat pentru a denumi funcțiunea sintactică în discuție și morfemul ei

Am avut nevoie de acest lung excurs pentru a putea explica nașterea formelor care se întrebuințează ca semne ale complementului în acuzativ sau ale morfemelor acuzativului în limba română și topica acestora².

Și mai avem nevoie de o lămurire: aceea a termenului întrebuințat pentru a numi funcțiunea sintactică în discuție și morfemul ei.

Întrebuințez termenul «**complement în acuzativ**» tocmai pentru că este vorba de o funcțiune sintactică («**complement**») și de un morfem al acesteia («**acuzativul**»), care în limbă nu se pot despărți deolaltă.

Ceilalți termeni întrebuințați pentru a numi ceea ce în acest studiu are numele de «**complement în acuzativ**» (mi se pare mai puțin frumos spus «**acuzativul**») ori nu sunt potriviți pentru limba noastră, ori sunt neobișnuiți în terminologia gramaticală românească.

cuvânt sau unei grupe de cuvinte din propoziția legate prin ele. Așa sunt gr. *γάρ, δέ, etc.*, lat. *enim, que, etc.* Tot așa este și conjuncția românească coordonatoare adversativă *însă*, mai ales după alte conjuncții adversative: *e, iar(ă), ci și dar(ă)* (vezi exemple în *Dicționarul limbii române*, T. II, p. 733).

¹ O. c., II⁴, p. 364 și urm. Vezi și van Ginneken, o. c., § 719 și urm., p. 514 și urm.; J. Vendryes, o. c., p. 167 și urm.; A. Sechehaye, *Essai sur la structure logique de la phrase*, p. 25 și urm.; etc.

² Observ că Kr. Sandfeld și H. Olsen, *Syntaxe roumaine*, I, *Emploi des mots à flexion*, Paris, 1936, în capitolul III: «*Les cas*», p. 62—82, se ocupă numai de genitiv-dativ (p. 62—76) și de vocativ (p. 76—82), pe care mulți și de mult nu-l mai socotesc între cazuri. Dacă ne putem explica, mai mult ori mai puțin, faptul că nu se ocupă de nominativ, nu putem înțelege însă de ce trec cu vederea acuzativul, care are mai multe forme.

Nu sunt potriviți pentru limba noastră termenii obișnuiți « complement » sau « obiect direct (drept) », care sunt buni pentru limba franceză, în care acuzativul se leagă nemijlocit sau « direct » de predicatul verbal, dar în limba română avem și acuzative formate cu prepoziții, deci legate de predicatul verbal mijlocit sau « indirect », întocmai ca dativul francez.

Nu este potrivit nici termenul « obiect transitiv », căci « transitivă » este acțiunea verbului predicativ, nu complementul asupra căruia trece ea sau care o « suferă » uneori. Am zis « uneori », căci complementul în acuzativ nu « suferă » totdeauna acțiunea, de aceea nu este potrivit nici termenul « obiect pasiv » (alături de « obiect directiv » = dativ). Din categoria termenilor nepotriviți face parte și tautologicul « complement de obiect ».

Termeni neobișnuiți la noi sunt: « complement intrinsec », « adverbial obiectiv » și « adverbial direct », « ayance », etc. Întrebuințându-i, expunerea noastră n'ar câștiga nimic, nefiind vorba nici de niște termeni consacrați, nici mai preciși decât cel pe care-l întrebuințăm.

II. TOPICA COMPLEMENTULUI ÎN ACUZATIV ÎN LIMBA LATINĂ

Am văzut că la început locul «logic» al complementului în acuzativ în limbile indo-europene era fixat înaintea verbului (SCP). Această topică a moștenit-o, ca topică logică, și limba latină, în deosebire de limba greacă, în care verbul tindea să ocupe locul din mijloc. Ex. *Antiochus epistolis bellum gerit* (Cato, *Or. frg.*, 7), alături de gr. πολλὰ δ' ἔγ' ἐν πόντῳ πάθειν ἄλγεα ὄν κατὰ θυμὸν (Hom., *Od.*, I, 3), ori: Εὐαρχίς ἀνέθηκεν δεκάτην Ἀθηναίᾳ (inscr.).

Totuși această topică putea să nu fie și nu era urmată strict, deoarece morfemele de acuzativ, pe care și le-a format limba latină (sg. masc. și fem.: *-m*, neutru: radicalul *-m* la decl. II și *-s* la unele adjective de decl. III; plur. masc. și fem.: *-s* din indo-europ. *-ns*, neutru: *-a*), îi dădeau acesteia puțința să-și îngăduie o mai mare libertate de așezare a complementului în acuzativ decât cea obișnuită în topica primară a cuvintelor legate fără morfeme ori în cea a limbilor fără morfeme.

Găsim deci și abateri: *Divina natura dedit agros, ars humana aedificavit urbes* (Varro, *R.r.*, 3, 1, 4).

Este greu de stabilit care au fost pricinile că această nouă topică s'a transformat pe încetul în logică, iar cea logică, la început, în afectivă.

Poate fi vorba de o evoluție firească. Se știe doar că anumite construcții afective cu timpul își pot pierde afectul, gramaticalizându-se¹ sau devenind logice. În astfel de cazuri ori se creează o nouă construcție afectivă, ori se transformă în «afectivă» cea socotită până atunci «logică».

Dacă admitem cele susținute de Schuchardt cu privire la nașterea propoziției bi- și trimembre, limbile indo-europene au început cu topica logică SPC și cu topica afectivă SCP; au evoluat apoi la topica logică SCP și la topica afectivă SPC.

¹ Termenul derivă dela A. Meillet. Pentru deosebirea dintre «gramaticalizare», «intelectualizare», și «izolare» vezi acum W. Havers, *Handbuch der erklärenden Syntax. Ein Versuch zur Erforschung der Bedingungen und Triebkräfte in Syntax und Stilistik*, Heidelberg, 1931, p. 17—18.

Când s'au ivit morfemele cazurilor, iar topica a devenit liberă, s'a revenit la topica logică SPC și la topica afectivă SCP¹.

În această evoluție, firește, au putut interveni și influențe venite dinafară (limba gesturilor, limbi care se găseau în alt stadiu de evoluție, etc.). Max Kuttner, *Prinzipien der Wortstellung im Französischen. Zur französischen Negation*, Bielefeld und Leipzig, 1929, p. 18 ș. u., însă, încearcă să-i dea o explicare psihologică.

Când copilul zice *Ham!* ori *Papa!* (= «Mâncare!», «Vreau mâncare!», «J'ai faim!», «Ich habe Hunger!», «Ich will essen!») pentru ascultător), el exprimă o idee complexă într'o formă de predicat neanalizată. Acest «predicat psihologic», raportat de copil la sine (*Dorel — ham!*; *Dorel — papa!*; *Dorel = «el*, nu «eu», care se ivește în conștiința copilului numai mult mai târziu), exprimă scopul «enunțiației», deci cuprinde în sine și complementul (= Dorel vrea mâncare»), sau, mai bine, cuprinde în sine numai complementul, predicatul verbal rămânând neexprimat.

Complementul fiind punctul final spre care se îndreaptă acțiunea, este oarecum firesc ca el să ocupe locul ultim și în enunțiație. Prin această așezare și prin contopirea lui într'o unitate cu predicatul verbal, care poate rămânea și neexprimat, se ajunge «să răsune» în conștiința vorbitorului «predicatul psihologic» și să se revină astfel la forma inițială a enunțiației: subiect psihologic — predicat psihologic (SP).

Nefiind nevoie să se exprime totdeauna predicatul verbal, este firesc că el a ajuns să ocupe în propoziția trimembră locul cel mai puțin întonat, care este cel dela mijloc. Încă Quintilianus, *Inst. or.*, IX, 4, 29, observă: «initia clausulaeque plurimum momenti habent quoties incipit sensus aut desinit».

Astfel s'a alcătuit o topică cu două puncte relevate, întâiul și ultimul, cu două «coordinate» și cu un punct zero la mijloc, cum zice K. Bühler².

Meritul de a fi recunoscut acest loc fix al predicatului verbal este al lui R. Thurneysen (*ZRPh.*, XVI, p. 289—307; vezi W. Meyer-

¹ Cu privire la această șovăire a topiceii indo-europene H. Hirt, *Indo-germanische Grammatik*, Teil VII, *Syntax II*, Heidelberg, 1937, § 153, p. 227—228, ne spune: «Das grosse Schwanken in bezug auf die Wortstellung in den geschichtlichen Zeiten der idg. Sprachen beruht m. E. darauf, dass sich, wie ich schon Hdb. d. Urgerm. 3, 210 ausgesprochen habe, die Wortstellung seit indogermanischer Zeit grundlegend geändert hat, indem ursprünglich das bestimmende Element hinter dem bestimmten stand, im Laufe der Zeit aber immer mehr vor dasselbe tritt. Dieses Prinzip ist nur teilweise durchgeführt. Bis zum heutigen Tag verhalten sich die Sprachen verschieden, und selbst innerhalb derselben Sprache finden sich Verschiedenheiten. Noch heute treffen wir aber auf Reste der idg. Stellung». Cf. și p. 234 și 235 și urm.

² *Sprachtheorie*, p. 242—243.

Lübke, *Gr. d. rom. Spr.*, III, *Syntax*, §. 746, p. 797—798), care însă crede că se datorește unor cauze gramaticale ori ritmice, nu logice ori psihologice.

Fără îndoială, au putut contribui la nașterea acestui fel de topică și necesități melodice, propozițiunea fiind o unitate melodică alcătuită din urcări și coborâri rostite mai tare ori mai încet, cu sau fără pauze, din cuvinte și grupe de cuvinte mai lungi ori mai scurte, cum a contribuit și la cea a așezării encliticelor și a procliticelor în locurile mai puțin intonate din propoziție, care a dat naștere chiasmlor de felul *bate-voi păstorul și se va risipi turma*, ori *bată-te norocul să te bată!*¹.

Cât privește limba latină, afară de aceste principii istorice și psihologice, nu trebuie uitată influența limbii grecești.

Dela o vreme locul logic al complementului în acuzativ s'a fixat în limba latină după predicatul verbal, rămânând cel dinaintea acestuia ca loc afectiv.

Această nouă topică logică a complementului latin în acuzativ n'a ajuns niciodată să se fixeze desăvârșit, întrucât prezența desinențelor de caz în limba latină n'a cerut necesitatea acestei fixări.

Topica logică a complementului în acuzativ, ca în general topica în limba latină, era deci liberă, fără a fi indiferentă. Liberă în sensul că, în afară de cazurile excepționale (grupe fixe, atone, topică afectivă, etc.), nici un element al propoziției nu avea loc fix. Se pot cita ca exemplu cunoscutele versuri ale lui Horațiu (*Ode*, II, 3, 1—2): *Aequam memento rebus in arduis servare mentem*, ori: *hunc... plebrique consecuti sunt* (*Caesar*, *B. c.*, I, 14); *id oppidum Lentulus Spinther tenebat* (I, 15). Dar nu era indiferentă, căci două forme de topică posibile nu erau niciodată sinonime².

¹ Vezi J. Woche, *Die lateinische Wortstellung nach logischen und phonetischen Grundsätzen erläutert*, Ulm, 1849 (cf. *N. Jahrb. f. Phil. u. Paed.*, LVIII, p. 188 ș. u.); J. Wackernagel, *Über ein Gesetz der indogermanischen Wortstellung*, în *Indog. Forsch.*, I, p. 406—430; H. Hirt, *Indogermanische Grammatik*, Teil VII: *Syntax II*, Heidelberg, 1937, § 154 și 155 și urm., p. 228—234; H. Tiktin, *Zur Stellung der tonlosen Pronomina und Verbalformen im Rumänischen*, în *ZRPh.*, IX, 1885, p. 590—596; S. Pușcariu, *Zur Nachstellung des rumänischen Artikels* (extras din Festschrift Karl Jaberg zugeeignet zur Feier seines 60. Geburtstages und zur Vollendung des 60. Semesters seines akademischen Lehramtes, 24. April 1937, Haale-Saale, 1937, p. 240—274 = *Zeitschr. f. roman. Phil.*, LVII, 1937, p. 112—146).

² J. Marouzeau, *L'ordre des mots dans la phrase latine*, I: *Les groupes nominaux*, Paris, 1922, p. 1. Cf. și A. Meillet, *Linguistique historique et linguistique générale*², Paris, 1926: « En latin où le rôle grammatical de chaque nom est indiqué par la forme de ce nom, il n'y a pas d'ordre nécessaire; on peut dire pour « Pierre bat Paul »: *Petrus Paulum caedit*, ou *Paulum Petrus caedit*, ou *caedit Petrus Paulum*, ou *caedit Paulum Petrus*, etc. L'ordre n'est pas indifférent; il sert à indiquer certaines nuances: suivant qu'on met en avant *Petrus* ou *Paulum*: on attire l'attention sur l'un ou l'autre

Această libertate a topiceii, cunoscută din limba latină literară, era și mai mare în limba latină vorbită, mai ales în așa zisa *lingua romana*, care s'a dezvoltat în mod firesc, fără a fi stingherită de tradiția literară și de influențele literare străine.

Firește, și aici, alături de topica logică se găsea cea afectivă. Ex.: *Herculem hominum fama, beneficiorum memor, in concilium caelestium collocavit* (Cicero, *De off.*, 3, 25); *Attica mea, obsecro te, quid agit?* (Cicero, *Att.*, 13, 3, 3), alături de: *quid agit, obsecro te, Attica nostra?* (*Att.*, 13, 15); *sed non facit indulgentia mendacem aut avarum aut non amantem suorum, ferocem fortasse atque arrogantem et infestum facit* (Cicero, *Att.*, 10, 11, 3). Influența factorilor sociali (atenția față de interlocutor, politeță, respect, aversiune, etc.) aici este mai vie decât în limba literară¹.

---

mot; mais l'ordre n'indique en rien le rôle grammaticale des mots ». Cf. aceleași exemple și la A. Graur, *Locul adjectivului în românește*, în *Viața Românească*, XXX, Nr. 12, Decembrie 1938, p. 75-76, care insistă și asupra laturii stilistice a ordinii cuvintelor din ele: « Toate aceste formule exprimă aceeași idee, anume că « Petru bate pe Paul ». Dar o exprimă cu nuanțe diferite. *Petrus caedit Paulum* o redă plat, rece, științific, fără să-i adauge nicio nuanță sentimentală. Dimpotrivă, *Paulum caedit Petrus* înseamnă de cele mai multe ori « pe Paul (și nu pe altcineva) (il) bate Petru »; *caedit Petrus Paulum* înseamnă « îl bate (nu-l mângâie) Petru pe Paul », și așa mai departe, fiecare nouă variantă adaugă o nuanță, sau accentuează unul dintre cuvinte, în opoziție cu altul, exprimat sau subînțeles ».

¹ Vezi Stolz-Schmalz, *Lateinische Grammatik*, II, ed. 5 de Manu Leumann și J. B. Hofmann, München, 1928, p. 610 ș. u.; J. B. Hofmann, *Lateinische Umgangssprache*, Heidelberg, 1926, p. 5 ș. u. și p. 102 ș. u. De topica afectivă și importanța ei stilistică își dau sama și cei vechi; pentru *Rhet. ad Herennium*, IV, 32, Cicero, *Or.*, 65, 66, 70 și Quintilianus, *Inst. orat.*, IV, 4, inversiunea și disjuncțiunea servesc la realizarea armoniei în frază, a cadenței periodului și, mai ales, pentru a combina legături metrice corecte (vezi J. Marouzeau, *o. c.*, p. 2).

III. TOPICA COMPLEMENTULUI ÎN ACUZATIV ÎN DACO-ROMÂNĂ VECHĂ ȘI ÎN DIALECTELE SUD-DUNĂRENE

Când limba latină vorbită și așa zisa *lingua romana* și-au pierdut consonantele finale, începând a se transforma în limbile romanice actuale, deosebirea cazurilor, cuprinsă în silaba finală, a dispărut. Acuzativul a început să nu se mai poată deosebi de nominativ, iar complementul exprimat prin acesta să fie confundat cu subiectul, mai ales în topica afectivă, în comparații, etc.¹

¹ E. Löfstedt, *Syntactica*. Studien und Beiträge zur historischen Syntax des Lateins, II. Teil, Lund-London-Paris-Oxford-Leipzig, 1933, p. 329—333, arată că întrebuintarea acuzativului în locul nominativului în funcțiune de caz al subiectului s'a ivit în limba latină în unele forme, în special în forma *-as* (*filias* = *filiae*) și *-os* (*filios* = *filii*) încă înainte de dispariția lui *-s*, și explică acest fenomen astfel (cu omiterea notelor): « Es ist also klar, dass es sich bei dem auffallend häufigen Gebrauch der *-as*- Formen in Subjektstellung nicht lediglich um das allgemeine vulgärsprachliche Vordringen des Akkusativs als Universalkasus bzw. um die Zerrüttung des alten Kasussystems handeln kann, sondern dass hier besondere Gründe vorliegen müssen. Diese sind in der Tat nicht schwer zu finden: sie liegen in dem Einfluss der italischen Dialekte. Hier ist bekanntlich in der 1. Dekl. die ererbte Bildung des Nom. Pl. auf *-ās* erhalten...; vgl. umbr. *urtas*, 'ortae'; osk. *scriptas*, 'scriptae'... Es ist höchst wahrscheinlich, dass diese Bildung, um mit Sommer... zu sprechen, nicht nur in der ländlichen Umgebung Roms, sondern auch « in den sich aus ihr rekrutierenden Kreisen der untersten städtischen Bevölkerung erhalten blieb ». Dazu kam natürlich in der Volkssprache überhaupt die allgemeine Erweiterung der Gebrauchssphäre des Akk., d. h. das vulgärsprachliche und das rustike oder, besser ausgedrückt, das provinzielle Element sind hier zusammengeflossen ». Dealtfel H. Hirt, *Indogermanische Grammatik*, Teil VI: *Syntax I*, Heidelberg, 1934, § 55, p. 76 și urm., arată că și în indo-europeană acuzativul a avut aceeași formă cu nominativul și că mai târziu, în deosebitele limbi indo-europene, aceste două cazuri au avut unele forme la fel (neutrele, formele terminate în *-s*: lat. *lignum*, *ligna*; plur. *hostes*, *fructus*, *dies*), iar din punct de vedere sintactic s'au putut confunda (cf. fr. *c'est moi* = *hoc est me*, etc.). Hirt revine asupra acestei chestiuni și în altă parte a lucrării sale (Teil VII: *Syntax II*, Heidelberg, 1937, § 165, p. 249—250): « Da Nominativ und Akkusativ zum Neutrum einander gleich waren und bei Akk. c. Inf. der Subjekts- und Objektskasus ebenfalls nicht unterschieden wurden, so müssen die beiden durch die Stellung unterschieden worden sein. Dabei steht in der geschichtlichen Zeit im allgemeinen der Subjektskasus wohl

De aceea și nouă ne-au rămas multe cuvinte din forma de acuzativ (*bunătate* — bonitas, -atem, *carne* — caro, carnem, *dinte* — dens, dentem, — *duroare* — dolor, -orem, *minte* — mens, mentem, *părinte* — parens, parentem, *urdoare* — horr(i)dor, -orem, etc.); ori dintr'o formă de acuzativ reconstruită (*lapte* — lac, lactem, ori neutru lacte, etc.)¹.

voran, wofür Beispiele eigentlich überflüssig sind. . . Man kann aber fragen, ob nicht auch hier wie bei den Prädikatsätzen einmal die umgekehrte Wortfolge üblich gewesen ist. Jedenfalls gibt es überall auch Beispiele in denen das Objekt voranstellt. Das ist natürlich ohne Anstoss, wenn das Subjekt oder Objekt durch die Form kenntlich war ».

¹ Întrebuințarea în dialectul aromân a formei de acuzativ *mine*, *tine* ca nominativ, alături de *eu* (*iou*, *io*) și *tu* (vezi Th. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân*. Studiu lingvistic, București, 1932, § 267, p. 408—409), este mai nouă; ea se datorește probabil analogiei pluralului, unde nu avem decât o singură formă pentru cele două cazuri, și s'a putut naște în construcții de felul: *niergu tra s-mi rușunedzu mine*, *ș-tine s-ti rușunedzu* (*Codex Dimonie*, în G. Weigand, IV. *Jahresbericht*, p. 225), *avdzâși că mine mi'nsor* (P. Papahagi, *Basme aromâne*, p. 255 /18), ori *s-ș-aflî vârnă țone și s-ti măriți ș-tine* (*ibid.*, p. 256 /6), etc., în care *mine* și *tine* se pot înțelege atât ca acuzative, cât și ca nominative.

În dialectul dacoromân se întrebuințează formele de acuzativ ale pronumelui personal după conjuncțiile *ca* și *cât* și în cazuri în care în mod normal ar trebui să avem după acestea nominativul, întru cât construcțiile cu ele sunt propoziții brahilogice cu predicatul neexprimat, iar pronumele ar trebui să exprime subiectul: *Doamne, cine ca tine?* (Coresi, *Psaltirea* 1577, ps. LXX, 19; *Ps. Scheiană: Dzeu, cire e ca tire?*); *Nu iese altul ca tine* (*Biblia* dela 1688, 6 pr. /44) = «Nu este altul ca (= «cum») tu [ești]»; «o *Alexandre, cum luoș lumea toată, cum nu luo nime pre lume ca tine*» (N. Cartoian, *Alexandria în literatura românească. Noui contribuții*, București, 1922, p. 111), *d'aș fi eu ca tine* (*Id.*, *ibid.*, p. 111), *Giubuc Clopotarul, tot din Ardeal, știa puțină carte ca și mine; și apoi a pribegit de-acolo ca și noi, s'a tras cu bucatele ca și moș Dediu din Vânători și alți mocani* (I. Creangă, *Opere complete*, București, 1906, p. 17); *El este mult mai tânăr decât mine și mai sprinten, și te va învăța ca și mine* (P. Ispirescu, *Legende sau basmele Românilor*, I², București, 1907, p. 33); *Și cum ai cutezat, tu, un cheleş ca tine, să faci una ca asta?* (*Id.*, *ibid.*, p. 187), etc.; cf. și arom.: *și cum așumșu ca mini țe nu vream și țe nu ni nvisâm putè* (P. Papahagi, *Basme aromâne și glosar*, București, 1905, p. 37 /30), i.-rom. *țuve o băbe negre ca și corbu cuheț-a* (S. Pușcariu, *Studii istoromâne*, I, în *An. Ac. Rom.*, s. II, t. XXVIII, 1905—1906, București, 1906, p. 140). Numai în limba veche (cf. *Nu ți se cade și ție a milui megiașul tău, ca eu tine miluiu*, la Coresi, *Tetraev.* dela 1560—1561, Mat., z. 77, dar «*cum și eu miluiu*» în tâlcul *Cărții cu învățătura* dela 1580—1581; *lor ară fi bine de-ară fi ca eu*, la Coresi, *Lucrul apostolesc*, ed. Bianu, București, 1930, p. 301/14; *ce te muncește cu evanghelia ca eu*, *ibid.*, p. 512 /18; *să fim și noi creștini ca și tu*, *Leg. Sf. Vineri*, la Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, II, p. 149; *Darie încă să potrivă lu Dumnezău ca și tu și să lăuda ca și tu* (N. Cartoian, o. c., p. 93); *nu este nime să te mânia ca eu*, în *Ceaslov*, Târgoviște, c. 1640, f. 84 r°; *altă omă n'au fostă așa greșit din veci ca eu*, *ibid.*, f. 131 r°, dar «*cum sintu eu*» în *Coșicele pribegului Gh. Ștefan*, publ. de N. Drăganu, în *An. Inst. de Ist. Naț.*, III, Cluj, 1924, p. 237; etc.) și populară, mai ales în versuri (cf. *Că-i păcat de Dumnezeu Să pice voinic*

Puține sunt cuvintele despre care suntem siguri că ne-au rămas din forma de nominativ (*drac* — draco, *împărat* — imperator, *jude* — judex, *oașpe* — hospes, *om* — homo, *sor(u)* — soror, etc.).

Ca orice limbă, și limbile romanice, în tendința lor spre claritate, au căutat o ieșire din această încurcătură.

S'au găsit trei soluții:

1. Gramaticalizarea sau transformarea în logică a topiceii cu locul complementului în acuzativ după verb (*Pasărea visează mălai*), și în afectivă a celei cu locul complementului în acuzativ între subiect și verb (*Pasărea mălai visează*)¹.

2. Revenirea la o străveche formă de anunțare ori reluare a complementului în acuzativ cu ajutorul formelor de acuzativ ale pronumelui personal aton, care la acuzativ se deosebesc de ale nominativului.

3. Exprimarea acuzativului cu ajutorul unor forme prepoziționale.

Împrejurarea că cele trei mijloace de a exprima complementul în acuzativ se găsesc în toate limbile romanice, precum și în toate

ca eu, la Jarník-Bărseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, București, 1885, *Doine*, p. 103) găsim, rar, și forme de nominativ. Și aici trebuie să pornim dela analogia pluralului: Să se compare cu formele de subiect citate mai sus exemplele următoare: *Nu vezi altul ca (cât) mine* [= «pe mine vezi»] (cf. *Tu iară să-lu prîmtoare ca mine singurū*, la Coresi, *Lucrul apostolesc*, ed. cit., p. 532 [14, . . . mulți vei găsi ca mine, . . . altul nu voi găsi ca tine în toată lumea, N. Cartoian, o. c., p. 84; *mult trebuie să fi căutat până să găsească un puschiu ca tine*, P. Ispirescu, *Legendele sau basmele Românilor*, București, 1907, p. 320; *Eu însă te sfătuesc să nu pierzi din mână un giuvaer ca acesta*, Id., *ibid.*, p. 323, care poate fi înțeles și: *ca acesta este*; — *Cața, cața! să prindeți o coțofană faură, dar nu pe mine, ci alta ca mine*, Id., *ibid.*, p. 380; *Bre! mulți proști am văzut eu, în viața mea, dar ca voi n'am mai văzut*, I. Creangă, o. c., p. 397, care poate fi înțeles și: *ca voi sunteți*, etc.; arom. *džone ca tine nu n'aveam*, G. Weigand, *Die Aromunen*, II, Leipzig, 1894, p. 74), etc., alături de: *Te bate ca pe tine*, *Am să te bat ca pe tine* (cf. *Deci vă rugăm ca pre ai noștri dulci prieteni*, Al. Rosetti, *Lettres roumaines de Bistritza (Transylvanie)*, București, 1926, p. 46; și *ne stupeau ca pe noi*, I. Creangă, o. c., p. 31; *bocindu-l ca pe un mort*, Id., *ibid.*, p. 9; *Cum îl văzu fata, îl rugă ca pe Dumnezeu*, P. Ispirescu, o. c., I², p. 102; *îl îngropă cu mare cinste și alai ca pe un împărat*, Id., *ibid.*, p. 387; *chiar: îi îngriji ca pe lumina ochilor*, Id., *ibid.*, p. 262; și *l' secera cu pala ca pe buruienile cele rele*, Id., *ibid.*, p. 177; etc.). În cazul compusului *decât* (cf. și *citea acum la ceaslov, la psaltire și Alexandria mai bine decât mine*, I. Creangă, o. c., p. 11; arom. *di cât*, megl. *di cõt*) a putut influența și analogia prepozițiilor construite cu acuzativul (cf. *mai mare de* [= «decât» mine, etc.).

¹ În privința deosebitelor tipuri de topică se pot consulta: Elise Richter, *Grundlinien der Wortstellungslehre*, în *ZRPh.*, XL, 1918/19, p. 9-61 (și în extras, Halle, 1919); aceeași, *Zur Klärung der Wortstellungen*, în *Idealistische Neuphilologie*, Festschrift für K. Vossler, zum 6. September 1922, Heidelberg, 1922, p. 85—106.

dialectele românești, ne arată vechimea lor. Nașterea lor nu se poate fixa la o dată precisă, fiind de durată relativ lungă, dar este sigur că este mai veche decât cele dintâi monumente literare românești, când întrebuițarea lor ajunsese normală. Apoi anunțarea ori reluarea cu ajutorul pronumelui personal aton nu se restrânge numai la complementul în acuzativ, ci, ca urmare a gândirii succesive sau în faze și a celei egocentrice, se poate face și când este vorba de complementul în dativ.

Cum am arătat mai înainte, ivirea lor a trebuit să înceapă încă pe timpul când limba latină vorbită și așa zisa *lingua romana* și-au pierdut consoanele finale, transformându-se în limbile romanice actuale.

Dar să le luăm pe rând!

1. Topica logică

În topica logică a limbii române este socotit astăzi, și a fost socotit totdeauna, complement în acuzativ orice substantiv cu formă de nominativ-acuzativ care urmează după verb (SVC). De ex., oricum am intona substantivele în propozițiile *Mama iubește copilul* și *copilul iubește mama*, ori *Vânătorul vede iepure* sau *iepurele*, și *Iepurele vede vânător* sau *vânătorul*, dintre ele numai cel ce ocupă locul întâi poate fi socotit subiect; cel ce urmează după verb este în toate cazurile complement în acuzativ. În aceste exemple deci accentul poate mări expresivitatea, poate releva, dar nu poate schimba funcțiunea sintactică. El poate săvârși acest lucru numai dacă este ajutat de alte mijloace; de ex. de articolul pus la subiect: *copil iubește mama* ori *iepure vede vânătorul*; de pronumele aton pleonastic: *copilul îl iubește mama* ori *iepurele-l vede vânătorul*; de prepoziția *p(r)e*: *pe copil îl iubește mama* ori *pe iepure îl vede vânătorul*.

Am spus că fixarea acestui loc pentru complementul în acuzativ, în sintaxa limbii române, coincide cu dispariția lui *s* și *m* final.

Când s'a petrecut acest fapt?

Pe teritoriul de formare al limbii române și italiene, *s* și *m* final au dispărut, cum zice G. Millardet¹ dela origine, sau, cum zice W. Meyer-Lübke, încă « în timpul preistoric »², înțelegând

¹ *Linguistique et dialectologie romanes. Problèmes et méthodes*, Montpellier-Paris, 1923, p. 151.

² *Einführung in das Studium der romanischen Sprachwissenschaft*³, Heidelberg, 1920, § 106 și 107, p. 130—131, și § 161, p. 173; *Grammatik der rom. Sprachen*, III: *Syntax*, Leipzig, 1899, §§ 549—569, p. 460—478 și § 746—748, p. 797—800; cf. și C. H. Grandgent, *Introduzione allo studio*

timpul preistoric al acestor două limbi. Topica logică SVC a trebuit să se fixeze deci în aceste două limbi dela începutul lor. În limba franceză însă această fixare s'a făcut numai mult mai târziu, din pricina că în ea s'a păstrat s final până în secolul XIII. Astfel locul complementului în acuzativ « était, en vieux français, grammaticalement indifférente: *Pierres aime Paul* ou *Paul aime Pierres* ».

« Elle l'est restée tant que l's finale s'est maintenue dans la prononciation en toute position syntactique. Lorsque au XIIIe siècle, l's finale est tombée devant une consonne commençant le mot suivant, et un peu plus tard devant voyelle (*hom(es) aler, Gaufr.*, 13, cité par Tobler, *Fr. Vers.*), la déclinaison a été ébranlée, et avec elle l'ordre des mots dans la proposition, et, par suite, toute la construction de la phrase française ».

« Avec le XIVe siècle, l'inversion devient de plus en plus rare et, en principe, et sauf cas particulier, une seule construction subsiste, celle qui a prévalu en français moderne: *sujet + verbe + complément*. Voilà désormais le type de phrase modèle de la langue jusqu'à l'époque actuelle »¹.

Cele mai vechi monumente literare românești confirmă constatarile de mai sus.

Scrisoarea din 1521 a lui Neacșu din Câmpulung începe: *Ipak dau știre Domnie tale za lucrul Turcilor* (Hurmuzaki, *Doc.*, XI, p. 843 și I. Bogdan, *Doc. priv. la relațiile Țării Rom. cu Brașovul și cu Țara Ungurească în sec. XV și XVI*, vol. I, București, 1905, p. xxxiv, n. 1), deci cu o propoziție cu topica logică. În aceste cuvinte să ții Domniia ta la tine, topica este afectivă. În *amŭ auzit...*, *cumu i-au dat împăratul slobozie lu Mahamet-beg*, avem inversiunea subiectului, dar complementul în acuzativ și-a păstrat locul logic (PSC).

Din *Întrebarea creștinească* dela 1559 a lui Coresi (ed. I. Bianu, București, 1925), citez:

a. Pentru topica logică (SPC): [*Is Hs se*] *înpeliță den față curată Maria și învăță apostolii* (p. 1/1—2); *după aceia niște creștini buni*

del latino volgare, traduzione dall'inglese di N. Maccarone, con prefazione di E. G. Parodi, Milano, 1914, § 298, p. 163—164 și § 304, p. 165—166; O. Densusianu, *Hist. de la l. roum.*, t. I, Paris, 1902, p. 64 și S. Pușcariu, *Dacoromania*, II, p. 576: « Se pare că la început în limba noastră exista, ca în limba franceză de azi bunăoară, regula că, între cele trei elemente principale ale propoziției, subiectul trebuie să stea la început, predicatul la locul al doilea și complementul la locul al treilea; acest loc și-l păstra complementul și când predicatul trecea înaintea subiectului » (vezi și *Études de linguistique roumaine*, p. 451).

¹ G. Millardet, *o. c.*, p. 150—151; cf. și L. Foulet, *Petite syntaxe de l'ancien français*³, Paris, 1930, §§ 45—58, p. 32—44 și § 446—488, p. 306—332.

socotiră și scoaseră cartea den limba sârbească pre limba rumânească (p. 2/1—4); *Domnulă Dumnezeu Is Hs după cină luo pită și blagoslovi* (p. 21/13—15); etc.;

b) Pentru topica afectivă (CPS): *pita noastră sățioasă dă-ne noao astăzi* (p. 16/8—9); *aceasta faceți cândū veți face pomeana mea* (p. 22/4—5); *aceasta faceți pururile* (p. 22/14), etc.

În propozițiile interogative parțiale, în care întrebarea se referă la complementul în acuzativ, acesta ocupă locul din urmă (SPC ori PCS): *Pre cine-și dede Dumnezeu zece cuvintele sale afară?* (p. 10/11—12), etc.; dar: *Câte lucruri trebuiește să știe omulū creștin?* (p. 6/11), deci CPS, când întrebarea se referă la complementul în acuzativ. În cele totale avem SPC ori PSC: *Tu știi, ori știi tu cele zece cuvinte?*

Și în propozițiile imperative complementul în acuzativ ocupă locul din urmă, dacă n'are afect: *să nu poștești casa vecinului tău* (p. 9/4—5); *învățați toate limbile* (p. 20/10—11), etc. Dar cf. *casa vecinului tău să n'o poștești!*

Toate exemplele citate mai sus se pot întrebuița și astăzi așa cum le găsim în *Întrebare creștinească*.

Tetraevanghelul dela 1560—1561 al lui Coresi este cel dintâi text mare cu dată sigură pe care-l avem din secolul XVI. El se întemeiază probabil pe o traducere mai veche (cu o generație, cel mult cu două), făcută, cum cred unii cercetători, de Toma și Dobre, preoții bisericii din Șcheii Brașovului¹ după textul slavon al *Te-*

¹ Vezi N. Sulică, *Catehismele românești din 1554 (Sibiu) și 1559 (Brașov) (Precizări cu privire la izvoarele lor)*, în *Amarul liceului de băieți « Al. Papă Ilarian » din Târgu-Mureș* pe anii 1932-33, 1933-34, 1934-35, Târgu-Mureș, 1936, p. 61. S'ar putea interpreta în acest sens, iar nu ca un « ajutor » dat tuturor « preoților români » sau « bisericii românești », afirmațiunea documentului: « 1560 lasset Herr Benckner 4 Evangelisten aus dem Servischen ins Wallachische übersetzen durch einen Diaconum Koresi aus Tergovist und Todor Deak, den wallachischen Pfaffen damit zu helfen » (*Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen*, IV: *Kromken und Tagebücher*, p. 100). « Învățătul » popa Dobre era « nepot de soră » al lui Toma, care se călugări la mănăstirea Râncăciiovului (sau « Râncăciogului »); era « tatăl popii Mihai », unul dintre autorii *Cărții cu învățătură* tipărite de Coresi la 1580—1581, și bunicul popii Vasile, care a scris « *Cronica bisericii Sfântului Nicolae* » din Brașov (vezi Seraphin în *Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó*, V, p. 1—11 și 2; apoi St. Stinghe, *Istoria beserecei Șcheilor Brașovului (manuscript dela Radu Tempea)*, Brașov, 1899, p. 2—3, N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, I, ed. II, București, 1925, p. 179; I. Lupaș, *Cronici și istorici români din Transilvania*, vol. I, Craiova, 1933, p. 18—19; N. Sulică, *Înșuțări*. Câteva capitole din trecutul Românilor din Șcheii Brașovului, Brașov, 1907, p. 69—81 (reproducerea cronicii în forma română și germană; aceasta din urmă publicată și în *Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó*, vol. V, Brașov, 1909; *Deșteptarea*, II (1906) și III (1907) (cf. și *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, 1910, p. 265 și 266) și *O nouă publicație românească din secolul*

traevanghelului dela 1512 al lui Macarie¹. Aşa se poate explica o oarecare vechime a limbii evangheliilor lui faţă de cea a tâlcurilor acestora din *Tâlcul evangheliilor* dela 1564 şi din *Cartea cu învăţatură* dela 1580—1581.

Fiind tradus din limba slavonă într'o epocă fără tradiţie literară, fireşte, urmează în mare măsură construcţiile originalului. Acest lucru se întâmplă şi în privinţa topiceii. De aceea nu putem spune cu siguranţă dacă exemplele de întrebuintare numai a topiceii ca semn al complementului în acuzativ, neobişnuite astăzi, sunt datorite faptului că aceasta exista în limba veche în măsură mai mare decât astăzi, ori imitaţiei textului original slav. Se pare că limba noastră veche nu se deosebea în aceasta privinţă de cea de astăzi decât prea puţin. Într'adevăr, cele mai multe din exemplele neobişnuite, astăzi, ale textelor noastre vechi, deci şi ale *Tetraevanghelului* lui Coresi, sunt datorite imitaţiei originalului slavon. Mai ales nu poate fi înţeleasă altfel păstrarea formelor de genitiv slave ale unor nume proprii ca acuzative româneşti.

al XVI-lea : liturghierul diaconului Coresi, tipărit în Braşov în 1570, în revista *Şoimii*, a. III, Nr. 9—10, Maiu-Iunie 1927, p. 24-25 şi 28-29 (în extras, p. 2-3 şi 6-7); Şt. Meteş, *Cronica popii Vasile din Şcheiul Braşovului*, în revista *Drum drept*, I, Vălenii de munte, 1913, Nr. 3, p. 179 şi urm. şi *Istoria bisericii şi a vieţii religioase a Românilor din Transilvania şi Ungaria*, vol. I (până la 1698), Sibiu, 1935, p. 129 şi 141. «Dobre călcăse de multe ori prin Ţara-Românească, unde Saşii îl trimeteau ca sol şi, întâmplător, ca spion» (N. Iorga, o. c., p. 179).

C. Erbiceanu, în prefaţa la ediţia *Tetraevanghelului* Diaconului Coresi, făcută de Gh. Timuş Piteşteanu, Bucureşti, 1889, p. IX, crede că acesta este opera mai multor traducători, căci a «constatat deosebiri mari între un Evanghelist, când l-a(m) comparat cu altul» (cf. M. Roques, *Romanische Forschungen*, XXIII, p. 832, nota 3, şi p. 833, nota 1 şi Al. Rosetti, *Grai şi suflet*, III, p. 460, nota 1). «Evangelistul Ioan este cel mai bine tradus şi expresiile, ca şi frazele din el, sunt mai puţin arhaice şi mai puţine localisme pe când în Luca abundează acestea la tot pasul». N'ar putea fi Ioan tradus de Dobre, iar Luca de Toma?

¹ D-1 D. R. Mazilu, *Diaconul Coresi; contribuţii*, Ploieşti, 1933, p. 44—45. *Tetraevanghelul* lui Coresi imită chiar şi ornamentaţiile *Tetraevanghelului* lui Macarie (vezi I. Bianu şi N. Hodoş, *Bibliografia rom. veche*, I, p. 10 şi 45). Şi «*Tocmeala slujbei dumnezeiască, întru ea şi diaconstvele*», tipărită de Coresi pe la 1570, a fost tradusă după *Liturghierul* slavon tipărit de Macarie în Târgovişte la 1508 (vezi N. Sulică, *O nouă publicaţie, etc.*, în *Şoimii*, III, N-rul 9-10, Mai—Iunie 1927, p. 36-37, în extras, p. 14-15). După N. Iorga, o. c., p. 194 şi d-1 D. R. Mazilu, o. c., p. 14 şi 44—45, *Octoihul* slavon al lui Coresi reproduce pe cel al lui Macarie din 1510. O comparaţie între *Apostolul* slavon tipărit de D. Liubavici în Târgovişte la 1547, *Lucrul apostolesc* dela 1563 al lui Coresi şi *Codicele voroneţean* de o parte, între *Psaltirea* slavonă dela 1495 a lui Macarie, cele româneşti şi slavo-române manuscrise din secolul XVI, ar putea să ne ducă la un rezultat asemănător şi în privinţa acestora (cf. pentru *Apostol* D. R. Mazilu, o. c., p. 48—49).

Pentru a dovedi cele de mai sus, dau mai întâi trei exemple, alături de textul corespunzător al *Evangheliarului* slavon din 1512 al lui Macarie :

Coresi, Ev. Mat., z. 1

Avraam născu Isaca. Isac născu Iacov. Iacov născu Iudă și frații lui. Iuda născu Fares și Zara den Tamar. Fares născu Ezrom. Ezrom născu Arama.

Coresi, Ev. Luca, z. 90

În vremea aceea, aduseră către însul și tinerii, de el să se atingă. Văzură ucenicii, opriră lor. Isus chemă ei, zise : « lăsați feciorii să vie către mine și nu apărați lor ».

Coresi, Ev. Luca, z. 91

În vremea aceea, un om apropiase către Isus, ispătea el și grăia : « învâțătoare dulce, ce să fac vieața de veci să moștenesc ? » Zise lui Isus : « ce mă grăești dulce ? Nimea nu e dulce, fără unul Dumnezeu. Legea știi ».

Mai adaog exemplele găsite în câte o evanghelie din fiecare evanghelist :

Mat., z. 36: *adecă eu trimiț voi* = slav. *se azŭ posilaŭ vasŭ ; da-vor amu voi în gloate, și săborul a lor bate-vor voi* = slav. *prédadeť vy na sŭnŭmŭsteh ; i na sŭborištŭh ubiŭtŭ vy ; când duce-vor voi* = slav. *egda ŷe predadeť vy ; da-va frate pre frate pre moarte, și tatăl feciorul, și scula-se-vor feciorii pre părinți, și ucide-vor ei* = slav. *prédastŭ ŷe brat brata na sumŭrtŭ, i otecŭ čedo, i vŭstanŭtŭ čeda na roditelŭ i ubiŭtŭ e.*

Marcu, z. 47: *luo Isus doisprăzece ucenici* (= « luă Isus pe cei doisprezece ucenici ») = slav. *poemŭ Isus paky obama desetŭ učenika ; și judeca-vor el spre moarte, și da-vor el păgânilor, și bățjocuri-vor el, și vor răni el, și scuipi-vor el, și ucide-vor el* = slav. *i osŭndetŭ ego na sŭmŭrtŭ, i prédadeť ego jazykom, i porŭgaŭt se emu, i vujazvŭetŭ ego, i opljuŭntŭ i, i ubiŭtŭ ego.*

Luca, z. 8: *și când aduseră părinții feciorul Isus* = slav. *i egda vŭvedosta roditelŭ otroče Isusa ; și acela luă el la mânile lui* = slav.

Macarie, *ibid.* (I. Bianu și N. Hodoș, *Bibl. rom. veche*, I, p. 13):

Avraamŭ rodŭ Isaaka. Isaak ŷe rodŭ Jakova. Jakov ŷe rodŭ Judu i bratiŭ ego. Juda ŷe rodŭ Faresa i Zara ot Tamari. Fares ŷe rodŭ Esroma. Esrom ŷe rodŭ Arama.

Macarie, *ibid.* (I. Bianu și N. Hodoș, *Bibl. rom. veche*, I, p. 14):

Vŭ vrŕmŕe ono prinošaŭŭ kŭ Isusu mladenice, da ihŭ kosnetse. Vidŕvŕŷe učenicŭ, zaprŕtiŷe imŭ. Isus ŷe prizvavŭ ihŭ, reče : « ostavite dŕti prihoditi kŭ minŕ i nebranite imŭ ».

Macarie, *ibid.* (I. Bianu și N. Hodoș, *Bibl. rom. veche*, I, p. 14):

Vŭ vrŕmŕe ono, človŕki nŕkyi pristŭpi kŭ Isusu, iskušaŭ ego i glaŷe : « učitelju blagyi, čto sŭ tvorŭ životŭi vŕčnyna slŕdstvoŭ ? » Reče ze emu Isus : « čto me glaseŷi blaga ? » Nikto ŷe blagi, tŭkmo edinŭ bogŭ. Zapovŕdi vŕŷi.

i tŭ priemŭ na roku svoeju ; ŝi blagoslovi Dumnezeu ŝi zise : « acmu lasă robul tău, Doamne » — slav. i blagoslovi boga i reče : « nyně otŭpuŝtaeŝi raba svoego, vladkyo ».

Ioan, z. 52: *e să lumea voi va urŭ, ŝtiți că mine mainte de voi au urŭt = slav. aște mirŭ vasŭ nenaviditŭ, vidite jako mene preŝedŭ vasŭ ; derept aceea v'au urŭt voi lumea = slav. sego radine nenaviditŭ vasŭ mirŭ ; de vor scoate mine, ŝi voi vă vor scoate = slav. aște mene izgnaŝe, i vasŭ izdenoŭtŭ ; urŭt-au mine ŝi părintele meu au urŭt = slav. nena-vidĕi mene, i otŭca moego nenaviditŭ ; ŝi urăsc ŝi mine, ŝi părintele meu = slav. i vŭznenavidĕŝe mene, i otŭca moego.*

Astfel, cu toate că prin caracterul său narativ traducerea *Tetraevanghelului* lui Coresi izbutește să se smulgă adeseori de sub influența originalului slavon, totuși icoana pe care ne-o înfățișează el, cu privire la întrebuintarea topiceii ca morfem al acuzativului, nu este tocmai cea reală. Cazurile neobișnuite astăzi, cu siguranță au fost mult mai reduse în graiul viu decât cum sunt în *Tetraevanghel*. De altă parte, suntem în drept să credem că celelalte două forme de exprimare ale complementului în acuzativ (cea cu pronumele aton sau conjunct pleonastic și cea cu prepoziția *pre*) erau mai bine reprezentate în graiul viu decât cum sunt în *Tetraevanghel*.

Dar, deși statistica formelor de exprimare ale complementului în acuzativ, găsite în *Tetraevanghelul* lui Coresi, nu acopere întru toate realitatea limbii din jumătatea a doua a secolului XVI, totuși, pentru motive pe care le vom vedea mai încolo, nu putem renunța la alcătuirea ei prin înșirarea unui număr cât mai mare de exemple caracteristice, dar despărțind pe cele neobișnuite de cele obișnuite astăzi.

Ea ne este necesară și pentru comparația cu textele ulterioare, care pornesc dela cel al lui Coresi și ne arată evoluția formelor amintite în jumătatea a doua a secolului XVI și în jumătatea cea dintâi a secolului XVII.

Dau mai întâi exemple pentru topica logică, care n'ar fi cu puțință astăzi: *Ei ascultară împăratul...* (Mat., z. 3), *Ei amu lăsară corabia și tatăl lor* (Mat., z. 9), *Tatăl nostru den ceri hrănește ele* (Mat., z. 18), *vânturile și marea ascultă el* (Mat., z. 27), *Isus se întoarse, văzu ea și zise* (Mat., z. 32), *Ei se duseră și spuseră el prespre tot pământul acela* (Mat., z. 33), *cine iubește tatăl sau muma mai vârtos de mine, nu e mie destoinic* (Mat., z. 39), *cine primește mine, primește cela ce-au trimis mine* (Mat., z. 39), *nimea nu știe tatăl* (Mat., z. 43), *omŭ cine are oae una...*, *nu apuca-va ea și o va scoate* (Mat., z. 45), *și ușa Adului nu învinse ei* (Mat., z. 67), *noi nu putem goni el* (Mat., z. 72), *și eu voao voi vinde ele* (Mat., z. 108), etc.; *eu amu boteza voi întru apă, acela va boteza voi cu Duhul sfânt* (Marcu, z. 1),

eu am tăeat Ioan... , Irod tremese de prinse Ioan (Marcu, z. 24), de va rușina mine și cuvintele mele... , și fiul omenesc rușina-va el (Marcu, z. 37), e Isus prinse el de mână, rădică el și se sculă... ucenicii lui întrebă el însuși (Marcu, z. 40), Pilat vrea nărodului pre voe să le facă, lăsă lor Varavva și dede Isus (Marcu, z. 66), În vremea aceea voinicii luară Isus și scoaseră el să răstignească el (Marcu, z. 68), și acela luo elū la mâinile lui (Luca, z. 8), etc.; el scoase afară toți (Luca, z. 39; în Cartea cu învățatură dela 1580—1581, ed. S. Pușcariu și A. Procopovici, p. 381: elu-i scoase afară toți), părinții voștri uciseră ei (Luca, z. 62), și fiul omenesc mărturisi-va el (Luca, z. 64), Dumnezeu hrănește ele (Luca, z. 66), și cărtularii căuta el să-l ucigă (Luca, z. 98), Irod văzu Isus (Luca, z. 110), toți venise năroade să privească acesta (Luca, z. 111), etc.; și eu nu știa el (Ioan, z. 3), ce noi știm tatăl și muma (= «pe tată și pe muma» sau «pe tată-său și pe muma-sa», Ioan, z. 22), eu nu judec nimea (Ioan, z. 29), și lupul răpește ele... , și eu știu părintele (Ioan, z. 36), lumea urî ei (Ioan, z. 56), cum că tremes mine în lume, și eu trimeț ei în lume (Ioan, z. 57) și lumea tine nu cunoscu (Ioan, z. 57), Isus știa toți că vin spr'nsul (Ioan, z. 58), Unul din ceia ce sta nainte, o slugă, lovi prespre obraz Isus (Ioan, z. 58), și voinicii... îmbrăcară el... , și ucidea el (Ioan, z. 58), cumu m'a trimes părintele, și eu trimeț voi (Ioan, z. 65), acela ce-l iubia Isus... neci unul... cuteză să întrebe el (Ioan, z. 66), etc.

Alături de aceste exemple, găsim numeroase altele cu puțință și astăzi: *eu jupânul Hanăș Begner... amū scris aceste cărți de învățatură (p. xi), adecă fata priimi-va în mațe și naște-va feciorul (Mat., z. 2), Irod furis chema vâlhvele (Mat., z. 3; în Cartea cu învățatură dela 1580—1581, ed. S. Pușcariu și A. Procopovici, p. 499: vâlhfsfū), Elū se sculă și luo cuconul și muma lui noaptea... , Irod... mânie-se foarte și tremise și ucise toți coconii ce era în Vithleem (Mat., z. 4), cine primește prorocul... dreptul... și cine va adăpa unul de cești mai mici... învățindu doisprăzece ucenici ai lui (Mat., z. 39), În vremea aceea Ioan... tremise doi ucenici ai lui (Mat., z. 40), iată eu tremite-voiu îngerul meu (Mat., z. 40), nișea nu știe fiul numai tatăl (Mat., z. 43), și toți cei ce vor lăsa casele-și, sau frații, sau surorile, sau tatăl, sau muma, sau muerea, sau feciorii, sau satul drept numele meu, cu o sută de ori va primii (Mat., z. 79), om neștine ce se duse de chemă ai lui robi (Mat., z. 105), etc.; Pilat se miră... și chemă vătahul (Marcu, z. 69), om neștine făcu cină mare (Luca, z. 89), cine va asculta cuvintele mele... (Ioan, z. 16), cine va mânca pâinea aceasta... (Ioan, z. 24), lupul... răspândește oile (Ioan, z. 36), Mariia... unse picioarele lu Isus (Ioan, z. 41), ce cu aleși voi și puși voi (Ioan, z. 51), eu păzit-am ei... , lumea urî ei (Ioan, z. 56), Isus știea toți că vin spr'nsul (Ioan, z. 58), etc.*

2. Topica afectivă

Topica afectivă a complementului în acuzativ este mai rară. Ea se găsește:

a. cu complementul în fruntea propoziției: *acesta văzu Isus zăcând* (Ioan, z. 14), etc. Tot așa: *Toate acelea amu limbile cer* (Mat., z. 19), *adunatele fariseilor întrebă Isus* (Mat., z. 92), *un smochin avea oarecine întru o vie* (Luca, z. 70), etc.;

b. cu complementul între subiect și verb: *și vulpile viezuini au, și pasările ceriului cuibure* (Mat., z. 26), *ca eu tine miluiu* (Mat., z. 77), *vai de omul cela ce fiul omenesc vându* (Mat., z. 108), *că noi toți tine căutăm* (Marcu, z. 6), *ei și acela bătură...*, *ei și acela răniră* (Luca, z. 100), *nu voi mine ați ales, ce au aleși voi* (Ioan, z. 51), *că voi mine ați iubit* (Ioan, z. 55), *și lumea tine nu cunosc* (Ioan, z. 57), *ca untunerecul voi să nu vă prinză* (Ioan, z. 43), etc. Tot așa: *Cine amu să ară vrea sufletul lui să mântuiască, pierde-l-va el* (Marcu, z. 37), etc.

Locul din urmă îl are complementul în acuzativ în topica logică și când subiectul pronominal nu este exprimat decât prin dezinența verbului predicativ: *tremese ei în Vitleem* (Mat., z. 3), *...și văzură coconul* (Mat., z. 3), *tremese și ucise toți coconii* (Mat., z. 4), *de rodul lor cunoaște-veți ei* (Mat., z. 22), *că nece dinioară n'am cunoscut voi* (Mat., z. 23), *și vindecă coconul lui în acela ceas* (Mat., z. 25), *și aduseră lui slăbitul de vene* (Mat., z. 29), *și slăviră Dumnezeu* (Mat., z. 29), *și săborul a lor bate-vor voi* (Mat., z. 36), *Veri amu să mergem și să plevim ea?* (Mat., z. 52), *atunce aduseră cu dînsul orb și mut și vindecă el* (Mat., z. 46), *află unul de megiași ai lui* (Mat., z. 77), *văzu aciea om nenbrăcat* (Mat., z. 89; în *Cartea cu învățătura* dela 1580—1581, ed. S. Pușcariu și A. Procopovici, p. 302: *...un omă neimbrăcată*), *și lăsară el de se duseră* (Mat., z. 90), *și vineră cătr'însul, purta slăbitul de vene* (Marcu, z. 7), *și întrebă tatăl lui: câți ani sunt de când aceasta fu lui?* (Marcu, z. 40); în tâcul evangheliei din *Cartea cu învățătura* dela 1580—1581, ed. S. Pușcariu și A. Procopovici, p. 80/2: *...pre tatălă...*, *opri duhul necurat* (Marcu, z. 40), *și da-vor el păgânilor, și bățjocuri-vor el* (Marcu, z. 47), *sculă-se Mariea, merse în sus tare...*, *și sărută Elisafta* (Luca, z. 4), *tremesu-m'au... să las frâmții întru slobozie* (Luca, z. 13), *să ați iubi ceia ce iubesc voi...*, *însă iubiți dracii voștri* (Luca, z. 26), *și rugară el...*, *aflară omul șazănd* (Luca, z. 38), *și tremese el la satul lui...*, *și sărută el...*, *și chemă unul den feciori* (Luca, z. 79), *ca la a opta zi luo Pătru, și Ioan, și Iacov* (Luca, z. 45), *văzu Avraam de departe, și Lazar în poala lui* (Luca, z. 83), *întoarse-se cu glas mare, slăvi Dumnezeu* (Luca, z. 85), *și întrebă amu dânsii* (Ioan, z. 13), *și căuta el* (Ioan, z. 14), *eu mă duc și veți căuta mine* (Ioan

z. 30), *ce merg să deștept el* (Ioan, z. 39), *merse Isus, află el... și mulți den Iudei era veniți... să mângâie ele de fratele ei...*, *văzură Maria...*, *vezi cum iubește el...* (Ioan, z. 39), *primi-veți cine să ași tremete...*, *primi-veți cela ce m'au tremes* (Ioan, z. 45), *căuta-veți mine* (Ioan, z. 46), *cunoaște-veți și vedea-veți el...*, *și nu cunoscși mine* (Ioan, z. 47), *nu va vedea mine* (Ioan, z. 48), *iubi-va el* (Ioan, z. 49), *urît-au mine...*, *și urâsc și mine și părintele meu* (Ioan, z. 52), *nu cunoscură părintele, nece mine* (Ioan, z. 53), *întru puținel nu veți vedea mine* (Ioan, z. 54), *nu rog să iei ei din lume, ce să păzești ei de răul* (Ioan, z. 56), *cum ai tremes mine în lume, și eu trimeț ei în lume* (Ioan, z. 57), *ce-ai dat mie, nu pierdui dentr'inșii nimea* (Ioan, z. 58), *căuta Pilat să lase el* (Ioan, z. 60), *c'au luat Domnul meu și nu știu unde-au pus el* (Ioan, z. 64), *vine Maria Magdalina, spuse ucenicilor c'au văzut Domnul* (Ioan, z. 64), *bucurară-se ucenicii, văzură Domnul* (Ioan, z. 65), etc.

Firește, ca și astăzi, aceeași este topica logică a complementelor în acuzativ exprimate prin substantive care numesc lucruri ori idei abstracte. Iată câteva exemple: *Să amu lăsa-rea oamenilor greșalele lor, lăsa-va și voao Tatăl vostru den ceri* (Mat., z. 17; pe p. 43—44 a *Cărții cu învățătură* dela 1580—1581 ed. S. Pușcariu și A. Procopovici s'a cetit greșit *lăsare tu*, primindu-se cetirea din *Tetraevanghelul lui Coresi*, ed. Gh. Timuș Piteșteanu, p. 10, pe care o găsim și în *Evangheliarul lui Radul Grămăticul din Mănicești*, prelucrat de M. Gaster, București, 1929, p. 8; cf. *Noul Testament* dela 1648: *Că să veți erta...*, iar în textele moderne: *Că de veți ierta, tot amu lemmul ce nu face rod, tăea-se-va* (Mat., z. 22), *ce-și zidește casa lui spre năsip* (Mat., z. 24), *și mărturisiea Evanghelie împărăției, și vendeca toate boalele, și toate durerile* (Mat., z. 33), *nece asculta-vor cuventele voastre* (Mat., z. 35), *n'am venit amu să arunc pace, ce spată* (Mat., z. 38), etc.; *descoperiră coperemântul...*, *cobovîră patul* (Marcu, z. 7), *vine dracul și ia cuvântul sămănat* (Marcu, z. 16), *n'au rădăcină între ei* (Marcu, z. 16), *și sfărâmi pământile...* *și luară fărâme* (Marcu, z. 25), *dede trupul lu Iosif și cumpără pânză* (Marcu, z. 69), etc.; *văzură slava lui...*, *să facem trei căștioare* (Luca, z. 45), *om neștine făcu cină mare* (Luca, z. 76), *iară mitariul...* *ucidea pieptul lui* (Luca, z. 89), etc.; *dede lor putere* (Ioan, z. 1), etc.

În schimb, în topica afectivă locul îi este înaintea verbului predicativ: *tu ești acela ce în vie au altul aștepta-vrem* (Mat., z. 4), *sau amu unul va iubi, iară alaltul va urî* (Mat., z. 18), *cu numele tău dracii gonim* (Mat., z. 23), *Matei îl chema* (Mat., z. 30), *robii lui amu bătură* (Mat., z. 87), *pururea amu mișeiă aveți, e mine nu veți avea pururea* (Mat., z. 108), *și draci mulți scoase* (Marcu, z. 5), *noi toți tine căutăm* (Marcu, z. 6), *alții mântuește, pre eluși nu putu mântui* (Marcu, z. 68), *acolo el vedea-veți, cum au zis voao* (Marcu, z. 70),

cine va asculta voi, mine [va] asculta (Luca, z. 51), *că sănătos el primi* (Luca, z. 78), *mișei pururea aveți cu voi, e mine nu pururea aveți* (Ioan, z. 41), *sfătuiră-se mai marii preoți ca și Lazăr să ucigă* (Ioan, z. 41), *vrere-am Isus să vedem* (Ioan, z. 42), *primi-veți cine aș tremete, mine veți primi* (Ioan, z. 45), *și mine singur lăsa-veți* (Ioan, z. 55), *și numai fiul pierdură* (Ioan, z. 56), etc. Tot așa și a celui ce numește lucruri ori idei abstracte: *și cu numele tău puteri multe facem* (Mat., z. 23), *și vulpile viezuini au, și pasările ceriului cuibure* (Mat., z. 26), *și pâine înainte pusă mîncă* (Mat., z. 44), *adecă prânzul meu gătiu* (Mat., z. 89), *doi somi dedeși-mi, alți doi somi dobândiu eu cu ei* (Mat., z. 105), *și nimea spărtura cu pânză nenălbită să coasă* (Marcu, z. 9), *nu putea ei nece pâine să mănânce...*, *nu poate sta, ce frășenie are, nimea nu poate vasele tarelui să între în casa lui să răpească* (Marcu, z. 13), *și cum veți toate pildele înțelege, sămănătoriu cuvântul seamănă* (Marcu, z. 16), *de-aciea pilde multe grăiea lor* (Marcu, z. 17), *tot cine lasă muiera lui și aduce alta, curvie face* (Luca, z. 83), *acelea toate păzesc den tinerețele mele* (Luca, z. 91), *acesta văzu Isus zăcând și înțelese că mulți ani încă are* (Ioan, z. 14), *vrere-am Isus să vedem* (Ioan, z. 42), *multe amu și alte semne făcu Isus naintea ucenicilor* (Ioan, z. 65), *împăratul vostru voui răstigni* (Ioan, z. 60), etc.

Topica complementului în acuzativ, în propozițiile interogative, este aceeași ca și în *Întrebare creștinească*: *Până când răbda-voiu voi?* (Mat., z. 72), *Dereș ce noi nu putum goni el?* (Mat., z. 72), *Ce veți să fac voao?* (Mat., z. 82), *Vezi nărodul că te împresoară și grăești cine se atinse de mine?* (Marcu, z. 21), *Câte pâini aveți?* (Marcu, z. 25 și 32), *Ce cugetați că pâine nu aveți?* (Marcu, z. 33), *Și întrebă tatăl lui: câți ani sunt de când aceasta fu lui?* (Marcu, z. 40), *Și zise cătr'înșii: ce căutați mine?* (Luca, z. 8), *Nu știți că într'acestea ce sânt părintele mie cade-se a-mi fi?* (Luca, z. 8), *Cine spune voao să fugiți de ce vine mânie?* (Luca, z. 9), *Ce amu să facem?* (Luca, z. 9), *Fătarnice, cine de voi nu va deslega boul lui sau asinul dela iesle și-l va duce de-l va adăpa?* (Luca, z. 71), *Ei (= «iai») credința aceasta?... Unde ați pus el?* (Ioan, z. 39), *Cine cauți?* (Ioan, z. 58), etc. Dar: *Vrea-veri de ce te vrem cere, să faci noao?* *El zise lor: ce veți de să vă fac voao?* (Marcu, z. 47), *Care amu tu semn faci?* (Ioan, z. 20), *Cum poate om păcătos aceste semne să facă?* (Ioan, z. 34), etc.

De asemenea și cea a propozițiilor imperative: *tu cându te poștești unge capul tău, și fața ta o lă* (Mat., z. 17), *Nu vă ascundeți visteariu în pământ, ascundeți-vă vistieariul în ceri* (Mat., z. 17), *luați jugul meu pre voi* (Mat., z. 43), *Zice-voiu secerătorilor: adunați întâi pleavila și o legați ea în snopi* (Mat., z. 52), *cinstește tatăl și muma* (Mat., z. 60), *aduceți-mi el încoace* (Mat., z. 72), *e să te-ară*

mâna ta sau piciorul tău săblâzni-te, tae ea și leapdă el dela tine (Mat., z. 74), pasă și oblicește el adinsereși acela singur și să te ascultare, afla-veri fratele tău, e să nu tine ascultare, ia cu tine iară unul sau doi? (Mat., z. 75), cinstește tatăl și muma, și iubește vecinul tău ca însă tine (Mat., z. 79), cheamă-mi lucrătorii și lă dă lor plata (Mat., z. 80), legați lui mâinile și picioarele (Mat., z. 89), iubește Dumnezeu Domnul tău... iubește vecinul tău ca însă tine (Mat., z. 79), cheamă-mi lucrătorii și lă dă lor plata (Mat., z. 80), legați lui mâinile și picioarele (Mat., z. 89), iubește Dumnezeu Domnul tău... iubește vecinul tău ca însuși tine (Mat., z. 92), etc.; scoală, și ia patul tău (Marcu, z. 7), tinde mâna ta (Marcu, z. 10), păziți ce auziți (Marcu, z. 17), scuturați prahul ce e supt picioarele voastre (Marcu, z. 23), dați-le lor voi mâncare (Marcu, z. 25), cinstește tată-tău și mumă-ta (Marcu, z. 28), ascultați mine toți și înțelegeți (Marcu, z. 29), prindeți el (Marcu, z. 65), răstignește-l el (Marcu, z. 66), propoveduiți Evanghelie a toată lumea (Marcu, z. 71); dați ei să mănânce (Luca, z. 39), băgați-vă voi întru urechile voastre cuvintele acestea (Luca, z. 47), iubește Domnul, Dumnezeu tău... și vecinul tău ca sineși (Luca, z. 53), și nu ne duce noi în ispită ce ne izbăvește noi de hitleanul (Luca, z. 55), nu chema soții tăi, nece frații tăi (Luca, z. 75), aduceți veșmântul dentăiu și înbrăcați el (Luca, z. 79), trimete Lazar să-și ude cel deget mai mic într'apă (Luca, z. 83), dezlegați el de-l aduceți (Luca, z. 96), etc.; du-te de cheamă bărbatul tău (Ioan, z. 12), ia-ți patul tău și înblă (Ioan, z. 14), dezlegați el și-l lăsați să se ducă (Ioan, z. 39), nu munciți ea (Ioan, z. 40), proslăvește fiul tău... dă lor viață în veci... păzește ei în numele tău (Ioan, z. 56), Luați-l el voi și-l răstigniți... ia-l, răstignește el (Ioan, z. 60), prumiți duhul sfânt (Ioan, z. 65), adu degetul tău încoace, și vezi mâinile mele, și adu mâna ta și bagă în coastele mele (Ioan, z. 65).

Iată și câteva exemple cu topica afectivă a complementului: *pâinea noastră sățioasă dă-ne noao astăzi (Mat., z. 16; cf. pita noastră sățioasă dă-o noao în toate zile, Luca, z. 55), și fața ta o lă (Mat., z. 17), nu ucide, nu preaubire face... nu munciți mărturisi (Mat., z. 79), adecă prânzul meu gătiu, juncii miei și hrăniți junghești (Mat., z. 89); acesta ascultați (Marcu, z. 38 și Luca, z. 45); și mișei și betegii și școpii aduceți-i încoace (Luca, z. 76); însuși-l întrebați (Ioan, z. 34), acesta văzu-l Pătru (Ioan, z. 67), etc.*

Cu conjunctivul în locul imperativului: *păharul ău al meu să-l ă bea (Mat., z. 81); păzește, nemunua nemică să spui (Marcu, z. 6); zise cătr'înșii: nimea să nu obidiți, nece să clevetiți (Luca, z. 9), etc.*

Relev și câteva inserțiuni neobișnuite astăzi: *să te-ară mâna ta sau piciorul tău săblâzni-te (Mat., z. 74), e să nu tine ascultare (Mat.,*

z. 75), *nu preaiubire face...*, *nu minciuni mărturisi* (Mat., z. 79), *că nu aveți mine a vedea* (Mat., z. 96), *să nu cumva neștine voi prilaștească* (Mat., z. 98), *podoabă vreme să el vânză* (Mat., z. 108), *și cum veți toate pildele înțelege* (Marcu, z. 16), *și nimea nu-l putea el munci* (Marcu, z. 19), *nimea nu vrea el să-l fie auxit* (Marcu, z. 30), *și să am cineva obidit, întorc de patru ori* (Luca, z. 94), *care amu tu semne faci?* (Ioan, z. 20), *știea Iuda ce vânduse el locul* (Ioan, z. 58), etc.

3. Inversiunea subiectului

În cazul inversiunii subiectului, complementul în acuzativ care n'are afect:

a. își păstrează locul după verb: *atuncea luo el dracul den sfânta cetate...*, *luo el dracul întru măgură...*, *lăsă el dracul* (Mat., z. 7), *și timpinară el doi drăciți* (Mat., z. 28), *toți amu ce mă mărturisesc naintea oamenilor, mărturisi-voiu el și eu înaintea tatălui meu* (Mat., z. 38), *și văzură el ucenicii lui* (Mat., z. 59); *întrebară el ucenicii* (Marcu, z. 29), *și rugară el toți dracii...*, *rugă el îndrăcitul* (Marcu, z. 80); *și blagoslovi ea Simeon* (Luca, z. 8), *întrebă el Isus* (Luca, z. 8), *și rugară el tot nărodul...*, *luară el nărodul* (Luca, z. 39), *aruncă el dracul și-l tremură* (Luca, z. 46), *văzu el părintele lui și-[r] fu milă d'insul* (Luca, z. 79); în tâlcul evangheliei din Cartea cu învățătură dela 1580—1581, ed. S. Pușcariu și A. Procopovici, p. 21/33 și 29/16): *văzu-lă pre el părintele lui, timpinară el zece bărbați stricați* (Luca, z. 85), *cum dederă el mai marii preuți și domni noștri la moarte* (Luca, z. 113); *între acea ruga el ucenicii lui, grăură* (Ioan, z. 12), *După aceea află el Isus în biserică* (Ioan, z. 14), *și întrebară el ucenicii lui, grăură...*, *iarăși întrebară el fariseii* (Ioan, z. 34), *încungiură el Iudeii* (Ioan, z. 37), *nu-i va răpi ei nimea* (Ioan, z. 38), *luați-l el voi* (Ioan, z. 60), etc.;

b. se pune după subiect care urmează după verbul predicativ: *văzu Isus năroadele* (Mat., z. 34), *În vremea aceea îndemnă Isus ucenicii lui* (Mat., z. 59), *văzu el altul* (Mat., z. 109); *derept aceea lasă omul tată-său și numa* (Marcu, z. 43), *În vremea aceea luo Isus doisprăzece ucenici* (Marcu, z. 47); *Și când aduseră părinții feciorul Isus* (Luca, z. 8); *În vremea aceea văzu Ioan Isus viind cătr'insul* (Ioan, z. 3), *iubi Dumnezeu lumea...*, *nu trimese Dumnezeu fiul său întru lume...*, *și iubiră oamenii mai vartos întunerecul* (Ioan, z. 10), *iubia Isus Martha și sora ei și Lazar* (Ioan, z. 39); în Noul Testament dela 1648: *iubea Isusă pre Martha și pre sora ei și pre Lazar, era la locul* (tipărit greșit: lucrul) *unde timpina el Martha* (Ioan, z. 39), *Află Isus un asin* (Ioan, z. 41), *amu luo Pilat Isus și-l bătu* (Ioan, z. 59), etc.

Uneori se antcipă în formă de complement în acuzativ (= acuzativ proleptic) subiectul propoziției secundare care urmează: *socoțiți crinul satelor cum crește neustenindu-se* (Mat., z. 18), *Vezi nărodul că te împresoară și grăești: cine se atinse de mine?* (Marcu, z. 21), etc.¹

4. Propozițiile secundare

Topica complementului în acuzativ în propozițiunile secundare este întocmai ca cea de astăzi, cum se vede din următoarele exemple: *e Thoma unul den doisprezece, ce-l chema Geamân, nu era cu nușii când vine Isus* (Ioan, z. 65), *Grăiți ce eu grăesc voao* (Ioan, z. 48), *adevăr, adevăr grăesc voao că cine va asculta cuvintele mele și vor crede cela ce m'au trimes, avea-vor vieată în veci* (Ioan, z. 16), *vine Maria Magdalina, spuse ucenicilor c'au văzut Domnul* (Ioan, z. 64), *Cându vă vor goni voi den cetatea aceasta, fugiți într'altă* (Mat., z. 37), *cum m'au trimes părintele, și eu trimet voi* (Ioan, z. 65), *și să ați iubi ceia ce iubesc voi, ce folosu este voao?* (Luca, z. 26), *de veri lăsa acesta, nu ești soț lu Chesar* (Ioan, z. 63), *de nu voi vedea la mânil lui ranele piroaelor, și să bag degetul meu în rana piroaelor, și să bag mâna mea în coastele lui, nu voi avea credință* (Ioan, z. 65), etc.

Găsim însă, rareori, și construcții ca: *În vremea aceea sfat făcură^{*} fariseii pre [= «asupra lui»] Isus cum de el să-l piarză* (Mat., z. 46), *vegheați-vă să nu cumva neștine voi prilăstească* (Mat., z. 98), *și cum veți toate pildele înțelege* (Marcu, z. 16), etc.

5. Formele prepoziționale ale acuzativului în dacoromâna veche

Evangheliile din *Tâlcul evangheliilor* dela 1564 și din *Cartea cu învățatură* dela 1580—1581 ale lui Coresi nu sunt schimbate decât prea puțin în privința felului de exprimare a complementului în acuzativ examinat aci mai sus. Cum se vede din exemplele date mai sus: *el scoase afară toți* (Luca, z. 39) este schimbat în: *elu-i scoase afară toți* (vezi S. Pușcariu și A. Procopovici, *Diaconul Coresi: Carte cu învățatură*, p. 381); *văzu el părintele* (Luca, z. 79) în *văzu-lă pre elu părintele lui* (vezi S. Pușcariu și A. Procopovici, *o. c.*, p. 21 și 29); *Acesta văzu Isus* (Ioan, z. 14) în *Acesta văzu-lă Isusu* (vezi S. Pușcariu și A. Procopovici, *o. c.*, p. 142).

¹ Pentru explicarea acestei construcții și prezența ei în alte limbi, vezi V. Havers, *Handbuch der erklärenden Syntax*, p. 158.

Schimbări mai numeroase găsim numai în părțile reproduse în tâlcurile evangheliilor. Astfel, *Elū merse de tăe elū* (Marcu, z. 24) este schimbat în: *Elū merse de-lū tăe pre elū* (vezi S. Pușcariu și A. Procopovici, *o. c.*, p. 546); și *văzu ea Domnul* (Luca, z. 30) în: *o văzu pre ea Isusū* (vezi S. Pușcariu și A. Procopovici, *o. c.*, p. 346); etc. Cele mai numeroase sunt schimbările cu *pre*. Despre aceasta însă va fi vorba mai încolo.

În însăși tâlcurile evangheliilor, formele care exprimă complementul în acuzativ numai cu ajutorul topiceii sunt relativ mai puține decât cele cu pronume conjunct pleonastic și cu *p(r)e*.

Astfel din ceea ce s'a publicat din *Tâlcul evangheliilor* dela 1564 citez ca fiind cu neputință astăzi exemplele: *Dumnezeu cândū iubimū și vecinulū ca însuși noi* (I. Bianu și N. Hodoș, *Bibl. rom. veche*, I, București, 1903, p. 519), și *să slăvească tatălū sfântū* (Id., *ibid.*, p. 523), etc. Sunt posibile și astăzi exemple de anacolute ca: *Episcopū și vlădicii Hristos n'au lăsatū să domnească în chipulū altor domni* (Id., *ibid.*, p. 519), *Lucrurile care va cinsti Hristos la judecare* (Id., *ibid.*, p. 519), *oamenii creștini, feciorii și slugile să învețe și să-î dojenească* (Id., *ibid.*, p. 523), etc.

Avem a face cu forme obișnuite și astăzi atât în următoarele construcții fără *pre* ale unor nume de ființe: *vindecă Isus o muiere* (I. Bianu și N. Hodoș, *Bibl. rom. veche*, I, p. 522), *să caute oameni betegi* (Id., *ibid.*, p. 523), *ș-au tremesū slugile sale* (T. Cipariu, *Creștomația sau Analecte literare*, Blaj, 1858, p. 23), *să nu-șū piarză avuțiile lor și muerile de pre ceastă lume* (Id., *ibid.*, p. 23), etc., cât și ale numelor de lucruri și idei abstracte: *mai toate limbile au cuvântulū lu Dumnezeu în limba lorū* (I. Bianu și N. Hodoș, *o. c.*, I, p. 516), *am scris cumū amū pututū Tetraevanghelulū și Praxiul* (Id., *ibid.*, p. 518), *Chelcuigū și banū pre acestū lucru înduratu-se-au a da jupânulū Foro Miclăușū* (Id., *ibid.*, p. 518), *un om în zi de Sămbătă culegea nește așchii și nește surcele aduna cumū să facă focū* (Id., *ibid.*, p. 522), *să luomū cuminecătura* (Id., *ibid.*, p. 523), *cumū făcu și Dumnezeu cină mare* (T. Cipariu, *o. c.*, p. 22), etc.

În fragmentul *Evangheliarului* dela Petersburg găsim numai următoarele exemple, care se pot întrebuița așa și astăzi: *un om era acolo, avea o mână uscată; tinde mâna ta; nu răspunse ei nece unū cuvântū*¹.

Tetraevanghelul dela 1574 al lui Radul Grămăticul din Mănicești, pe care-l avem acum publicat în întregime în ediția preluată de Dr. M. Gaster, București, 1929, are întocmai construcțiile citate din *Tetraevanghelul* lui Coresi, ceea ce ne dovedește că derivă din același text original.

¹ Vezi I. Bogdan, *Convorbiri Literare*, XXV, 1891, p. 39—40.

În *Lucrul apostolesc — Apostolul* —, tipărit de diaconul Coresi în Brașov la 1563 (reprodus în facsimile de I. Bianu, București, 1930), găsim aproape aceeași situație în privința exprimării complementului în acuzativ prin topică ca și în *Tetraevanghel*.

Fără îndoială și aici cele mai multe din construcțiile fără pronumele personal conjunct pleonastic și fără *pre* înaintea acuzativului, neobișnuite astăzi, sunt datorite traducerii din limba slavonă.

Iată câteva exemple:

Coresi (ed. I. Bianu, p. 23/6),
Faptele, VI, 5:

Și aleseră Stefanu. . .

Textul slav

Izbraša Stefana. . .

Coresi, *ibid.*, p. 40/11-12, Faptele, IX, 21:

cumă legați să aducă aceia către arhierii

da svezavn yhū privedeti kŭ arhieriom

Coresi, *ibid.*, p. 40/16-17, Faptele, IX, 23:

să ucigă el

da ubiōtŭ ego

Coresi, *ibid.*, p. 41/3-4, Faptele, IX, 27:

E Varnava priimi elū, și-l aduse către apostoli.

Varūnava že poemŭ, privede i kŭ apostolomŭ.

Coresi (ed. I. Bianu, p. 147/19—148/2), *Ep. Iacov*, II, v. 8:

E s'ară vrea amu legea să se fărșească împărăteasca după Scriptură: «iubește aproapele tău ca însuși tine», bine veri face.

Codicele Voronețean¹, p. 118/4-7:

Se amu împărătească sfârșiretu, după Scriptură: «iubește aproapele tău ca tine însuși», bine faceți.

Textul slav:

Aște ubo zakonŭ končavajete cariskŭ, po knigamŭ: «vŭsljubiši iskrinjago tvojago jako i samŭ sebo», dobre tvorite.

În legătură cu acest pasaj, O. Densusianu, *Hist. de la langue roumaine*, II, Paris, 1938, p. 373, observă: «Avant les acc. *aproapele* et *tinre* nous constatons l'absence de *pre*, puisque le traducteur s'est cru dispensé de le mettre quand il n'a pas trouvé dans la version slave, comme cela ne se pouvait pas, une préposition analogue. . .».

Tot așa este și *adecă acmu pridădescŭ voi frați lu Dumnezeu*, *Faptele*, XX, 32, ed. I. Bianu, p. 98/17, *Cod. Vor.*, p. 20/32: și

¹ Textul exemplurilor citate din acesta se găsește la I. G. Sbiera, *Codicele Voronețean cu un vocabulariu și studiu asupra lui*, Cernăuți, 1889.

acmu pridădescu voi frați Dzeului = slav. *i se nyně prědao vasi bratie bogu*; etc.

Și mai concludente, din acest punct de vedere, sunt forme ca: *sărutați Persidă* (ed. I. Bianu, p. 278/3—4, *Ep. lui Pavel către Romani*, XVI, 12) = slav. *čeluite Persidy* și *sărutați Rufa* (id., *ibid.*, *Ep. lui Pavel către Romani*, XVI, 13) = slav. *čeluite Rufa*, etc., în care se păstrează chiar și formele de genitiv slavone ca acuzative românești¹.

În cele ce urmează, dau mai întâi exemple de topică logică cu neputință astăzi, culese dela începutul lucrării în ordinea în care se găsesc: *și puseră ei a mijloc de-i întrebară* (p. 13/8), *în numele lui Isus Nazarineanul cela ce voi răstignitū* (p. 13/18), *cu oprire să oprimū ei* (p. 14/17), *ei... lăsară ei* (p. 14/4—5), *adunară-se... spre sfântul feciorul tău Isus, cela ce unse Irodū și Pontianul Pilatū* (p. 16/2—3), *sculară-se junii de aduseră elū* (p. 17/22), *stătură de apucară elū și-l duseră în gloată* (p. 24,4), *auzit-amū amu elū gră-indū* (p. 24/14—15), *bărbați frați și părinți, ascultați Dumnezeulū slăvitū* (p. 24/16), *și tăe elū* (p. 25/16), *vândură elū întru Eghiptetū* (p. 25/19), *și spuse elū purtători spre Eghipteni* (p. 25/22), *acela scoase ei* (p. 29/4), *și aduseră Stefanū* (p. 32/19), *și socotia elū dereș ce în multă vreme cu vrăji minuna ei* (p. 33/17—19), *și cine m'ară mine apăra* (p. 36/22), *Duhul sfântū răpi Filipū* (p. 37/8), *e ia deșchise ochii săi și văzu Pătru* (p. 43/1—2), *deci tremise ei* (p. 44/7), *adecă trei bărbați cerū tine* (p. 45/13), *e Cornilie era așteptândū ei* (p. 46/8—9), *atuncea rugară elū* (p. 49/20), *să păzească elū* (p. 54/7—8), *văzură elū și se spământară* (p. 56/5—6), *e Irod cerea elū și nu-lū află* (p. 56/13), *ascultați și mine* (p. 70/10—11), *și voi derepta elū* (p. 70/17—18), *cum să ceară și alți oameni Domnul* (p. 70/18—19), *pridădi ei în năravul ce era judecați* (p. 74/8), *cinșindū Dumnezeu* (p. 75/12), *prinseră Pavelū și Sila* (p. 76/9), *băgară ei în temniță, ziseră temnicerilor tare să strejuiască ei* (p. 76/19—20), *lăsară Sila și Timothei aciua* (p. 80/20—22), *petrecură Pavelū, duseră elū până la Athinū* (p. 81/2—3), *Întru Athineahū așteptă ei Pavelū* (p. 81/6), *e alții, striinū draci părea-lă propovednici a fi, că Isus și înviere dulce vestescū* (p. 81/15—17), *Luară elū* (p. 81/17), *elū ce nu știu dulce cetescū, e eu cu acesta propoveduescū voao, Dumnezeu*

¹ Dovezi pentru traducerea *Apostolului* lui Coresi se pot vedea la Gr. Crețu, *Întăul Praxiu sau Apostol românesc tipărit pe la 1570*, în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, a. III, vol. V, București, 1885, p. 29—57; pentru a *Codicelui Voronețean* la Bohuš Tenora, *Über die kirchenslavische Vorlage des Codices Voronețean*, în W. Meyer-Lübke, *Mitteilungen des Rumänischen Instituts an der Universität Wien*, Heidelberg, 1914, p. 145—221; I. A. Candrea, *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din secolul XVI și XVII traduse din slavonește*, București, 1916, p. LXXXI—LXXXIX.

ce au făcut lumea (p. 82/8—10), cereți Domnul, că să cerșureți elui, afla-lă-vreți (p. 82/21—22), și află neștine Țidovii (p. 84/3), tănția duhul lu Pavelii să mărturisească Iudeilorii Hristos Isus (p. 84/13—15), cinstia Dumnezeu (p. 84/22), acesta răzvestește oamenii a cinsti Dumnezeu (p. 85/12—13), prinseră toți Elinii Sostena (p. 86/5—6,) etc.

Topica afectivă este rară: și aceia lăsă aciea (p. 86/14), Isus știu și Pavelii cunoscii (p. 89/20), zise Pavelii să aducă (p. 121/8), etc.

Sunt cu puțință și astăzi exemple de felul: Cu a cui silă sau cu care nume fecetii aceste voi? (p. 13/10), cumii în răspântiile lor purta lăngezii (p. 18/21—22), aducându lăngezii (p. 19/4), c'amii auzitii... grăindii graiure de hulă (p. 24/1), și nu dede lui urmire într'insa (p. 25/3—4), și văzu unul io-lă obidiia (p. 27/12), dezleagă-ți zgarburele picioarelor tale (p. 28/15—16), puseră veșmintele lăngă picioarele judelui (p. 32/7), adecă eu săntii cela ce cereți (p. 45/18), și învitară nărodulii (p. 67/9), e o șarbă avea duhii pitlivii (p. 75/19), și spunii năravurile ce nu ne se cade noao a le primi (p. 76/13), Pavelii lăsă frații a merge (p. 76/19), îmblai amu și căutai Dumnezeii voștri (p. 82/5—6), acesta răzvestește oamenii (p. 85/12), întăriia toți ucenicii (p. 87/4), aciea lăsă junelulii (p. 114/17), au nu Dumnezeu alese mișeii lumiei? (p. 147/14), e voi ce ocărăți mișeii? (p. 147/6), etc.

Din punctul nostru de vedere merită să se cerceteze mai ales partea păstrată și în *Codicele Voronețean*. Din comparația textului lui Coresi cu cel al *Codicelei Voronețean* se vede că, deși este vorba de același text, cel al *Codicelei Voronețean* este o copie mai nouă, în care se încearcă adeseori limpezirea exprimării prin întrebuintarea pronumelui pleonastic ori prin căutarea altui mijloc: *prinseră toți Elinii Sostena, începătoriul zborului, bătură-lă* (p. 86/5—6; *Cod. Vor.*, p. 1/9—10: *prinseră toți Elenii Sostena, începătoriulu zborului și-l bătură*; *N. T.*, 1648: *Și apucând toți Grecii pe Softeiu mai marele sinagoghei, bātu-lă*), și *aciea lăsă aciea* (p. 86/14; *Cod. Vor.*, p. 2/7—8: *și aceia lăsă acie*; *N. T.*, 1648: *și pre ei lăsă acolo*); *Isus știu și Pavelii cunoscii* (p. 89/20—21; *Cod. Vor.*, p. 5/9—10: *Isusu lu cunoscii și Pavelu știu*; *N. T.*, 1648: *pre Isusu cunoscii și pre Pavelii știu*), *apucară Gaia, și Aristarha* (p. 92/1; *Cod. Vor.*, p. 10/3—4: *răpiră Gaia și Aristarha*; *N. T.*, 1648: *și răpindii pre Gaie și pre Aristarh*), *aștepta noi în Troada*, p. 94/12; *Cod. Vor.*, p. 15/2—3: *aștepta noi în Troada*; *N. T.*, 1648: *așteptară pre noi în Troada*), *Adecă acmu pridădescii voi* (p. 98/17; *Cod. Vor.*, p. 22/8—9: *Și acmu prădădescii voi*; *N. T.*, 1648: *Și acumii, fraților, vă dau pre voi*), *așa vorii lega elii în Ierusalimii Țidovii* (p. 101/11; *Cod. Vor.*, p. 27/8—9: *așa-l vorii lega elu Iudeii întru Ierusalimii*; *N. T.*, 1648: *așa-lă vorii lega în Ierusalimii Țidovii*), *iubitii priimii noi frații* (p. 102/18; *Cod. Vor.*, p. 29/1—2: *cu iuboste*

făgăduiră noi frații; N. T., 1648: bucuroși prîmîră pre noi frații), și sărutară ei (p. 102/9—10; Cod. Vor., p. 29/5: și-i sărutămu ei; N. T., 1648: Și deaca-i îmbrățișă); Ei auziră, slăvia Dumnezeu (p. 102/12—13; Cod. Vor., p. 29/8—9: E ei audziră și slăviea Dumnezeu; N. T., 1648: Iară ei auzindū acesteia lăudară pre Dumnezeu), văzură elū întru beserecă (p. 104/2—3; Cod. Vor., p. 32/8: văzură elu întru sfântutoare; N. T., 1648: văzândū pre elū în beserecă), și prinseră Pavelū (p. 104/15—16; Cod. Vor., p. 33/10—11: Și prinseră Pavelū; N. T., 1648: și prinzândū pre Pavelū), stătură de-a baterea Pavelū (p. 105/2—3; Cod. Vor., p. 34/6—7: cunțiră-se ceia ce bătiea Pavelū; N. T., 1648: părăsiră de a bate pre Pavelū) și în Damascū mergea să aducă acei căți era legați în Ierusalimū (p. 107/5—6; Cod. Vor., p. 38/7—9: și mergea, cumu cinre voiu afla acie, legați se-i aducu în Ierusalimū; N. T., 1648: și pre aceia carii era acolea legați în Ierosalimū: să-i muncească), Eu sântū Isus Nazareaninulū celū ce tu gonești (p. 107/14—15; Cod. Vor., 39/5—6: Eu sântū Isusū Nazareaninulū cela ce tu gonești; N. T., 1648: Eu sântū Isusū Nazarineanulū, pre carele tu gonești), ascultară elū (p. 109/13; Cod. Vor., p. 43/3—4: asculta-lu elu; N. T., 1648: ascultară pre elū), Și aduse Pavelū de-lū puse într'înșii (p. 110/21; Cod. Vor., p. 45/14: Aduse Pavelu și lu puse întru ei; N. T., 1648: și duse pre Pavelū de-lū stātu înaintea lorū), până nu vorū ucide Pavelū (p. 113/3—4; Cod. Vor., p. 50/1: pânără cându nu voru ucide Pavelu; N. T., 1648: până nu vorū omorī pre Pavelū), până cândū vremū ucide Pavelū (p. 113/9—10; Cod. Vor., p. 50/8—9: pânără nu vremu ucide Pavelu; N. T., 1648: până nu vomū omorī pre Pavelū), jură-șū sine (p. 113/2; Cod. Vor., p. 49/13: se giurară sinre; N. T., 1648: și să giurară în eișū), luo elū de mână miariulū (p. 114/4; Cod. Vor., p. 52/1: luo-lu elu miiașulu de mână; N. T., 1648: Și prinzându-lū de mână căpitanulū), să scoți Pavelū cătr'înșii în zborū (p. 114/8—9; Cod. Vor., p. 52/6—7: se lă aduci Pavelu întru zboru; N. T., 1648: să ducă pre Pavelū în săborū); așa slujescū Dumnezeul părinților-ne (p. 118/11; Cod. Vor., p. 60/11—12: așa slujescu Dumnezeului părinților miei), să străjuiască Pavelū (p. 119/17; Cod. Vor., p. 63/1—2: se străjuiască Pavelu; N. T., 1648: să păzească pre Pavelū), chemară Pavelū (p. 119/21; Cod. Vor., p. 63/8—9: și chiamă Pavelu; N. T., 1648: chiamă pre Pavelū), zise Pavelū să aducă (p. 121/8; Cod. Vor., p. 66/2: dzise se aducă Pavelu, deci se schimbă topica din afectivă în logică, înlăturându-se astfel echivocul; N. T., 1648: porunci să aducă pre Pavelū), porânciū să păzească elū, până cândū voiu tremete elū cătră Chesarū (p. 124/1—2; Cod. Vor., p. 70/11—13: porânciū se lu veghie pânără voiu tremite la Chesariu; N. T., 1648: poruncit-am să-lū fie pre el până-lū voiu

trimite la împăratul), să aducă Pavelu (p. 124/11; *Cod. Vor.*, p. 71/8: aduseră Pavelu; *N. T.*, 1648: să aducă pre Pavelu), vedeți acesta (*Cod. Vor.*, p. 124/13—14; *Cod. Vor.*, p. 71/12: vedeți acesta; *N. T.*, 1648: vedeți pre acesta), adușu elu înaintea voastră (p. 125/5; *Cod. Vor.*, p. 72/10—11: adușu elu înraintea voastră; *N. T.*, 1648: l-amu adușu pre elu înaintea voastră), rogū tine, lungă rabdă, ascultă mine (p. 125/21—126/1; *Cod. Vor.*, p. 73/14—74/1: rogu-ți-me în lu[n]gă-răbdare se asculti minre; *N. T.*, 1648: mă rog cu răbdare să asculti pre mine), și nevoia să hulească (p. 127/6; *Cod. Vor.*, p. 76/2: nevoiea-i se hulească; *N. T.*, 1648: silitu-i-am să hulească), cade-vă-se... să ascultați mine (p. 133/9; *Cod. Vor.*, p. 88/13: cade-se se ascultați menre; *N. T.*, 1648: ascultându pre mine), rogū voi (p. 139/18; *Cod. Vor.*, p. 101/13: rugaiu voi; *N. T.*, 1648: amū chematū pre voi), celora ce iubescū elū (p. 147/16; *Cod. Vor.*, p. 117/12—13: celora ce iubescu elu; *N. T.*, 1648: celora ce-i [sic] iubescu pre elū), poate credința spăsi elu? (p. 148/19; *Cod. Vor.*, p. 119/11—12: poate credința spăsi elu?; *N. T.*, 1648: poate-l credința spăsi pre elū?), ce osāndești soțu-tāu (p. 154/19; *Cod. Vor.*, p. 130/3—4: ce-ți osāndești soțului; *N. T.*, 1648: de giudeci pre altulū), spāsește bolnavul (p. 157/13; *Cod. Vor.*, p. 134/12—13: mântu-va lāngedulu; *N. T.*, 1648: mântui-va bolnavulū), etc.

Sunt și cazuri în care construcția cu acuzativul din *Codicele Voronețean* este datorită schimbului cu altă construcție din textul lui Coresi. De ex. *Ruga-se lui de multă vreme să fie într'inșii* (p. 86/16—17) are în *Cod. Vor.*, p. 2/10—11: *Rugându-lu elu de multă vreme să fie la ei* (*N. T.*, 1648: *Și rugându pre elū să mai rămăe la ei*). Schimbarea este făcută însă cu construcția cu pronumele personal conjunct pleonastic. Dar *mergea mulți oameni chemându să-lū ia elū* (p. 105/13—14) este schimbat în *Cod. Vor.*, p. 35/5—7, cu construcția simplă: *Și mergea mulți oameni chemându se ia elu* (*N. T.*, 1648: *Că mergea după elū mulțime de oameni, strigându, ia-l pre elū*).

În *Psaltirile* dela 1570 și 1577 ale lui Coresi¹ se întrebuintează aproape exclusiv topica pentru a exprima complementul în acu-

¹ Pentru exemplele citate din *Psaltiri*, au fost întrebuintate următoarele lucrări: B. P. Hasdeu, *Psaltirea, publicată românește la 1577 de Diaconul Coresi*, Tomul I, București, 1881; I. Bianu, *Psaltirea Scheiană* (1482). *Mss.* 449 B.A.R., Tomul I, Textul, București, 1889; O. Densusianu, *Psaltirea Voronețeană*, în *Studii de filologie română*, I, București, 1898, p. 17—42; G. Giuglea, *Psaltirea Voronețeană*, în *Revista pentru ist., arheol. și fil.*, XI, p. 251—261, XII, p. 194—209, 475—487; C. Gălușcă, *Slavisch-rumänisches Psalterbruchstück*, Halle a. S., 1913; I. A. Candrea, *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte Psaltiri din secolul XVI și XVII traduse din slavonește*, I, Introducere, II. Textul și Glosarele, București, 1916.

zativ. Construcția cu *pre* și acuzativul substantivului lipsește, iar cea cu pronumele personal conjunct pleonastic, cum vom vedea, nu se întâlnește decât în vreo 9—10 cazuri.

Acest fapt nu poate fi întrebuițat ca *argumentum ex silentio* pentru a dovedi că traducătorul *Psaltirilor* lui Coresi nu cunoștea acuzativul cu *pre*, ori că construcția pronominală s'ar fi ivit numai în jumătatea a doua a secolului XVI. Textele anterioare *Psaltirilor* lui Coresi sunt împotriva acestei ipoteze.

Astfel trebuie să credem că întrebuițarea topicea ca morfem al acuzativului și în exemple neobișnuite astăzi se datorește în rândul întâi, dacă nu exclusiv, împrejurării că traducătorul a urmat servil textul slavon.

Dau câteva probe dela începutul *Psaltirii*: *spă[mán]ta-va ei* (ps. II, 5; Ps. Șch.: *smenteste ei*; Ps. Hurm.: *sminti ei*) = *smoțiti e*; *Paște-veri ei* (ps. II, 9; Ps. Șch.: *Paști-i*; Ps. Hurm.: *Paște-i-veri*) = *upaseși e*; *Că tu vătămăși toți ceia ce vrăjdescu mie* (ps. III, 8; Ps. Șch.: *Că tu vătămăș toți vrăjbitorii miei*; Ps. Hurm.: *pieriși toți...*); *cu urgiia ta oblici mine* (ps. VI, 2; Ps. Șch. și Hurm. la fel) = *nejarostio tvoego obliči mene*; *nece cu mâniia ta pedepsi mine* (ps. VI, 2; Ps. Șch. la fel; Ps. Hurm.: *...afla...*) = *ni gněvom tvoim pokaži mene*; *Că nu e den moarte a pomeni tine* (ps. VI, 6; Ps. Șch. la fel; Ps. Hurm.: *...carele a pomeni...*) = *jako něstī vū sūmrūti pominaoŋ tebě*; *Ce este omulū că pomeniși elū? sau fiul omului că cerceți elū?* (ps. VIII, 5) = *čto estī člověkulū jako pomniši i; li synū člověkulū jako posěštaeši ego*; *Înmicșurat-au elū cu neșchitū ceva de îngeri* (ps. IX, 6; Ps. Hurm.: *înmicșurași-l...*) = *umnili esi malom nečim ot angelī*; *cu slavă și cu cinste cuminat-ai el* (ps. IX, 6) = *slavoŋ i čūstie vėnčali esi ego*; *Pus-ai elū spre lucrulū mânilorū tale* (ps. IX, 7; Ps. Hurm.: *pusu-l-ai...*) = *Postavili esi ego nađi děly roku tvoeju*; *Nainte văzui Domnul* (ps. XV, 8) = *Prėd zřehi gospoda*; *Și în scărbiia mea chemū Domnulū* (ps. XVII, 7) = *I vū scrūbū moŋ prizvahi gospoda*; *sminti ei* (ps. XVII, 15) = *i smoŋti ihū*; *și nu auzi ei* (ps. XVII, 42) = *i neuslyša ihū*; *ca lutū de cale netezi ei* (ps. XVII, 43) = *jako brenije pōti poglaždo ihū*; *că spăsit-au Domnulū Hristosulū său* (ps. XIX, 7) = *spasili estī gospodi Hrista svoego*; etc.

Exemplele continuă astfel mai departe: *Că puni ei...*, *Domnulū cu mâniia sa sminteste ei...*, *și mânâncă ei foculū* (ps. XX, 10), *să izbăvească elū și să spăsească elū* (ps. XXI, 9), *Fricoșii Domnului laudați elū, toată sămânța lu Iacovū slăviți elū* (ps. XXI, 24), *și laudă Domnulū ce cerū elū* (ps. XXI, 27), *că toți ce răbdară tine nu se rușinară* (ps. XXIV, 3), *Ajutoriu-mi fii și nu împinge mine, și nu lăsa minē* (ps. XXVI, 9), *Sparge ei și nu crește ei* (ps. XXVII, 5), *și n'ai închisū mine* (ps. XXX, 9), *să nu mă rușinezū că chemū tine* (ps.

XXX, 18), *Ascunzi ei... , acoperi* (ps. XXX, 21), *Blagoslovescŭ Domnulŭ în toată vremea* (ps. XXX, 1), *Măriți Domnulŭ și de toată scârbia lui spăsi elŭ* (ps. XXX, 7), *izbăvește ei* (ps. XXX, 8), *Veniți fii și ascultați mine* (ps. XXX, 12), *de urăscŭ mine* (ps. XXXIV, 19), *înghițim elŭ* (ps. XXXVI, 7), *Că ceia ce blagoslovescŭ elŭ, a lorŭ e pământulŭ, ceia ce blastemă elŭ potebescu-se* (ps. XXXVI, 22), *Caută păcătoșulŭ dereptulŭ și cere să omoară elŭ* (ps. XXXVI, 32), *e Domnulŭ nu lasă elŭ în mâinile lui, nece osândește elŭ cândŭ judecă lui* (ps. XXXVI, 33), *Și ajută lor Domnulŭ, și izbăvește ei și scoate ei de păcătoși, și spăsește ei că upovădiră sprînsŭ* (ps. XXXVI, 40), *Doamne, nu cu urgiia ta oblici mine, nece cu mâniia ta pedepsi mene* (ps. XXXVIII, 1), *și rușinașŭ noi* (ps. XLIII, 10), etc.

Cu topica afectivă: *și tine răbdai în toată zi* (ps. XXIV, 5), *Una ceriu dela Domnulŭ, elŭ socotescŭ* (ps. XXVI, 4), *Domnulŭ ceriu, cere tine fața mea* (ps. XXVI, 8), *și plecațiŭ cu duhulŭ spăsește* (ps. XXX, 19), etc.

Psaltirile manuscrise și cea dela 1588 (?) a lui Coresi încearcă să evite în deosebite chipuri această formă, când li se pare neobișnuită, și anume întrebuițând pronumele personal conjunct pleonastic, construcția cu *pre*, omițând pronumele, articulând substantivul, punându-i un atribut posesiv ori căutând altă formă de exprimare: *nu pridădi mine* (ps. XXVI, 12; *Ps. Hurm.: nu me mai da*), *și mâna păcătoșului să nu rădice mine* (ps. XXXV, 12; *Ps. Șch.: se nu me rădice; Ps. Hurm.: se nu rrădice menre*), *și cerșui elŭ* (ps. XXXVI, 36; *Ps. Hurm.: cerușuiu-lŭ*), *în zi iute izbăvește elŭ Domnulŭ* (ps. LX, 2; *Ps. Hurm.: mântui-lŭ-va*; Coresi, 1588: *izbăvi-l-va pre elŭ*), *Domnulŭ hrănește elŭ și învie elŭ și fericează elŭ în pământŭ, și nu pridădește elŭ* (ps. XL, 3; *Ps. Hurm.: ținrea-lŭ-va... , învie-lŭ-va... , lăuda-lŭ-va*; Coresi, 1588: *feri-l-va elŭ... , învie-l-va elŭ... , ferici-l-va pre elŭ*), *și ceia ce urăia noi răpia eișŭ* (ps. XLIII, 11; Coresi, 1588: *răpia pre noi*), *acestŭ omŭ ce nu puse Dumnezeu ajutoriu luișŭ* (ps. LI, 9; *Ps. Șch.: ...nu puse D-zeul... ; Dosofteiu, 1680¹ ...care n'au pus pre Dumnedzău...), Dumnezeu nu chemară* (ps. LII, 6; *Ps. Șch.: Dzeul nu chieară, Ps. Hurm.: Domnulŭ nu chieară*), *că Dumnezeu defaimă ei* (ps. LII, 6; *Ps. Hurm. uri-i*; Coresi, 1588: *defaimă pre ei*), *și nu puseră Dumnezeu între sine* (ps. LIII, 5; *Ps. Șch.: ...Dzeul...), luminează fața ta spre noi și miluiește noi* (ps. LXVI, 2; *Ps. Hurm. ...și ne miluiește*), *Să nu se rușineze de mine ce rabdă tine* (ps. LXVIII, 7; *Ps. Hurm.: omis tine*), *și încinsul mâniei tale să prinză ei* (ps. LXVIII, 25; *Ps.*

¹ Este vorba de *Psaltirea* slavo-română dela 1680 a Mitropolitului Dosofteiu.

Hurm.; *se-i prindză ei*), *Nu lepăda mine în vremea de bătrânețe, cândă nu poate vârtutea mea, nu lăsa mine* (ps. LXX, 9; Ps. Șch.: *Nu me lepăda... , nu me lasa*), *Dumnezeu lăsatu* (= « lăsat-au ») *elū* (ps. LXX, 11; Ps. Hurm.: *lăsatu-l-au*; Coresi, 1588: *lăsat-au pre elū*), *goniți și prindeți elū* (ps. LXX, 11; Ps. Hurm.: *și-lū prindeți*; Coresi 1588: *și prindeți-lū*), *în toată dzi blagosloviră elū* (ps. LXXI, 15; Ps. Hurm.: *și-lū vorū blagoslovi*; Coresi, 1588: *blagoslovi-l-vor*), *și cu slavă priimiși mine* (ps. LXXII, 24; Ps. Șch.:... *premiși-me*; Ps. Hurm.:... *luatu-me-au*), *dat-ai elū mâncare oamenilorū de Ethiopi* (ps. 73, 14; Ps. Hurm.: *și ai datu acela*; Coresi, 1588: *dat-ai pre acela*), *amărîră elū în pustie, întărâtară elū* (ps. LXXVII, 40; Ps. Hurm.: *mâniară-lū... , îteritară-lu*; Ps. Vor.: *mâniară pr'insu... , întărâtară pr'insu*; Coresi, 1588: *mâniară-lū... , întărâtară-lū*); *Dosofteiu, 1680: l-au amărîtu-l... , l-au mâniatu-l*), *izbăvi ei* (ps. LXX, 42; Ps. Hurm.: *i va izbăvi*; Ps. Vor.: *izbavi pr'inși*; Dosofteiu, 1680: *i-au izbăvitu-i*), *și sparse ei* (ps. LXXVII, 45; Ps. Hurm.: *putredi-i*; Ps. Vor.: *sparse pre însū*), *și mâniară elū* (ps. LXXVII, 58; Ps. Vor.:...*pr'insu*; Dosofteiu, 1680: *pre însul*), *întărâtară elū* (ps. LXXVII, 58; Ps. Vor.:...*pre'nsu*; Coresi, 1588: *pre densulū*; Dosofteiu, 1680: *pre însū*), *Și păscu ei* (ps. LXXVII, 72; Ps. Vor.: *păscu-i... ;* Coresi, 1588: *păscu pre ei*; Dosofteiu, 1680: *i-au păscut pre însū*), *deres-au ei* (ps. LXXVII, 72; Ps. Hurm.: *năstavit[u]-i-au*; Coresi, 1588: *îndemnat-au pre ei*; Dosofteiu, 1680: *i-au purtatū pre însi*), *Că mâncarea* (= « mâncară ») *Iacovū* (ps. LXXVIII, 7; Ps. Hurm.:...*Iacova*; Ps. Vor., Coresi, 1588, Dosofteiu, 1680:...*pre Iacovū*), *izbăviți elū* (ps. LXXXI, 4; Ps. Hurm.: *mântuiți-lū*; Ps. Vor.: *izbăvești pr'inși*; Dosofteiu, 1680: *izbăviți-lū pre însul*), *izbăvi-voiu elū* (ps. 90, 14; Ps. Hurm.: *și-lū voiu izbăvi*; Ps. Vor.: *izbăvi-voiu pre'nsu*), *și auzi-voiu elu... , scofū elū* (ps. 90, 15; Ps. Hurm.: *și a[u]dziiu-lū... , lua-lu-voiu*; Ps. Vor.: *și audzi-voiu pre'nsu... , scofū-l pre'nsu*; Coresi 1588: *auzi-l-voi... , apuca-l-voi*), *elū fece noi* (ps. 99, 3; Ps. Vor. și Coresi, 1588: *fece pre noi*), etc.

Dintre *Psaltirile* manuscrise din sec. XVI, *Psaltirea Șcheiană* urmează mai de aproape pe Coresi. Totuși și în aceasta, afară de modificările arătate mai sus, găsim odată și întrebunțarea lui *pre* (ps. CXXXI, 1: *pomeneste, Doamne, pre Davidū*; Coresi, Ps. Vor., Ps. Hurm.: *Pomeneste, Doamne, Davidū*)¹. Vom arăta mai încolo pentru ce *Psalt. Hurm.*, care schimbă mai mult, întrebunțază pe *pre* la acuzativ o singură dată (ps. XL, 2)².

¹ Cf. și Al. Rosetti, *Limba română în secolul al XVI-lea*, București, 1932, p. 111 și O. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, II, p. 376.

² Cf. O. Densusianu, *l. c.*

Cu topica afectivă: *Junii lorū mîncă foculū* (ps. LXXII, 63; Ps. Șch.: *Giunii lorū mîncă-i foculū*; Dosofteiu, 1680: *Pre giunii... mîncatu-i-au*), etc.

Cazurile inverse sunt foarte rare: *Cutremurași pămîntul și smențiși el* (Ps. Șch., p. LIX, 4; Coresi, 1577: *și smențiși-lū*; Ps. Hurm.: *și-lū sme[n]tiși*), *ce uria noi* (Ps. Șch., Cînt. X, 71; Coresi, 1577: *ne urăia noi*).

Se pot întrebuița și astăzi: *urîși toți făcătorii fără lege, pierzi toți grăitorii mincinoși* (ps. V, 7), *Că tu blagoslovești dreptulū* (ps. V, 14), *dreptū dracii tăi spârseși draculū și vră[ș]mașulū* (ps. VIII, 3), *lătră să răpească mișelulū, să răpească mișelulū să-lū aducă* (ps. IX, 30), *nu ultă mișeu tăi* (ps. IX, 33), *și pîzmitorii miei curat-ai* (ps. XVII, 41), *și plecă oameni suptū mene* (ps. XVII, 48), *și acmu cunoscū că spăsit-au Domnulū Hristosulū său, aude elū den ceriu sfântulū său* (ps. XX, 7), *Doamne, spăsește împăratulū* (ps. XX, 10), *Aduceți Domnulū fiii zeului, aduceți Domnulū fiii berbecilorū* (ps. XXVIII, 1), *Domnulū blagoslovește oamenii săi cu pace* (ps. XXVIII, 11), *Să izbăvești mișelulū* (ps. XXXIV, 10), *Să vedeai furulū, curai cu nusū* (ps. XLIX, 18), *să săgete în ascunsū nevinovatulū* (ps. LXVIII, 5), *Și ispitiră și mîniară Dumnezeulū de susū* (ps. LXXVII, 58), *Vădua și sāraculū omorāră și venitulū uciseră* (ps. XCIII, 6), *Demăneța ucidea toți păcătoșii pămîntului* (ps. C, 8), *Și scoase oamenii săi în bucurie și aleșii săi în veselie* (ps. CV, 43), *Și junghiară fii săi și fiele sale dracilorū* (ps. CVI, 37), *și elū ocări dracii noștri* (ps. CVII, 25), etc.

Mai ales se întrebuițează așa și astăzi abstractele și numele de Jucuri, precum numeralele și pronumele care le înlocuiesc: *dat-ai veselie întru inema mea* (ps. IV, 7), *Grăiurile mele socotește, Doamne, înțelege chemarea mea* (ps. V, 2), *și lau în toate nopți stratulū meu; cu lacrămile mele așternutulū meu udū* (ps. VI, 7), *să răpească ca leulū sufletulū meu* (ps. VII, 3), *arcul său încordă și găti elū* (ps. VII, 13), *Toate supus-ai suptū picioarele lui: oi, boii toți, încă și vita câmpilorū* (ps. VIII, 8), *ca să spuiū toate laudele* (ps. IX, 15), *că dreptu-i Domnulū și dreptatea iubește, dreptii vādū fața lui* (ps. X, 7), *Până cîndū întorci fața ta de mine?* (ps. XII, 1), *Până cîndū puiū sfeature în sufletulū meu, durere într'inema mea zioa și noaptea?* (ps. XII, 2), *Luminează ochii miei* (ps. XII, 4), etc.

Din *Pravila Sfinților Apostoli* (= «Pravila Sfinților Oțeți după învățătura a marelui Vasilie») publicată de I. Bianu, București, 1925, putem cita exemplele: *ce priimește Dumnezeul acela* (= «pre acela») *ce se roagă bine* (p. 1/3), *ce pururea rog* (= «roagă») *Dumnezeu* (= «pre Dumnezeu») (p. 1/5), alături de: *cela ce-și va spurca muierea sa* (p. 3/9), *și bărbatulū cîndū va lăsa muierea* (p. 6/6), *popa să blagoslovească casa, și masa, și feciorii lui toți* (p. 11/10—11),

cine va pierde omul cu otravă (p. 19/11—12), iară muierea de-și va omori feciorul (p. 19/13—14), Iară cine-și va lăsa muierea (p. 19/15—16), etc.¹

În limba maghiară acuzativul se formează cu sufixul *-t* (*-at*, *-ot*, *-et*, *-öt*), care se întrebunțează atât la singular, cât și la plural. Acuzativul fără sufixul *-t* nu se întrebunțează decât rar, în unele cazuri speciale și mai mult în graiul viu; de ex. când complementul este prevăzut cu sufix posesiv: *elveztettem könyvem* în loc de *elveztettem könyvemet*, etc.

Astfel textul unguresc după care s'au tradus unele din cele mai vechi cărți românești n'a legat pe traducători așa de mult ca cel slav, ci le-a dat mai ușor puțința de a-și alege una din formele românești ale exprimării complementului în acuzativ.

Am arătat că în *Întrebare creștinească* nu găsim decât forme care se pot întrebunța și astăzi. Și în celelalte cărți traduse din ungurește, care-i urmează acesteia, formele de exprimare ale acuzativului numai cu ajutorul topiceii neobișnuite astăzi sunt mai rare decât în cele traduse din slavonește și se întrebunțează mai des celelalte.

Iată cât de variat procedează cel ce a făcut traducerea *Molitvenicului* dela 1564 al lui Coresi după *Agenda* lui G. Heltai (Cluj,

¹ Se mai pot întregi câteva exemple din *Pravila manuscrisă dela 1620*, păstrată în *Codex Neogoeanus* și publicată de d-l C. A. Spulber, *Cea mai veche pravilă românească* (text, transcriere, studiu), Cernăuți, 1930, p. 34-67. Cum a arătat însă d-l Al. Rosetti în *Grai și suflet*, V, p. 194—198, ediția d-lui Spulber cuprinde numeroase greșeli de interpretare, chiar și de citire (cf. *rost* = «rog», p. 7, etc.). D-l Spulber afirmă că d-sa ar fi «descoperit în *Codex Sturdzanus* sfârșitul *Pravilei* dela Ieud» (p. 76 și 85), socotind *Tâlcul evangheliei dela județ* ca făcând parte din *Pravilă* (p. 79, nota 2), deși independența acestuia de *Pravilă* este evidentă nu numai prin titlu și conținut, ci și din faptul că circula deosebit de *Pravilă* în deosebite manuscrise (*Codex Sturdzanus* și *Codicele Todorescu*). Dar «descoperirea» sau «întregirea» *Tâlcului evangheliei dela județ*, care urmează după *Pravila* lui Coresi, o făcusem eu, înaintea d-lui Spulber cu cel puțin 3 ani, într-o recenzie publicată în *Dacoromania*, IV, p. 1094—1096, și cunoscută d-lui Spulber, care totuși vorbește numai de oarecare comunitate a «jocului de asociații de idei» dintre afirmațiile d-sale și ale mele din recensia amintită și-și permite chiar și oarecare observații ironice la adresa celui expropriat (cf. p. 72, nota 2, și p. 79, nota 2). De asemenea, cum relevă și d-l Al. Rosetti, *Grai și suflet*, V, p. 194, indicasem, înaintea d-lui Spulber (*l. c.*) și raportul dintre *Pravila dela Ieud* și textul corespunzător din *Codex Neogoeanus*, chiar și dacă, printr'un lapsus pe care nu mi-l pot explica — reproduceam doar titlul românesc și trimiteam doar la I. Bianu, *Columna lui Traian* pe 1893, p. 326, și N. Cartoian, *Alexandria în literatura românească*. Noi contribuții (Studiu și text), București, 1922, p. 31 —, adăogasem cuvântul «slav» când vorbeam de textul *Pravilei* din *Codex Neogoeanus*.

D-l Spulber îmi mai reproșează, pe p. 72, nota 2 a studiului d-sale, că întitulez textul din *Codicele dela Ieud* «când pravila sf. Apostoli, când pra-

1599; ed. I, 1551): *ciastă fată bună, au nevastă, au jupâneasă emerecū, i au-o ia mie pre căsătorie de veacū, în legea lu Dumnezeu și pre ia nu voiū lăsa până la moartea mea* (N. Hodoș, *Molitvenicul Diacônului Coresi*, în *Prinos lui D. A. Sturdza*, București, 1903, p. 264—265) = *e iâmbor szömélt az N. asszont, öröc házastársul veszem magamnac, miképpen is vettem, az Istennec törvénye szerent és mind halálíg el nem hagyom* (E. Dăianu, *Un molitvenic calvinesc pentru Români*, în *Răvașul*, VI, Cluj, 1908, p. 175—176); *cumū Dumnezeu ceia ce i-au într'una împreună și adunăți, omulū unulū de cătră alaltū să nu despartă* (N. Hodoș, *o. c.*, p. 266) = *valakiket az WR Isten össue szerkesztöttet, azokat ember egymástol el ne vállalssa* (E. Dăianu, *o. c.*, p. 176); *Dereptū aceia, va lăsa omulū tată-său și mumă-sa și vor [fi] un trupū* (N. Hodoș, *o. c.*, p. 269) = *Minéc okaért elhadya a férjü az ő Atyát és Anyát és ragaskodik az ő feleségéhöz és egy testé lesz nec* (E. Dăianu, *o. c.*, p. 177); *Bărbăți iubiți muerile voastre cumū au și Hs iubitū sfânta besereca a sa, și pre sine se-au datū, dereptū aceia cum pre ia să o sfințească, curățindū pre ia cu apa scăldăriei* (N. Hodoș, *o. c.*, p. 269) = *seressétec a tú felle-ségtöket, miképen à Christus szerette az ő egyházat és önne magát adta azért hogy megszetelnéie, megtisztítván ötet viznec fereredőieuel* (E. Dăianu, *o. c.*, p. 178); *Cine iubește muierea sa, pre sine iubește* (N. Hodoș, *o. c.*, p. 270) = *Aki az ő felleségét szereti tulaydon testét szereti* (E. Dăianu, *o. c.*, p. 178), etc.

vila sf. Oteți ». Dar iată ce spun eu (p. 1096): « Înaintea « Tâlcului evangheliei dela judecată » se găsește « *Pravila Sfinților Apostoli* » [titlu dat de I. Bianu întregului text de *Pravilă*]. Fragmentul din aceasta cuprinde deci numai 21 pagini, nu 12 foi (24 pagini), cum spune d-l Bianu în introducere. Pe p. 13 se găsește textul « *Pravila Sf[i]nților O[te]ți după învățătura a marelui Vasilie* ». Acest titlu poate servi ca îndemn să se cerceteze raportul dintre textul... « *Pravilei* » coresiene și cel... al « *Pravilei Sfinților Părinți 318 după învățătura marelui Vasilie* » de pe f. 128—136 ale cunoscutului « *Codex Neagoianus* ». Fac deci deosebire limpede între textul de pe p. 1—12 sau, mai bine, între întreg textul și titlul lui, și între cel ce începe cu p. 13, care este identic, atât ca titlu, cât și ca cuprins, cu « *Pravila Sfinților Părinți 318 după învățătura marelui Vasilie* » din *Codex Neagoianus*. După toate acestea aș putea să-i întorc ironia d-lui Spulber, citând ceea ce scrie însuși d-sa pe p. 84 a lucrării d-sale: « *Relevez că în titlu, de altfel exact produs, copistul zice « pravila sf. Părinți » în loc de « pravila sf. Apostoli ».* Se vede că cele două titlaturi se întrebuițau indiferent una pentru alta, la ceea ce s'a putut ajunge prin faptul că ambele erau deseori întrebuițate la un loc (ca în prav. Gov., și În. L.) ». D-l Spulber nu vede că în *Codicele dela Ieud* avem două texte, iar în *Codex Neagoianus* numai unul.

Din fragmentul de 3 foi al « *Pravilei svenților Oteți după învățătura a marelui Vasilie* », scris de popa Toader din Râpa-de-jos, la 1610, păstrat în Arhivele Bistriței și descris de Al. Rosetti în *Grai și suflet*, I, p. 331—332, care pare a fi prelucrat tot după *Pravila* lui Coresi (cf. unele potriviri de text la Spulber, *o. c.*, p. 11, 39 și 57), nu putem adăoga niciun exemplu.

Din *Tâlcul Evangheliilor* citez următorul fragment dintr'o rugăciune: *Domnă a toată puterea, blagoslovește pre noi și ceste mâncări carele vremi să luom den binele tău pren Isus Hristos un Domn al nostru* (T. Cipariu, *Crestomatia sau Analecte literare*, Blaj, 1858, p. 28) = *Vram mindenhato Isten ál'g' meg minket es ez aiándéccocat, kiket, az te bévseghes io voltodbol életoencre attál, az mi vronc IESUS Christusnac általa* (M. Dévai Biró, *Orthographia ungarica*, Caccouiae, 1549, p. 17).

Totuși, în *Molitvenicul* lui Coresi din 1564, găsim următoarele forme pe care astăzi nu le-am putea întrebuița: *nu boscorodiți că va bate voi Domnul* (N. Hodoș, *Molitvenicul Diaconului Coresi*, în *Prinos lui D. A. Sturđsa*, București, 1903, p. 251), *Cununia scris-amăiale cu înțelesu* (Id., *ibid.*, p. 251), *Rugămă tine cu toată inima* (Id., *ibid.*, p. 255), *Rugămă tine cumă să ne erți toate păcatele* (Id., *ibid.*, p. 256), *iată au curățitū tine* (Id., *ibid.*, p. 262), *cumū Dumnezeu ceia ce i-au într'una înpreunatū și adunatū, omulū umulū de cătră alaltū să nu desparță* (Id., *ibid.*, p. 266), *Rugămă tine înalt și puternicū Dumnezeu* (Id., *ibid.*, p. 267), *va lăsa omulū tată-său și mumă-sa și vor [fi] un trupū, o peliță* (Id., *ibid.*, p. 269), *bicilū carele au Dumnezeu arunçatū ș-au lăsatū pre ciastă lume* (Id., *ibid.*, p. 270), *în grije să mânānci elū în toate zilele vieției tale* (Id., *ibid.*, p. 271). Sunt cu puțință și astăzi: *omeni carū petrecū să învățamū, dojenimū, și la preveghetura ciasulū morției să deșteptāmū* (Id., *ibid.*, p. 252), *cum ai feritū pre Noi în corabie, și trei feciori în cuptoriu de focū, și pre Iona în mațele chitului. Și cum ai slobozitū Ţidovii pren marea roșie* (Id., *ibid.*, p. 267), *Apoi popa așa să dojenească înpreunații, junele și fata* (Id., *ibid.*, p. 268), *Bărbați, iubiți muerile voastre* (Id., *ibid.*, p. 269), *Cine iubește muierea sa, pre sine iubește* (Id., *ibid.*, p. 270), *Cu dureri veri naște feciorū tăi* (Id., *ibid.*, p. 271), *Făcu Dumnezeu omulū pre obrazulū său* (Id., *ibid.*, p. 272), *Și văzu Dumnezeu toate acelea* (Id., *ibid.*, p. 272). Nu se pot construi nici astăzi altfel în topica logică: *Noi dāmū Ţie harū mare* (Id., *ibid.*, p. 255), *luminează mīntea* (Id., *ibid.*, p. 267), *cela ce-au făcutū cerilū și pământulū* (Id., *ibid.*, p. 268), *Și scoase afară o coastă* (Id., *ibid.*, p. 269), etc.; în topica afectivă: *...cinulū și tipiculū luat-am...* (Id., *ibid.*, p. 251), *Cāntece creștinești am scosū den psalomi* (Id., *ibid.*, p. 253), *Botezulū trebuiește să-lū ia omulū la sine cu credință dereaptă* (Id., *ibid.*, p. 258), etc.

Exemplele din *Tâlcul evangheliilor* le-am dat mai sus.

Nici traducătorii *Paliei* dela Orăștie din 1581—1582 nu se deosebesc de ceilalți traducători de texte ungurești din secolul XVI. Iată câteva exemple, în comparație cu textul unguresc: *Ishod în care scrie Moisi, cum au adus afară Dumnezeu pren Moisi Israelitenū den țara Eghiptului; dup'acea cumu-i au trecutū prespre marea Moho-*

rită, în pustie, și cum au învinsu pre Amalechiteni, cumu-i-au hrănit cu mană în pustie, și le-au dat loră legi, și cel cortu și scule besericești le-au poruncit a face și a cinsti Domnezeu = A Masodic könyuebe Mosesnec az irattatot meg : mikepen hoszta ki az Vr Isten Moses által a' Sido népet az Egiptusbeli fogsagbol : Touabba mikepen vitte őket által a' veres Tengeren a' pusztaba : mikepen tötte gyözedelmesse őket az Amelechitakon : mikepen éltette őket mennyei kenyérrrel : Minemü törüenyeket adot önekic : minemü satort auagy templomot építettet : minemü Isteni tiszteleteket es Egyhazi chelekedeteket szerzet... (M. Roques, *Palia d'Orăștie (1581—1582)*, Paris, 1925, p. 6), *Să facemü omul pre chipul ce să fie asemine noo = Chinallyunc Embert, Szömelt, ki Mi hozzanc hasonlatos legyen (Id., ibid., p. 16, Gen., I, 26), Și Domnezeu făcu pre om lui pre obrazü ; pre obrazü lu Domnezeu făcu elü : bărbatü și muiere făcu ei = Terönte esokaert az Isten az Embert. Önen Szömelyére, Istennec Szömelyére terönte ötett : Es terönte Öket Firfüuua es Asszszonyállata (Id., ibid., p. 16, Gen., I, 27).*

Traducătorii *Paliei* dela Orăștie cunoșteau deci și celelalte morfeme ale acuzativului, totuși exemplele de complement în acuzativ exprimat numai prin topică, neobișnuite astăzi, sunt destul de dese : și *blagoslovi iele zicândü (Id., ibid., p. 16, Gen., I, 22)*, și *Domnezeu blagoslovi elü (Id., ibid., p. 16, Gen., I, 28)*, și *luo Domnul Dumnezeu omul și puse elü în raiulü dulceției (Id., ibid., p. 19, Gen., II, 15)*, *aduse iele la Adamü (Id., ibid., p. 19, Gen., II, 19)*, și *Domnul Domnezeu din coasta ce era scos dentru Adamü făcu muiere, și aduse ia la Adamü (Id., ibid., p. 19—20, Gen., II, 22)*, *Dereptü aceea omul va lăsa tatălü său și muma, și se va lepi mueriei (Id., ibid., p. 20, Gen., II, 24)* și *înbracă ei (Id., ibid., p. 23, Gen., III, 21)*, *slobozi elü Domnulü Domnezeu afară (Id., ibid., p. 23, Gen., III, 23)*, și *Adamü conosci muerea lui Evva (Id., ibid., p. 23, Gen., III, 23)*, și *Adamü conosci muerea lui Evva (Id., ibid., p. 23, Gen., IV, 1)*, *Iară Enohü nascu Iaredü, și Iaredü nascu Maviail, și Maviail nascu Matusail, și Matusailü nascu Lameh (Id., ibid., p. 26, Gen., IV, 18)*, *în zi în care făcu Domnezeu omul pre chipulü lui fece elü (Id., ibid., p. 27, Gen., V, 1)*, *Bărbatü și muiere făcu ei, și blagoslovi ei, și chiamă numele lorü Adamü (Id., ibid., p. 27, Gen., V, 2)*, și *custă Mathusalim deaca nascu Lamehü 782 de ani și făcu feciori și fete (d., ibid., p. 29, Gen., V, 26)*, etc. Tot așa : *časta e muierea lui, mine vorü omorü și tine vorü ținea (Id., ibid., p. 37, Gen., XII, 13)*, *că tatălü a mulți oameni pune-voi tine (Id., ibid., p. 61, Gen., XVII, 5)*, *ascultați mine și rugați dereptü mine pre Efronü (Id., ibid., p. 85, Gen., XXIII, 8)*, *că uritü mine și ați gonitü mine (Id., ibid., p. 103, Gen., XXVI, 27)*, *cumü noi încă tine nu vom atinge (Id., ibid., Gen., XXVI, 29)*, *să nu bată mine (Id., ibid., p. 131, Gen., XXXII, 11)*, și *aceasta*

întăroșe (Id., *ibid.*, p. 155, Gen., XXXVIII, 3), și acei bărbați lăuntru duse în casa lui Iosif (Id., *ibid.*, p. 181, Gen., XLIII, 17), dereptă banii ne-au adus aiciea pre noi cari ainte de aceasta aflăm în sacii noștri (Id., *ibid.*, p. 181, Gen., XLIII, 18), etc.

În cele 4 foi ale *Fragmentului Todorescu*, tipărit înainte de 1601 și publicat de H. Sztripszky și G. Alexics în lucrarea *Szegedi Gergely énekeskönyve XVI. századbeli román fordításban*, Budapest, 1911, se precedează la fel. Avem: *Domn Jesus Christus peszi ua tyne Si ku mena sza ogorny ua tyne* (p. 162) = *Oerizzen teged az nagy vr isten minden dolgokban tegedet meg algion* (p. 163), alături de: *Doseneste pre noi David* (p. 156) = *Onszol minket David* (p. 157), și chiar de: *Si ne pre noy szlobozi* (p. 158) = *Es meg válta minket* (p. 159), etc.

Mai citez următoarele forme neobișnuite astăzi: *Vszbaymu tr un domnezeu: karille el credem en trey obraze... Tatel domnul zeu noy credem* (p. 154), *En aczeye czi szorele tyne Si necze luna nu te ua doszedi* (p. 162), *En tot lukrul tew peszaske tine czel mare domnul* (p. 162), *en nistota ne tyne szeczerem* (p. 164). Dar sunt obișnuite și astăzi formele: *cze ua cyne omeny szey* (p. 146), *De ne noua duhul szuentu* (p. 148), *fetul lu domnezeu: cze planczem* (p. 148), *pane cze mankaczy* (p. 150); și mai ales: *cze domnezeu uacza luy: redica ua pre ueczie* (p. 146), *Plake tz domnezeu urekile tale* (p. 152), *iarta ne peccatele* (p. 152), etc.; chiar și: *astepte uezszszel... fiul lu domnezeu* (p. 150).

Situația nu este prea mult schimbată în această privință nici în cărțile populare traduse din slavonește și cunoscute din sec. XVII, cum se vede din *Codicele Sturdzan*, *Codicele Todorescu*, *Codicele Martian*, etc.: *Rugară Dumnădzău* (Hasdeu, *Cuv., d. bătr.*, II, p. 43, *Legenda Duminecii*), *feču omu întăe Adamu* (Id., *ibid.*, II, p. 45), *Nu știți că sfânta Dumerecă voiu giudeca viii și morții?* (Id., *ibid.*, II, p. 46), *de preimiți și noi la voi* (Id., *ibid.*, II, p. 49), *și vă lăsați greșalele* (= «iertăți») *urul alaltu* (Id., *ibid.*, II, p. 51), *Nu lăsa noi să fim răi* (Id., *ib.*, II, p. 122, *Frați dragi*), *hicleanul...*, *ce... scoase Adam întâi om den rai...*, *ce se urimu elu...*, *Înrălță noi* (Id., *ibid.*, II, p. 125), *ca rădică șarpele și intră elu și prilăsti Evva și Evva înșelă Adam* (Id., *ibid.*, II, p. 125), *și tremete îngerul tău...*, *și alege ceia ce luptă-să cu mene* (Id., *ibid.*, II, p. 148, *Legenda Sf. Vineri*), *Și scula-se, și botedza ei, și se duse, și lăuda Domnul Dumnedzeu* (Id., *ibid.*, II, p. 149), *și chemă alte slugi ale lui* (Id., *ibid.*, II, p. 149), *Și alți oameni mulți nevolnici vendcă ei* (Id., *ibid.*, II, p. 150), *și botedză acelu împărat* (Id., *ibid.*, II, p. 150), *e să nu ascultaret mene* (Id., *ibid.*, II, p. 151), *e să nu ascultare mene* (Id., *ibid.*, II, p. 153), *să aducă...* *și bage acia fată în căldare* (Id., *ibid.*, II, p. 154), *Și duseră Sfânta Vineri* (Id., *ibid.*, II, p. 152, 154 și 155), *și chemă slugile lui toate și întrebă ei* (Id., *ibid.*, II, p. 154), *și eșiră*

și vădzură arhanghelu Mihailu cu u[n] călătoriu o[a]spe, și întrebară elu (Id., *ibid.*, II, p. 190, *Legenda lui Avram*), să iubești Domnul (Id., *ibid.*, II, p. 190), să ducemu cestu o[a]spe (Id., *ibid.*, II, p. 190), nu usteni feçorul (Id., *ibid.*, II, p. 190), tremese Avram Isacu (Id., *ibid.*, II, p. 191), Și-i porânci Domnul să ia Avram (Id., *ibid.*, II, p. 193), Și duse el îngerul în ceriu (Id., *ibid.*, II, p. 193), și întrebă Avram îngerul (Id., *ibid.*, II, p. 194), miluiește noi (Id., *ibid.*, II, p. 216, *Fragment liturgic*), ceia ce au iubită Dumnezeu (Id., *ibid.*, II, p. 225, *Tâlcovania evangheliei dela județ*; în *Cod. Todorescu*, ed. N. Drăganu, București, 1914, p. 225: *ceia ce au iubită pre Dumnedzeu*), știindă tu mine (Id., *ibid.*, II, p. 229; în *Cod. Todorescu*, l. c., p. 224, tot așa), n'au vrutū să cunoască Dumnezeu (Id., *ibid.*, II, p. 250; în *Cod. Todorescu*, l. c., p. 220: . . .să cunoască pre Dumnedzeu), e tine părăsiră toți (Id., *ibid.*, II, p. 228; în *Cod. Todorescu*, l. c., p. 224: *e tine te-au părăsit toți*), și răpi coconul (Id., *ibid.*, II, p. 286, *Rugăciunea Sfântului Sisoe*), și sco[a]se dracul la uscat (Id., *ibid.*, II, p. 289; cf. însă la p. 291: *nu socoti pre dracul*, *veri deștepta adurmiții din ve[a]cu* (Id., *ibid.*, II, p. 314, *Cuvântu de înblare pre la munci*; în *Cod. Todorescu*, l. c., p. 201, tot așa), Cine poate despărți frate de frate? (Id., *ibid.*, II, p. 332; în *Cod. Todorescu*, l. c., p. 203: *Cine poate despărți frate pre frate?*, *acum vedem tine* (Id., *ibid.*, II, p. 346; în *Cod. Todorescu*, l. c., p. 205: *acum vedem tine*), *Miluiește, Doamne, creștinii* (Id., *ibid.*, II, p. 356 și 358; tot așa și în *Cod. Todorescu*, l. c., p. 207), *unde ie puterea cinstitei cruci, ceia ce Adam și Eva izbăvi din blăstem?* (Id., *ibid.*, II, p. 358; tot așa și în *Cod. Todorescu*, l. c., p. 207), și izbăvirii Adam din muncă (Id., *ibid.*, II, p. 364; tot așa și în *Cod. Todorescu*, l. c., p. 208), Și întrebaiu îngerul (Id., *ibid.*, II, p. 420, *Cuvântul Sfântului Pavel Apostol de eșirea sufletelor*; tot așa și în *Cod. Todorescu*, l. c., p. 210), *voiu milui voi* (Id., *ibid.*, II, p. 458, *Cugetări în ora morții*; în *Cod. Todorescu*, l. c., p. 216: *voiu milui pre voi*), *aceia Dumnedzeu priimescu întru ei* (Id., *ibid.*, II, p. 468; tot așa în *Cod. Todorescu*, l. c., p. 220), *iară cu inima roagă Dumnedzeu* (Id., *ibid.*, II, p. 468; tot așa în *Cod. Todorescu*, l. c., p. 221); etc.

În comparație: și răstigni-o vrem în cruce ca și Dumnedzeulu ei (Id., *ibid.*, II, p. 147, *Legenda Sfintei Vineri*), și-l ruga ei ca și Dumnedzeu (Id., *ibid.*, II, p. 152), etc.

În apozitie: audzi-mă și ascultă-mă, șarba ta (Id., *ibid.*, II, p. 155), etc.

Dar în *Alexandria*, copiată la 1620 de Ion Românul din Sâmpietru și publicată de N. Cartoian, București, 1922, găsim numai exemple obișnuite și astăzi: și aflat-am aclo oamenii lui (p. 94), și-lu lovi și-lu sparse și luo muerea și ficiorii (p. 102; cf. și p. 103), și scoase muerea lu Candusal și ficiorii (p. 103), că tae Cleofila solii

(p. 106; cf. *să tae pre sol, ibid.*), *Alexandru scos-au muerea frățini-tău* (p. 106), *și-și puse donnii și craii la masă* (p. 111), *tâlhuescă câte un om și îl ucig* (p. 112), *și cinsti popii* (p. 114), etc.

Neobișnuită este doar forma apoziției în: *și au și împăratu, Evantū împăratū* (p. 86; totuși cf. *văzu pre socru-său, Darie împăratū*, p. 104, etc., care se întrebuintează și astăzi)¹.

În documente sunt, relativ, puține cazurile neobișnuite astăzi în care complementul în acuzativ este exprimat numai prin topică. Cele mai multe sunt formule tipice, cum arată exemplele următoare: *și au pus mărturie: pop Stanciul... , i pop Costandin... , i starița din Slătioare po ime Mariia* (a. 1597; Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, I, p. 81), *am pus și mărtori: popa de Budești și Pădure și Toderu și Stan Zorelă și Ivan și Paraschiva și Dragomir* (a. 1600; Hasdeu, *ibid.*, I, p. 94), *și am miluit boiarinul donniei mele Preda Țințereamul cu satul Borăștii și cu Baia* (a. 1602; Hasdeu, *ibid.*, I, p. 113), *și amū pus și botari mărturie, amume: Stan Mireșu logofăt... , Oprea postelnic... , i Stan lu Drăghici, popa Costandin... Șărbanū... , Baico logofăt* (a. 1604; Hasdeu, *ibid.*, I, p. 136), *deci ne-au luatū egumenul denūpreună cu Sarchiz* (= «cu pre Sarchiz») *pre răvașe domnești* (a. 1608; Hasdeu, *ibid.*, I, p. 159), *și mărturii a pus: den Cacaletī Radul nipotu-său și jupan (sic) Jița... , i Vladul postelnic... și igomănul ot Pin anum Haritaa* (a. 1609; Hasdeu, *ibid.*, I, p. 173), *iară până au pus Hristos pe cruce* (a. 1588; Hurmuzaki, *Doc.*, XI, p. 197), *și au lăsat în locul său soția sa Duminecă și omul său Luțian... , pentru să înșale o muiere, caria au înșelat și avuția i-au apucat, alături de la moartia sa ș-au lăsat casa, muierea și feciorii săi să-i fie grije și milă* (a. 1593; *ibid.*, p. 319), *rog Dumnezeu* (a. 1593; *ibid.*, p. 349; cf. însă: *rugându pre Dumnezeu, ibid.*), *Dup'acia de ci-ați tremes omul vostru* (a. 1593; Al. Rosetti, *Lettres roumaines de la fin du XVIe et du début du XVIIe siècle tirées des archives de Bistritza (Transylvanie)*, București, 1926, p. 47), *Și așjdere ne rugăm de rândul lu Tănas[e] dela noi, ce-l părește Micula de Maer* (a. 1595; Id., *ibid.*, p. 48), *pentru ce ați făcut bine de ne-ați socotitu oamenii ai noștri și frații* (a. 1593—1597; Id., *ibid.*, p. 50), *După acia dau știre Domitale că au adus Iliș, giuratul din Iad* (a. 1600; Id., *ibid.*, p. 51), *căce că noi încă lăsămū oamenii vostri* (înc. sec. XVII; Id., *ibid.*, p. 55), *că vara șed în munți de tâlhuescu neguțătorū și mișeiū* (înc. sec. XVII; Id., *ibid.*, p. 56), *să pădzim ci[i] oamenii* (înc. sec. XVII; Id., *ibid.*, p. 57), *n'am putut găsi oameni ca acia* (înc. sec. XVII; Id., *ibid.*, p. 64), *c'am tri[m]s cest [neg]u-*

¹ Despre *iar mine să mă pomeniți* (p. 116) editorul ne spune că trebuie întregit în *iar pre mine să mă pomeniți*, manuscrisul fiind rupt în locul lui *pre*. Probabil tot așa este și *[pre] tine te chiamă împărat* (p. 112), cu privire la care editorul nu notează nimic.

țător den țara [no]astră (înc. sec. XVII; Id., *ibid.*, p. 65), *că am trimis cest frate* (înc. sec. XVII; Id., *ibid.*, p. 66), *Și am pus și mărturie, anum[e] : pop[a] Tudoșir, pop[a] Gârbă, și Radul Vălcui, și Mihel ot Tâmburești, și de Futești Văsăiu Morariul, și Radul Lungul, și pop[a] Dumitru* (a. 1617; *Documente românești reproduse* [de Al. Lapedatu] după originale sau după fotografiu sub supravegherea lui I. Bianu, Partea I, t. I, București, 1907, p. 35), etc.

Nefiind vorba de ființe, ordinea cuvintelor este următoarea în fraze ca: *eu, vornicul de Câmpul-lungu, scriem închinăciune și multă sănătate la birăul din Bistriță* (înc. s. XVII; Al. Rosetti, *o. c.*, p. 55); etc.

6. Formele prepoziționale ale acuzativului în aromână, meglenoromână și istroromână

În dialectul aromân forma exprimării complementului în acuzativ, numai prin topică, în cazurile despre care a fost vorba mai sus, este destul de obișnuită: *Cum poate s h'ă aistă lugrie, lipsește s avdzâm șă vitsinlu a tău* (G. Weigand, *Die Aromunen*, II. Band, Leipzig, 1894, p. 226), *Alantă dzuă nveasta vidzundalui, că dzi-neru nică durňa, pitrecu frate-su* (Id., *ibid.*, p. 238), *Cându avdzî că furl'i vătămără cumnatu-su* (Id., *ibid.*, p. 238), *Tată nu avea, mă-sa avea* (Id., *ibid.*, p. 240), *Așî featse, ntreabă surorile a l'ei* (Id., *ibid.*, p. 242), *Ascultă mine tsi va să z dzîc* (Id., *ibid.*, p. 246), *[Frate-su] află aușlu...* (Id., *ibid.*, p. 246), *Ficiorlu s duse a casă și ntrebă mă-sa* (Id., *ibid.*, p. 252), *După doi, trei dzăle ntreabă ftohlu nor-sa*: «*iu easte fratele a nou?*» (Id., *ibid.*, p. 258), *și el s duse aclò și vidzu frate-său m pade* (Id., *ibid.*, p. 258), *Nu vindu ună fortună, vindu tute* (Id., *ibid.*, p. 258; cf. și: *Aușlu cunoscu atseale și dzăse*, Id., *ibid.*, p. 248); *Andreïulu, cât vidzu hil'su...*, *gri Araphui* (P. Papahagi, *Basme aromâne*, București, 1905, p. 2/3—5), *Atumșea Andrușlu primse nclò niveasta-l'...* (Id., *ibid.*, p. 6/12), *iși nafoară s-află un soț, tra z-ducă s-alagă, si-și află tată-su* (Id., *ibid.*, p. 7/37), *întreabă un, întreabă alantu* (Id., *ibid.*, p. 9/4—5), *io vinîu s-nî dai feata-ți înveastă* (Id., *ibid.*, p. 10/34—35), *Atumșea amirălu...* *băgă h'il'su tu lochu a lui* (Id., *ibid.*, p. 14/7), *pitricu di-și aduse ș- amirăroașa și doarele amirăril'li feașiră ună* (Id., *ibid.*, p. 14/8), *Pisti noapte avutlu lo h'il'-su* (Id., *ibid.*, p. 18/23), *Apoea își pri prag s'asteaptă bărbat-su și si-l' l'a sihărik'i di arăderea țe-l' trapse a misurarlu* (Id., *ibid.*, p. 54/18), *Țe lugurie l-ai tră dare? — Ea tine, feata mea!* (Id., *ibid.*, p. 62/10), *va-ți dau șumitat' di amirăril'e și h'il'e-mea nveastă* (p. 68/2—3), *Ficiorlu, ca fiçor mintiòs ș-adusi ș-mă-sa aclò* (Id., *ibid.*, p. 128/12—13), *Tse mi ntreğ mini, di nu ntreğ*

mă-ta (Id., *ibid.*, p. 135/11), *climă tată-su a featăl'ei la nă parte... va-l' l'a h'il'i-sa ti nveastă* (p. 142/7—8), *Acl'imă, cum lo-aduțea arada, tuți amirațl'i oaspiți, acl'imă și tatăl a featil'ei* (Id., *ibid.*, p. 194/28—29), *Care s-turnară acasă ațel' doi fiçori, ntribară mă-sa* (Id., *ibid.*, p. 259/24), *Cându ș-lo sânățati di la mul'ari-sa și-ș bășe tu frânti ș-tu față h'il'-su, il' dimândă* (Id., *ibid.*, p. 292/22—23), *Năs caplu nu poate să-și aveagl'e, va s-nă aveagl'e noi?* (Id., *ibid.*, p. 311/38—39), etc.

N'am dat exemple prea obișnuite ca: *Tsi alăsaș nicuk'irlu atsel bunlu, Tsi alăsaș featele nimăritate și fiçorl'i ninsuraș, și fudziș ca coarbele?* (G. Weigand, *Die Aromunen*, II. Band, p. 206), *Omul lo ună și l'a prămăteftul de mână și ntravă în tselar* (Id., *ibid.*, p. 220), *arucară fiçoru tu arău* (Id., *ibid.*, p. 242), *Nu va s ni aduțeț bilbillu ațal mușatlu, ta s nă cântă a casă?* (Id., *ibid.*, p. 244), *ağumse sânătos si-și veadă părințil' și nveasta* (P. Papahagi, *Basme aromâne*, p. 1/15), *Andreiu... ș-deade zborlu si-l' da fiçorlu* (Id., *ibid.*, p. 1/19), *și-și feațe Dumnidzău nltă și-l' deade fiçor a amirăroanil'ei* (Id., *ibid.*, p. 6/32), *ș-tine ai tată* (Id., *ibid.*, p. 7/24), *Fiçorlu dișcl'ise gura* (Id., *ibid.*, p. 9/25), *Ĝudicătorlu atumțea cl'imă avutlu și-l'dzăse* (p. 18/12), *Și-ți dau fiçorlu a mel, il' ai?* (Id., *ibid.*, p. 32/27), *Apoea feata ș-adusi ș-părințil'* (Id., *ibid.*, p. 38/1), *Te ș-u băgă omnu cu trei scânduri: S-l'-arușneadză feata amirălui* (Id., *ibid.*, p. 42/29—30), *La uspeș acl'imă tuți cama măr'l'i oameți dit loclu a lui* (Id., *ibid.*, p. 76/21—22), etc.

În dialectul meglenoromân această formă este mai rară decât în cel aromân, iar cea pronominală este mai întinsă: *çon ăntreb mul'iari-mea, ea ziți: « muriră »* (P. Papahagi, *Meglenoromânii*, în *An. Ac. Rom.*, s. II, t. XXV, 1902—1903, București, 1903, p. 140), *Ați la pusi ziniru-su pri scand și il'ia ară ampiratiță* (Id., *ibid.*, p. 143), *ca vizură țea Ghiulizară* (Id., *ibid.*, p. 148), *iel... ași lo mul'iari-sa* (Id., *ibid.*, p. 155), *Iel ași cl'ămo tunțea soră-sa* (Id., *ibid.*, p. 166; cf. și: *Tunțea iel ași cl'ămo mul'ierea di ună partî* (Id., *ibid.*, p. 168), *Cmo s-ti anveș io criel, șapratcă, cum știș s-ăți pridaș frati-tu* (Id., *ibid.*, p. 168), *și al' zisiră: « scoți muma-ta și ta-tu, și cal'il' și tot tse-ă măncaț »* (Th. Capidan, *Meglenoromânii*, II. *Literatura populară la Meglenoromâni*, București, 1928, p. 37), *aș măncaș și mumă-sa și feța* (Id., *ibid.*, p. 39), *al' zisi la șarpi: « aș să antribom ancă vrin »* (Id., *ibid.*, p. 39), *și si dusi ară la ampirātu și aș lo și muma-sa și tătă-su* (Id., *ibid.*, p. 71), *ampirātu ansuro marea feată și mijlucana* (Id., *ibid.*, p. 72), *tuntsea antribo deadu fitșoru* (Id., *ibid.*, p. 102), etc.

Sunt forme obișnuite: *« mi duc la ampiratu să-l'i cer șpricica, că-l'i f... ampiraticica! »* (P. Papahagi, *o. c.*, p. 136; cf. și p. 137), *Vem doi fiçori casă* (Id., *ibid.*, p. 140), *cari ra ampirat, veș și mul'ierea*

mai *ubavă din ampărătoală* (Id., *ibid.*, p. 141), și *con la dișcl'isi, flo*
doi fișori (Id., *ibid.*, p. 143), *Muma lu țel'ia fișori, con așî vizu il'il'i,*
muri di bucuril'ia mari (Id., *ibid.*, p. 145), *flară la poartă muma lu*
țelia feșori (Id., *ibid.*, p. 146), *si afli un fișor și feța lu ampîratu* (Id.,
ibid., p. 164); etc., *ampîratu con la vizu, vicș mul'ts uiamîn* (Th.
 Capidan, o. c.; p. 26), și *iel... tucu vizu un ded* (Id., *ibid.*, p. 33),
 și *flo cola trei frats* (Id., *ibid.*, p. 34), « *a izmichîăruli meș, tsi-n dăraș*
di-n nicaș mul'are (Id., *ibid.*, p. 35), *ia cum să-n dai feța lă un fișor*
 (Id., *ibid.*, p. 37), și *iel cătălin, cătălin lo mul'are și fuzi* (Id., *ibid.*,
 p. 42), « *tu cum pots să leș axeană mul'ari?* » (Id., *ibid.*, p. 43), etc.

Și dialectul istroromân cunoaște acest fel de a exprima comple-
 mentul în acuzativ: *ie vut am căce bogăt* (G. Weigand, *I. Jahres-*
bericht, Leipzig, 1894, p. 144), *socra a l'eî loț-a căști doi feșor e pus*
aw doi șerp (Id., *ibid.*, p. 126), și *celi doi frăț, ce a fost mai ștus, aw*
lasăt cela atu cășe (Id., *ibid.*, p. 144), *Omu spure lu mul'ere c-a ucis*
prețitu (I. Popovici, *Dialectele române*, IX, Partea a 2-a, Halle a. d. S.,
 1909, p. 2/17; cf. și *Vezut-l-a čela bedastu frăte prețitu su ocna, popa-*
dit-a o lemne, tofnita prețitu preste căp ucis l-a (Id., *ibid.*, p. 2/6—8),
 ...și *ontrăt rugăt-am Domnu* (Id., *ibid.*, p. 6/13), *ī-on durăt o mușăta*
fetiță și io voi me după iă ansură (Id., *ibid.*, p. 15/35—36), și *mes-a*
cătră crali'ta și zis-a: *Margareta aw siguro nascut și poidit-aw feșoru*
 (Id., *ibid.*, p. 16/22/24), *io reș rāda mere čere sora și cuñadu* (Id.,
ibid., p. 34/16), și *zis-a lu călu*: ...*acmoče portę tu mire iuve ver*
 (Id., *ibid.*, p. 34/24—25), *Iendărmi mes-aw către țimter anūrbăt-aw*
prewtu cu un märe fagot (Id., *ibid.*, p. 44/21—22), *io voi hrani tire*
și mire (Id., *ibid.*, p. 58/5), e *ie-l' zițe*: — « *cum ai tu scutăt mire,*
să voi și io tire » (S. Pușcariu, *Studii istroromâne*, I, în *An. Ac. Rom.*,
 s. II, t. XXVIII, 1905—1906, București, 1906, p. 123), *O votę un*
hlapăț sluzit-a gospodăru (Id., *ibid.*, p. 124), e *sorărle l'eî fost-a-v*
la iă cān a-v iă rodit si l'-a-v ascuns țāsta fețe, ke mǎia nu-v-o vedę
 (Id., *ibid.*, p. 127), și *vāl'e după țā cl'emăt-a-v sele cuñade si-ntre-*
băt-l-a se iāle conosci țesci feșor (Id., *ibid.*, p. 134), și *iel'-a probit*
zidu de cășe si tremes-a mire anuntru (Id., *ibid.*, p. 147), *dupa șapte*
ān voi veri lă tot a tev si tire si țāte-ț si mǎia-ț (Id., *ibid.*, p. 160),
Noi ț-ren da foc și fratele (L. Morariu, *Lu Frați noștri*, Susnevița
 (Valdarsa) — Jaiān (Seiane) — Suceava, 1928, p. 125), *Un ciāce*
vut-a șapte fecior (Id., *ibid.*, p. 28), *Ma fecioru moręit-ā scutā ciāce*
 (Id., *ibid.*, p. 28), *Cela siromahu tremęte mul'era la frăte neca dāde*
jiol'enie na pomāchli lu feșiori (Id., *ibid.*, p. 33), *Și cea vote Marco*
āfle do fetițe iuve durmit-a ān sore (Id., *ibid.*, p. 51), *Omu intręba*
mul'āra (L. Morariu, *De-ale Ciribirilor. Texte istro-române din*
Jaiān, București, 1932, p. 10), etc.

Dar dialectul istroromân mai cunoaște și altă așezare a comple-
 mentului în acuzativ, topica lui fiind de o parte mai liberă, de altă

parte influențată de topica slavă. Cu privire la libertatea topiceii în dialectul istroromân d-l S. Pușcariu, *Studii istroromâne*, II, București, 1926, p. 265, § 263, observă că: « poziția cuvintelor în frază de cele mai multe ori nu-i fixată prin legi rigide, ci vorbitorul are posibilitatea de a face nuanțe stilistice, adesea foarte greu de definit, printr'o libertate mare în succesiunea cuvintelor ». Influență slavă vede d-l Pușcariu, *o. c.*, II, p. 266 (§ 264), în « posibilitatea și obiceiul de a intercala... fel de fel de părți ale vorbirii (și nu numai particule ca « mai », « prea », « cam » sau forme pronominale) în grupe fixe pentru Dacoromâni », între ele și inserțiunea complementului în acuzativ, oricum ar fi exprimat el, între verbul auxiliar și cel predicativ ». Iată câteva exemple de acest fel: *ce ti se vede, cire re țire pure ân casun...?* (G. Weigand, *o. c.*, p. 128), *tu nu ver mire âto vede* (I. Popovici, *o. c.*, p. 7/31, 8/15), *si s-a poideț ke l'-or ân voiske omu uțide* (S. Pușcariu, *o. c.*, I, p. 126), *tovâre, țe mislesti k-er tu mire privari?* (Id., *ibid.*, p. 151), *Și celve țireru âv fil'â lu grofu dât* (L. Morariu, *o. c.*, p. 120), etc.

Cum se vede poate din exemplele slave pe care le găsim la E. Berneker, *Die Wortfolge in den slavischen Sprachen*, Berlin, 1900 (cf. în special p. 39—41 privitoare la limba sârbă populară), tot influenței slave se datorește probabil și puțința de a așeza complementul în acuzativ, în topica logică, nu numai după verb, ci și înaintea lui, deși am putea să ne gândim și la o moștenire din limba latină, care avea această topică înaintea dispariției morfemelor acuzativului¹, mai ales că astfel de cazuri sunt obișnuite în arile periferice. Cu privire la această particularitate a dialectului istroromân d-l Pușcariu, *o. c.*, II, p. 267 (§ 266 b), ne spune următoarele: « deosebit de întrebuintarea dacoromână e așezarea complementului drept înaintea verbului: le *coza* furę 3/4 « fură-le pielea », mes-a *riba* lovı 4/34, mes-a *bolni* lit. i 7/1, meșe *médigu* țere 7/16... Topica aceasta este cu atât mai remarcabilă, cu cât Istroromânii nu cunosc prepoziția « pe » înaintea numelor de ființe (§ 210)²; după simțul nostru, în exemplul din urmă, « médigu » ar trebui să fie mai de grabă subiect decât complement drept ».

Mai dau câteva exemple caracteristice: *și ân vreme de nopte câ sutlă cesta feçor lât-a* (I. Popovici, *o. c.*, p. 16/6—7), *Vedeți voi ia mire odcupit-a e io âm a l'eî feçoriç zgoit* (Id., *ibid.*, p. 16/35—36), *tu âi noi aflâ* (Id., *ibid.*, p. 35/7), *si coló tire vor cl'emâ de tote bânzile* (S. Pușcariu, *o. c.*, I, p. 130), *nu ni mire lasâ ânța* (Id., *ibid.*, p. 133), *ke îel' morescu țela țesâr din țesta loc o zi na obed cl'emâ* (Id.,

¹ Cf. analogia deosebitelor limbi indo-europene relevantă de H. Hirt, *Indogermanische Grammatik*, Teil VII, Heidelberg, 1937, § 165, p. 249—250.

² D-l Pușcariu nu se gândește în acest loc la forma cu pronumele personal aton pleonastic.

ibid., p. 134), *Sculăt-ăs-a omiri che mergu lupu cere la dvoor* (L. Morariu, o. c., p. 48), *Untrat a fost un feciorică cărle oile pascaveit-a* (Id., *ibid.*, p. 51), *Și io-m celă vezut cărle ău ceă făcut* (Id., *ibid.*, p. 144). Amândouă formele le avem alături în: *pir-acmo ăn io tire redit, acmoce porte tu mire iuve ver* (I. Popovici, o. c., p. 34/25—26), *si verit-a-v tâți si mire flăt-a... si tremes-a mire ăntu obidi* (S. Pușcariu, o. c., p. 147), *Vezat-av cela fecior che jandari omiri abatu. Și ie av zis: — Che, che jandari abatu omiri?* (L. Morariu, o. c., p. 133), *Ver tu mire vlă?* — *Voi, se ver tu mire, ma io sām siromașna. — Nu face niș. Io-i tire toturo vlă* (Id., *ibid.*, p. 161), etc. Aceasta se întâmplă mai ales când avem două sau mai multe complemente, dintre care unul sau mai multe sunt adăogate ulterior din pricina gândirii succesive: *io-sm țela ț-am tire oslobodit si toț țesci ăl'ți* (S. Pușcariu, o. c., p. 133), etc.¹

Topică afectivă avem în: *Ie l'-a zis ke ă, ma tire nu tukei* (I. Popovici, o. c., p. 35/23—24), *Cea vote decla-l' zice: — Tire Domnu gastișe, che tu ai lasăt Abram ăn boșche!* (L. Morariu, o. c., p. 32), *E iă-l' viche de lărgo: — « Omu mev, omu meu, tire oderit-o cela de drac zet! ».* — *Ma omu vire-n căse și-l' cuvinteș: — N-ă mire! Sămo tire oderit-a, căn t-a pus za bati... »* (Id., *ibid.*, p. 47), etc.

¹ Felul acesta de așezare a complementelor în gândirea succesivă sau în faze este firesc în limbile care obișnuiesc să pună complementul în acuzativ înaintea verbului. D. Westermann, *Die Kpelle, ein Negerstamm in Liberia*, Göttingen-Leipzig, 1921, p. 165, ne spune cu privire la limba tribului de care se ocupă: « Die Stellung des Objekts ist vor dem Prädikat; diese Stellung kann zu einem Prädikat aber nur ein Objekt annehmen; sind mehrere Objekte da, so erscheinen diese folgenden am Schluss des Satzes als Anhängsel: von dem Gegenstand der Handlung eilt der Redende alsbald auf die Handlung selbst, erst nachträglich fällt ihm ein, dass noch ein zweiter Handlungsgegenstand da ist, der nun mittelst *da* « und » angeflückt wird, z. B. *er ein Schaf tötete und eine Ziege* = « er tötete ein Schaf und eine Ziege »; *sie den König sahen und den Weissen* »; cf. și p. 166: « Das Zahlwort steht häufig nicht hinter dem gezählten Gegenstand, sondern folgt dem Prädikat; *wir Mann sahen drei* ». Iar W. Havers, *Handbuch der erklärenden Syntax*, p. 49, adăogă: « So treffen wir auch im Idg., und zwar besonders in den älteren Sprachperioden, die Gewohnheit, einen Satz oder eine Wortgruppe zunächst verständnisvoll abzuschliessen und dann alles übrige auf diesen Kern folgen zu lassen; man will einen frühzeitigen Abschluss der Konstruktion, d. h. eine baldige Lösung der Spannung, man lässt nicht gern etwas in suspenso ».

IV. TOPICA COMPLEMENTULUI ÎN ACUZATIV ÎN LIMBILE ROMANICE

Am arătat că forma exprimării complementului în acuzativ, prin reluarea acuzativului cu ajutorul formelor de acuzativ ale pronumelui, este o formă indo-europeană străveche. A. Trombetti, *Elementi di glottologia*, Bologna, 1923, § 331, p. 267, ne spune: « Se întâmplă adeseori că obiectul, când corespunde ideii dominante, este anunțat fără veste și ocupă în frază locul întâi, care de regulă privește subiectul. Într'un astfel de caz avem un anacolut: obiectul rămâne singur, în forma absolută, dar e reluat cu ajutorul unui pronume; de ex. *tuo padre lo vedo spesso*. Acum, dacă pronumele urmează nemijlocit după nume, se poate uni cu acesta, devenind în acest chip un semn al acuzativului (*padre-lo).

Astfel a trebuit să se întâmple în limbile indo-europene, obiectul de regulă precedând verbului. De aceea o frază ca lat. *equo-m videt* a putut să însemne la origine 'il cavallo lo vede egli' = 'calul [= « pe cal »] îl vede el' ¹. Cf. în tamil *maran-danei kkanden* = 'albero-esso vidi-io'. Construcții asemănătoare se găsesc în elamică și în alte limbi.

Semnele acuzativului pot deriva deci și din pronume ».

Firește, pronumele poate și să preceadă: *gli ama ambedui* = 'îi iubește pe amândoi'. În acest caz, la origine este vorba de precizarea înțelesului pronumelui.

¹ Relativ la felul cum s'a ivit *-t* în persoana a treia singular a verbelor latine (în exemplul de mai sus: *videt*), O. Jespersen, *Die Sprache, ihre Natur, Entwicklung und Entstehung*, c. XXI, § 6, p. 412, citează următoarea explicație dată de H. Sweet (*The Practical Study of Languages*, London, 1899, p. 274): « Historisch betrachtet das lateinische *amat* eigentlich aus zwei wörtern ebenso wie seine englische entsprechung, denn das *end-t* stellte ursprünglich ein pronomen mit der bedeutung 'er, sie' dar; nur gründe praktischer bequemlichkeit halten uns ab, *am at* oder *ama t* in zwei wörtern und *heloves* als ein wort zu schreiben. . . Der wirklich wesentliche unterschied zwischen *amat* und *he loves* liegt darin, dass in ersteren der pronominale bestandteil durch ein suffix, im letzteren durch ein präfix zum ausdrück kommt ». Cf. și A. Meillet, *Linguistique historique et linguistique générale* ², I, Paris, 1926, p. 66—71, care arată că pronumele, care în vechea latină erau cuvinte autonome, au ajuns în limba franceză « simple semne ale persoanei » (*je dis* = *dico*, etc.).

În amândouă cazurile este vorba deci de o construcție apozițională, ieșită din nevoia de a preciza în vorbire elementele gândirii ivite și expuse succesiv sau în faze¹, ori socotite de vorbitor neclare și astfel având nevoie de explicare ulterioară (*epexegeză*), în urma gândirii egocentrice, în care vorbitorul presupune la început că ascultătorul gândește la fel cu el și știe tot ce știe el, pentru ca pe urmă să-și dea seama că lucrurile stau altfel și că trebuie să întregască sau explice². Iată câteva exemple interesante, din acest punct de vedere, pe care ni le dă K. Brugmann, *Die Syntax des einfachen Satzes im Indogermanischen*, Berlin u. Leipzig, 1925, p. 57: v. ind. RV. 1, 32, 3 *dhann ena prathamajām dhinām* = «er erschlug ihn, den Erstgeborenen der Schlangen»; gr. II. Φ 249: ἵνα μιν παύσειε πόνοιο, | δῖον Ἀχιλλῆα; germ. n. Lessing: *lassen Sie mich sie küssen, diese väterliche hand*. Pronumele poate fi și un neutru, neacordându-se în gen cu substantivul la care se referă: v. ind. ŚB. 2, 2, 2, 19: *yāthāgnī samiddhā tā ghr̥t'ēnābhiścēt* = «als ob man das bereits entfachte Feuer, das mit ghr̥ta begösse»; gr. Plat. Civ. 477 d: ἐπιστήμην πότερον δυνάμιν τινα φῆς εἶναι αὐτήν; II. Δ 41: ὀππότε κεν καὶ ἐγὼ μεμαῶς πόλιν ἐξάλαπάξαι | τὴν ἐθέλω, ὅθι τοι φίλοι ἀνέρες ἐγγεγάσιν = «wenn ich ernstlich die Stadt zu zerstören gewillt bin, die, wo dir Freunde innewohnen»; v. germ. s. Otf. 1, 26, 7: *then sun then doufta man*, m. germ. s.: *diu edelen kindelin diu ladete man*.

Cât privește limbile romanice, Fr. Diez, *Gramm. der rom. Sprachen*³, III, Bonn, 1882, p. 807—809, ne dă câteva interesante exemple de «pleonastisches Personalpronomen», «fast zur Regel geworden Redeform». W. Meyer-Lübke, *Gramm. der rom. Sprachen*, III, Syntax, Leipzig, 1889, § 393—395, p. 423—426, adaogă din toate numeroase exemple de «wiederholtes Objekt», dar fără a observa că pronumele a ajuns să aibă numai funcțiunea de morfem, cum face Trombetti. Meyer-Lübke constată însă că această construcție sintactică este mai obișnuită când complementul în acuzativ precedă

¹ Pentru «gândirea succesivă» sau «în faze» vezi Helga Eng, *Abstrakte Begriffe im Sprechen und Denken des Kindes*, în *Zeitschr. für angew. Psychologie*, Leipzig, 1914, p. 18 și urm.; O. Selz, *Zur Psychologie des produktiven Denkens und des Irrtums*, Bonn, 1922, p. 307—367; W. Havers, *Handbuch der erklärenden Syntax*. Ein Versuch zur Erforschung der Bedingungen und Triebkräfte in Syntax und Stilistik, I d: «Das sukzessive Denken», § 45—51, p. 43—51.

² Vezi W. Havers, *o. c.*, «Die egozentrische Denkweise», § 49—50, p. 48—51.

³ W. Havers, *o. c.*, § 49, p. 48, adaogă următorul exemplu interesant pentru discordanța numărului și a genului: Plato, Apol. 27 E.: οὐκ ἔστιν ὅπως σὺ ταῦτα οὐχὶ ἀποπειρώμενος ἡμῶν ἐγράψω, τὴν γραφὴν ταύτην = «du kannst dies nur, um uns auf die Probe zu stellen, vorgebracht haben diese Anklage».

verbul (în franceza modernă este chiar regulă) și este mai rară când complementul în acuzativ urmează după verb.

Diez, *o. c.*, p. 808, relevă că și în bască « jedes Verbum ein Pron. als Objekt mit sich führt, auch wenn das abhängige Subst. selbst noch folgt ».

Gr. I. Ascoli, *Arch. glott. it.*, VIII, p. 107, și H. Schuchardt, *Zeitschr. für rom. Phil.*, IV, p. 150—153, au arătat că, în această privință, limbile romanice se potrivesc în anumită măsură cu cea celtică. Totuși, după părerea întemeiată a lui W. Meyer-Lübke, *o. c.*, § 395, p. 426, având în vedere și limba română, construcția despre care e vorba nu poate fi datorită influenței celtice, ci trebuie socotită de origine romanică.

Cum a arătat Kr. Sandfeld, *Linguistique balkanique. Problèmes et résultats*, Paris, 1930, p. 192—193, anunțarea complementului în acuzativ cu ajutorul pronumelui (la origine: « ...precizarea înțelesului unui pronume cu ajutorul substantivului » pus ca apozitie epexegetică) este foarte obișnuită în limbile balcanice. Alături de exemplul românesc *când o văzu pe Simina*, el ne dă: n.-gr. δὲ ἴμοροῦσε νὰ τὸ φέρη τὸ νερό = « il ne pouvait pas la porter l'eau » (Pio, *Contes populaires grecs*, Copenhagen, 1879, p. 34), ἔν δὲν τῆν πάρω αὐτῆν τῆν κοπελοῦδα = « si je ne la prends pas cette jeune fille » (*ibid.*, p. 83), μοῦ τὸ δίνεις αὐτὸν τὸν τράγο; = « me le vends-tu ce bouc? »; alb. (cel puțin în unele regiuni): *e hapi kutinë* = « il l'a ouverte la boîte », *merr e ti këtë gur* = « prends-la, toi, cette pierre », *për di sahat e mbushnë katkën* = « en deux heures ils l'ont chargé le navire ». Exemples nombreuses se găesc mai ales în dialectele bulgare sud-vestice, unde se poate spune că este vorba de un uz aproape constant: *koga ja videl momičkata* = « quand il l'a vue la jeune fille » (Šapkarev, *Sbornik ot bălgarski narodni umotvorenija*. Čast flora. Otdel I. Kniga VIII—IX, Sofija, 1892, p. 40), *nakarala seljaneto da gi ispušcat zajeceto* = « elle a ordonné au villageois de les lâcher les lièvres » (*ibid.*, p. 360), *koj mi go izede eden kojn?* = « qui me l'a mangé un des chevaux? » (*ibid.*, p. 7)¹, *kači se gore, da go gledaš eden čo'ek umren* = « monte là-haut pour le veiller un homme mort »²; etc.

¹ În acest exemplu pronumele anunță un acuzativ nedeterminat, ceea ce este mai puțin obișnuit.

² Aceeași observație ca la exemplul precedent. Cu privire la prolepsa pronominală enclitică a complementelor nominale din dialectele macedonene (de ex. *nevestata mu go dala prstenot na arapot*, « sponsa ei eum dedit anulul arabi », W. Vondrák, *Vergl. slavische Grammatik*, II. *Formenlehre und Syntax*², Göttingen, 1928, p. 572—573, observă că este influență străină și trimite la alb. *e sile djalene ask'eri*, « eum adduxerunt puerum milites », etc.

Ca și în limba română (cf. *ajută-mă pe mine*) este cu putință bulg. *ize'ite go nego* (Šapkarev, *o. c.*, p. 14) = ad litteram «mangez-le lui» = «mangez-le», etc.

Se găsesc și exemple de reluarea complementului în acuzativ prin pronume (deci de precizarea funcțiunii gramaticale a substantivului). St. Mladenov, *Geschichte der bulgarischen Sprache*, Berlin u. Leipzig, 1929, § 152, p. 284, arată că: «In nbg. liter. u. volkst. *Stoĭan zagina*, *S. pǎdnǎ ubit* und *ubiha Stoĭana* unterscheidet man noch heutzutage den Akk. vom Nom.; in den Maa, wo die alte Form des Gen.-Akk. verschwunden ist, kommt ein hinzugefügtes Pron. im Akk. als Merkmal des Akk. vor: *Stoĭan go ubiha* = S. den hat man totgeschlagen?...».

Cu privire la această particularitate a limbii bulgare W. Vondrák, *Vergl. slavische Grammatik, II. Formenlehre und Syntax*², Göttingen, 1928, p. 254—255, ne spune: «Hat ein Wort keinen besonderen Akk., so wird es durch die entsprechende Form des Pron. verstärkt: *dětetogo uchapa kuče; majka mi ja boli glava; děcata gi pumacha*. Zur Verstärkung kann weiter beim Pron. zum Gen.-Akk. noch der echte Akk. oder der verkürzte Gen.-Akk. hinzugefügt werden: *nego* (auch neutral) *go krušumǐ nebie, nego go sabja ne sěče; vašǐ vi ništo ne smuštava, mene me pitatǐ* (Ivanov, *Sint.*, § 32.1; Iliev, *Sint.*, § 69 f. und im Anh. zur Dekl.)».

Dau mai jos după W. Meyer-Lübke, *l. c.*, exemple pentru deosebitele limbi romanice, completându-le pentru franceza modernă din Kr. Sandfeld, *Syntaxe du français contemporain*, I. Les pronoms, Paris, 1928, § 29, p. 46, și rămânând să mă ocup de limba română pe urmă.

A. Complementul în acuzativ precedă și e reluat prin pronumele întrebuițat anaforic.

a. În v.-fr.: *ceste bataille bien la puum tenir* (Rol. 1238), *Et orfelin son fié ne li toldrez* (Cor. Loo. 67), dar și: *cels qui ci sunt devum aveir mult vils* (1240), etc.

În limba franceză modernă întrebuițarea pronumelui e necesară aproape în toate cazurile: *La vérité, on se met à la détester* (Béraud. Capucin 221); *Les flocons qui lui tombaient sur la figure, sur les yeux, il ne les chassait pas* (Chateaubriant. Lourd. 250); *Ces paroles elle les prononce d'un ton tranquille* (France, Livre 212); *Les gens dont je parle, je ne les connais pas* (D. T. Alp. 341), etc. Pronumele reia cuvintele care servesc ca apozitie a complementului în acuzativ în exemplul: *la seule chose qu'elle aimait de lui, ces yeux bleus et leur adouci regard, elle ne les voyait pas* (Harry. Siona 96).

Reluarea prin neutrul *le* este regulată când complementul în acuzativ este o propozițiune conjuncțională: *que [la position] fût*

perdue entièrement, je ne le pensais pas (Becque, Corb. III, 4). Dacă complementul în acuzativ este un infinitiv, ea este facultativă: *Exprimer mes sensations, je ne le saurais* (Mirb. Calv., 167), alături de: *Prononcer ce nom devant Lirat, je n'osais pas* (Mirb. Calv., 167), etc.

b. În limba italiană construcția este posibilă, dar facultativă, adică se poate întrebuița, ori nu, după cum crede vorbitorul; astfel este mai rară ca în limba franceză. Totuși se găsesc destule exemple: *questo dono lo ricevea* (Sacch., 2); *non credea si possa...* *quelle inimicizie tolerarle* (Mach. Disc., 1, 8); *debbono i principi i fondamenti... mantenerli* (33); *il suo pane se lo buscava* (Verga Vi. Ca., 100); *quelle scarpe le teneva appese ad un chiodo* (110), etc.

c. În spaniolă, reluarea complementului în acuzativ cu ajutorul pronumelui nu este tocmai regulă, dar este foarte obișnuită. Dacă complementul în acuzativ este determinat, ea este aproape obligatorie în limba spaniolă modernă; în cea veche este mai mult facultativă. Să se compare *a la salida de Valencia mis fijas vos di yo* (Cid. 3261) cu *el a las niñas tornó las a acatar* (371), *ambas estas femmas, que eran tan damnadas, Sanó S. Domingo* (Berceo Sil. 678), *bien sabie a sus carnes tenerlas so su rienda* (Mil. 705). Și aici găsim: *á amnas las cubrió* (Cid. 2817), *todo lo sé* (Trueba H. Cid. 40).

d. În limba portugheză situația este aceeași ca și în spaniolă: *ao do olho britado ainda lhe succeden peor* (Castello Branco Paç. Nin. 8), etc.

B. Complementul în acuzativ urmează și este anunțat prin pronumele întrebuițat proleptic. Această întrebuițare, mult mai rară decât cea de sub A, apare în mod obligator în legătură cu *totus* și *ambo*: it. *gli ama tutti* și *gli ama ambedui*, fr. *il les aime tous*, sp. *les ama á todos*, port. *os ama todos* (cf. rom. *îi iubește pe toți*, și *îi iubește pe amândoi*, alături de *iubește pe toți* și *iubește pe amândoi*). În afară de aceasta avem exemple ca fr. *Je te hai, toi*, ori: *Je les déteste, eux et leurs amis*; it. *ti odio te*; etc. Sunt cazuri în care vorbitorul, socotind complementul în acuzativ cunoscut pentru interlocutor, întrebuițează mai întâi pronumele, apoi, observând această greșală, revine, punând numele: it. *Malpelo se li lisciava sulle gambe quei calzoni di fustagno* (Verga Vi. Ca. 110); v.-fr. *seigneur barun, cui i enveierun En Sarraguce al rei Marsiluin* (Rol. 244), *que nes veoir tu ne mes les Celui qui si est pres de moi* (Chev. Lyon, 1216), *j'en servi vingt de ces chercheurs de proie* (Molière, Ec. d. M. 323); v. prov. (astăzi rar): *si-l reis ingles li fetz don ni larguesa al rei Felip* (B. Born, 31, 22), *se-n gara d'avolesa* (Appel C., 3, 90); sp. (mai des): *grant iantar le fazen al buen campeador* (Cid, 285), *eranle estas nuevas al diablo muy pesadas* (Berceo Sil., 17), *vos non me lo devedes*

esto a mi celar (Alej., 34), *quitarle á un caballero andante su dama* (D. Quij., 2, 22), *los monges que i viven en essi çimiterio* (Berceo Mil., 317). Este de relevat *contólis al coviento* (Berceo Mil., 301), în care pluralul *lis* se referă la singularul *al coviento*. În fr. mod. este foarte obișnuită construcția cu partitivul *en* (din lat. *inde*): *en voilà des idées, j'en ai supposé des choses*, etc.; *Et j'en sais d'immortels qui sont de purs sanglots* (Muss. Nuit de Mai); *Je ne suis pas de ceux qui disent une chose et qui en font une autre* (Descaves et Nozière. La Saignée, I, 10), etc.¹.

---

¹ Afară de cele pe care ni le dă Diez, *Gramm. der rom. Spr.* ⁵, III, p. 807—809, numeroase exemple putem găsi la A. Tobler, *Vermischte Beiträge zur französischen Grammatik* ², III, Leipzig, 1908, p. 25—28; Kr. Sandfeld, *o. c.*, I, p. 146 ș. u.; G. Le Bidois și R. Le Bidois, *Syntaxe du français moderne. Les fondements historiques et psychologiques*, T. I, Paris, 1935, p. 164 ș. u.

V. CONSIDERAȚII TEORETICE ASUPRĂ TOPICEI COMPLEMENTULUI ÎN ACUZATIV ÎN LIMBA ROMÂNĂ

1. Teoriile anterioare

Cât privește limba română, această formă de exprimare a complementului în acuzativ se găsește nu numai în dialectul daco-român, ci și în dialectele din sudul Dunării, nu numai în limba de astăzi, ci și în cea veche, începând dela cele dintâi texte pe care le avem. Ca «wiederholtes Objekt» a fost relevată de W. Meyer-Lübke, *l. c.*, precum și de deosebite studii privitoare la textele noastre vechi, chiar și de gramaticile școlare. Asupra funcțiunii ei sintactice, de a înlătura echivocul dintre subiect și complementul în acuzativ, a atras atenția mai întâi G. Weigand, *IV. Jahresbericht*, Leipzig, 1897, p. 247—248.

El constată că această formă poate înlătura «în multe cazuri» echivocul dintre subiect și complementul în acuzativ, și anume ori de câte ori acestea «se deosebesc în gen și număr». Dar nu-l poate înlătura când ele au același gen și același număr.

Afirmațiunea este adevărată numai în privința numărului, căci verbele active transitive n'au gen cu care să se acorde, iar exemplele *Țiganii i-au înjurat copiii*, alături de *Țiganii au înjurat copiii*, despre care Weigand afirmă că cuprind echivoc, întru cât atât *Țiganii*, cât și *copiii* «pot fi considerate ca obiecte», și *Țiganii l-au înjurat copilul* sau *Țiganii le-au înjurat fetele*, în care pronumele ar fi înlăturat echivocul, nu sunt fericit alese. Pronumele nu este necesar în *Țiganii au înjurat copiii* și în *Țiganii au înjurat copilul* sau *fetele* ca să înțelegem că *copiii*, copilul și *fetele* sunt complemente în acuzativ. Topica fiind «logică», ele nu pot fi înțelese decât astfel. Este adevărat că în exemplul al doilea (*copilul*) înțelegerea este ușurată prin deosebirea de număr a complementului în acuzativ. Dar în al treilea genul nu ajută nimic, căci, cum am amintit, forma verbală activă transitivă n'are gen cu care să se acorde. Ar fi necesară înlăturarea echivocului numai în cazul că *Țiganii* ar fi complementul în acuzativ, având locul întâi într'o propoziție cu topică «afectivă». În cazul acesta, însă, pronumele nu poate înlătura echi-

vocul dintre subiect și complementul în acuzativ, dacă acestea au același număr.

Din cele expuse mai înainte se poate constata că Weigand n'are dreptate decât în parte și când afirmă că: « das ist auch das einzige Mittel, das die Aromunen haben, von dem sie auch ausgiebigen Gebrauch machen, viel mehr als im Dacoromänischen, wo ja auch diese Ausdrucksweise ganz gewöhnlich ist, aber trotzdem wird doch *pe* angewandt: *pe țigani* (*sic*, = « *Țigani* ») *i-au înjurat copiii* oder *țigani* *i-au înjurat pe copiii* (*sic*, = « *copii* ») ¹ heisst der Satz korrekt ».

După Weigand, cu referire la acesta și fără a insista deajuns asupra laturii « afective », care și ea a pricinuit în parte nașterea acestei forme și a acuzativului cu *pre* ², și d-l S. Pușcariu, *Dacoromania*, II, p. 577—578 ³, a atras atenția că « limba română are puținta de a distinge complementul de subiect repetând complementul printr'o expresie pronominală » și că « în vremurile și în locurile unde *pre* n'a ajuns încă să fie întrebuițat înaintea acuzativului, se făcea uz în măsură mare de această posibilitate », astfel « în dialectul aromân », « și tot așa în textele vechi ».

Apoi continuă:

« Acest uz, care în anumite întrebuițări dăinuiește până azi, a rămas și după ce *pre* începu să fie întrebuițat la acuzativ: așa ne va curăți și *pre* noi Dumnezeu (Coresi, *Tetraev. Luca*, XVII, 27), deși echivoc nu exista (căci verbul nu-i în persoana a treia) ⁴. Dar nici acest mijloc de a distinge complementul de subiect nu e dintre cele mai potrivite. Dacă traducem în limba de acum câteva sute de ani propoziția *pe om îl bate Domnul*, avem *omul lu bate Domnulu*, care în rostire se putea confunda cu *omulu bate Domnulu* ⁵.

¹ Vezi și p. 249: *omori cănele pe lupul* (*sic*, = « *pe lup* »), cu care traduce spaniolul *mató el perro al lobo*.

² Vezi și L. Spitzer, Rum. *p(r)e*, span. *á* vor persönlichen Akkusativ objekt, în *ZRPh.*, XLII, 1928, p. 423—432, A. Rosetti, *Revue de linguistique romane*, t. III, Paris, 1927, p. 257—258 și *Limba română în secolul al XVI-lea*, București, 1932, p. 112. D-l Pușcariu, *Dacoromania*, II, p. 578 (cf. și *Études de linguistique roumaine*, p. 452—453), vede în laturea « afectivă » nu pricina nașterii acestei forme, ci pe cea a « restrângerii » ei « asupra cazului când acuzativul însemna un nume de ființă »: « Într'o propoziție ca *omul vede casa*, însuși sensul exclude echivocul, căci un obiect neînsușit, precum e casa, nu e capabil să vadă, deci acțiunea exprimată prin verb, nu poate porni decât dela « omul ». Cel mult vom spune, atunci când din vreun motiv oarecare, preferim să punem complementul la locul întâi al propoziției, « casa o vede omul », continuând un mod vechi de exprimare ».

³ Vezi și *Études de linguistique roumaine*, p. 452—453.

⁴ E vorba de o inadverență a d-lui Pușcariu. Verbul este în persoana a treia, iar echivocul nu se produce tocmai pentrucă subiectul este de persoana a treia, iar complementul în acuzativ privește persoana întâi.

⁵ Și aici avem o inadverență: propoziția ar trebui să fie *omulu lu bate Domnulu*, care nu se poate confunda în rostire cu *omulu bate Domnulu*.

Apoi există anumite cuvinte, d. ex. pronumele nehotărâte, care nu pot fi indicate printr'o expresie pronominală. De aceea propoziția *nu iubeaște nimeni*, care în limba veche putea însemna «nimeni nu iubește» sau «el nu iubește pe nimeni», rămânea echivocă, căci construcția *nu lu iubeaște nimeni* însemna altceva: «nimeni nu îl iubește pe el». La comparații echivocul se putea produce chiar și când verbul nu era la persoana a treia. O propoziție ca: *te iubesc mai mult de vecine* putea însemna în vechime «te iubesc mai mult decât te iubește oricine» sau «te iubesc mai mult decât iubesc pe oricine».

În momentul când limba găsea un alt mijloc formal, mai potrivit, spre a deosebi complementul de subiect, ea trebuia să-l primească ».

De acest mijloc de exprimare a complementului în acuzativ se ocupă și Radu I. Paul, *Flexiunea nominală internă în limba română*, București, 1932, p. 214—216, întemeindu-se numai pe cele spuse de G. Weigand și S. Pușcariu, fără a lămuri satisfăcător pricina pentru care și când s'a născut, întinderea și insuficiența lui, deși asupra acesteia din urmă insistă, și înmulțind cu câteva numărul exemplelor, dar în același timp și al greșelilor¹.

2. Vechimea construcției cu *pre* în textele dacoromâne

Și acum să cercetăm vechimea acestei forme în limba română.

În scrisoarea lui Neacșul din Câmpulung scrisă la 1521 (vezi Hurmuzaki, *Doc.*, XI, p. 843, și I. Bogdan, *Doc. priv. la relațiile Țării Rom. cu Brașovul și cu Țara Ungurească în sec. XV și XVI*,

¹ Astfel exemplul *Luă lu elu mîiașulu de mără* (*Cod. Vor.*, 52/1) este dat pentru «rolul de pronume propriu zis, care repetă complementul în mod pronominal (!)», nu pentru «acela de pronume personal conjunct ca semn de distingere al acuzativului»; repetă inadvertența d-lui Pușcariu, citată mai înainte, *că omulu bate Dommulu* (în loc de *omulu lu bate Dommulu*) se putea confunda în rostire cu *omulu bate Dommulu*, și adaogă: «Sau Isusu lu cunosc și Pavelu știu = Pre Isusu cunosc și pre Pavelu știu. *Isusu lu*, în rostire, era *Isusu-lu*. Iar după Pavelu ar fi trebuit să urmeze un *lu*, ceea ce da loc la o haplogie: Pavelu lu. . ., fără de acel *lu*,—*Pavelu* foarte ușor poate fi luat de subiect». Mai întâi «haplogia» nu este «adaogarea», ci «înlăturarea», «disparația» prin disimilare a unui sunet sau a unei grupe de sunete. Apoi cum poate fi considerat *Pavelu* subiect când predicatul este la pers. I sg.? Nu corespunde întru toate nici afirmația că «înaintea pronumelor nehotărâte și relative ca: *toți, nimeni, cineva, careva, amândoi, altul, unul, acel, acea, care*, etc., nu există posibilitatea definirii lor ca obiect, printr'o expresie pronominală», cum arată exemplele: *iară Fariseii amândoauă le credū* (*N. Test.*, 1648, *F. Ap.* XXIII, 8), și *acela cu pietri-l uciseră* (Coresi, *Tetraev.*, Marcu, zač. 53), *Toate le-am arătatū voao* (*Biblia dela 1688, F. Ap.*, XX, 35), *zise Thoma ce-l chema Geamânul* (Coresi, *Tetraev.*, Ioan, zač. 39), *e însuși nu-l văzură* (*id.*, *ibid.*, Luca, zač. 113), etc.

vol. I, p. XXXIV, n. 1), n'o găsim, deși s'ar fi putut întrebuița în propoziția și aceste cuvinte să ții *Domnia ta la tine* (= «... să le ții...»). Această împrejurare însă nu este o dovadă că ea nu exista în limbă la începutul secolului XVI. Existența ei în acest timp ne-o dovedesc, în afară de orice îndoială, dativale pleonastice *mie mi-au spus* și *i-au dat împăratul slobozie lu Mahamet-beg*, din aceeași scri-soare. De altfel propoziții ca cea citată mai sus întâlnim și în alte texte, care au întrebuițarea pronumelui aton ca morfem al acuzativului. Ca să pomenesc numai una — pe cea mai veche —, în «*Întrebarea creștinească*» a lui Coresi dela 1559, găsim: *aceasta faceți pururile când veți face pomeana mea* (= «...o faceți...»; ed. Bianu, p. 22/14).

Dar tot în «*Întrebare creștinească*» avem și forme cu pronume aton:

a. anaforic: *numele Domnului Dumnezeuului tău în har să nu-lă iei* (p. 8/7—9); *cum noi păcatele noastre să le putem cunoaște* (p. 10/6—7); *sfântu numele al lui pre ajutori să-lă chemăm* (p. 17/14—15);

b. proleptic: *după aceia vă rugăm toți sfinți părinți* (= «...pe toți...»; p. 3/3); chiar și când complementul în acuzativ are pe pre: *ce ne izbăvește pre noi de hitleanul* (p. 16/12—14); *că ne va pre noi asculta* (p. 18/15).

Lipsește însă nu numai în *aceasta faceți* (= «o faceți»), etc. (p. 22/4—5 și 22/14), cum am arătat mai nainte, ci și în: *pita noastră sățio[a]să dă-ne* (= «dă-ne-o») *noao astăzi* (p. 16/8—9).

În *Tetraevanghelul* lui Coresi (ed. Gh. Timuș-Piteșteanu) găsim:

a. forme cu pronumele anaforic: *cum de el să-l piară* (Mat., z. 46), *ce elu-l puse Domnul* (Mat., z. 103), și *nepotrebnic* (în *Cartea cu învățatură* dela 1580—1581, ed. S. Pușcariu și A. Procopovici, p. 315: *ponetrebnicul*, în celelalte texte coresiene însă *nepotrebnic*) *rob aruncați-l întru întunerecul de afară* (Mat., z. 105); *nimea nu vrea, el să-l fie auzit* (Marcu, z. 30), *păharul amu ce eu am a bea, bea-l-veți* (Marcu, z. 47), și *acela cu pietri-l ucisără* (Marcu, z. 53); *Ioan eu l-am tăiat* (Luca, z. 41), *acela fiiul omenesc rușina-l-va* (Luca, z. 44), *pita noastră sățioasă dă-o noao în toate zile* (Luca, z. 55), *argintul tău ce-am avut pușu-l întru un pomiselnic* (Luca, z. 95), *vrajmașii miei... aduceți-i încoace* (Luca, z. 95), *e Isus dede-l pre voia lor* (Luca, z. 110), *e însuși nu-l văzură* (Luca, z. 113), *e mine mă vedeți că am* (Luca, z. 114), *untunerecul el nu-l prindea* (Ioan, z. 1), *Dumnezeu nimea nu l-au văzut nece dinioară* (Ioan, z. 2), *tine te cheamă Chifa* (Ioan, z. 4), *acesta amu părintele semnă-l Dumnezeu* (Ioan, z. 20), *e mine mă urăsc* (Ioan, z. 25), *cela ce* (= «pe cela ce») *l-au trimis el, acesta adevărit este* (Ioan, z. 26), *acela cu pietri să-l ucidem* (Ioan, z. 28), *un om ce-l* (= «pe care-l») *cheamă Isus* (Ioan,

z. 34), știu că păcătoșii Dumnezeu nu-i ascultă (Ioan, z. 34), sufletul său (și: lui) pune-l-va drept oi (Ioan, z. 36), zise Thoma ce-l chema Geamănul (Ioan, z. 39), Lazar... ce elu-l învise den moarte (Ioan, z. 41), ce vrea el să-l vânză (Ioan, z. 41), ca untunerecul voi să nu vă prinză (Ioan, z. 42), ca el să-l vânză (Ioan, z. 44), Duhul sfânt ce elu-l trimese părintele (Ioan, z. 48), și voi vă vor scoate (Ioan, z. 51), înțelese Isus că vrea el să-l întrebe (Ioan, z. 54), Thoma... ce-l chema Geamăn (Ioan, z. 65), grăi ucenicul acela ce-l iubiea Isus (Ioan, z. 66), etc.;

b. forme cu pronumele proleptic: după aceia vă rugămău toți sfenți părinți (p. XI), să o pui ea după dos (Mat., z. 7), porni-se-vor a vă sparge voi (Mat., z. 20), și o prinse ea de mână (Mat., z. 32), vă vor goni voi (Mat., z. 37), cine află sufletul lui, pierde-l-va el, iară pierde-l-va sufletul lui drept mine, afla-l va el (Mat., z. 39), și o legați ea în snoși (Mat., z. 52), Irod prinse pre Ioan și-l legă el și-l băgă el în temniță (Mat., z. 57), și-l sugușă el... ce-l duse și-l băgă el în temniță (Mat., z. 77), să o lase ea (Mat., z. 78), și-l luați el de-l aruncați el (Mat., z. 89), ca să-l înșale el (Mat., z. 90), toți amu o avură ea (Mat., z. 91), pune-l-va el (Mat., z. 103), era-lă lor ochii îngreioiați, și-i lăsă ei (Mat., z. 108), și-i sărută el (Mat., z. 108), să o zidească ea (Mat., z. 109), să-i băgăm ei în vistieri (Mat., z. 112), și o lăsă ea focul aciea (Marcu, z. 5), nimea nu-l putea el munci (Marcu, z. 19), și-l văzu el (Marcu, z. 20), și o prinse de mână fata (Marcu, z. 21), și-l legă el în temniță (Marcu, z. 24), și-l puseră el în groapă (Marcu, z. 24), acela mântui-l-va el (Marcu, z. 36), cine amu să ară vrea sufletul lui să mântuiască, pierde-l-va el (Marcu, z. 37), și unde să ară fi, află-l el... și zis ucenicilor tăi de să-l scoată el (Marcu, z. 40), să-l înșale el (Marcu, z. 54), de-l va iubi el (Marcu, z. 56), răstignește-l el (Marcu, z. 66), dela mormânt luo-le eale un cutremur (Marcu, z. 69), ce să-l cheme acel nume (Luca, z. 4), un teamătu-l ajunse el și toți cine era cu nusul (Luca, z. 17), de-l va sămbăta vindeca el (Luca, z. 22), și-l dede el mumăniei lui (Luca, z. 30), iată duhul ia-l el (Luca, z. 46), ce ne izbăvește noi de hitleanul (Luca, z. 55), să-l latre el (Luca, z. 62), și-i va pune ei (Luca, z. 67), văzu-o ea Isus (Luca, z. 71), aciea-l va scoate el (Luca, z. 75), mă duc să-i ispitesc ei (Luca, z. 76), și-l chemă el (Luca, z. 80), prespre neșchit altulu-l văzu el (Luca, z. 109), rânjia-l el (Luca, z. 111), învâli-l el (Luca, z. 111), întru al șaptelea ceas lăsă-l focul (Ioan, z. 13), Isus ieste de l-au făcut el sănătos (Ioan, z. 14), vrea să-l ia el în corabie (Ioan, z. 19), cela ce l-au trimes el (Ioan, z. 26), du-seră-l el cătră farisei (Ioan, z. 34), să-l iau el, și nimea nu-l va lua el... pune-l voiū el (Ioan, z. 37), nu-i va răpi ei nimea (Ioan, z. 38), de-l va ști el (Ioan, z. 40), drept aciea-l timpină el (Ioan, z. 41), pierde-l-va el... păzi-l-va el..., cinsti-l-va el (Ioan, z. 42), până

în sfârșitu-i iubi ei (Ioan, z. 44), că-l vânduse (Ioan, z. 44), cela ce l-au tremes el (Ioan, z. 45), să-i iei ei den lume (Ioan, z. 56), nu l-am fi vândut el ție (Ioan, z. 59), luați-l el voi (Ioan, z. 59), luați-l el voi și-l răstigniți (Ioan, z. 60), dede-l el lor (Ioan, z. 69), unde l-ai pus el (Ioan, z. 64); chiar și când acuzativul are pe pre: ce se izbăvește pre noi de hitleanul (Mat., z. 16)¹, etc.;

c. anaforic și proleptic: nu vrea ea să o oblicească, ce vrea furiș să o lase ea (Mat., z. 2)².

Construcția din exemplele înșirate mai sus nu se găsește în textul original slavon, deci este românească.

Iată câteva probe: nu vrea ea să o oblicească, ce vrea furiș să o lase ea (Mat., z. 2) = slav. *nehotě eq obličiti, vūshotě i otūpustiti eq*; nice tatăl cine-l știe, numai fiul (Mat., z. 43) = slav. *nī otīca nikto znaet, tučijō synī*; ce elu-l puse Domnul lui spre toată casa lui (Mat., z. 103) = *ego že postaviti gospodini ego nadū domom svoimi*; pune-l-va el (ibid.) = slav. *postaviti ego*; pierde-l-va el (Marcu, z. 37) = slav. *pogubiti e*; și mă duc să-i ispitesc ei (Luca, z. 76) = slav. *i glēde iskusiti ihū*; eșiți curând la răspântii, și în ulițele cetăției, și mișei, și betegii, și orbii, și școpii aduceți-i încoace (ibid.) = slav. *izyidi skoro na raspontia, i stūgny grada, i nișteq, i bēdnyē, i slēpie, i hromijē vūvedi samo*; întoarce-se Petru, văzu ucenicul ce-l iubea Isus (Ioan, z. 67) = slav. *obrašti že se Petru, vidě učenika ego že ljublēše Isusū*; acesta văzu-l Petru (ibid.) = slav. *sego viděvi Petru*, etc.

Am arătat în capitolul precedent că în evangheliile din *Tâlcul evangheliilor* dela 1564 și din *Cartea cu învățatură* dela 1580—1581, ale lui Coresi, se manifestă de câteva ori tendința de a înlocui exprimarea numai prin topică a complementului în acuzativ prin aceea cu ajutorul pronumelui conjunct pleonastic: *el scoase afară toți* (Luca, z. 39) prin: *elu-i scoase afară toți*; *văzu el părintele lui* (Luca, z. 79), prin *văzu-lū pre elū părintele lui*; *Acesta văzu Isus* (Ioan, z. 14) prin: *Acesta văzu-lū Isusū*. Această tendință este și mai pronunțată în tâlcurile evangheliilor: *Elū merse de tăe elū* (Marcu, z. 24) este înlocuit prin: *Elū merse de-lū tăe pre elū*; și *văzu ea Domnul* prin: *o văzu pre ea Isusū*, etc.

În tâlcul evangheliilor construcția este mult mai des întrebuintată decât în însăși evangheliile. Astfel, în ceea ce s'a publicat din *Tâlcul evangheliilor* dela 1564 găsim: *creștini, căutați în ce lucrare vă voi usteniți* (I. Bianu și N. Hodoș, *Bibl. rom. veche*, I, p. 519),

¹ Cf. însă: *ce ne izbăvește noi de hitleanul* (Luca, z. 55).

² Dau aici și cele câteva forme de dativ pleonastic sau expletiv pe care le-am întâlnit: *dă-ne-o noao astăzi* (Mat., z. 16; cf. însă: *dă-o noao* la Luca, z. 55), *nu i se cade lui a mânca* (Mat., z. 44), *n'au să-ți dea ție* (Luca, z. 75), *noao nu ne se cade a ucide* (Ioan, z. 59).

și o au sfințitū *pre ia* (id., *ibid.*, p. 522), și totū *nărodulū pre elū cu pietri-lū omoriră, și-lū uciseră* (id., *ibid.*, p. 522), *feciorii, și slugile să învețe și să-i dojenească* (id., *ibid.*, p. 523), etc.

Sunt foarte numeroase exemplele de acest fel în *Lucrul apostolesc sau Apostolul lui Corei* dela 1563: *elu-lū învise Dumnezeu den morți* (ed. I. Bianu, București, 1930, p. 13/18—19), *e omul cela vindecatul văzură-lū stândū cu nușii* (p. 14/8), *și-i chemară ei* (p. 14/18), *Iosie cela ce-lū meniia Varnava* (p. 17/4—5), *și o scoaseră de o îngrupară ia* (p. 18/11), *și-i vindeca toți* (p. 19/5—6), *și-i puseră ei* (p. 19/9), *și-i scoase ei* (p. 19/11), *să-i aducă ei* (p. 19/20), *să nu-i ucigă ei* (p. 20/11—12), *și-i întrebă ei* (p. 20/13), *Dumnezeul părinților noștri rădică Isus ce elu-l voi prinsetū* (p. 20/2), *și-i lăsați ei* (p. 22/2), *de-i bătură ei* (p. 20/7) *deci-i dezlegară ei* (p. 22/9), *luo-lū elū* (p. 25/19—20), *și-lū hrăni elū* (p. 27/6), *și-i trăgea ei* (p. 27/18), *să-i iau ei* (p. 28/20), *ce elū nu vrură părinții noștri să-lū asculte* (p. 29/15—16), *și-i pridădi ei* (p. 30/3), *lângă picioarele judelui cela ce-lū chema Savelū* (p. 32/9), *și cine m'ară mine apăra* (p. 36/22), *și-l boteză elū* (p. 37/7), *nu-l văzu elū* (p. 37/9), *cumū acela să-lū ucigă, e elū luară-lū ucenicii noaptea* (p. 40/19—20), *scăldară-o ia și o puseră întru gorniță* (p. 42/9—10), *și-lū află elū* (p. 53/4), *dederă-l elu a patru voimici* (p. 54/6), *rădică-lū elū* (p. 54/19), *ucise-lū elū îngerul* (p. 57/4), *ce-lū cerșură la Pilatū să-lū ucigă elū* (p. 61/9—10), *e deaca-lū învinse elū* (p. 61/22—62/1), *a-i dosădi ei și cu pietri să-i ucigă ei* (p. 65/3—4), *și-lū priimi de-lū obrezui elū* (p. 74/5), *și nu-i lăsă ei Duhul* (p. 74/16), *așa ne nevoi noi* (p. 75/17), *și ne timpină noi* (p. 75/19—20), *și-i duseră ei* (p. 76/10—11), *și-i scoase ei afară* (p. 77/15—16), *și-i luară ei* (p. 77/21—22), *și acmu afurișū noi să ne scoață* (p. 78/15), *ce elu-lū eu spuiū voao* (p. 79/9), *căuta-i ei să-i scoață...*, *ce nu-i aflară ei* (p. 79/18—19), *și-lū aduseră elū la județū* (p. 85/16), etc.

Mai adaog următoarele exemple din partea păstrată și în *Codicele Voronețean*: *și-i goni ei* (p. 86/4—5; *Cod. Vor.*, p. 1/8: *și-i goni*; *N. T.*, 1648: *Și-i scoase pre ei*), *ce-lū auziră elū Achila și Prischila* (p. 87/12—13), *cumū să-lū primească elū* (p. 87/17—18), *contenimū-vă cu Isus, ce elu-lū Pavelū propoveduiește* (p. 89/16—17; *Cod. Vor.*, p. 5/3—5: *blăstămu-vă cu Isusu cela ce lu spunre Pavel*; *N. T.*, 1648: *giurămū pre voi prenū Isus, carele propoveduiește Pavelū*), *ce ia toată Asia, și toată lumea o cinstiește* (p. 91/17—18; *Cod. Vor.*, p. 9/9—10: *e ia toată lumea o cinstiește*), *și-lū cuprinse elū* (p. 95/8; *Cod. Vor.*, p. 16/10: *de lu cupriense [sic]*; *N. T.*, 1648: *și îmbrățișându-lū pre elū*), *și lăsă[mu]-lū elū* (p. 100/3; *Cod. Vor.*, p. 24/13: *lăsămu-lu elu*; *N. T.*, 1648: *și lăsându-lū*), *petrecură-ne noi toți cu muerile-șū și feciorii* (p. 100/10—11, *Cod. Vor.*, p. 25/8—9: *petrecându noi toți cu muerile și cu feciorii*; *N. T.*, 1648: *petrecându-ne*

pre noi toți cu muerile și cu porobocii), și-lă voră da elă în mânele limbiloră (p. 101/12; Cod. Vor., p. 27/8—9: și-l voru pridădi elu limbiloră; N. T., 1648: și-lă voru da în mânele păgâniloră), să se ferească sine (p. 103/13; Cod. Vor., p. 31/90: se ferească-și sine; N. T., 1648: să să ferească ei), trăgea-lă elă afară den beserecă (p. 104/16—17; Cod. Vor., p. 33/11—12: de lu trăgiea afară...; N. T., 1648: trăgea-lă...), și socotiia să-lă ucigă elă (p. 104/18—19; Cod. Vor., p. 13: cerându elu se lu ucigă; N. T., 1648: Și căutându ei să-lă omoară), și-lă luo elă (p. 105/3—4; Cod. Vor., p. 34/8—9: luo-lu elu; N. T., 1648: prinse pre elă), zise să-lă aducă elă în pălcă (p. 105/9 și 109/19—20; Cod. Vor., p. 35/1—2 și 43/11—12: și dzise se lu ducă elu întru pălcu; N. T., 1648: porunci [căpitanulă] pre elă să-lă ducă în tabără), că eu era ce-i băga în temniță, și-i ucidea pren gloate crezătoră în tine (p. 109/4—6; Cod. Vor., p. 42/5—8: că eu era cela ce-i băga în temniță, și-i ucidea prin gloate ceia ce credea întru tine; N. T., 1648: că amă trasă în temniță și am bătut pre sinagoghi pre ceia ce credea întru tine), dezlegă-lă elă (p. 110/19; Cod. Vor., p. 45/11: și lu dezlegă elu; N. T., 1648: dezlegă pre elă), să-lă răpească elă (p. 112/15; Cod. Vor., 49/3: se lu rapă elu; N. T., 1648: să-lă apuce pre elă, să-lă scoată la voi), cestă fecioră du-lă cătră miariulă (p. 113/19—20; Cod. Vor., 51/8—9: Du acestu giurelu la miiașulu; N. T., 1648: du pre cestă voinică la căpitanulă), Elu-lă luo elă (p. 113/21; Cod. Vor., p. 51/9—10: Elu lu luo; N. T., 1648: elă luându-lă pre elă), ca să te roage tine (p. 114/7—8; Cod. Vor., p. 52/5: se te roage; N. T., 1648: să te roage), și-lă dușă elă (p. 115/13—14; Cod. Vor., 54/13: adușu elu; N. T., 1648: dus-amă pre elă), și aflai că l-au prinsă elă (p. 115/14—15; Cod. Vor., p. 55/1: lu aflaiu prinsu elu; N. T., 1648: Și-lă aflaiu că-lă părăscu), Deaci-lă prinsemă elă (p. 117/9; Cod. Vor., p. 58/9—10: cela ce lu prinsemu; N. T., 1648: pre carele prinzându-lă), upovăință amă întru Dumnezeu, ce elu-lă și înșivă așteptați (p. 118/15—17; Cod. Vor., p. 61/1—3: upovăință aibându spre Dumnezeu cela ce și înșiși aciea aștaptă; N. T., 1648: Avându nădejde în Dumnezău, carea și ei aștaptă), ca să-lă dezlege elă (p. 120/7—8; Cod. Vor., p. 64/5—4: se lu dezlege elu; N. T., 1648: ca să-lă sloboază), să-lă tremiță elă... , să-lă ucigă elă (p. 120/19—20; Cod. Vor., p. 65/4—5: se-l tremiță elu... , se lu ucigă elu; N. T., 1648: să-lu chime... , să-lă omoară pre elă), zice-voi să-lă aducă acelu bărbatū (p. 123/10; Cod. Vor., p. 69/12: dzeșu se aducă bărbatului; N. T., 1648: poruncit-am să aducă bărbatulă), ce elu-lă grăia Pavelū că e viu (p. 123/16; Cod. Vor., p. 70/4—5: e Pavelu spunre că ieste viu; N. T., 1648: pre carele zicea Pavelū a fi viu), și însumi acelu omă să-lă auzū (p. 124/45; Cod. Cor., p. 70/14—71/1: eu însumi se audzu; N. T., 1648: și eu să auzū pre acelu omă),

nu ne lăsa noi vântului (p. 131/9; Cod. Vor., p. 84/12: nu nă lăsa noi vântulu; N. T., 1648: ne lăsându pre noi vântulū), purtându-ne noi (p. 134/3; Cod. Vor., p. 90/6—7: fumu purtați noi; N. T., 1648: vānslāndū noi), și le lăsară iele a cădea (p. 134/19—20; Cod. Vor., p. 92/2—3: și lăsară ea să cadză; N. T., 1648: și o lăsară să cază), rugă-i Pavelū toți (p. 134/20—21; Cod. Vor., p. 92/4—5: ruga-i Pavelu toți; N. T., 1648: Pavelū ruga pre toți), deaci vă rogū voi (p. 135/3—4; Cod. Vor., p. 92/10: deaci rogu voi; N. T., 1648: dereptu aceia rogū pre voi), e alalți opri-i pre scāndurele (p. 136/11—12; Cod. Vor., p. 95/4: iară alții amu spre scāndurele; N. T., 1648: Iarā alalți, unii pre scānduri, alții pre frānturi de corabiē), ei-lū aștepta elū (p. 137/10—11; Cod. Vor., p. 97/1: E ei aștepta elu; N. T., 1648: Iarā ei aștepta să să înfle), mulți-lū acela aștepta (p. 137/12—13; Cod. Vor., p. 97/3—4: De multe acela așteptāndu-lu; N. T., 1648: iarā așteptāndū ei multū), ce elu-ne priimi noi (p. 137/18; Cod. Vor., p. 97/11—12: carele preimi noi; N. T., 1648: carele ne priimi pre noi), înălță mǎinile sale și-lū vindecă elū (p. 138/2; Cod. Vor., p. 98/4—5: spri însu puse-și mǎnrle sale și vendecă elu; N. T., 1648: și puindu-și mǎinile spre elū, vindecă pre elū), să-lū păzească elū (p. 139/4; Cod. Vor., p. 100/8—9: ferindu-lu elu; N. T., 1648: carele ară păzi pre elū), nespurcați sineși vă feriți de lume (p. 146/19—20; Cod. Vor., p. 4—5: și nespurcatu se-și ferească sinre de lume; N. T., 1648: și a să ținea curată de lume), și veșmintele voastre moliile mǎnāncă-le (p. 155/13—14; Cod. Vor., p. 131/8—9: și veșmentele voastre moliile mǎncară-le; N. T., 1648: veșmintele voastre le-au mǎncatū moliile), să-lū ungă elū (p. 157/11; Cod. Vor., p. 134/10—11: ungāndu elu; N. T., 1648: ungāndu-lū), și-l va rădica elū Domnul (p. 157/13—14; Cod. Vor., p. 134/13: și rădica-lu-va elu Domnulu; N. T., 1648: și-lū va rădica pre elū Domnulū), și-l neștine întoarce el (p. 158/5—6; Cod. Vor., p. 135/13—14: și-l va întoarce elu neștinre; N. T., 1648: și-lū va înturna pre elū cineva), elu nevăzāndu-lū iubiți (p. 160/16; Cod. Vor., p. 140/3: cela ce nevăzāndu-lu iubiți; N. T., 1648: Carele nevăzāndū il iubiți), de să vă dea ceia clevetire voi ca răii [făcători] (p. 164/16; Cod. Vor., p. 147/10—11: cumu de ia se clevetească voi ca rei făcători; N. T., 1648: ca din aceia ce au grăitū pre voi ca pre niște făcători de rău), cine-lū ocăria, elū ocăria (p. 166/3; Cod. Vor., p. 150/2: cela ce ocăritu nu ocăria; N. T., 1648: Carele ocārāndu-lū pre nime nu ocārāia), ca Sarra asculta Avraamū, domnu-și-l acela chema (p. 167/4—5; Cod. Vor., p. 152/6—7: Ca Saara asculta Avraamu, Dumnedzeu acela chemāndu; N. T., 1648: Ca Sarra îngādūia lui Avraamū, chemāndu-lū pre elū giupānū), și noi a ne spāsi (p. 169/8—9; Cod. Vor., p. 156/10 și noi mǎntui-nă-vremu; N. T., 1648: pre noi încă ne izbăvește, ce ca să vă înpreunați sine cu a lu Hristos

strasti (p. 171/10—11; *Cod. Vor.*, p. 160/6—7: *ce ca împreuțați-vă chinureloru lu Hristos*; *N. T.*, 1648: *Ce mai vartosu că simteți soți scârbelorū lu Hristos*), *bătrânii dentru voi rogu-i* (p. 172/10; *Cod. Vor.*, p. 162/2—3; *Bătrânii ceia ce-su întru voi rogu*; *N. T.*, 1648: *Pre bătrâni carū-sū între voi, eu încă bătrânū depreună rogū, chematu-v'au voi* (p. 173/15—16; *Cod. Vor.*, p. 164/4—5: *cela ce au chematu voi*; *N. T.*, 1648: *carele au chematū pre noi*), *sărutați-va sine* (p. 174/6—7; *Cod. Vor.*, p. 165/4—5: *Sărutați-vă sine*; *N. T.*, 1648: *Închinăți-vă umilū cătră alaltū, și să nu ia aminte a le întoarce acelea* (p. 175/18—19; *Cod. Vor.*, p. 168/1—3: *și se nu socotească ceia ce prilăstescu acestea*; *N. T.*, 1648: *lipsește*), *până cândū zioa-i va o zări* (p. 179/9; *Cod. Vor.*, *lipsește*), *cela ce-i scumpără ei* (p. 180/1; *Cod. Vor.*: *lipsește*), *ce optū Noe, dreptul propoveduitoriu-l ferū* (p. 180/14—15; *Cod. Vor.*, p. 169/10—12: *ce Noe numai însuși alū optulū alū dereptației spuetoriu feri*; *N. T.*, 1648: *ce pre Noe alū optul, propoveduitoriulū dereptației izbăvitu-l-au*), *știe Domnul dulcū cinstiți de năpaste a-i izbăvi, nedereptii în zi de județū munciți a-i veghea* (p. 181/6—7; *Cod. Vor.*, p. 170/11—14: *Ști Domnul burătatia cinstitori din năpasta a-i izbăvi, e nedereptii în dzua de giudețū în chinu a-i veghiia*; *N. T.*, 1648: *Ști Domnulū izbăvi dereptii dinū năpaste, iară nedereptii a-i ținea în zuoa giudecatei spre osândire*).

Coresi continuă în acest chip și mai departe. Ba-l găsim întrebuințând chiar și forme ca: *cela ce mănâncă pre cela ce nu mănâncă să nu-lū ocărăscă* (p. 268/2), *și cela ce nu mănâncă pre cela ce mănâncă să nu-lū osândească* (p. 268/4), *și pre Dumnezeu nu-lū cunoscură* (p. 285/9), *strica-lū-va pre elū Dumnezeu* (p. 291/10—11), *ca noi pre Titū să-lū îndemnămū* (p. 366/16), *ca pre ceia ce suptū lege era să-i slobozească* (p. 401/2), *și elū pre voi cu elū iară v'au înviatū* (p. 461/13).

Comparația făcută amănunțit mai sus ne înfățișează și în acest caz textul lui Coresi ca fiind mai vechi. Copistul *Codiceului Voronețean* îl păstrează de cele mai multe ori neschimbat. Dar sunt și cazuri în care-l schimbă, simplificându-l ori căutând alt fel de exprimare.

Uneori *Codicele Voronețean* întrebuințează construcția cu pronumele personal conjunct pleonastic în locul altor construcții ale *Lucrului apostolesc* sau *Apostolului* lui Coresi: *și-i mângăe toți cu cuvente multe* (p. 14/3—4; Coresi, *Lucr. ap.*, ed. cit., p. 94/2—3: *și-i mângăie în cuvinte multe*; *N. T.*, 1648: *și îndemnându pre ei cu cuvinte multe*); *că legături și scârbi menre așteaptă-me* (p. 20/2—4; Coresi, o. c., p. 97: *că legare și scârbi mă așteaptă*; *N. T.*, 1648: *că prinsuri și scârbe vorū veni spre mine*), *și-i sărutāmu ei* (p. 29/5; Coresi, o. c., p. 102/9: *și sărutarā ei*; *N. T.*, 1648: *Și deaca-i îmbrățișă*), se

nă mântuimu noi (p. 88/8—9; Coresi, o. c., p. 133/4—5: *a ne mântui noao*; N. T., 1648: *vieții noastre*)

Construcțiile cu pronumele personal conjunct pleonastic din *Apostolul* lui Coresi, întocmai ca și cele din *Tetraevanghel*, n'au nimic corespunzător în textul original slavon, deci sunt românești. Dau câteva probe și cu privire la acesta: *Și tremiseră întru legătoare să-i aducă ei. E slugile merseră și nu-i aflară ei în temniță* (ed. I. Bianu, p. 19/18—21, *Faptele*, V, 22) = slav. *I poslaę vŭ temnicu privesiti ihŭ. Slugi že šediše i neobrętoša ihŭ vŭ temnici; Strejuia poarta zioa și noaptea, cumŭ acela să-lŭ ucigă* (*ibid.*, p. 40/19—20, *Faptele*, IX, 25) = slav. *Stręžahŭ že dŭni i nošti, jako da ubiŭti ego; E ei începură spre elŭ să-lŭ ucigă. Înțeleseră frații, și-lŭ duseră în Chesaria* (*ibid.*, p. 41/10—12, *Faptele*, IX, 29—30) = slav. *Oni že načinahŭ biti si. Razumęvše že bratia, sŭvedoša e vŭ Kesariju*, etc.

În *Psaltirile* lui Coresi dela 1570 și 1577 numărul construcțiilor cu pronumele personal conjunct pleonastic este relativ redus: *cerândŭ sufletulŭ meu să-lŭ scoată* (ps. XXXIX, 15; la fel Ps. *Șch.*, iar Ps. *Hurm.*: *cei ce vorŭ cere sufletulŭ meu a lu scoate*); *Împăratulŭ silnicŭ iubitu-l-ai* (ps. LXVII, 13; Ps. *Șch.*: *Împăratulŭ silnicŭ iubitulŭ*; Ps. *Hurm.*: *Împăratŭ silnicŭ cela mai dragulu*), *vara și primăvara tu feceși-le* (ps. LXXIII, 17; la fel Ps. *Șch.*; Ps. *Hurm.*: *...tu o feceși, austrulŭ și marea tu făptu-le-ai* (ps. LXXX, 13; la fel Ps. *Șch.* și *Hurm.*), *Ferice de omŭ ce-lŭ tu înveți, Doamne* (ps. XCIII, 12; Ps. *Șch.*: *Ferice de omulŭ ce tu înveți, Doamne*; Ps. *Hurm.*: *...ce-lŭ înveți...*), *a morției nu mă dede mine* (Alliluia, 117, 18; la fel Ps. *Șch.*; *...Ps. Hurm.*: *...nu va prinde mine*), *Flămânzŭ înplu-i de dulceață și bogații lăsă-i deșertŭ* (Cânt. IX, 53; Ps. *Șch.*: *Flămândzi înplu dulceață, și bogații lăsă deșertŭ*; Ps. *Vor. neschimbat*), *ce ne urăia noi* (Cânt. X, 71; Ps. *Șch.*: *ce uria noi*).

În *Psaltirile* manuscrise această construcție, cum am văzut mai sus, uneori înlocuiește pe cea a formei de acuzativ exprimate prin topică.

În *Codicele Sturdzan* (B. P. Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, II): *Acesta cuvântŭ deaca-l va zice Hristos* (Id., *ibid.*, II, p. 227; în *Cod. Todorescu*, l. c., p. 224: *acesta cuvântŭ deaca va săvârși Hristos*), *te părăsiră tine toți* (Id., *ibid.*, II, p. 228; în *Cod. Todorescu*, l. c., p. 224: *e tine te-au părăsit toți*), *ceia ce noi întru ia ne-amŭ împreunăti* (Id., *ibid.*, II, p. 229; tot așa și în *Cod. Todorescu*, l. c., p. 224), *Atunce dracŭ apuca-i-vorŭ aceia* (Id., *ibid.*, II, p. 229; în *Cod. Todorescu*, l. c., p. 225: *atunci dracŭ vor apuca aceia*), *cruce o ținŭ* (Id., *ibid.*, II, p. 418, *Cuvântul Sfântului Pavel apostol de eșirea sufletelor*; tot așa și în *Cod. Todorescu*, l. c., p. 209), *botedzul nu-l păzesc* (Id., *ibid.*, II, p. 418; tot așa și în *Cod. Todorescu*, l. c., p.

209), *anii tăi i-ai visu* (Id., *ibid.*, II, p. 450; *Cugetări în ora morții*; tot așa și în *Cod. Todorescu, l. c.*, p. 213), *trupul ți-l vor mânca* (Id., *ibid.*, II, p. 452 și *Cod. Todorescu, l. c.*, p. 214), *Toate le vor căuta îngerii* (Id., *ibid.*, II, p. 454 și *Cod. Todorescu, l. c.*, p. 214), *ceriul l vom învăli* (Id., *ibid.*, II, p. 455 și *Cod. Todorescu, l. c.*, p. 215), *acela nu l va giudeca Hristos* (Id., *ibid.*, p. 468 și *Cod. Todorescu, p. 221*); etc.

Chiar și împreună cu *pre* + acuzativul: *și în curvie se-[a]u dat pre sine* (Id., *ibid.*, II, p. 340 și *Cod. Todorescu, l. c.*, p. 205).

În *Alexandria* copiată la 1620 de Ion Românu din Sâmpietru, ed. N. Cartoian, București, 1922, această formă este întrebuițată ca și astăzi: *pielea noastră nice un fier nu o poate tăia* (p. 92), *și nice țara ta nu o vei mai vedea* (p. 93), *și o tremeseră muerea lu Candusal* (p. 93), etc. Ca și astăzi, întrebuițarea pronumelui personal aton alături de forma acuzativului cu *pre* este mult mai deasă decât alături de cea a acuzativului fără *pre*: *vă văzū pre voi* (p. 84), *și-l sărută pre Alexandru și-l blagoslovi pre cap* (p. 87), *și sco[a]se-i de ice pre Adam și pre Eva* (p. 88), *și-i muncesc draci pre ei* (p. 89), *mă va bate elū pre mine* (p. 95), *ce mă lasă pre mine* (p. 96), *De mă vei bate tu pre mine* (p. 97), *iară de te voi bate eu pre tine* (p. 97), *iară pre Por împărat puse-lū Alexandru în căruțul de aurū* (p. 98), *ascultă-mă astăz pre mine păcătosul* (p. 101), *unde ti-am văzutū pre tine* (p. 104), *și ie iar lă sărută pre fiul său Candusalū* (p. 105), *Atunci o sărută Alexandru pre Cleofila* (p. 106), *ia-l închise pre Alixandru în casă* (p. 106), *de să te tăemū pre tine* (p. 107), *de să te tăemū pre tine* (p. 107), *că pre noi ne va împărți* (p. 112), etc.

Iată formele cu pronumele aton pleonastic găsite în *Molitvenicul* tradus după *Agenda* lui G. Heltai (Cluj, 1559) și tipărit de Coresi împreună cu *Tâlcul evangheliilor* dela 1564: *Petrecătura morților scris-amū cum cu cinste să-lū îngrupămū cel dusū de lume* (N. Hodoș, *Molitvenicul Diaconului Coresi, în Prinos lui D. A. Sturdza, București, 1903, p. 252*), *Botezulū trebuiește să-lū ia omul la sine cu credință dereaptă* (Id., *ibid.*, p. 258), *acestū porobocelū în rugăciunea noastră să-lū dăruimū* (Id., *ibid.*, p. 259), *cumū botezulū său să-lū poată lua la sine cu hasnă* (Id., *ibid.*, p. 259), *cumūcia stă fată bună, au nevastă, au jupâneasă emerecū, iau-o ia mie pre căsătorie de veac* (Id., *ibid.*, p. 264—265), *ceia ce i-au într una împreunatū* (Id., *ibid.*, p. 266); *chiar și cela ce pre sine se-au datū pre moarte* (Id., *ibid.*, p. 260), *eu te botezū pre tine, în numele Tatălui...* (Id., *ibid.*, p. 261), *ia-lū și făgăduiește lăuntru pre ciastă slugă a ta* (Id., *ibid.*, p. 263), *pre ciastă jupâneasă o iai ție pre căsătorie de veac?* (Id., *ibid.*, p. 264), *și pre sine se-au datū* (Id., *ibid.*, p. 269), etc.

Traducătorii *Paliei* dela Orăștie (1581—1582) se pare că n'au procedat toți la fel în privința întrebuițării acestui morfem al acu-

zativului. De aceea, probabil, sunt rare exemplele în partea întâia a Genezei și destul de numeroase în partea a doua: *caută cumă feciorul meu iarăși acolo să nu-l duci* (M. Roques, *Palia d'Orăștie*, p. 87, Gen., XXIV, 6), *Domnul Domnezeul cerului, cine mine den casa tătâni-miu și den casa mea m'au scos* (Id., *ibid.*, p. 87, Gen., XXIV, 7), *Și zise: bine m'au dăruită Domnezeu mine* (Id., *ibid.*, p. 119, Gen., XXX, 20), *acea o voui da* (Id., *ibid.*, p. 138, Gen., XXXIV, 11), *cum soro-noastră să o dămă* (Id., *ibid.*, p. 138, Gen., XXXIV, 14), *Și iară vădzu altă vis, carele-l spuse fraților săi* (Id., *ibid.*, p. 151, Gen., XXXVII, 9), *și-l tremeseră acel veșmântă* (Id., *ibid.*, Gen., XXXVII, 32), *Iosifă iară-lă duseră în Eghipetă* (Id., *ibid.*, p. 159, Gen., XXXIX, 1), *cumă Iosifă veșmântul său și-l ară lăsa în mâna ei* (Id., *ibid.*, p. 161, Gen., 13), *și celă frățioru-vă mai mică aduceți-lă la mine* (Id., *ibid.*, p. 175, Gen., XLII, 20), *și bană loră să-i dea toți* (Id., *ibid.*, p. 176, Gen., XLII, 25), *să derept acea-lă veri slobodzi cu noi fratele nostru* (Id., *ibid.*, p. 178, Gen., XLIII, 4), *și-i puseră ei la masă* (Id., *ibid.*, p. 183, Gen., XLIII, 33), *acela rău să-lă facă bună* (Id., *ibid.*, p. 212, Gen., L, 20); în comparație: *în ce chipă am putea afla om ca acesta* (Id., *ibid.*, p. 169, Gen., XLI, 38), etc.

Peste așteptare de numeroase sunt exemplele cu întrebuintarea pleonastică a celor trei morforme de acuzativ: *Pentru aceia amă vrută să o iau pre ia muiere. Iată-ți muierea ta; du-o pre ia și te du* (Id., *ibid.*, p. 50, Gen., XII, 19), *și Avraamă pre feciorul ce Agara născu lui chiamă-lă Izmăil* (Id., *ibid.*, p. 60, Gen., XVI, 15), *și-l sili pre el* (Id., *ibid.*, p. 87, Gen., XXIV, 7), *pre carea cândă o ară fi văzândă Șichem Heteuș... apucă-o pre ia* (Id., *ibid.*, p. 136—137, Gen., XXXIII, 2), *certă-lă pre elă... cinstite-vom pre tine* (Id., *ibid.*, p. 151, Gen., XXXVII, 10), *și te voui tremete acolo la ei pre tine* (Id., *ibid.*, p. 151, Gen., XXXVII, 13), *și-l slobodzi pre elă* (Id., *ibid.*, p. 151, Gen., XXXVII, 14), *Cândă de departe l-ară fi văzândă frații lui pre elă* (Id., *ibid.*, p. 152, XXXVII, 20), *voia să-lă slobozească pre elă* (Id., *ibid.*, p. 152, Gen., XXXVII, 21), *și pre Iosifă într'insă nu-l ară fi aflândă* (Id., *ibid.*, p. 153—154, Gen., XXXVII, 29), *cea fiară rea sălbatecă l-au măncată pre elă, cu deadevără l-au ruptă pre Iosifă* (Id., *ibid.*, p. 154, Gen., XXXVII, 33), *și de multe ori nu o cunoscă pre ia* (Id., *ibid.*, p. 158, Gen., XXXVIII, 26), *pre carele să-lă pue în Eghipetă capă* (Id., *ibid.*, p. 169, Gen., XLI, 33), *ce pre Veniamină fratele lu Iosifă nu-lă tremese Iacovă* (Id., *ibid.*, p. 173, Gen., XLII, 4), *și pre Veniamină încă veți să-l duceți* (Id., *ibid.*, p. 177, Gen., XLII, 36), *facă-lă milostivă pre acelă om cătră voi* (Id., *ibid.*, p. 178, Gen., XLIII, 14), *sau în ce chipă ne vrem înderepta pre noi* (Id., *ibid.*, p. 185, Gen., XLIV, 16), *cum pre mine încoace m'ăți vândut* (Id., *ibid.*, p. 189, Gen., XLV, 5), *cine pre mine*

m'au pus lui Faraonü tată (Id., *ibid.*, p. 189, Gen., XLV, 8), *te voiu aduce pre tine* (Id., *ibid.*, p. 192, Gen., XLV, 3); *pre care Villă o dedese Labanü Rahileei* (Id., *ibid.*, p. 194, Gen., XLV, 25), etc.

În *Fragmentul Todorescu*, tipărit înainte de 1601 și publicat de H. Szttripszky și G. Alexics în lucrarea citată, am găsit următoarele exemple: *ke domnulu y ua odihny: kari mor en kredincza luy* (p. 146), *binele luy sze nu l vytem* (p. 146), *Vore cze orassu szau omeny den kasza: domnul nu y ua paszi* (p. 150), *Drakul hitlanul departasze l de noy* (p. 152), *uacza sza ze u enbuene* (p. 154), *Vszbaymu tr un domnezeu: karille el credem en trei obraze* (p. 154); chiar și: *Si ne pre noy szlobozi den czel reu mare* (p. 158), *En aczeze czi szorele tyne: Si necze luna nu te ua doszedi* (p. 162); chiar și: *nu grebi pre noy tu sze ne noy gtczudetx* (p. 160).

În cele mai vechi documente românești această formă de acuzațiv nu este întrebuintată prea des: *însă a patra parte a mea, eu o am vândut jupânului Stoicăi* (a. 1595; B. P. Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, I, p. 63—64), *iar voi să căutați să le luoafi răvașele dela cei oameni, să le dați la mâna lu Hamza* (a. 1602; *ibid.*, p. 123), *iar seliștea să o fie pre cumpărături* (a. 1608; *ibid.*, p. 160—161), *care parte au fost a Sirei, să aibă o a ținea Coziianii* (a. 1608; *ibid.*), *căce o amu săpatu pre mi bane* (= «pre a mei bani») *acea gârlă* (a. 1598; I. Bianu, *Documente românești reproduse* [de Al. Lapedatu] după originale sau după fotografii, Partea I, T. I, București, 1907, p. 5), *Să să știi gârla... că o au săpatu Riscorus* (a. 1598; *ibid.*), *Și acastă ocină am fost-o vândutü* (a. 1603; *ibid.*, p. 6), *cum l-au vândut Drămuș pre acest rumân cu alafii... să-l duc[ă] pre acest rumân* (a. 1612; Id., *ibid.*, p. 19), *așia până o amăgi și luă acia giupâneasă după sine* (a. 1593; Hurmuzaki, *Doc.*, XI, p. 319), *ne rugăm Domnilor voastre de rândul lui Tânas[e] dela noi, ce-l părește Micula* (a. 1595; Al. Rosetti, *Lettres roumaines... tirées des archives de Bistritza* (Transylvanie), București, 1926, p. 48), *că acei tâlhari de nu-i vei prinde* (înc. sec. XVII; Id., *ibid.*, p. 57), *ceș[ti] oamen[i] ce i-am trimis la Măriia Ta* (înc. sec. XVII; Id., *ibid.*, p. 57), *și după aca au-l nă[i]mitu Io[n]așcu* (înc. sec. XVII; Id., *ibid.*, p. 61), *va veni și Măriia Sa Vodă, cine ni l-a dăruit D[u]mn[e]dzeu* (a. 1615; Id., *ibid.*, p. 82), etc.

Adeseori aflăm această construcție alături de construcția cu *pre*: *iar apoi ne-a fost luatü pre noi pre răvașe domnești* (a. 1583—1585, B. P. Hasdeu, *o. c.*, I, p. 31 și 39), *și ne-au făcutu pe noi mirț de tot... ci ne-au rămas pe noi de bani* (a. 1596; Id., *ibid.*, p. 72 și 73), *și mai mult să nu-i învăluți pre călugări* (a. 1602; Id., *ibid.*, p. 116 și 117), *pre dînsulü nu l-ară mai învie* (înc. sec. XVII; Al. Rosetti, *o. c.*, p. 63), *să-i cunoască pre acei neguțători* (înc. sec. XVII; Id., *ibid.*, p. 64), *ce vă pohtim pre Dumnia ta* (înc. sec. XVII; Id.,

ibid., p. 65), *Deci te rugăm pre Do[m]niia ta* (inc. sec. XVII; Id., *ibid.*, p. 73), *i-au tăiatu pre toț oamenii* (a. 1612; Id., *ibid.*, p. 79), *voi încă să nu ne uitați pre noi* (a. 1616 (?); Id., *ibid.*, p. 84), *Deč te rog pre Măriia Ta* (a. 1620 (?); Id., *ibid.*, p. 90), etc.

3. Construcția cu *pre* în aromână, meglenoromână și istroromână

Cât privește dialectul aromân, am arătat că G. Weigand, IV. *Jahresbericht*, p. 247, afirmă că în acesta forma cu pronumele personal aton pleonastic este «singurul mijloc» pentru exprimarea complementului în acuzativ, de aceea se și întrebuițează în mare măsură. D-l S. Pușcariu, *Dacoromania*, II, p. 577¹, se alătură la această părere. De asemenea și Th. Capidan, *Meglenoromâni*, I. *Istoria și graiul lor*, p. 203—204, care, după ce constată că «numele de persoană» (s'ar fi spus mai bine: «de ființe») la cazul acuzativ nu primesc înaintea lor prepoziția *pe* ca în dialectul dacoromân, spune următoarele: «Pentru dialectul aromân avem: *S-duse s'afllă aușlu* (se duse să găsească pe moș) *Basme*, 144/1. O construcție *pe auș* ar fi de neînchipuit, cu toate că fraza este lipsită de întrebuițarea pleonastică a pronumelui personal *lu*, cum ar fi: «s-duse s-lu află aușlu», o construcție — care ar fi tot așa de aromânească ca și cea din text». Dar forma *se duse să afle moșul* există și în dialectul dacoromân și este normală în topica logică, cum am arătat în capitolul precedent. Cât privește existența lui *pre* în dialectul aromân, voi vorbi despre ea în capitolul următor. D-l Capidan încheie, trimițând la observația lui Weigand citată mai sus: «De sigur că de cele mai multe ori, din lipsa de întrebuițare a lui *pre*, se naște și în dialectul aromân confuzie între subiect și obiect. Dar, în cazul acela, pentru evitarea ei poporul întrebuițează în mod pleonastic pronumele personal, pus înaintea obiectului, așa după cum am văzut în citatul de mai sus. Aceasta este și pricina pentru care întrebuițarea pleonastică a pronumelui personal în dialectele aromân și meglenit este mult mai deasă decât în dialectul dacoromân». Vom vedea însă că lucrurile se prezintă mai curând invers: nu se întrebuițează *pre* în dialectul aromân și meglenit în măsura în care se întrebuițează în dialectul dacoromân, pentru că în acestea forma de exprimare a complementului în acuzativ cu ajutorul pronumelui personal aton pleonastic s'a dezvoltat mai mult decât cea cu *pre* după despărțirea dialectelor, în vreme ce în dialectul dacoromân dezvoltarea s'a făcut invers.

¹ Cf. și *Études de linguistique roumaine*, p. 452.

Dau mai întâiu câteva exemple din *Codex Dimonie: tine ti aviam trã domnu* (Weigand, IV. *Jahresbericht*, p. 143), *ș-noi nã pãtidzãmũ* (*ibid.*), *ș-va s-lu mpartu aistu zborũ* (*ibid.*, p. 149), *l'i avemũ ficior'l'i* (*ibid.*, p. 151), *vã pãlãcãrsescu voi* (*ibid.*, p. 159), *tsi nu vã ascultã voi* (*ibid.*, p. 185), *nũlũia-me mine* (*ibid.*, p. 197), *șã džudeslu a nostru va s-lu buriãscã* (Weigand, V. *Jahresbericht*, p. 195), *ș-va si-l videmũ noĩ atumŃia insușã Hriștolu* (*ibid.*, p. 199), *ș-lu fats džuteslu* (*ibid.*, p. 205), *s-lu buriãscã omu* (*ibid.*, p. 213), *cã omu vãdãnia nu lu acșiaște* (*ibid.*, p. 213), *șã s-l'i avemũ dișos ocl'i* (*ibid.*, p. 217), *l'artã nã noĩ... l'artã me ș-mine* (*ibid.*, p. 223), *ta s-lu aducã aminte Adam* (*ibid.*, p. 243), *șã o țãnu multu ursirã alũ amirã* (*ibid.*, p. 253), *e rale si nu li arãvdãmũ?* (*ibid.*, p. 269), *atumtsia duk'imisãscã D. așel omũ... si-l da Hristolu* (*ibid.*, p. 271), *ș-ma cãtũ o vidzu stã Maria, o cunuscu* (Weigand, VI. *Jahresbericht*, p. 103), *lu acãjarã cãlugãr'l'i ficioru* (*ibid.*, p. 141), *mine mi arucarã* (*ibid.*, p. 143); etc.

Din G. Weigand, *Die Aromunen*, II, citez: *vã li luaș nveastile niș* (p. 58), *cã vã tal'u treili ca oi* (p. 166), *a niclu frate nvesta s o luaș* (p. 168), *s l'i dzãștem s o aducã sor sa* (p. 230), *și o bãgã moașã tu hapse, cã lu mincũnã, ma feata o luã nveasta, cã era mușatã* (p. 230), *acãțã di lu tãl'e purumbul* (p. 232), *nveasta sa o acãțã oh'el'a* (p. 232), *Dușez vã di luas lu țelniclu* (p. 232), *le bãgã moașã si vã-sil'oãna tu rugozine cu cãtrane, și deadirã foc* (p. 234), *bãgã furĩ... ta sã-l vatãmã omu* (p. 238), etc.

În P. Papahagi, *Basme aromãne și glosar*, București, 1905, găsim pronumele personal aton întrebuintat:

a. anaforic (în topica afectivã): *Aușlu ne casa lu ncãpea di harauã* (p. 30/34), *și puil'lu l-bãgarã tu nã cluvie hrisusitã* (p. 37/35), *Cãpitãnu nu lo acãța loclu* (p. 61/9), *ma el nu-l acãța somnul* (p. 147/29), *Și-l' spuse Dafna tute a cãlugãrlui ș-aestu nilã mare-l curmã* (p. 183/14), *Tatãl lu ngrupã loclu de nepricupsita featã* (p. 201/12), *ma sora voastrã o-are luplu-di-h'er* (p. 259/27), *am tine s-ti furã di v'ii* (p. 313/21), *Nãs avea un om țe lu ntreba ș-trã bun ș-trã slab* (p. 351/25), *Pãrmãteștul il pãli peana* (p. 389/24), *Tuți il' vrea ca tatã, tuți il' durea* (p. 433/19), *ficorlu acãțã sã-l doarã çorlu* (p. 454/2), *Tine omu așel, ãonile-așel aleptul, ul cumuscũși?* (p. 471/26), *Aiștũi mumã easti capra-șutã, ca(r)ĩ u caști tini* (p. 479/3), *mã-sa puil'lui, carĩ u cãșta ficoru* (p. 479/15), etc.

b. proleptic (în topica logicã): *Apoea acãțã s-u ntreabã mã-sa* (p. 7/19), *Nãs o-alãșã nevasta-l' tu nã cãlivã tu munte* (p. 5/19), *așel țe-l vãtãmã el* (p. 19/28), *ș u bãtea mãrata di featã* (p. 21/8), *nu mi vrei ș-mini tu cãliva ta?* (p. 26/18), *nu-l fac așel lucru* (p. 26/21), *U lo curcubeta* (p. 26/6), *Nĩ-u zorea, cã te așteaptã tine?* (p. 31/19), *Și-l deadi ficorlu așel marli* (p. 32/29), *Uvreũlu il lo ș-ficorlu aestu* (p. 33/10), *Puil'lu azbuirãtor ma ș-u vidzu feata*

(p. 37/19), *Nu tricù multu puțin și na-l aleptul iși cu mânarlu* (p. 39/9), *Niscòs graïlu g'ine și na-l cânile* (p. 39/24), *și tr-un minùt na-ù mușata amirălu m-brățile aleptuluî gone!* (p. 40/16), *Amirălu li umplù zmeânile di frică* (p. 44/13), *Gonili, cu apa aestă l'-anv'i tuți îl' pinsi mira lor ațea laea aòa* (p. 52/38), *G'ine ma aestă mul'are nu-l vrea fiçorlu* (p. 56/7), *Cândo amirălu inși ș-nâs di la biseàrică, lu ntribă fiçorlu* (p. 56/27), *Ta s-me-acățã mine...* (p. 56/30), *ta s-lu k'arã fiçorlu* (p. 56/33, 57/26), *Alasã-me mine...* (p. 56/35), *S-lu loați aistu fiçor* (p. 57/1), *Cândo vidzù çudia aistã amirălu...*, *il cl'imã fiçorlu la pãlatea lui* (p. 58/6—7), *Furl'i nu u vidzurã feata...* (p. 59/17), *Ași tricurã 39 și feata l'-tãl'e tuți* (p. 59/24), *naț-ul Mitre dzinire de-amirã* (p. 68/10), *Cum s-o-aflã nveasta tora?* (p. 72/11), *Nu lo-acățã sommul mârãtu di om* (p. 72/31), *L'-acățã sommul tuți* (p. 74/34), *Sor-sa lu ntribă frate-su* (p. 76/23), *Si-l videai frate-su* (p. 93/25), *na-l și gonil'i ca vãrã pravdã* (p. 96/27), *Lo-aduc io prãnzul la agru* (p. 116/23), *Mi vreți mini, are?* (p. 152/8), *și-l mãcarã tuți* (p. 166/1), *Il' zãțe a h'il'e-sai, s-facã cum s-facã și s-lu ndùplicã bãrbatu-su, ca s-lu tal'e puil'ul. Nãsã il' l'a bãrbatu-su de-aòa* (p. 175/14—15), *Nu ti vream tine* (p. 212/18), *Si-l'-acreapã-numa il lo fiçorlu* (p. 212/35), *Dirvișlu cândo u vidzù h'il'a amirălu* (p. 219/38) *cara s-vrei tea s-l'i ascãk' tuț'* (p. 329/23), *Cara-l vãtãmã tuți* (p. 338/26), *Tatã-su... l'il' lu pitricurã țerbul cu huzmik'ara* (p. 352/13), *Mul'area... lo-aștiptã aestu cu alãsare mare* (p. 361/3), *vru s-lu k'arã niçlu* (p. 391/15), *Amirălu lo-acl'amã pe Curulã și-l' fațe* (p. 465/13), *Lu știu tatã-tu, l'irtatlu* (p. 489/38—39), *Trac!* *fiçorlu mãna și țã lo-acățã unlu di el'* (p. 491/10), *Loclu nu lo-acățã mârãtu di frică* (p. 503/5), etc.

Cum aratã și d-l Th. Capidan, *Meglenoromânii, I. Istoria și graiul lor*, p. 203, în privința felului cum se formeazã acuzativul « dialectul meglenit merge paralel cu dialectul aromãn și cu limba veche din textele literare ».

Exemplele gãsite pentru pronumele aton sunt foarte numeroase :
 a. anaforic (în topica afectivã): *frãti, mini mi ari dubiut* (Th. Capidan, *Meglenoromânii, II. Literatura popularã la Meglenoromãni, București, 1928*, p. 26), *arã mini mi lo Vardaru* (*ibid.*, p. 43), *tsel'a di cãsã locu nu-l'-ancãpea* (*ibid.*, p. 62), *mãna mini unã țarã mi rudã* (p. 65), *și tini ti mintșunõ și mini mi mintșunõ* (*ibid.*, p. 67), *dusirã și feata aũ lãsarã singurã cãsã* (p. 69), *si va dutsits la tșeșma cari u știis voț* (*ibid.*, p. 74), — *tsista lucru aũ culaï, nostru fițor s-la ardim* (*ibid.*, p. 99), *viniș și mini s-mi leai?* (*ibid.*, p. 101), *mini va si mi furã Geagea* (*ibid.*, p. 112), *tots chirchezil' li zãtrimurã* (*ibid.*, p. 141), *și mini si mi uțidã* (P. Papahagi, *Meglenoromânii*, p. 156).
 b. proleptic (în topica logicã): *și l'antribõ și iel* (= « pe iel », *ibid.*, p. 23), *nu-ù vizuș moartẽ cutru undi lo?* (*ibid.*, p. 23), *și mul'are*

al' la tsirù băstunu (ibid., p. 23), feța la qntribo ūomu-su (ibid., p. 25), nu ti du s-ti spargă și tini (ibid., p. 26), și aũ mǎncără și mŭmă-sa și feța (ibid., p. 39), și la qntribară tsela cõmili (ibid., p. 40), și ūomiñil' cari la dutșe tsela mortu al' zisiră (ibid., p. 49), și iel aũ scõși mreja (ibid., p. 55), qntsileși cǎ fitșoru aũ tãltșõt lamña (ibid., p. 56), la unsiră stãpõnu (ibid., p. 64), lŭpu cãtsõ s-la mǎnãncă ūomu (ibid., p. 68), dõ-n la birbecu (ibid., p. 69), birbëru aũ vizù feata și aũ arisî mult (ibid., p. 69), cõn na mǎritõm la spilõm junli (ibid., p. 70), ti rog si mi duts unecac si-u zãved mǎma și tati (ibid., p. 70), nu mir ver și mini ūa la tini si vin? (ibid., p. 71), la sparsi cunãcu și-u lõ feata (ibid., p. 73), si-u scapă feata (ibid., p. 73), si na mǎnãncă și noi (ibid., p. 74), al'-u deadi di niveastă feata lui (ibid., p. 75), si ti mǎnãnc si tini (ibid., p. 76), iõ si ti trimet tini (ibid., p. 79), lãsats-mi mini ghiũ (ibid., p. 80), la lõ tãtã-su fitșoru (ibid., p. 83), și la lãsq ân locu lŭ fitșoru (ibid., p. 83), si dusi fitșoru... și unã zuiã aũ qntribo bãba (ibid., p. 84), va s-ti veadă tini (ibid., p. 85), nu mi laș mini (ibid., p. 85), ditse nu la știũ iõ tõũ bãrbãt? (ibid., p. 88), la pusi iel qmpirãt (ibid., p. 88), aũ jungl'õ mul'ari-sa (ibid., p. 96), ca la vizurã fitșoru cǎ cõta ãi juni (ibid., p. 98), la tãltșõ și el (ibid., p. 99), ama iel nu la vreã tsela fitșor (ibid., p. 99), iel' aũ scultat-aũ mŭmă-sa (ibid., p. 103), și l'a jungl'at-aũ tots nõũl'i frãts (ibid., p. 103), s-ti jungl'a și tini (ibid., p. 103), si un ūom al' furat-aũ unã stummitsicã (ibid., p. 104), mi minisũn tu mini (ibid., p. 104), mi vreï mini? (ibid., p. 109), și-u qntribo mul'ari-sa (ibid., p. 135), ti-ntribat-au tini (ibid., p. 135), la flarã tsela ūomu și la mǎncărã (ibid., p. 141), bini ma la poartã ra unã fețã cari aũ vigl'ã poarta și ca lã vizù fitșoru ca vini, feța cari aũ vigl'ã poartã, si dusi (ibid., p. 145), ați la pun și micu (P. Papahagi, Megleno-romãni, p. 103), li pun lëcurli an gaurã (ibid., p. 105), Și sa pãn s-li du-sfãrșescã surțelili (ibid., p. 105), ñundi l'ia legã cal'il'i... la bati cu sicurea opucu paru... ați la leũ micu... și la spelã micu (ibid., p. 106), Ați-ũ frõnzi moașã lŭ turta... Dupa ea și-li frõng sfacã tũrtili (ibid., p. 118), baba... la țõni ciuru... la țõni tãciunili (ibid., p. 120), Dica s-la du-bãtizã ficiõru (ibid., p. 121), soacra-ũ rãsda põinea (ibid., p. 124), lia toarnã boili... s-ũ arzũ drãjaũ la bãltiã... s-lia vicnès boili (ibid., p. 135), așl' la lõ siciliũ (ibid., p. 136), s-na lu ansurõm ficiõru l, sã mi-ũ dai feța... sã-ți aũ da feța la cupilașu (ibid., p. 139), și la vindeã țela ūom ūou... Și mŭmă-sa li vindeã țeli oãũli... țel'ia doi ficiõri, cã lia vizurã tatã-su și mŭmă-sa... dararã unã merã di rãzint (ibid., p. 140), și ișõ dõũ zõli diparti di-ũ priștitõ il'i-sa cu tõmpinũ (ibid., p. 142), Dupu țe li pusi eali (ibid., p. 148), Țea fețã ca la vizù țela ficiõr la cunuscũ (ibid., p. 150), Arã mul'ari-sa ancã la șetëtã bãrbatu-su (ibid., p. 157), s-ti mǎnãnc iõ tini... Tu s-mi mǎnãntũ mini (ibid., p. 161), põnã cmo mi vuți mini (ibid., p.

167), *s-la le și iel fachiru* (*ibid.*, p. 167); *și țire să lu cațo fičoru* (G. Weigand, *Vlaho-Meglen*, Leipzig, 1892), p. 74), *Ai, lwoačuli, să la talčaș lupu!* (*ibid.*, p. 76), etc.

Deoarece dialectul istroromân, în topica sa logică, deosebește complementul în acuzativ de subiect, așezându-l de obicei înaintea verbului (SCV), iar *ie lât-a za soldat-a* (S. Pușcariu, *Studii istroromâne*, I, p. 27/2), nu înseamnă, cum am fi dispuși noi să înțelegem, «iel a luat ca soldat», ci «pe el l-au luat ca soldat», de asemenea *mere medigu țere* (*ibid.*, p. 7/16), nu înseamnă «doctorul se duce să caute», ci «se duce să caute pe doctor», cum arată d-l S. Pușcariu, *Dacoromania*, II, p. 577, n. 1¹, forma de exprimare a complementului în acuzativ cu ajutorul întrebuintării pleonastice a pronumelui personal aton în el este foarte rară. Totuși ea există, mai ales în topica afectivă, iar existența ei este o dovadă că ea s'a ivit în limba română înainte de despărțirea ei în dialecte. Iată dovezile: *Vezut-l-a čela bedastu frâte preițu su ocnă* (I. Popovici, *Dialectele române*, IX, P. 2-a, p. 2/6), *L'-a dât un mer, ganè-l' iuwe l-aș pus țela mer* (*ibid.*, p. 29/16), *čâce l'a zis : he, a me fil' iuwe ver su află-l'* (*ibid.*, p. 34/17), *Țesăru l-a cl'emât pre gobo la sire* (*ibid.*, p. 73/26), *si l-a-v spus ke iel' nu l'i-s lor roditel' si iuwe l'a iel' flât si cum l'a iel' po siromăski goiit* (S. Pușcariu, *Studii istroromâne*, I, p. 129, Nr. 4, 49), *Ma socru nu l-a știut čârle-i cea* (L. Morariu, *Lu Frați Noștri*, p. 40; cf. *ma nu cunosc čârle ai l*, p. 41), — *Ma čârle-i cesta? — ...che niciur nu l-a știut țela-istu* (*ibid.*, p. 72), *Tunce lât-l-a čela mortu* (*ibid.*, p. 79), *io-l bire conosc čela haiduc* (*ibid.*, p. 80), *ăvvește-l čela mortu și pus-l-av pre catrida șede* (*ibid.*, p. 143), *Atunce tăși a focu naloiit și av-o oie specit. Și oia ă-cocu* (*ibid.*, p. 149), *Aflât-l-a ditichiu dupa un mic crasichî* (L. Morariu, *De-ale Ciribirilor*, II, p. 454), etc.

¹ Cf. și *Études de linguistique roumaine*, p. 452.

VI. CONSIDERAȚII ASUPRA ÎNTREBUINȚĂRII PREPOZIȚIILOR ȘI CONJUNCȚIILOR PENTRU INDICAREA CAZURILOR

1. Considerații generale

Se știe că prepozițiile și conjuncțiile sunt la origine adverbe menite să completeze, să precizeze și schimbe înțelesul și raportul sintactic al numelui și al verbului înaintea căruia sau după care se pun¹.

Încă Aug. Ferd. Bernhardi, *Anfangsgründe der Sprachwissenschaft*, Berlin, 1805, a arătat că deosebitele aspecte ale dependenței se pot exprima, și se exprimă chiar, mult mai precis prin cazurile formate cu ajutorul prepozițiilor decât prin cele formate cu ajutorul dezinențelor, pe care iarăși « le putem privi ca prepoziții condensate » (p. 133).

Această constatare a lui Bernhardi, care stabilește un raport între caz și prepoziție, este de mare importanță în dezvoltarea teoriei cazurilor².

Înrudirea dintre cazuri și prepoziții a relevat-o și Fr. Bopp, *Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Zend, Griechischen, Lateinischen, Gotischen und Deutschen*, I, Berlin, p. 136—138.

Descoperirea lui Bernhardi a întrebuițat-o cu mult folos mai ales Fr. Wüllner, *Die Bedeutung der sprachlichen Casus und Modi*,

¹ K. Brugmann-B. Delbrück, *Grundriss der vergl. Grammatik der indogerm. Sprachen*², II, Strassburg, 1911, p. 758 și urm., unde se dă o bogată bibliografie; W. Havers, *Handbuch der erklärenden Syntax*, p. 59 - 60, 109, 223 și 239, unde de asemenea se dă bibliografia necesară; J. Wackernagel, *Vorlesungen über Syntax*², Zweite Reihe, Basel, 1928, p. 152 și urm.; H. Hirt, *Indogermanische Grammatik*, Teil VI: Syntax I, Heidelberg, 1934, p. 38, § 29; Ch. Bally, *Linguistique générale et linguistique française*, p. 209, § 245; cf. și O. Jespersen, *The Philosophy of Grammar*, p. 87—90, care consideră prepoziția adverb transitiv, și L. Hjelmslev, *La catégorie des cas*, I, p. 41.

² Vezi L. Hjelmslev, *o. c.*, p. 24; cf. și K. Brugmann-B. Delbrück, *o. c.*, II, p. 781 și urm.; J. Wackernagel, *o. c.*, II, p. 216 și urm.; W. Havers, *o. c.*, p. 130, și 197—198; H. Hirt, *o. c.*, Teil VI: Syntax, p. 38 și urm.

Münster, 1827, p. 6—9, susținând că prepozițiile înseamnă raporturi spațiale mult mai nuanțate decât cazurile și că, prin urmare, același caz poate fi însoțit de mai multe prepoziții, precizându-i-se astfel valoarea în context:

« Alles, was ein Casus mit irgend einer beliebigen Präposition bezeichnet, bezeichnet er auch, wenn er allein steht; aber nur im allgemeinen: die Präposition bestimmt den Punkt an dem Gegenstande näher; da dieser doch immer ein ausgedehntes ist oder als ein solches betrachtet werden kann. Wenn, wie man so gemeinlich hört, der Genitiv als Form bald Eigenthum, bald Abhängigkeit, dieses und jenes bezeichnet; so solte man doch auf den Gedanken, kommen, dasz er im Grunde nichts von dem allen bezeichnet »¹.

Importanța prepozițiilor ca morfeme pentru exprimarea cazurilor a relevat-o și O. Jespersen, în lucrarea sa *Studier over engelske kasus*, Köbenhavn, 1891. El găsește că, întocmai ca și topica, și formele prepoziționale, devenind tot mai abstracte, ajung cu timpul să înlocuiască cazurile. Acest proces de înlocuire se săvârșește înainte ca dezinențele cazuale să fi dispărut, căci limba tinde să asigure în orice clipă a evoluției sale exprimarea limpede a raporturilor dintre elementele propoziției. Este un raport intrinsec și necesar între dispariția dezinențelor cazuale și între ivirea formelor prepoziționale și a topicei fixe pentru exprimarea dependenței².

Și W. Havers susține aceleași păreri cu privire la procesul complicat al trecerii dela forma sintetică mai veche la cea analitică mai nouă a cazurilor, pentru care trebuie să avem în vedere condiții și impulsii deosebite. Iată ce ne spune el în *Handbuch der erklärenden Syntax*, p. 197—198, § 176, cu privire la circumscrierea cazurilor prin prepoziții: « Es wäre nun verkehrt, anzunehmen, dass durch den Verlust der synthetischen Kasusbezeichnung (Typus: *patris*) eine Lücke in den Ausdrucksmitteln der Sprache entstanden wäre, die man dann durch die Einführung der präpositionalen Umschreibung (Typus: *du père*) ausgefüllt hätte. Vielmehr gilt hier der von W. Scherer aufgestellte Grundsatz: « Der Ersatz ist vor dem Verluste da und wird Ursache des Verlustes ». Die hauptsächlich dem Streben nach anschaulicher und präziser Ausdrucksweise entsprungene Umschreibung des Genetivs durch *de* und des Dativs durch *ad* war also vor dem Verluste des einfachen *patris* etc. vorhanden, beide Arten der Kasusbezeichnung, die synthetische und die analytischen waren lange nebeneinander im Gebrauch. Bei der Präpositionsumschreibung erschien nun die Kasusendung als überflüssig; man nahm es nicht mehr genau mit Artikulation der En-

¹ Vezi L. Hjelmslev, *o. c.*, p. 40-41.

² Vezi L. Hjelmslev, *o. c.*, p. 76-78.

dungen und begnügte sich damit, die vor der Endung stehenden Teile des eigentlichen Wortkörpers in der Aussprache deutlich hervortreten zu lassen. Auf diese Weise kam man im späteren Vulgärlatein dazu, neben dem Nominativ *pater* nur noch einen Kasus obliquus *patre* zu haben, in dem die alten Kasus *patris*, *patri*, *patrem*, *patre* zusammengeworfen waren. Neben der analytischen Bildungsweise konnte sich die synthetische auf die Dauer schon deswegen nicht halten, weil sie dem alle Volkssprachen beherrschenden Bequemlichkeitstrieb weniger entgegenkam; ein uniformiertes Paradigma mit Einheitskasus ist eben bequemer als eins mit Endflexion des Nomens, namentlich für solche, die eine fremde Sprache erlernen müssen ».

Sistemul cazual este și de altfel defectuos. El nu exprimă decât un mic număr de raporturi posibile. Formele prepoziționale menite să exprime cazuri s'au născut nu numai din tendința spre claritate, ci și din necesitatea de a exprima cât mai multe raporturi în propoziție.

Firește, prepozițiile, înlocuind cazurile în funcțiunea lor sintactică, ajung cu timpul să micșoreze importanța acestora, să o reducă chiar așa de mult, ca să fie socotite de prisos și scoase din uz. Astfel se poate ajunge în unele limbi la stabilirea unui sistem de cazuri prepoziționale, cum este în limbile franceză și engleză¹.

2. Formele prepoziționale ale acuzativului românesc și vechimea lor în dialectele sud-dunărene

În limba noastră, cu toate că sistemul cazurilor prepoziționale a trebuit să se introducă deodată cu cel din celelalte limbi române, deci este străvechi, totuși alături de el mai dăinuiește și sistemul cazual, nu numai în declinarea articulată, ci și în cea nearticulată.

¹ A. Sechehaye, *Essai sur la structure logique de la phrase*, p. 74-78, care deosebește prepoziții « tari » și « slabe », chiar « zero », cu care se formează cazurile prepoziționale; cf. și A. Meillet, *Linguistique historique et linguistique générale*, Paris, 1926, p. 62-63; J. Vendryes, *Le Langage*, p. 99, 102-103, 195; W. Havers, *Handbuch der erklärenden Syntax*, p. 130, 110, și mai ales C. de Boer, *Essai sur la syntaxe moderne de la préposition en français et en italien*, Paris, 1926 (vezi și *Introduction à l'étude de la syntaxe du français*, Groningue-Paris, 1933, c. VIII: « La préposition française et le système casuel du français, p. 112-158), care încearcă să alcătuiască o teorie a cazurilor și a prepozițiilor și consideră mai multe prepoziții franceze și italiene ca « morfeme », « prepoziții vide » sau « cazuale », deosebindu-le de altele « semi-cazuale » ori « necazuale ». Și F. Brunot-Ch. Bruneau, *Précis de grammaire historique de la langue française*, Paris, 1933, §§ 912-954, p. 608-643, deosebesc prepoziții « vide », « semi-vide » și « cu valoare deplină ».

În cele ce urmează mă voi ocupa numai de formele prepoziționale ale acuzativului românesc și de vechimea lor.

Acuzativul este cazul apropierii, el arată punctul spre care se îndreaptă și pe care-l atinge acțiunea exprimată prin verb. Astfel este firesc ca pentru formarea prepozițională a acestui caz să se aleagă prepozițiile care exprimă, într'un anumit fel, apropierea (span., fr., it., rom. *a* din lat. *ad*, rom. *pre* din lat. *per*, rom. *la* din lat. *illac*).

Dintre cei ce s'au ocupat cu istoria formei cu *p(r)e* a acuzativului românesc, cel dintâi care a văzut în aceasta o formă romanică a fost A. Frățilă, care, în c. 8 al studiului său *Sensul și întrebuințarea prepozițiilor în limba română*, Galați, 1905, p. 36—37, ne spune următoarele:

« În general acuzativul (obiectul drept) în limbile romanice este singurul, dintre cazurile oblice, care se construiește fără vreo prepozițiune, în limba română din contră el poate fi, și adeseori trebuie să fie, construit cu ajutorul prepozițiunii *pre* (*pe*).

În limba spaniolă există asemenea un acuzativ (obiect drept) prepozițional, și anume când numele în acuzativ exprimă o persoană sau vreo ființă oarecare, atunci se pune înaintea lui particula *á*, care este destinată ca să exprime într'un mod mai energic acțiunea ce trece asupra acestei ființe, și pentru ca nu cumva însăși această ființă să fie considerată ca parte activă în propozițiune, astfel se zice: *el patre ama al hijo*; *a ningun ave natura dotó de tanta astucia*, etc.¹

Asemenea este întrebuințat acuzativul prepozițional și în limba portugheză, precum și dialectele: *catalanic*, *sardic* și *sicilian*, deși în acestea el este mai rar decât în limba spaniolă.

Pentru a face același serviciu ce-l face *á* în l. spaniolă, se folosește în l. română prepozițiunea *pre* (*pe*), astfel zicem: *tatăl iubește pe fiul său*; *n'am văzut pe nimenea*, etc. Cauza pentru care în l. română se folosește *pre* și nu *a*, ca în l. spaniolă și dialectele amintite mai sus, trebuie să ne-o explicăm din faptul că în l. română *a* ca prepozițiune nu numai că este foarte rar întrebuințat², dar el și-a pierdut cu totul sensul prin care să se poată exprima mișcarea, astfel pentru a putea forma aceeași construcțiune sintactică, care în sud-vestul romanic se face cu ajutorul lui *a*, la est a fost necesitate a recurge la ajutorul prepozițiunii *pre*; ceea ce dove-

¹ « Diez, *Gram.* ³, III, p. 100. Despre acuzativul cu *á* în l. spaniolă să se confere Cuervo, R. I., *Diccionario de construction y regimen de la lengua castellana*, Paris, 1884, I, p. 29 ». Mai încolo voi cita lucrările mai nouă care se ocupă de această formă.

² « Numai în textele vechi este întrebuințat, însă rar, iar în l. modernă aproape de loc, fiind înlocuit în mare parte de prepozițiunea *la* ».

deşte că construcţiunea, deşi analogă, s'a format independent în două din cele mai depărtate puncte ale elementului romanic ».

Dar dacă trebuie admisă această « formare independentă » în cele două părţi ale teritoriului romanic, o ipoteză asemănătoare cu privire la formele de acuzativ din dialectele limbii române, care continuă romanica estică, trebuie exclusă.

După aceasta d-l I.-A. Candrea, *Psaltirea Şcheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII traduse din slavoneşte*, I. Introducerea, Bucureşti, 1916, p. CCII, spune: « Dialectele aromân şi meglenit construiesc acuzativul cu *pre*. Nu se poate admite ca, în mod independent de dacoromână, această prepoziţie să fi ajuns cu timpul să aibă în dialecte exact aceeaşi funcţiune ca în limba noastră de astăzi ». Socoate deci acuzativul cu *pre* ivit încă în străromână.

Marele romanist Fr. Diez, *Grammatik der romanischen Sprachen*², II, Bonn, 1882, p. 836, numai semnaleză forma, fără a încerca să o dateze, iar urmaşii lui, începând cu W. Meyer-Lübke, *Grammatik der romanischen Sprachen*, III, Leipzig, 1899, § 351, p. 373—375, se pun pe punctul de vedere al lui St. Stinghe, dezvoltând în lucrarea *Die Anwendung von pre als Akkusativzeichen* (publicat în G. Weigand, III. *Jahresbericht*, Leipzig, 1897, p. 228—249), după care acuzativul cu *p(r)e* este un fenomen românesc, căci nu se poate atesta înainte de 1574, iar generalizarea lui în limbă s'a întâmplat numai între 1580—1600¹.

Şi d-l S. Puşcariu, *Despre pre la acuzativ*, în *Dacoromania*, II, p. 563—564², se pune pe punctul de vedere al lui St. Stinghe şi combate pe I.-A. Candrea, care are, de altfel, o deducţie logică:

« Candrea era dator să dovedească mai întâi că *pre* există de fapt, cu această funcţiune, în dialectele din sudul Dunării, căci toţi dialectologii noştri au susţinut până acum tocmai contrarul. De fapt, nici la Aromâni, nici la Megleniţi, şi — adăogăm — nici la Istroromâni, înaintea acuzativelor nu se întrebuinţează niciodată *pre*. Ştiu că există texte în care el se găseşte; dar acestea sânt culese de institutori, deprinşi cu dialectul dacoromân şi sânt prin urmare dacoromânisme... Tot astfel, la Istroromâni, singurele texte care au — foarte rar însă — *pre* la acuzativ, sânt cele culese de A. Glavina, sin-

¹ Cf. şi A. Zauner, *Romanische Sprachwissenschaft*³, II. Teil, Berlin u. Leipzig, 1914, p. 125—126; É. Bourciez, *Éléments de linguistique romane*³, Paris, 1930, § 499 a, p. 590—591; Th. Kalepky, « Präpositionelle Passivobjekte » im Spanischen, Portugiesischen und Rumänischen, în *ZRPh.*, XXXVIII, 1913, p. 358—364; L. Spitzer, *Rum. p(r)e, span. á vor persönlichen Akkusativobjekt*, în *ZRPh.*, XLVII, 1928, p. 423—432.

² Vezi şi *Études de linguistique roumaine*, Cluj-Bucureşti, 1937, p. 439—441.

gurul Istroromân care a trăit în tinerețe timp îndelungat între noi și a fost deci influențat de limba literară. Dar faptul că tocmai acest dacoromânism a putut pătrunde în graiul Aromânilor și Istroromânilor știutori de carte dacoromânească este însemnător, căci el ne dovedește că și în aceste dialecte e binevenită o distincție clară a complementului de subiect printr'un element formal. Asemenea cazuri de « amestec de limbi » la cărturari sânt instructive, iar în cazul nostru avem o dovadă mai mult că inovațiunea cu *pre* la acuzativ răspundea unei trebuințe reale după claritate.

Comparația cu celelalte dialecte dovedește deci tocmai contrarul celor susținute de Candrea, anume că întrebuițarea lui *pre* la acuzativ nu este un fenomen străromân, ci o inovație a dialectului dacoromân ».

Aceeași părere o susține d-l Pușcariu și în *Etymologisches Wörterbuch der rum. Sprache*, Heidelberg, 1905, p. 113; apoi în *Studii istroromâne*, II, București, 1926, § 122, p. 148, și § 210, p. 242—243, trimițând pentru dialectul istroromân și la I. Popovici, *Dialectele române*: IX. *Dialectele române din Istria*, P. I, Halle a. d. S., 1914, p. 110; iar mai pe urmă în *Dacoromania*, VII, București, 1934, p. 458—459. Aici, recensând lucrarea d-lui Al. Rosetti, *Limba română în secolul al XVI-lea*, București, 1932, scrie:

« Presupunerea lui R. că lipsa lui *pre* la acuzativ în cele mai vechi texte s'ar datori modelelor slave imitate servil (*Limba*, p. 111), este cu desăvârșire neprobabilă. Dacă în latinește acuzativul s'ar fi format cu *per*, dacă *pre* s'ar întrebuița în toate dialectele și ar lipsi numai în textele noastre vechi, traduse din slavonește, atunci supoziția că am avea a face cu influența originalului slavon ar fi îndreptățită. Dar întrebuițarea lui *pre* la acuzativ e o inovație românească; ea trebuie prin urmare să fi apărut într'o epocă oarecare. Faptul că Aromânii, Megleniții și Istroromânii formează acuzativul fără *pre*, dovedește că inovația s'a produs în timpuri relativ recente. Dacă deci în cele mai vechi texte acuzativul numelor de ființe apare fără *pre*, e logic să credem că pe timpul și în regiunile în care au fost scrise¹ inovațiunea nu începuse încă. Faptul că în documentele netraduse găsim de obicei *pre* — Rosetti citează în *Lettres roumaines... de Bistritza*, p. 38 însă și un exemplu fără *pre* — nu trebuie să ne mire, căci în vremea când ele au fost scrise, *pre* apare și în textele traduse. Logic ar fi deci cel mult să deducem că epoca când s'au tradus întâiele cărți bisericești — din care lipsește *pre* — e anterioară epocii de când datează întâiele texte originale — cu *pre* — din aceleași regiuni, lucru pe care unii din

¹ Nu dau în acest loc notele; de cele cuprinse în ele mă voi ocupa mai încolo.

noi îl susținem de mult. Dacă lipsa lui *pre* s'ar datora modelului slavon, cum s'ar explica ea în Palia dela Orăștie? Dar, ceea ce pare esențial, este că în slavonește, la numele de ființe masculine, acuzativul avea în general forma genitivului, încât în *fiul Dommului* și *laud pe Domnul* forma slavonă era *boga*. Intr'o traducere servilă am fi avut deci *laud Dommului* (și nu *laud Domnul*)¹.

Fără îndoială d-l Pușcariu are dreptate când consideră dacoromânisme construcțiile cu *pre* găsite în textele istroromâne comunicate de Andrei Glavina lui I. Popovici (o. c., P. 2, p. 73/26: *Țesăru l-a cl'emât pre gobo la sire*, p. 74/16 și 75/14—15: *ce reŃ cmoce pre ie neputi?*, alături de *io t-oï neputi*, p. 77/21, *cum te io neputiŃ veri-ver*, p. 78/19 și *si-l rogeŃ neca-l nepuŃe țevă*, la S. Pușcariu, *Studii istroromâne*, I, în AAR, S. II, t. XXVIII, 1905/1906, București, 1906, p. 150, Nr. 12, 8, apoi *Cmoce reŃ lu țesăru neputi*, la Popovici, o. c., p. 74/16, *Noi reŃ cmoce lu țesăru neputi*, *ibid.*, p. 75/15, etc.; *Meștitu nu făce pre om*, o. c., p. 82/26, *Cire v-a ânmețat pre voi șă cuvintă?*, *ibid.*, p. 83/25—26; cf. și P. 1, p. 110), la care se mai pot adăoga din S. Pușcariu, *Studii istroromâne*, III, București, 1929, p. 10—11: *și nu duŃe pre noi ân năpast*; p. 214 ș. u.: *Leoni întrebă-av pe baba*; *Baba l-a zis che n'are pre niciur, pe care ielŃ doisizace nu potu*; *FilŃ scutat-a pre maia sa*, etc.

D-l Pușcariu are dreptate și când susține (*Dacoromania*, II, 566, nota 1², și *Studii istroromâne*, II, § 210, p. 242—243) că întrebuiințarea lui *pre* la acuzativ este «numai aparentă» în exemplele: *ș-aw ânîurbât pre o băbă* (Popovici, o. c., P. 2-a, p. 27/30—31) și *ș-aw ânîurbât pre fil'u lu crăl'u* (Id., *ibid.*, P. 2, p. 28/6), alături de *ânîurbât-aw o mul'ere-n boșcă* (Id., *ibid.*, p. 30/32), *a... ânîurbât că mul'ere* (Id., *ibid.*, p. 32/32), *Ânîurbât-a ierdărmi* (Id., *ibid.*, p. 44/17), *ânîurbât-aw prewtu* (Id., *ibid.*, p. 44/29) și *ie meŃe că si-niurebe un stărăŃ* (Pușcariu, *Studii istroromâne*, I, p. 130, Nr. 4, 65), fiind «modelată» după alte construcții: 1. *âmbati-se + pre...* (din ital. *imbattersi*), de ex. *țela hlapăŃ a mes si se imbaté pre un om* (*ibid.*, p. 124, Nr. 3, 3), *imbatit s-a pre un gospodin* (*ibid.*, p. 143, Nr. 8, 1), *âmbatit-s-a pre o mul'ere* (Popovici, o. c., P. 2, p. 14/11—12),

¹ În fond d-l Al. Rosetti, o. c., p. 112, este de acord cu d-l S. Pușcariu: «Întrebuiințarea prep. *pre*, în construcțiile amintite, este o inovație a dacoromânei; Pușcariu a arătat că *pre* nu are acest rol în aromână, meglinită și istroromână. Mulțumită lui *pre*, dacoromâna a substituit ordinei fixe... ordinea liberă...». Se deosebește de el numai când susține că în secolul XVI «în textele netraduse, acuzativul numelor sau pronumelor se construiește cu prep. *pre*» (p. 111) și că «textele traduse nu ne sunt... de niciun folos pentru fixarea momentului când întrebuiințarea lui *pre* a fost generalisată» (p. 112), căci în acestea, fiind vorba de traduceri servile, «întrebuiințarea lui *pre* e condiționată de construcția din originalul slavonesc» (p. 111).

² Vezi și *Études de linguistique roumaine*, p. 440.

ămmbătescu pre o mul'ere (*ibid.*, p. 54/32—33), etc.; 2. *trefi-se + pre...* (cf. germ. *auf etwas treffen*), de ex.: *s-a trefit pre o băbă* (Popovici, *o. c.*, P. 2, p. 67/2—3), *Pa s-a trefit pre Domnu* (L. Morariu, *De-ale Ciribirilor*, II, Cernăuți, 1932, p. 454), etc.

Că analogia a pornit dela forma reflexivă, se poate vedea din exemplele: *ăniurbatu-s-a pre un gospodin bogăt* (Popovici, *o. c.*, P. 2, p. 2/33—34), *ăniurbăt-s-au pre roșo... pre moro... pre țoto...* (*ibid.*, p. 30/31, 30/24 și 30/27), *ăniurbe-se pre un did* (*ibid.*, p. 77/17), *s-a ăniurbăt nazat pre cel did* (*ibid.*, p. 78/16—17); cf. și *ăniurbe-se năzat cu didu* (*ibid.*, p. 77/17), *s-a-niurbăt cu un om și s-a-niurbăt cu mire* (L. Morariu, *o. c.*, II, p. 455), etc.

Totuși textele publicate de d-l Pușcariu în *Studii istroromâne*, I, l. c., p. 117—182, pe care le are numai dela frații Alois și Iosif Belulovici din Susnievița, nu sunt concludente, mai ales când însuși d-l Pușcariu ne spune că unele particularități ale acestor texte « au pierit în expunerea mai îngrijită a fraților Belulovici » (*Studii istroromâne*, III, p. 253).

Nu sunt cu totul concludente nici textele culese de I. Popovici, *o. c.*, P. 2, căci majoritatea lor (Nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 34 și 37) sunt culese tot din Susnievița. Numai câteva mai scurte sunt culese din alte sate (Nr. 27, 28 și 29 din Noselo, 35 și 36 din Villanova, deci tot din Noselo; 30 și 31 din Berdo; 32 și 33 din Senovic și 38 din Jeian).

Din acest punct de vedere socotesc ca o importantă contribuție textele publicate de d-l L. Morariu: *Lu Frați Noștri*, Sus'evița (Valdarsa) - Jeian (Seiana) - Suceava, 1928; *De-ale Ciribirilor*, I, *Texte istroromâne din Jeian*, București, 1932 (extras din rev. *Făt-Frumos*, Nr. 3—4, Mai—August 1932); *De-ale Ciribirilor*, II, texte din Bârdo, Sucodru și Grobnic, Cernăuți, 1932 (extras din *Codrul Cosminului*, VII, 1930), etc.

Cercetând aceste texte, ne vom feri de a socoti acuzative exemplele nesigure, cum poate fi: *Și atunce Marco pre toț a potucit* (*Lu Frați Noștri*, p. 115; cf. *pac au tucit pre portun*, *ibid.*, p. 117; *verit-a la sud potucit-a pre ușe*, la Popovici, *o. c.*, P. 2, p. 3/7; *Verit l'a decla rescl'ide prewtu wo potucit pre cl'ept*, *ib.*, p. 43/29—30; *tucescu pre ușa de portun*, *ibid.*, p. 54/19); chiar și: *Alte demarețe toț pastiri s-a pus pre Marco băte* (*Lu Frați Noștri*, p. 52), unde *pre Marco* poate fi interpretat și ca fiind complementul lui *s-a pus*, nu numai al lui *băte*, precum și ca având înțelesul de *preste* (cf. *Lăie mul'era bătu, ădri preste mulăț...* Zis-a: *Nu-l băte, che nu știu cârle-i cea!*, *ibid.*, p. 103); în sfârșit: *Și acmu mai bine pripasiț pre iă* (*De-ale Ciribirilor*, I, p. 10), care poate fi interpretat ca « vegheați asupra ei ».

Dar nu încape îndoială că avem acuzative în exemplele următoare: *cunoscut-a ie cel'i trei căli şi pre zetu sev* (Lu Fraţi Noştri, p. 41, auzit dela Ioje Cărţulici, de 62 ani, din Susnieviţa); *Cum a crstianu pre hudoba privarit* (*ibid.*, p. 49, auzit dela Ludo Şcalir, de 53 ani din Susnieviţa; cf. *nu t-am nigdar privarit, ibid.*, p. 54, şi: — *Sveti Martin m-a privarit!*, — *Cum t-a privarit?...* *N-ai tu ştiut che te va Martin privari înche?*, *De-ale Cîribirilor*, II, p. 455); *prevtu mes-a pre hudoba cărsti* (Lu Fraţi Noştri, p. 69, auzit dela Ive Târdoslavichi Zidariciu, de 64 ani, din Sucodru); — *Ala homo cărsti pre crstianu...* (*ibid.*, p. 69).

Pentru dialectul meglenit şi aromân citez mai întâi ceea ce ne spune d-l Th. Capidan, *Meglenoromânii*: I. *Istoria şi graiul lor*, Bucureşti, 1925, § 150, p. 202: « Numele de persoană la *cazul acuzativ* nu primesc înaintea lor prepoziţiunea *pe*, ca în dialectul dacoromân: *Să dărôm ună carti să la pără fitşoru picurarii'* (să facem o scrisoare pentru ca păstorii să piară (ucidă) pe băiat) 7/2. Acelaşi lucru şi la plural: *Urdină-l'a askeril'...* şi *ampîrātu l'a urdiņo* (pune în rând pe soldaţi, şi împăratul îi puse în rând) 8/50. În privinţa aceasta dialectul megl. merge paralel cu dialectul aromân şi cu limba din textele literare... Pentru dialectul aromân avem: *S-duse s'afllă auşlu* (se duse să găsească pe moş), *Basme*, 144/1. O construcţie *pe auş* ar fi de neînchipuit, cu toate că fraza este lipsită de întrebuiţarea pleonastică a pronumelui personal *lu*, cum ar fi: « s- duse s-lu afllă auşlu », o construcţie care ar fi tot aşa de aromânească ca şi cea din text. Este drept că pe alocuri se întâlnesc — asta numai în texte, nu şi în dialectul vorbit — şi construcţii cu prepoziţia *pe*; însă toate aceste sunt influenţe din limba literară. Cele mai multe din textele aromâne sunt străne de institutori cari au trecut prin şcoala românească. Aceştia n'au ținut seamă de această particularitate a dialectului şi, pentru mai multă claritate, au introdus şi construcţia acuzativului cu *pre*, din dialectul dacoromân. Adevăratul dialect, atât cel aromân cât şi cel meglenit, nu întrebuiţează construcţia cu *pe* ».

În lucrarea sa mai nouă, *Aromânii. Dialectul aromân*. Studiu lingvistic, Bucureşti, 1932, § 309, p. 530, însă, având în vedere că întâlneşte odată construcţia acuzativului cu *pre* şi la Constantin Ucuta şi « destul de des în literatura populară (basme) », deşi-şi menţine afirmaţiunea din lucrarea anterioară, totuşi este mai puţin hotărît şi adaugă: « Deoarece însă lipsesc studii regionale asupra dialectului aromân, n'ar putea fi exclus cazul ca, în unele localităţi, această tendinţă de mai multă claritate dintre subiect şi obiect să pornească şi din popor, aşa cum s'a întâmplat şi în dialectul dacoromân. Aici vreau să accentuez numai asupra faptului sigur că în graiul din nord ca şi în Albania, această construcţie

lipsește ». Dă apoi câteva exemple cu *pre* (*pri*, *pi*) din dialectul aromân.

Dar să vedem ce ne spun cu privire la Megleniți, în rândul întâi, textele publicate de însuși d-l Th. Capidan, *Meglenoromânii*: II. *Literatura populară la Meglenoromâni*, București, 1928, căci cred că d-sa, fiind filolog, a controlat exactitatea acestor texte strănse, de altfel, în cea mai mare parte prin elevi. Iată câteva exemple care nu pot fi decât acuzative: *ună noapți pusi pri marli fitșor la iašli si sta toată noaptea* (p. 74, dela Beca Nanu, de 14 ani, din Oșani); *ca la flo pri el al' zisi* (p. 76, dela aceeași); *ân loc ca măgaril's-la tragă ân ravnină, breastu la trasi pri iel ân trap* (p. 77, dela George Demetru, de 12 ani, din Oșani); *tâti, măi bun ai ca si mi vinz pri mini* (p. 83, dela D. Regiu, de 12 ani, din Oșani); *mi trimes-au pri mini* (p. 104, dela N. Papadumitru, de 13 ani, din Cupa); *nu ts-ai rușini să-u portșă pri mamă-ta șitsi* (p. 116, dela Maria Papatanas, de 69 ani, din Huma), *și ai muri și pri tsea mul'ari* (*ibid.*, dela aceeași); *ia-l' zisi*: « *di pri tselă muntili la vez țou căsmét cum si joacă, amu lu frăti-tu, tucu sirbeaști pre el* (p. 134, dela George Demetru, de 12 ani, din Oșani), *qntribară pri un măgăr* (p. 123, dela Pandeli G. Meghia, de 12 ani, din Liumnița); ghicitoarea: *Pri s faca ūom l'andireazi, Pri sfaca ūom la prișteată*; *Ugudeà, tse-i?* (= « Ușa », p. 162).

După acestea n'avem de ce să ne îndoim de autenticitatea exemplor găsite la P. Papahagi, *Meglenoromânii*. Studiu etnografico-filologic, Partea I, AAR, s. II, t. XXV, 1902—1903, București, 1903: *Feta lu cunoscù pri țela fiçior* (p. 149, dela Hrista Papagheorghe din Oșani; cf. și *Țea fetă, ca la vizù țela fiçior, la cunoscù*, p. 150); *acu țeri să ti tălçiom și pri tini* (p. 156, dela Dedu Lazar din Lundzini); *și l-antribó pri fiçior* (p. 163, cules de « d-l » Iufu Petru din Oșani); *il'il'i meș pona cmo mi vuți mini, di oà an colo să știți, că veți tatà pri țista bebi* (p. 167, cules de « d-l » Iufu Petru din Oșani).

Cred că este vorba de un acuzativ și în: *și cum tsăpa nuibò pri vrin tsi mănâncă pòini* (Capidan, o. c., p. 49). Cel puțin așa ne fac să credem construcțiile: *și cum tsăpà ațsi nuibò un purcar* (*Id.*, *ibid.* p. 49), *pri drùm nuibò ună tșeată di fitșor* (*Id.*, *ibid.*, p. 76) și *Așș chinisè Cusi-cucoti drumu și nuibò valea* (Papahagi, o. c., p. 137), precum și înțelesul reciproc, deci activ, din pluralul formei reflexive a acestui verb: *an tsea zuă si si nuibă ân filean loc*; *ca si si nuibă fitșoril'*; *si nuibară doil'* (Capidan, o. c., p. 84); chiar și: *ca și pri-nuibat-ai, si fat-ai ară isan* (*Id.*, *ibid.*, p. 102). Totuși cf. și *Ară çon si pugudești di si nuibă cu vrină lantă liuncă* (Papahagi, o. c., p. 123).

Mai puțin siguri putem fi de acuzativ de construcția *bate pri* . . . : *bātu pri un spin* (Capidan, o. c., p. 23), *bātu pri qntuneric* . . . , *bātu*

pri ună vāli ŝu-antribo..., *bātu prin un breg...* (Id., *ibid.*), *bātu pri ună mul'ari* (Id., *ibid.*, p. 30), *bātu pri un pōpă* (Id., *ibid.*, p. 31), *bātu pri babă...*, *bātu pri vācar* (Id., *ibid.*, p. 61), etc.; *āŝ bātu pri lup ān drum* (Papahagi, *o. c.*, p. 136), *bātu pri albina* (Id., *ibid.*, p. 137), *An drum bātu pri un ūom* (Id., *ibid.*, p. 152), *Mai cola bātu pri niŝti oāmînă* (Id., *ibid.*, p. 157), etc. Papahagi glosează această construcție «întâlni pe...», iar Capidan «dau de cineva s. întâl-nesc pe cineva». Într'adevăr găsim și construcții paralele cu acuzativ fără *pri*: *Īel feŝi ŝa ŝi bātu mai an cola niŝti porți te păŝteŭ* (Papahagi, *o. c.*, p. 157). Dar alături de acestea găsim foarte des construcții cu *di*: *bātu di niŝti ūamiŋ* (Capidan, *o. c.*, p. 25), *bātu ună ūarā di un ŝarpi* (Id., *ibid.*, p. 39), etc. Această împrejurare ne poate face să credem că este vorba de o expresie analogică formată după *da pri...* și *da di...*: *deđi pri un cucōt* (Papahagi, *o. c.*, p. 160) și *mnarā, imnarā, deadārā pri un gornits* (Capidan, *o. c.*, p. 116); alături de: *deadi di ună casă* (Id., *ibid.*, p. 121), etc.

Fără a mă opri la exemplul: *Atsā calih'ia este, cā di bun, icā răŭ mwetsŭ, űgrīacā ca bun, ca răŭ pri fiċiōrī siűgur*, găsit în *Codex Dimonie* (G. Weigand, IV. *Jahresbericht*, p. 151), care poate fi interpretat mai curând local, cum pot fi interpretate și exemplele: *pi ma marele maŝ muntrea ŝi pi bārbat su maŝ muntrea* din G. Weigand, *Die Aromunen*, II, Leipzig, 1894, p. 166 și 170 (alături de: *are nuna s lu mutreascā*, p. 56; *disfeate ocl'i atsel' lāl'i di mi mutreaste*, p. 90; *ŝ aracă ocl'i di ŝ ul mutri*, p. 92; și: *mutreaste la pragul diű gōs*, p. 276), pentru dialectul aromân voi cita mai întâi exemplul scos de d-l Capidan, *Aromânii, Dialectul aromân*, § 309, p. 530, din *Ucuta*, p. 79/23: *la se lumbriseascā pre noi luűina feței tale*. Apoi mă voi mărgini numai la un număr oarecare de exemple culese din P. Papahagi, *Basme aromâne ŝi glosar*, București, 1905. Voi trece cu vederea adică toate textele în care *pre* (*pri*, *pi*) este întrebuințat ca în dialectul dacoromân și care au fost culese de deosebiți cărturari fără pregătire filologică, căci bănuiesc în ele influență literară. Înșir aici aceste texte, arătând în paranteze paginile și rândurile în care se găsesc în ele acuzative cu *pre* (*pri*, *pi*): Nr. 3. *Lachu di Grāmoste* (16/15, 17/32); Nr. 11. *Cum s-feate puil'u G'on* (23/30, 24/5, 24/8, 24/12, 24/14); Nr. 12. *Cum s-feate cuclu* (25/30); Nr. 19. *Pirgaclu anēŭ* (38/30, 38/33, 40/10); Nr. 20. *Treil frați ŝi treile ntribări a amirălu* (41/16); Nr. 23. *Lamha cu noaŭă căpiti* (51/32, 52/34); Nr. 29. *Muta* (72/10, 73/23); Nr. 60. *Auŝli ascăpați di moarte* (167/10, 167/13, 167/33, 168/1); Nr. 80. *Gāl'ina de-amălămă* (237/29, 241/8, 241/14—16, 242/14); Nr. 98. *Feata cu minte* (314/10, 314/24, 314/38, 315/1, 315/8); Nr. 101. *Amirălu fără di fumeal'e* (329/36); Nr. 117. *Fiċorlu cu perl'i de-amălămă* (391/32, 392/20, 394/6); Nr. 119. *Feata*

di čelnic (401/29); Nr. 120. *Dištiptatlu Curuli* (404/38, 405/13, 407/12).

Astfel voi cita exemple numai din texte culese de însuși P. Papahagi: *il vidzură pri k'irutlu aestu* (45/23, dela Čama-l Teja Papahagi, Avela, Epir); *Căt și-l vidzu pri frati-su* (47/23, dela Tol'a Hagi-Gogu, Xirolivade, Macedonia); *Aești u loară ș-u feătiră măscături, măscături pri mărata di feată* (62/12, dela Ioan Nicolae Zuchi di Veria, Macedonia); *Ț-ul acl'amă pri Mitre ș-lu ntreabă* (67/33, dela George Badralexi, Călive-Badralexi); *Lo-află aclò pi frate-su* (78/20, dela Constantina Mișicu, Crușova); *lu ntribă amirălu s-fure că-l cunoaști năs pri atsel om* (157/5, dela Filpa Beza, Avela, Epir); *și pri mine mi ține tră mostră și tră oaăă aroșe* (165/8, dela Bușa al Toma din Veria, Macedonia); *lo-află pri mav'ir iu h'irbeă făsul'e* (180/29, dela Stamula țal Guș al Cealera, Avela, Epir); *il pitreațe donnu-su pri fičor* (190/20, dela Stama din Mălăcași, Tesalia); *Lo-aveă cl'imată ș-pri năs amirălu tu polim* (202/20, dela Mia Damașoti, Avela, Epir); *băgă s-u tirănească pri mărata de Tănică* (204/9, dela aceeași); *Ntribași pri Cata-l Cătüş* (224/36, dela țal Papa-Nuși din Perivole, Epir), *taha lo-anğură fičorlu pri drac* (297/7, cules din Avela, Epir); *s-lu părăcălescă pri Ursug'anî* (341/4, dela C. Lagara din Băeasă, Epir); *apoea cl'amă di nă mărđzine pri Furlăni și-l' dzăte* (347/18, dela Culușlu al Cealera, Avela, Epir); *il pîmse pri Furlăni* (348/31, dela același); *lo-acată pri măscărălu și-l leagă* (350/31, dela același); *Îl lo pri gone di gușe* (365/12, dela Martul al Cionga, Călivele-Badralexi, Macedonia); *că-l lo pri gușe pri mărătlu picurar* (365/29, dela același); *L-dispune vulturlu pri gone-aleptu* (379/38, dela Filpa al Beza, Avela, Epir); *Amirălu vrea cama multu pi ațel' dol'i cama mări* (383/10, dela Spira Dimoane, Ohrida, Albania); *ma oaspe vecl'u aveă pri tatăl a fičorlu* (387/31, dela Sia ali Harence, de 54 ani, Crușova); *Tura l'-u dede năs, s-ul caftă pi soțu-su* (421/31, dela Nastas Popa-Goga, Gopeși, Macedonia); *di se-l cunoaște pi frate-su* (426/7—8, dela Ioan al Babă, Vlaho-Clisura); *lo-antreapse pri hil'lu de-amiră cu trei pălni* (447/27, dela Despa Papahagi, Avela, Epir); *ti spindzurăm ș-pri tine* (453/17, dela Sterghia al Giorgia Duli, elev în cl. III primară, Xirolivade, Macedonia); *io va u nțap la ureacl'a ndreapta pri Mușata-Loclu* (496/30, dela Papa Costa din Samarina, Epir); *s-lu tigăsească pri mărătlu di Vanî di v'iū* (499/38, dela Stama, Mălăcași, Tesalia); *că tră-țe l'i șcirtica amirălu pri mărătl'i di barbəri* (dela Ghiți Teja Papahagi, Avela, Epir), etc.

Mai reproduc 4 exemple din povestea «*Ațel țî-are, țî va, fațe*», culeasă dela Teodor G. Biciola, de 17 ani, din Nevesca (Macedonia) și publicată în I.-A. Candrea, *Ov. Densusianu, Th. D. Speranția, Graiul nostru*, vol. II, București, 1908, p. 178—182, al căru

text, cum ni se spune în prefață, a fost « controlat » de P. Papahagi: *amirălu cl'imă pi Domn-so-a fičorlui* (p. 180), *la pâlăte 'ntribă pi tuțî viziv'l'i* (p. 180), *s' lu chîară pi fičor* (p. 181; cf. pe aceeași pagină: *și tr'ătea cl'imă fičorlu și-l'i dzăse*), *și 'ntribă pi amirălu* (p. 182)¹.

Având în vedere cele expuse mai sus, nu se poate tăgădui existența lui *p(r)e* la acuzativ în dialectele din sudul Dunării. Ce e drept, ea este în acestea mai redusă decât în dialectul dacoromân. Explicarea trebuie căutată în faptul că în dialectele aromân și meglenoromân este întrebuințată mai mult forma de exprimare a acuzativului cu ajutorul pronumelui personal conjunct, iar în dialectul istoromân, afară de forma cu pronumele conjunct, se întrebuințează și forma cu acuzativul predicativului verbal în condițiile arătate mai înainte.

Deoarece, împreună cu d-l Candrea, *l. c.*, cred că « nu se poate admite ca, în mod independent de dacoromâna, această prepoziție să aibă în dialecte exact aceeași funcțiune ca în limba noastră de astăzi », întrebuințarea lui *pre* la acuzativ a trebuit să existe și în străromână.

3. Formele prepoziționale ale acuzativului în dacoromână

Ajungând la această constatare pe baza studiului dialectelor, trebuie să revizuiim puțin ceea ce susțin cu privire la vechimea lui *pre* la acuzativ în dialectul dacoromân: St. Stinghe, *Die Anwendung von pre als Akkusativzeichen* (publicat în G. Weigand, *III. Jahresbericht*, Leipzig, 1896, p. 183—197 și *IV. Jahresbericht*, Leipzig, 1897, p. 228—249); G. Weigand, *IV. Jahresbericht*, Leipzig, 1897, p. 246—249; W. Meyer-Lübke, *Gramm. der rom. Sprachen*, III, Leipzig, 1899, § 351, p. 373—374; A. Zauner, *Romanische Sprachwissenschaft*³, II. Teil, Berlin u. Leipzig, 1914, p. 125—126; E. Bourciez, *Éléments de linguistique romane*³, Paris, 1930, § 499 a, p. 590—591; Th. Kalepky, « Präpositionelle Passivobjekte » im Spanischen, Portugiesischen und Rumänischen, în *ZRPh*, XXXVIII, 1913, p. 358—364; S. Pușcariu, în *Dacoromania*, II, Cluj, 1922, p. 565 ș. u. (vezi și *Études de linguistique roumaine*, Cluj-București, 1937, p. 441 ș. u.) și *Dacoromania*, VII, București, 1934, p. 458—459; L. Spitzer, *Rum. p(r)e, span. a vor persönlichen Akkusativobjekt*, în *ZRPh*, XLVII, 1928, p. 423—432, și R. I. Paul, *Flexiunea nominală internă în limba română*, București, 1932, p. 211—214.

¹ Pentru exemplul *Tu oara ațea fățea lavă ș'aură ma marea pi alante, că nu avdza și nuli dădea apă z'bea* din povestea « Fetele mușate și timbele » (*ibid.*, p. 183), cf. daco-rom. *a striga la, cătră cineva*, etc.

St. Stinghe nu putea atesta acuzativul cu *pre* înainte de 1574 și credea că generalizarea lui în limbă s'a întâmplat între 1580 și 1600¹.

G. Weigand, W. Meyer-Lübke, A. Zauner, Th. Kalepky, É. Bourciez, L. Spitzer se alătură la această părere. De asemenea și A. Philippide².

D-l S. Pușcariu socoate că întrebuițarea lui *pre* la acuzativ nu este un fenomen străromân, ci o inovație a dialectului dacoromân³. Inovația este cel puțin cu zece ani mai veche decât 1574, iar epoca de tranziție a durat mai mult decât până la 1600, cum credea Stinghe. Mai pe urmă, în *Dacoromania*, VII, p. 458, nota 2, spune: « Îl găsim mai întâi în « Catehism »: *pre noi* (*Cuv. den bătr.*, II, 101, 104, 105). În faptul că în « Evanghelia cu învățătură » a lui Coresi, tâlcurile au mai adesea acuzativele cu *pre*, iar evangheliile fără *pre*, vede R[osetti] (*Limba*, p. 112) o confirmare a teoriei sale [că lipsa lui *pre* la acuzativ în cele mai vechi texte s'ar datori modelelor slave imitate servil (*Limba*, p. 111)], deoarece tâlcul redă graiul vorbit și evanghelia imită servil textul slavon. Dar tâlcul e doar și el tradus din slavonește. Traducătorii aparțin însă regiunilor sudice, în care inovația cu *pre* pare a fi pătruns mai de vreme decât în nord, fără să se generalizeze însă (nici până azi, cf. *își bate nevasta, chiamă o servitoare*). Textul evangheliilor ei nu l-au tradus din nou, ci l-au reproduș după Evangheliare mai vechi, scrise în limba întâielor traduceri, deci fără *pre* la acuzativ ».

D-l R. I. Paul, fără a cerceta temeinic și în întregime textele vechi și dialectale, răzimându-se numai pe argumentele lui Stinghe, Weigand și Pușcariu, primește « concluziile definitive » ale acestora, cu toate greșelile lor, neori chiar exagerându-le (lipsa lui *pre* în textele rotacizante din sec. XVI⁴, ivirea lui în sec. XVI numai în

¹ Pentru lipsa lui *pre* la acuzativ în cărțile vechi, vezi mai întâi T. Cipariu, *Principii de limbă și de scripiură*, Blaj, 1866, p. 125 și *Gramatica limbii române*, II, București-Sibiu, 1877, p. 145: « La cei vechi prepozițiunea formativă *pre* a acuzativului lipsea și la numele proprie, și la pronumele personale, și aiurea, însă numai la cei mai vechi ».

² Cel puțin așa se vede din recensia pe care i-o face lui St. Stinghe în *Viața Românească*, V, 1910, p. 169—170: « Câteva observații. Faptul că se găsește obiectul drept cu *pre* în textul publicat de Hasdeu în *Cuvențe den bătrâni* I 6 confirmă numai aceea ce spusese eu de mult în *Introducere în istoria limbii și literaturii române* pag. 80 că « critica gramaticală îl arată din veacul XVII ». Este vorba de *Leviticul* dela Belgrad, copiat în secolul XVII (vezi bibliografia într'o notă mai departe).

³ Cf. și Al. Rosetti, *Limba română în secolul al XVI-lea*, p. 112.

⁴ În privința acestuia (cf. *o. c.*, p. 211), însuși d-l S. Pușcariu, *Dacoromania*, VII, p. 458, nota 1, observă: « Această afirmație trebuie totuși controlată, căci *pre* se găsește nu numai într'un singur caz în scrisorile cu rotacism din arhivele Bistriței (Rosetti, *Lettres...*, p. 54 etc.), cum susține Paul, ci în mai multe, precum și în textul rotacizant al manuscrisului dela Ieud ».

regiunea sudică a dialectului dacoromân, lipsa lui în dialectele din sudul Dunării, etc.).

D-l Puşcariu are dreptate când combate afirmaţia d-lui Candrea, *o. c.*, I, p. CCII, că în scrisoarea lui Neacşu din Câmpulung dela 1521 *pre* la acuzativ « e întrebuiţat normal », dovadă că în acest timp ajunsese « la o astfel de specializare ». Într'adevăr, în tustrele locurile în care găsim cuvântul *pre* în scrisoarea lui Neacşu (Hurmuzaki, *Doc.*, XI, p. 843 şi I. Bogdan, *Documente privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi cu Ţara Ungurească în sec. XV şi XVI*, vol. I, p. XXXIV, nota 1), el este prepoziţie locală, nu semn al acuzativului: « se-au dus *pre* Dunăre », « au trecut... *pre* Dunăre în sus », « *pre* io-i (= « pe unde-i ») va fi voia »¹.

Lipsa lui *pre* la acuzativ din acest document, cel dintâi document românesc pe care-l avem, însă nu este concludentă în privinţa întrebuiţării ori neîntrebuiţării acestei construcţii la începutul secolului XVI. Ea este întâmplătoare: scriitorul n'a avut prilejul potrivit să întrebuiţeze această formă de acuzativ.

Dar chiar şi în cea dintâi lucrare românească tipărită de Coresi, *Întrebarea creştinească* dela 1559, tradusă parte din slavoneşte, parte din ungureşte, întâlnim acuzativul cu *pre*. Iată exemplele, pe care le citez după ediţia în facsimile a lui I. Bianu, Bucureşti, 1925: *den ei pre noi să ne smerim* (p. 10), *ieste Tatălă nostru ce-au învăţatū însuşū I[su]s H[risto]s pre Apostoli* (p. 15), *şi nu ne duce în năpaste, ce ne izbăveşte pre noi de hitleanul* (p. 16), *că ne va pre noi asculta* (p. 18).

Cele trei forme de acuzativ cu *pre* au fost păstrate întocmai de popa Grigorie din Măhaciu în copia sa dela 1607 (vezi B. P. Hasdeu, *Cuv. den bătrâni*, t. II, Bucureşti, 1880, p. 101, 104 şi 105). Le găsim şi în *Catehismul Marţian* copiat în jumătatea I a secolului XVII (vezi Al. Rosetti, *Grai şi suflet*, I, 1924, p. 257, 258 şi 259)².

¹ Cf. şi Al. Rosetti, *Limba română în secolul al XVI-lea*, p. 111.

² Pentru descrierea, datarea şi textul acestuia, comparat cu celelalte catehisme similare, vezi Al. Rosetti, *Les Catéchismes roumains du XVIe siècle*, în *Romania*, XLVIII, p. 321—334; acelaşi, *Catehismul Marţian*, în *Grai şi suflet*, I, p. 251—260 şi N. Drăganu, *Catehisme luterane*, în *Dacoromania*, II, p. 582—592. După cele din urmă descoperiri privitoare la originalul, în cea mai mare parte unguresc, de pe care s'a tradus *Întrebarea creştinească* dela 1559 (vezi N. Sulică, *Catehismele româneşti din 1544 (Sibiu) şi 1559 (Braşov)*. Precizări cu privire la izvoarele lor, în « *Anuarul liceului de băieţi « Al. Papiu-Ilarian » din Târgu-Mureş*, Târgu-Mureş, 1936, p. 47—101; C. Sulică, *A magyar irodalom és művelődés hatása a román irodalom és művelődés fejlődésére*, Szeged, 1937, p. 9—10, şi rezumatul francez, p. 65; D. Mazilu, *Diaconul Coresi. Contribuţii*, Bucureşti, 1933, p. 17—42; N. Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIIIe siècle*, în *La Transylvanie*, Bucarest, 1938, p. 615—617, iar în extras p. 19—

În acesta din urmă, exemplul luat din « Tatăl nostru » are forma: *și nu ne duce pre noi în năpaste, ce ne izbăvește pre noi de hileanului.*

În *Tetraevanghelul* diaconului Coresi dela 1560—1561, tradus din slavonește și publicat de Gh. Timuș Piteșteanu, București, 1889, întâlnim următoarele exemple de acuzativ cu *pre*: *și nevoitorii răpesc pre ea* (Mat., z. 40), *va goni dracul pre drac* (Mat., z. 46), *Irod prinse pre Ioan și-l legă el* (Mat., z. 57), *e vătăhul și ceia ce era cu nusul păziea pre I[su]s* (Mat., z. 113), *cum poate drac pre drac goni* (Marcu, z. 13), *va huli pre Duhul sfânt* (Marcu, z. 14), *și luo pre el Petru* (Marcu, z. 36), *da-va frate pre frate spre moarte* (Marcu, z. 59), *alții mântuește, pre eluși nu putu mântui* (Marcu, z. 68), *au poate orb pre orb duce* (Luca, z. 27), *pre elu se va pierde* (Luca, z. 44), *și băgă pre Pătru* (Ioan, z. 58), *strigă nunul pre ginere și grăi lui* (Ioan, z. 6) ¹.

Cum este firesc la o copie care derivă din același text original, *Tetraevanghelul* lui Radul Grămaticul din Mănicești, scris la 1574 și publicat de Dr. M. Gaster în București, 1929, are pe *pre* la acuzativ chiar în locurile în care-l întâlnim și în *Tetraevanghelul* lui

21; I. Révész, *La réforme et les Roumains de Transylvanie*, în *Archivum Europae Centro-Orientalis*, t. III, 1937, Fasc. 4, p. 279 și urm.), nu se mai poate împărtăși de loc părerea d-lui Al. Procopovici, *Arhetipul husit al Catehismelor*, Suceava, 1927 (extras din *Făt-frumos*, II, 1927, Nr. 3, p. 72—80 și 104—111), după care *Catehismul Marțian* ar fi « arhetipul rotacizant al catehismelor noastre luterane », care « aparține... textelor husite din secolul al XV-lea », cu toate că el reproduce chiar și prefața *Întrebării creștinești* dela 1559, omițând doar cuvintele « Și închinămū cinstē și dăruim sfinției tale Arhieru i Mitropolitu Efrem », care nu se mai potriveau în jumătatea I a secolului XVII, când s'a copiat, prefață care, cum ne arată epilogul *Tetraevanghelului* dela 1561 (vezi I. Bianu-N. Hodoș, *Bibl. rom. veche*, I, p. 44 și 45) și *Psaltirii* dela 1577 (vezi *ibid.*, p. 63—64), în care se repetă cea mai mare parte, este tipic coresiană. Alte pricini pentru care nu se poate împărtăși această părere se pot ceti în recensia d-lui Al. Rosetti din *Grai și suflet*, III, p. 460—461. În special relev neconsecvența copistului în întrebuițarea rotacismului. De aceea îmi mențin întocmai următoarea afirmație din *Dacoromania*, II, p. 590: « Pricina este că el e mai puțin atent [decât popa Grigore din Măhaciu] nu numai când e vorba de rotacizarea textului pe care îl avea înainte, ci și de copiere, iar urmarea e că găsim forme ca: *vecirului* (f. 5 v⁰, r. 5) alături de *vecinului* (f. 5 v⁰, r. 8); contaminarea ortografică *vereu* în loc de *veni* (f. 1 r⁰, r. 12-13); *creșterește* (= creștinești), f. 1 r⁰, r. 12-13) alături de *creștenū* (f. 2 r⁰, r. 7-8 și 11), *creștinū* (f. 2 r⁰, r. 10 și 2 v⁰, r. 14) și de contaminarea ortografică *creștinū* (f. 2 r⁰, r. 13) ș. a. ».

¹ Cred că greșește O. Densusianu, *Hist. de la l. roum.*, t. II, Paris, 1938, p. 376, când consideră ca acuzative exemplele: *căuta minciuni să mărturisească pre* (= împotriva lui), « spre ») *I[su]s... ce aceștia pre tine* (= « împotriva ta », « spre tine ») *mărturisesc* (Mat., z. 109), *vezi căți pre tine mărturisesc* (Marcu, z. 66), *ochii le era, căuta pr'insul* (Luca, z. 13; cf. *căuta spre ei pre toți*, z. 22). Nu este tocmai sigur nici *amu ajuns-au pre voi înpărăpăia Domnului* (Mat., z. 46), care în textele mai nouă are forma *a ajuns la voi*.

Coresi. Numai astfel corespunde realităţii afirmaţiunea d-lui Puşcariu, *Dacoromania*, II, 571, că « în Evangheliarul lui Radu Gramaticul, din 1574, *pre* lipseşte, ca şi în originalul după care a copiat »¹. Nu lipseşte « pretutindeni », ci numai în anumite locuri: acolo unde lipseşte şi la Coresi. Într'un loc Radul adaogă pe *pre*, în vreme ce la Coresi lipseşte: *iarăşi întrebară fariseii pre elū* (Ioan, z. 34; la Coresi: *iarăşi întrebară el fariseii*).

Şi în *Tâlcul Evangheliilor* dela 1564 şi în *Cartea cu învăţătura dela 1581* ale lui Coresi textul evanghelic, reprodus după *Tetraevanghelul* dela 1560—1561, păstrează în locurile respective pe *pre* la acuzativ, cum se vede din ediţia acesteia din urmă făcută de S. Puşcariu şi A. Procopovici, vol. I, Bucureşti, 1914, p. 208/22 (Mat., zac. 9), 456/10 (Luca, z. 13), 522 (Mat., z. 40) şi 561/16 (Mat., z. 16).

Autorii acestor două cărţi, mai ales ai celei din urmă, însă nu sunt mulţumiţi cu lipsa de claritate pricinuită de absenţa lui *pre* la acuzativ. De aceea ei îl introduc în unele evanghelii din care lipseşte în *Tetraevanghel*. Aşa, de ex., la Ioan, z. 39: *că pururea ascuţi pre mine* (cf. Puşcariu şi Procopovici, *o. c.*, p. 96/19); Marcu, z. 69: *pre Isusū căutaţi (ibid., p. 135/11)*; Ioan, z. 52: *E să lumea pre voi va urî (ibid., p. 467/6)*, *ales-amū pre voi (ibid., p. 467/8)*, *va urî pre voi lumea (ibid., p. 467/9)*, *nu ştiu pre cela ce (ibid., p. 467/14)*, *afară den zborū scoţândū pre voi (ibid., p. 468/7)*; Luca, z. 45: *pre acesta să ascultaţi (ibid., p. 532/12)*.

Se întâmplă adeseori că evanghelia pusă în fruntea tâlcului n'are pe *pre* la acuzativ, dar el este introdus în textul evanghelic citat în tâlc. D-l Puşcariu, *Dacoromania*, II, p. 569², dă următoarele exemple de acest fel: *rugă elū 329/6* [T. *pre voi*, 339/23], *iubescū ceia ce*, 336/11 [T. *pre ceia ce*, 339/24], *întrebară elū*, 351/2 [T. *pre elū*, 356/9], *timpinară elū*, 421/10 [T. *pre elū*, 452/19], *să vază Isusū*, 446/11 [T. *pre Isusū*, 452/8], *tremease ei*, 499/10 [T. *pre ei*, 503/5], *prinse Ioannū*, 540/20, [T. *pre Ioannū*, 544/32], *vrea elū să ucigă*, 541/1 [T. *pre elū*, 544/36], etc. În tâlc găsim exemple în care variază construcţia în aceeaşi propoziţie: *Că cine va cinsti amu ucenicii, pre Hristosū cinsteşte, şi cine va cinsti acesta, pre Dumnezeu tatălū cinsteşte* (207/17—18), etc.

« Djana cetitorilorū » din *Tâlcul evangheliilor* dela 1564 şi « Pre-dislovvia » *Cărţii cu învăţătura* dela 1580—1581, au pe *pre* la acuzativ în forma obişnuită astăzi. Citez din cea dintâi exemplul: *unde ceartă această carte pre vlădici, episcopi, popi, călugări şi pre domni*,

¹ Cf. şi *Études de linguistique roumaine*, p. 445.

² Cf. şi *Études de linguistique roumaine*, p. 443—444.

nu ceartă pre cei buni, ce pre cei răi (I. Bianu și N. Hodoș, *Bibl. rom. veche*, I, p. 518). În cea din urmă exemplele sunt și mai numeroase: *Învăța pre noi* (S. Pușcariu și A. Procopovici, *o. c.*, p. 2/21), *răposa pre voi* (*ibid.*, p. 5/8), *pre cela ce se căiește elu-lū prūmește* (*ibid.*, p. 5/14), *carei iubescū pre elū* (*ibid.*, p. 5/21). Forma fără pre: *nu venii a chema dereptū, ce păcătoșii* (*ibid.*, p. 5/4—5) poate fi întrebuițată astfel și astăzi. Neobișnuită este doar construcția: *slāvindū tatālū și fiulū și duhulū sfântū* (*ibid.*, p. 7/8).

Foarte multe exemple cu pre se întâlnesc în tâlcurile evangheliilor, în care întrebuițarea acestuia este aproape ca cea de astăzi.

Dau mai jos exemple culese din părțile publicate până acum din *Tâlcul evangheliilor* dela 1564: *mărturisorū derepti ce platā vorū avea și carū mărturisescū dereptū pre Hristos* (Id., *ibid.*, p. 519), *carele dede fidovilorū pre Moisi prorocū* (Id., *ibid.*, p. 522), *și o au sfintitū pre ia* (Id., *ibid.*, p. 522), *și prinserā pre elū, și totū nărodulū pre elū cu pietri-lū omorirā, și-lū uciserā* (Id., *ibid.*, p. 522), *cumū pre tine au feritū* (Id., *ibid.*, p. 523), *în limba pre carea grăescū* (Id., *ibid.*, p. 523; cf. însă: *sau pre altā limbā grăiește, ibid.*)¹, *trebūește a cinsti pre Dumnezeu* (Id., *ibid.*, p. 523), *așa va putea învăța pre mișelamea* (Id., *ibid.*, p. 523), *să miluiască pre ei* (Id., *ibid.*, p. 523), *ceartā Domnul pre noi pre toți oamenii* (T. Cipariu, *Crestomatia sau Analecte literare*, Blaj, 1858, p. 22), *să chieме pre ceia ce-au chematū intāiu* (Id., *ibid.*, p. 23), *cine va asculta pre chematulū lu Dumnezeu* (Id., *ibid.*, p. 23), *și rāzāndū pre sāraci* (Id., *ibid.*, p. 24), *și nimea pre ei nu putu curāți* (Id., *ibid.*, p. 26), *ucise pre Urie și-i luo muierea lui. Dumnezeu tremese pre prorocū Nathanū, la elū* (Id., *ibid.*, p. 26), *elū rugā pre Dumnezeu* (Id., *ibid.*, p. 26), *așa ne va curāți și pre noi acmu Dumnezeu... deacă vāmū ruga pre Dumnezeu* (Id., *ibid.*, p. 27), *cāndu ne miluește pre noi* (Id., *ibid.*, p. 27), *carei chiamā pre elū* (Id., *ibid.*, p. 29), etc.

D-I S. Pușcariu, *Dacoromania*, II, p. 569—570² a cules 169 de exemple cu pre numai până la p. 100 a *Cărții cu învățatură* dela 1580—1581.

Judecând din aceste fapte, limba tâlcurilor se pare mai nouă decât cea a evangheliilor. Totuși această noutate nu este așa de mare cum ni se înfățișază la cea dintâi vedere. Am arătat mai sus că între tâlmăcitorii *Cărții cu învățatură* dela 1580—1581 (popa Iane și popa Mihai) și traducătorii *Tetraevanghelului* tipărit la 1560—1561 (probabil popa Toma, și mai ales «învățatul» popa Dobre) nu poate fi mai mult de o generație. Cercetarea cu grijă a textelor din sec. XVI confirmă acest lucru.

¹ Acest exemplu ar putea fi înțeles deci și instrumental sau modal: *în care grăesc și sau în altā limbā grăiește.*

² Cf. și *Études de linguistique roumaine*, p. 444—445.

Cu privire la localizarea traducerii și la originea traducătorului așa numitului *Evangheliar dela Petersburg*, n'avem niciun motiv să schimbăm prea mult rezultatele la care a ajuns I. Bogdan: « Este probabil că tipărirea, poate și traducerea acestei evanghelii s'a făcut în Transilvania în secolul al XVI-lea. În favoarea acestei păreri putem cita două cuvinte ce par a fi curat ardelenisme: *a boscorodi*, *boscoroadă* și *arină* = *arină*, ce se întrebuițează în unele părți ale Transilvaniei. Cât despre *ujura*, ce corespunde textual lat. *usura*, sl. *лишка*, nu pot ști de este un neologism sau e luat din limba poporului. Curiozitățile fonetice ale acestei evanghelii ca *v* pentru *u*¹ și *l* pentru *u*², forme ca *buin* (nu *buîn*)³ și întrebuițarea deasă a lui *o* pentru *ă*⁴ și *a* pentru *ă*⁵ indică pe un străin. Nu cumva să fi fost autorul traducerii un Malorus, în a cărui limbă *v* și *u*, *l* și *u* se confundă așa de des unul cu altul? Aceasta este o ipoteză ce o enunț cu cea mai mare rezervă; Român nu-mi pare să fi fost însă autorul traducerii cu niciun preț »⁶.

Cu alt prilej⁷, având în vedere diftongarea cu *i* din *buine*, care în această poziție nu e proprie Ungurilor, ci Sașilor, credeam că traducătorul ar fi putut fi Sas. Mai pe urmă am revenit⁸, convinsându-mă că ea e posibilă și în graiul Malorușilor⁹, cum este posibilă și înlocuirea lui *l* cu *u* și invers¹⁰, obișnuită atât la Unguri¹¹, cât și la Sași¹². Deci nu mai găseam niciun motiv de depărtare dela ipoteza lui I. Bogdan. Într'adevăr, particularitățile fonetice ne fac să ne gândim mai curând la originea malorusă decât la cea săsească,

¹ *Vare ce*, *luva*, *luvară*, *plovă*, *dzuva*, etc. — N. D.

² *Caltă* = *caută*. — N. D.

³ *Buine* = *bune*. — N. D.

⁴ *Vo* = *vă*, *fo* = *fă*, *dupo* = *după*, *fore* = *fără*. — N. D.

⁵ *Împărăția*, *pașeste*, *masură*, *masurați*, *tătăne-miu*, *cazu*, *cazură*, *rasi-pitul*, *bunătatea*, *casatoriu*, etc., N. D.

⁶ *Conworbiri Literare*, XXV, 1891, p. 38—39.

⁷ *Dacoromania*, III, p. 500 și 906.

⁸ *Dacoromania*, IV, p. 1147—9, și în *Omagiu lui I. Biamu din partea colegilor și foștilor săi elevi*, București, 1927, p. 151—152.

⁹ Cf. W. Vondrák, *Vergleichende slavische Grammatik*, ed. I, Göttingen, 1909, p. 257—8; ed. II, Göttingen, 1924, p. 382—5. În anul 1733 « diacul Pavel Rusz din țara Muncaciului », « varmege » Bereg, scrie un Mineiu în satul Josani, în care găsim, între altele, următoarele: « Pre mine pravoslavnice cetitorule cu umilintă te rog unde să află niscaire greșuri... ca să îndreptezi... » (M. Pripor, *Diecii și preoții din trecutul Românilor Bihoreni*, în *Familia*, s. II, a. I, Nr. 7, Septemvrie, 1926, Oradea, p. 9).

¹⁰ Cf. Vondrák, o. c.¹, I, p. 292—293; ed. II, p. 389 și 391—2.

¹¹ S. Simonyi, *Die ungarische Sprache*, Strassburg, 1907, p. 225 ș. u.

¹² J. Wolff, *Der Consonantismus des Siebenbürgisch-Sächsischen mit Rücksicht auf die Lautverhältnisse verwandter Mundarten*, în *Programm-ul gimnaziului din Sebeșul-săsesc* pe 1872/73, Sibiu, p. 15 ș. u.; Dr. G. Heitzel, *Lautlehre der Mundarten von Bistritz und Sächsisch-Regen*, în *Archiv des Ver. für sieb. Landeskunde*, XXII, 1894, p. 185.

și mai puțin ungurească (deși Lorinț după nume pare a fi fost Ungur !)
a traducătorului, de altfel mai puțin cărturar decât Coresi, căci
păstrează netraduse cuvinte traduse de Coresi ca: *pravednică* (= «dreptul»),
crstiteľi (= «botezătorii»), *sneamă* (= «sobor»), etc.

Cu toată proveniența nordică a textului, și în fragmentul păstrat
din *Evangeliiarul dela Petersburg*, găsim de două ori acuzativul cu
pre: *să întrebară pre elū greindū și amu nu va pre ia sco[ate]*¹.

În fragmentul de o foaie păstrat dintr'o *Evangelie* slavo-română,
atribuită de N. Iorga lui Coresi², nu ni s'a păstrat niciun acu-
zativ cu *pre*.

Într'un vechi fragment de *Evangelie învățătoare* publicat de
N. Iorga în *An. Acad. Rom.*, s. II, t. XXVIII (1905—1906),
Mem. Sect. Lit., București, 1906, p. 105—112, găsim: *și prūmește
pre cel de-apoi ca și pre cela ce s'au nevoit dintāe; deci mângāe pre
cela din al II ca și pre cela ce s'au nevoit din ceasul dintāe* (f. I v⁰),
pre acesta (f. 7 v⁰).

Nici *Lucrul apostolesc* dela 1563, tradus din slavonește, al lui
Coresi, nu este lipsit de acuzative cu *pre*. Dar numărul lor este foarte
reduc. Iată pe cele ce le-am putut culege din ediția în facsimile
a lui I. Bianu, București, 1930: *și cu pietri ucidea pre Stefanū* (p.
32/9; cf. *și aleserā Stefanū*, p. 23/6), *să văzū pre voi* (p. 220/19—20),
derepce înțeleserā Dumnezeu nu ca pre Dumnezeu slāvīrā (p. 222/8),
dereptū aceea eu (= «i-au») *datū pre ei* (p. 222/17), *dereptū aceea
dede pre ei* (p. 223/2), *dede pre ei Dumnezeu* (p. 223/13), *cine va
osāndi pre ei* (p. 248/5), *să poată pre noi despārți* (p. 249/2), *nu tu
rādācina porți, ce rādācina pre tine* (p. 259/21; cf. N. Test. dela
1648: *nu porți tu pre rādācinā, ce rādācina pre tine*), *cela ce mănāncā
pre cela ce nu mănāncā să nu-lū ocārascā* (p. 268/2), *și cela ce nu
mănāncā pre cela ce mănāncā să nu-lū osāndeascā* (p. 268/4), *ca și
pre morți și pre vii să biruiascā* (p. 269/6), *și pre Dumnezeu nu-lū
cunoscurā* (p. 285/9), *ce ca trupește ca coconū tineri den Hs lapte
pre voi adāpai* (p. 289/9; cf. N. Test. dela 1648: *cu lapte hrāmiu
pre voi*), *de va rămānea lucrulū cuiva ce pre el au lucratū simbrīe va
lua* (p. 291/2—3; cf. N. Test., dela 1648: *Și a căruia lucru va
rāmānea ce-au zidit, platā va lua*), *strica-lū-va pre elū Dumnezeu
(p. 291/10—11), Nimea pre alaltū să înșale* (p. 291/14), *ca unulū
pre alaltū să se märeascā* (p. 293/8), *deaca vā voi adunați a mânca,
elū aștepte unulū pre alaltū* (p. 320/8), *că pre Hs au deșteptatū* (p.
333/9), *cela ce pre Domnul Isus au deșteptatū* (355/15), *că Dumnezeu
îndemnā pre noi* (p. 359/9), *ca noi pre Titū să-lū îndemnāmū* (p.

¹ Vezi I. Bogdan, *Convorbiri Literare*, XXV, 1891, p. 39.

² Un exemplar românesc al unei tipărituri coresiene și o publicație core-
siană nouă, în *Almanahul graficeii române*, Craiova, 1926, p. 28—30.

366/16), *ce să laude Domnul pre elū* (p. 376/4), *cum șarpele înșelā pre Eva* (p. 376/11), *și auzii pre cuvinte ciudate* (p. 381/18), *cā eu multū pre voi îndrăgescū* (p. 383/22; cf. însă: *cela ce mine-au îndrăgitū*, p. 395/14), *și eu amū îndemnatū pre Titū* (p. 384/7), *cumū Avraamū îndrăgi pre Dumnezeu* (p. 396/14), *acea au îmbrăcatū pre Hs* (p. 400/4—5), *ca pre ceia ce suptū lege era să-i slobozească* (p. 401/2), *și elū pre voi cu elū iarā v'au înviatū* (p. 461/13), *nimea pre voi să nu grijască* (p. 462/10), *dunde elū la voi va veni prūmiși pre elū și Isusū cela ce-lū cheamā Iustū* (p. 467/19), *jeluēște pre noi să vazā, ca și noi pre voi* (p. 477/5—6), *și aibi pre tine singurū și pre învățătura* (p. 503/3), *lāsā pre elū* (p. 510/2), *ce pre a lui milā pre noi au spășit* (p. 528/10), *cā cerceți pre elū* (p. 537/18), *ceia ce pre elū așteaptā* (p. 558/19), *ce unulū pre alaltū să îndemne* (p. 561/20), *pocloni Avraamū pre Isacū* (p. 566/5), *cāndū elū pre tine dosădește* (p. 570/11), *acmu noi să poclonim pre elū* (p. 575/21).

M'am oprit numai la exemplele care mi s'au părut sigure. Dar se mai puteau da și altele mai puțin sigure, ca: *pedepsitoriu întru mânie pre ceia ce facū rău* (p. 266/6), *noi avāmū nădejde această viață numai pre Hs* (p. 333/17), *cā mâniā Domnului au ajunsū pre ei până în sfârșitū* (p. 475/15; N. Test. dela 1648: *spre*), *cāce noi pre Domnulū cela viulū amū avutū nădejde* (p. 502/10; cf. însă a *se nădăjdui pre ceva* sau *cineva* și *spre ceva* sau *cineva*), etc., ca să nu mai pomenesc construcții de felul lui *căuta* cu prepoziția locală *spre* (= «spre»), care în textele lui Coresi nu poate fi considerată ca construcție cu acuzativul, deși pe *căuta* îl găsim construit și numai cu acuzativul, alături de *pre* și *spre* și acuzativul substantivului: *căutați pre căni*, *căutați pre lucrătorii cū răii* (p. 445/21—446/1), *să căutați pre aceia ce așa înblā* (p. 448/8), *căutați pre aceea* (p. 571/17), etc.¹; cf. însă: *căutamū spre Liva* (p. 132/6), *căută bine amu dulceața Domnului* (p. 260/7), etc.

Lipsa acuzativului cu *pre* în *Codicele Voronețean* (rotacizant) se explică prin faptul că el lipsește și din partea corespunzătoare a *Lucrului apostolesc* al lui Coresi, din al cărui text derivă, probabil indirect, și textul celui dintâi. Tot așa se explică, în schimb, prezența în *Codicele Voronețean* a unor acuzative cu *spre*, despre care va fi vorba mai încolo.

Psaltirile dela 1570 și 1577, traduse din slavonește, ale lui Coresi n'au acuzativul cu *pre*². Derivând din acestea, nici *Psaltirea Șcheiană*

¹ Între exemplele de acest fel trebuie socotit și: *Și toți den beserecă, ochii le era* [...] *căuta pr'insulū* (Coresi, *Tetraevanghel*, Luca, zac. 13).

² În exemple ca: *Sezândū pre fratele tău clevetiūai, și pre fiulū nu mânie tale puseșū săblaznā* (ps. XLIX, 20), *pre* = «spre», «împotrița» (cf. și *clevetirū spre Dumnezeu*, ps. LXX, 19; *Psalt. Sch.*: ... *spre Dzeul*, alături de: *să nu clevetască mine trufașii*, ps. CVIII, 122).

(rotacizantă, deci copiată în nord) n'are acuzativul cu *pre* decât o singură dată (ps. CXXX, 1: *pomenește, Doamne, pre Davidū*), cum am arătat mai sus. De o parte din aceeași pricină, de altă parte pentru că se preferă construcția pronominală, nu întâlnim acuzativul cu *pre* decât o singură dată nici în textul rotacizant, deci copiat tot în nord, al *Psaltirii Hurmuzaki*, pe care însă d-l Candrea, *o. c.*, p. 50 și urm., și d-l Al. Rosetti, *Grai și suflet*, III, p. 460 și *Limba română în secolul al XVI-lea*, București, 1932, p. 4, o consideră « însuși autograful traducătorului din slavonește », deosebindu-se de O. Densusianu, *Hist. de la l. roum.*, t. II, fasc. I, Paris, 1914, p. 115 și A. Procopovici, *Dacoromania*, IV, p. 1165—1166. E vorba de: *cinre va înțelegre pre cel meser și mișel* (ps. XL, 2; la Coresi și în *Ps. Șch.: înțelegătorii spre mișei și meseri*). Dar nici acest exemplu nu este tocmai sigur, de o parte pentru că la Coresi și în *Ps. Șch.* găsim pe *spre* în locul lui *pre*, de altă parte pentru că înlocuirea lui *spre* cu *pre* este o particularitate obișnuită a *Psaltirii Hurmuzaki* (cf. ps. XI, 12; XIII, 2; XVI, 12; XVII, 11, etc.). În schimb, copistul *Psaltirii Voronețene* (cu text rotacizant, deci iarăși copiat în nord), întregeste adeseori pe *pre*, mai ales înaintea prunumelor (ps. LXVII, 39, 42, 43, 58, 70; LXVIII, 7, 9; LXXXI, 4; XC, 14; XCVI, 10; XCIX, 3, 6; CVI, 13, 14, 17, 19, 20, 28, 38; CXII, 8; CXVI, 1; CXXII, 2; CXXXI, 12; CXXXIX, 10, 11; CXLI, 4; CXLIII, 3; CXLIV, 18, 19; CXLVIII, 1, 2, 4; CL, 2, 3, 4, 5; CLII, 2, 5, 7, 10, 12, 17; CLIII, 13, 15, 21, 36, 43; CLIV, 10). Nu-l întregeste însă în ps. CXXXI, 1, unde-l are *Psaltirea Șcheiană*.

Și *Psaltirea* cea din urmă (1588?) a lui Coresi introduce adeseori pe *pre*. Dau câteva exemple la întâmplare: *Derepce mănne necuratul pre Dumnezeu* (ps. IX, 34); *putredi pre ei* (ps. LXXVII, 45); *și scoase pre ei* (ps. LXXVII, 52); *Că mâncară pre Iacovū* (ps. LXXVII, 7), etc.

Din *Pravila Sfinților Apostoli*, tradusă din slavonește și tipărită de diaconul Coresi în Brașov între 1570—1586 și retipărită de I. Bianu în București, 1935, citez: *cela ce va lega pre poșa* (7/16), *va blăstăma pre poșa* (8/1), *va a bate pre poșa* (8/14), *va birui umul pre alalt* (10/9), *cumū ară purta orbū pre altū orbū* (19/2)¹.

În *Molitvenicul*, tradus după *Agenda* lui G. Heltai (Cluj, 1559) și tipărit de Coresi împreună cu *Tâlcul evangheliilor* dela 1564, întrebuițarea lui *pre* la acuzativ este mult mai deasă decât în textele traduse din slavonește: *lăudați pre Dumnezeu și rugați, cumū pre voi și pre noi să înderepteze* (N. Hodoș, *Molitvenicul Diaconului*

¹ Cf. și O. Densusianu, *Hist. de la langue roum.*, t. II, p. 376.

Coresi, în *Prinos lui D. A. Sturdza*, București, 1903, p. 253); *pre noi... ai ținutū* (Id., *ibid.*, p. 255), *pre noi... feritu-ne-ai* (Id., *ibid.*, p. 256), *în mâna ta punemū și lăsămū pre noi* (Id., *ibid.*, p. 256), *Păzește pre noi* (Id., *ibid.*, p. 256), *Învățați pre ei* (Id., *ibid.*, p. 258), *cela ce pre sine se-au datū pre moarte* (Id., *ibid.*, p. 259), *ne izbăvește pre noi de hitleanulū* (id., *ibid.*, p. 260); *eu te botezū pre tine* (Id., *ibid.*, p. 261), *Dumnezeu pre tine va lumina* (Id., *ibid.*, p. 262), *rugămū pre tine...*, *întărește pre elū...*, *am pre elū botezatū* (Id., *ibid.*, p. 263), *pre ciastă jupăneasă o iai ție pre căsătorie de veacū?* (Id., *ibid.*, p. 264), *și pre ia nu voiu lăsa până la moartea mea* (Id., *ibid.*, p. 265), *pre elū nu voiu lăsa până la moartea mea* (Id., *ibid.*, p. 265), *popa blagoslovească pre ei...*, *pre ei blagoslovească* (Id., *ibid.*, p. 266), *blagoslovește pre aceștea și fericește pre ei cum ai feritū pre Noi în corabie, și trei feciori în cuptoriu de focū, și pre Iona în mașele chitulū* (Id., *ibid.*, p. 267), *în acela chipū slobozește și pre aceștea* (Id., *ibid.*, p. 267), *pre sine se-au datū...*, *cum pre ia să o sfințească, curățindū pre ia cu apa scaldăriei* (Id., *ibid.*, p. 269), *Cine iubește muierea sa, pre sine iubește* (Id., *ibid.*, p. 270), *făcu pre ei bărbatū și muiere* (Id., *ibid.*, p. 272), *și pre ei ai alesū* (Id., *ibid.*, p. 272), *și pre rodū și poamele lorū ai blagoslovitū* (Id., *ibid.*, p. 272), *Apoi așa blagoslovească pre ei popa, zică: Blagoslovească pre voi Dumnezeu și vă socotească* (Id., *ibid.*, p. 273), *Ție pre voi în cuvintele sale* (Id., *ibid.*, p. 273), *să învețe pre oameni* (Id., *ibid.*, p. 274), *Dumnezeulū nostru pre noi oamenii pedepsește* (Id., *ibid.*, p. 274), *nici iubimū pre sfinția lui* (Id., *ibid.*, p. 274), *că nu iubimū pre vecini și frați noștri* (Id., *ibid.*, p. 275), *Dereptū acia pre noi bate și pedepsește Domnulū* (Id., *ibid.*, p. 275)¹.

În *Fragmentul Todorescu*, publicat în lucrarea citată a lui H. Sztripszky și G. Alexics, găsim: *deszlage pre noy den greșele grele* (p. 152), *Si pre iele sze le cynem entr inimi* (p. 154), *Credincza facze pre noy frumosi...* *Doseneste pre noy David* (p. 156), *Si ne pre noy szlobozi den czel reu mare: den entunerek pre pagany...*, *Blem feriken (= «ferikem») pre domnezeu ku bukurie* (p. 158), *Si enszus ua iel pre noy sze peszaszke* (p. 162), *kunoszkend pre domnul...* *enuczzend pre noy* (p. 162), *Aszkulta pre noy... pre tyne czinsztym* (p. 164).

Dese sunt exemplele de acest fel în *Palia dela Orăștie* (1581—1582), din care citez câteva după ediția d-lui M. Roques, I, Paris, 1925: *ruțați pre Dummedzeu* (Prefață, p. 12), *făcu pre om* (Gen., I, 24 și II, 7, p. 16 și 18), *chemă Domnul Domnedzeu pre Adamū* (Gen.,

¹ Tot așa și în *Tocmeala slujbeei dumnezeiască, întru ia și Diaconstvele* (la N. Sulică, *O nouă publicație românească din secolul al XVI-lea: Liturghierul diaconului Coresi tipărit la Brașov în 1570*, în «*Șoimii*» (Târgu-Mureș, III, 1929, p. 38).

III, 9, p. 21), alături de *cumî ară chema iele* (Gen., II, 18, p. 19, etc.), *scoase pre Adamû* (Gen., III, 24, p. 23), *născu pre Cainû... , dobândi omul pre Domnulû... , născu pre Avelû* (Gen., IV, 1, p. 23), *și ucise pre elû* (Gen., IV, 8, p. 24), *va ucide pre Cainû... , și puse Domnulû pre Cainû... , va afla pre elû* (Gen., IV, 15, p. 25), *Domnezeu blagoslovi pre Noe* (Gen., IX, 1, p. 38), etc.

Aceeași situație o găsim și în cărțile populare traduse din slavonește și cunoscute din sec. XVI, cum apare din *Codicele Sturdzan*, *Codicele Todorescu*, *Codicele Martian*, etc.

În lucrarea *Două manuscrise vechi: Codicele Todorescu și Codicele Martian*. Studiu și transcriere, București, 1914, p. 129, am înșirat un număr destul de mare de acuzative cu *pre*, care se găsesc alături de altele fără această prepoziție. Unele derivă din *Cartea de învățatură* dela 1580—1581 a lui Coresi. Celelalte sunt următoarele: *lăudară pre maica lu Hs* (p. 201; tot așa și în *Cod. Sturdz.*, la B. P. Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, II, p. 314), *și întrebă preavânta Mariai pre arhanghelû* (p. 201; *Cuv. d. bătr.*, 316), *ceia ce vându frate pre frate și părinte pre ficior* (p. 202; *Cuv. d. bătr.*, II, p. 325—326), *și întrebă... pre arhanghelû Mihailû* (p. 203; *Cuv. d. bătr.*, II, p. 328, 330, 332), *Cine poate despărți frate pre frate* (p. 203; *Cuv. d. bătr.*, II, p. 332: *frate de frate*), *au hulitu pre slujitorii besericilorû* (p. 204; *Cuv. d. bătr.*, II, p. 334), *ceia ce au învățatû pre alții* (p. 204; *Cuv. d. bătr.*, II, p. 328), *se-au dat pre sine* (p. 205; *Cuv. d. bătr.*, II, p. 341); *și întrebă pre arhanghelû... ceaia ce au răstignitu pre Domnul nostru Is. Hs* (p. 206; *Cuv. d. bătr.*, II, p. 348), *lucră (pre) preavânta* (p. 207, s'a șters *pre*; în *Cuv. d. bătr.*, II, p. 354: *luară pre preavânta*)¹, *se asculte pre noi* (p. 208; *Cuv. d. bătr.*, II, p. 362); *nu lăsareți pre ei* (p. 209; *Cuv. d. bătr.*, II, p. 417: *nu lăsare pre ei*), *celuia ce iubește pre elû* (p. 210; în *Cod. Sturdz.* lacună); *ai vândutu precineva... n'ai iubitû pre toți oamenii* (p. 214; *Cuv. d. bătr.*, II, p. 453), *nice eu voi milui pre voi* (p. 216; în *Cod. Sturdz.*: *voi*, *Cuv. d. bătr.*, II, p. 458), *am călcatû pre diavolû* (p. 217; *Cuv. d. bătr.*, II, p. 460: *pre diavohulu*), *ce obiduescu pre mișei... , ce urește pre fratele său și vecinul său... și hulește pre alții* (p. 218—219; *Cuv. d. bătr.*, II, p. 463: *ce obidește pre mișei... ce-și urește fratele seu și vecinul seu... , și hulește pre alții*), *se vor ucide pre sine... și pre sine se vor ucide* (p. 222; *Cuv. d. bătr.*, II, p. 471). Toate acestea sunt din *Călătoria Maicii Domnului la Iad*, *Apocalipsul apostolului*

¹ Mai relev în acest loc că copistul *Codicelui Todorescu*, spre deosebire de cel al *Codicelui Sturdzan*, citește pe *preavânta* și *preacinstita* uneori *pre svânta* și *pre cinstita*: *și luară pre svânta Marie* (p. 202), *și luară pre cinstita maica lui Hristos* (p. 203), dovadă că forma de acuzativ fără *pre* nu-i conveinea în exemple de felul celor citate.

Pavel și Cugetări în ora morții, care n'au rotacismul (în *Cod. Sturdz.* *Cugetări în ora morții* are rotacismul parțial în formele: *purene* = *pure* + *pune*, *divainte* și *înrainte*, dintre care cea dintâi ne arată că originalul de pe care s'a copiat nu era rotacizant: copistul când greșea, scriind cum rostea el, îndrepta).

În *Tâlcovania evangheliei dela giudețul*, copiată după textul din *Pravila* lui Coresi, găsim: *ceia ce au iubit pre Dumnedzeu* (p. 223; în *Pravila* lui Coresi dela 1570—1580, ed. Bianu, p. 22/12, și în *Cuv. d. bătr.*, II, p. 225: *ceia ce au iubitū Dumnezeu*), *să cunoască pre Dumnedzeu* (p. 225; *Cuv. d. bătr.*, II, p. 230: *Dumnedzeu*); *cum ei pre noi spre bunăitatea lui Dumnedzeu nu ne-au învățatu* (p. 224; *Cuv. d. bătr.*, II, p. 229: *cumu ei spre bunăitatea lui Dumnezeu nu ne-au învățatu*); iar în varianta « *Așia grăiește Dumnedzău botezaților* »: *știindu tu pre mene* (p. 227).

Din *Legenda Sfintei Vineri*, text rotacizant cuprins în *Textele mähăcene ale Codicelui Sturdzan*, citez: *Și învăța pre ei* (*Cuv. d. bătr.*, II, p. 146); iar din *Rugăciunea svântului Sisin contra afurisitului drac: pentru tine gonește Domnulū pre acela drac* (*ibid.*, p. 286), *Svântul acela nu socoti pre dracul* (*ibid.*, p. 291).

Găsim acuzative cu *pre* atât în textele nerotacizante, cât și în cele rotacizante ale *Manuscriptului de la Ieud*, publicat în facsimile de I. Bianu, București, 1925. Astfel în *Scriptura Domnului Hristos = Legenda Duminecū* (nerotacizantă): *de ce învățaiu pre voi, voi nu-ș credzut* (p. 3/8—9; *Cod. Sturdz.*: *semne lăsaiu spre voi, e voi no-și* (= « nu-și ») *încredzut* (*Cuv. d. bătr.*, II, p. 44), *iară voi pr'înși ne* (= « nu ») *miluiți* (p. 6/4; *Cod. Sturdz.*: *e voi no-i* (= « nu-i ») *miluiți* (*Cuv. d. bătr.*, II, p. 44), *feciū om pre Adam* (p. 3/5; *Cod. Sturdz.*: *feciū om întâe Adamu* (*Cuv. d. bătr.*, II, p. 45), *luați și pre noi* (p. 14/15; *Cod. Sturdz.*: *prîimiți și noi*) *Cuv. d. bătr.*, II, p. 49), *ocărește pre popa* (p. 20/15, 21/2), *vă va pre voi mântui* (p. 25/2)¹; în *Învățătura la Paști* (rotacizantă): *că izbăvire dat-au H[risto]s pre sine pentru noi* (p. 30/15—16; la Coresi, *Carte cu învățătură* dela 1581, ed. S. Pușcariu și A. Procopovici, p. 116/6 și în *Codicele Todorescu și Codicele Martian*, ed. N. Drăganu, p. 191: *Că izbăvire dat-au Hristosū pre sine pentru noi*), *și ne-au adusū pre noi den mo[a]rte la înviere* (p. 30/17; la Coresi, *l. c.*, p. 116/7 și în *Cod. Todorescu și Cod. Martian*, *l. c.*, p. 191: *și ne-au adusū den moarte la viață*), *că ne-au scumpărat pre noi* (p. 31/2—3; la Coresi, *l. c.*, p. 116/10 și în *Cod. Todorescu și Cod. Martian*, *l. c.*, p. 192:

¹ Aceste potriviri neașteptate ne arată că, deși varianta nerotacizantă dela Ieud are mari deosebiri, mai ales în partea finală, față de cea rotacizantă din *Codex Sturdzamus*, ele probabil pornesc dela un original comun de origine din sudul teritoriului dacoromân (cf. și cele ce am scris în *Dacoromania*, IV, p. 1096—1098, unde însă le socoteam două variante deosebite).

Că ne-au scumpăratu pre noi), că ne-au svințit și ne-au proslăvit pre noi (p. 31/18; la Coresi, l. c., p. 116/20 și în Cod. Todorescu și Cod. Martian, l. c., p. 192: că ne-au sfințitu și ne-au proslăvit pre noi), derept acia să iubim și no[i], fraților, pre cea ce au iubit noi cu dulce[a]șea (p. 32/14; la Coresi, l. c., p. 116/35 și în Cod. Todorescu și Cod. Martian, l. c., p. 192: Dereptu aceia să iubim și noi, fraților, pre cea ce-au iubit noi cu dulceașă), și curățim pre noi de toate spurcăciurile trupului și a sufletului (p. 32/18; la Coresi, l. c., p. 117/1 și în Cod. Todorescu și Cod. Martian, p. 192: Să curățim pre noi de toate spurcăciunile trupului și ale sufletului), și să gicem celora ce pre noi nu iubăscu [că] frații noștri sânt (p. 37/6 și 38/2; la Coresi, l. c., p. 118, și în Cod. Todorescu și Cod. Martian, p. 194: Și să zicem celora ce urăscu pre noi că «frații noștri sântei»), și pre înșu și pre noi feciori [ai pacei și ai dragostei] ne-au faptu (p. 38/7—8; la Coresi, l. c., p. 118/30—31 și în Cod. Todorescu și Cod. Martian, p. 194: și pre ei și pre noi ai pacei și ai dragostei faptu-ne-au feciori), și de diavolul spăsi-ne pre noi H[risto]s, Domnul nostru... și [ne-a]u izbăvit din silnicia diavolului (p. 38/10—12; la Coresi, l. c., p. 118/34—35 și în Cod. Todorescu și în Cod. Martian, l. c., p. 194: ș-au izbăvit pre noi din silnicia diavolului), îngăti pre cea ce mo[ar]te[a] nu-l știe (p. 38/18—39/1; la Coresi, l. c., p. 119 și în Cod. Todorescu și în Cod. Martian: înghiți pre cea ce nu-lu șiia moartea)¹; în Învățătura la cuminecătura (rotacizantă): și pre noi sofi ne-au făcut (p. 47/10), rog pre voi (p. 48/6)².

¹ Cu privire la acest text, vezi cele ce am scris în *Dacoromania*, IV, p. 1097—1100, din care rețin constatarea că textul este rotacizant, dar rotacismul nu este întrebuițat consecvent. Acest fapt, identitatea textului și mai ales întrebuițarea acuzativului cu *pre* tocmai acolo unde-l are și Coresi, ne fac să ne gândim iarăși la un text venit din sud. La origine este cel al lui Coresi. Dar în acest caz nu pare a fi venit direct, ci prin intermediul unor copii. La copierea deadreptul de pe textul lui Coresi nu ne-am putea explica numeroase greșeli de felul celor ce se găesc în acest manuscris. Textul nerotacizant al *Codicelui Todorescu* și al *Codicelui Martian* este mai apropiat de originalul lui Coresi decât cel al *Codicelui dela Ieud* (cf. și N. Drăganu, *Două manuscrise vechi: Codicele Todorescu și Codicele Martian*, p. 17 și 19-20).

² Reproduc din *Dacoromania*, IV, p. 1100, următoarele constatări pe care le-am făcut cu privire la acest manuscris, la regiunea în care s'a copiat și la originea etnică a celui ce a făcut copia: «Nici în acest text rotacizant rotacismul nu este consecvent... Se pare deci că și această copie plină de greșeli a venit din sud. Pentru originea ruteană a copistului vorbesc forme ca *părar* alături de *pășar*; *stecla* = «sticla»; *miniile* = «mâniile»; *lepădim*, *cureție*, *imbraca*, *împarație*, *pocait*; *perintelui*, *toate vremia*, *către* alături de *cătră*, etc.; *mărânca*: nesiguranța în întrebuițarea unor litere pentru sunete specific românești: *șua* (уша) = «dzua», *răgăm* = «rugăm», *dzucu* = «dșc», *dzicu*, *chp* = «chip», alături de *cvte* = «câte».

În puținele documente, pe care le avem din secolul XVI și dela începutul secolului XVII, întrebuințarea lui *pre* la acuzativ este aproape la fel cu cea de astăzi.

Iată câteva exemple din sud: *Și supt blestem punem Domniea mea, pre cei ce vor strica această danie* (a. 1570; T. G. Bulat, *Contribuțiuni documentare la istoria Olteniei. Secolul XVI, XVII și XVIII*, Râmnicul-Vâlcea, 1925, p. 2); *să pomenească și pre Radul... și pre acești* (a. 1571; Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, I, p. 19); *ce au luat pre o soru a Codreei... işau vândutu pre acel Țigan* (a. 1583—1585; Id., *ibid.*, p. I, p. 38—39); *au apucat vartos pre Stănilă... n'au băgat nici el, nici frate-său pre Stănilă* (a. 1591; Id., *ibid.*, I, 57); *dici am aflatu pre Sarkiz moștean* (a. 1608; Id., *ibid.*, I, p. 159—160), etc. Din nord: *rugăm pre domnia voastră... vă rugăm ca pre ai noștri dulci prietini* (a. 1592; Al. Rosetti, *Lettres roumaines de la fin du XVIe et du début du XVIIe siècle tirées des archives de Bistritza (Transylvanie)*, București, 1926, p. 46); *să slobodească pre fecorii noștri* (a. 1593—1597; Id., *ibid.*, p. 50); *(s)ă afle aiasta scrisore a mea sănătoș pre domneavoastră* (a. 1600, Id., *ibid.*, p. 52); *vom trage pre cereva de Bărgău* (înc. sec. XVII, Id., *ibid.*, p. 54); *mărgându acasă înapoi... au chemato pre Ion[a]șcu* (înc. sec. XVII, Id., *ibid.*, p. 54); *au tremis pre Mustafa-Aga al său și pre Sangeagul de Tighina la Sneatin... au însoțitu cătră sine pre Manea Grecul* (a. 1593, Hurmuzaki, *Doc.*, XI, p. 318), *rugându pre Dumnezeu* (alături de: *rog Dumnezeu*)..., *și nu vom avea pre cine ruga* (a. 1593, *ibid.*, p. 349); etc. Mai adaog câteva din Documente românești reproduse [de Al. Lapedatu] după originale sau după fotografii sub supravegherea lui I. Bianu, Partea I, t. I, București, 1907: *învățat-am pre frate-meu* (a. 1592, Cacămei, jud. Ialomița, p. 2); *ș-au iubit 2 oameni buni, anume: pre Măteiu din Tatomirești și pre Plaxa Diiac* (a. 1605, Roman, p. 8); *și au d[ă]ruit Dumitru Log[o]fătul pre Șerban și pre Ion* (a. 1611, București, p. 16); *Și cariū vor fi răsi-piți rumâni pre toți să aib[ă] a străngeri* (a. 1612, București, p. 19); *cum l-au vândut Drămuș pre acest rumân... să-l duc[ă] pre acest rumân* (*ibid.*), etc. Forma pronominală și pe cea cu *pre* împreună le găsim în: *ne-a fost luat pre noi* (a. 1583—1585; Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, I, p. 38 și 39), *și ne-au făcut pe noi mirș de tot* (a. 1596; Id., *ibid.*, p. 72 și 73), *să nu-i învăluși pre călugări* (a. 1602; Id., *ibid.*, p. 116 și 117), *cum l-au vândut Drămuș pre acest rumân... să-l duc[ă] pre acest rumân la moșia lui* (a. 1612; I. Bianu, *Documente românești*, I, p. 19), *pre dinsul nu l-ară mai învie* (înc. s. XVII; Al. Rosetti, *o. c.*, p. 63), *să-i cunoască pre acei negustori* (înc. sec. XVII; Id., *ibid.*, p. 64), *ce vă pohtim pre Dumiată* (înc. sec. XVII; Id., *ibid.*, p. 65); *de i-au tăiatu pre toț oamenii* (a. 1612; Id., *ibid.*, p. 79), etc.

4. Teoriile anterioare

Astfel, ca și studiul dialectelor, și studiul textelor din secolul XVI ne arată că întrebuintărea acuzativului cu *pre* s'a ivit în dialectul dacoromân înainte de acest secol.

Această întrebuintăre se găsește în secolul XVI în toate regiunile. În acest sens trebuie interpretată afirmația d-lui I.-A. Candrea, *o. c.*, p. CCI—CCII: « Din faptul că în cele mai multe texte rotacizante acuzativul e construit fără *pre* nu urmează că pe la începutul veacului al XVI-lea construcțiunea aceasta era de regulă. Suntem, dimpotrivă, de părere că în limba vorbită la acea epocă se întrebuintă totdeauna prepoziția *pre* acolo unde o găsim și în limba de astăzi »¹.

În textele rotacizante nu-l avem pe *pre* la acuzativ, fiindcă el nu se găsește în cele corespunzătoare, traduse servil, ale lui Coresi, de pe care sunt copiate, direct ori indirect.

Afirmațiunea că în regiunea în care s'ar fi scris textele rotacizante, socotite de proveniență « husită », nu se întrebuintă acuzativul cu *pre*, făcută mai întâi de N. Iorga², apoi de d-l S. Pușcariu³, nu se întemeiază pe examinarea destul de atentă a faptelor.

Același lucru trebuie să-l spunem și despre concluziile la care ajunge d-l R. I. Paul, *o. c.*, p. 211 și 213:

« Niciunul din textele noastre vechi, care prezintă fenomenul rotacismului, nu are pe acest *pre* ca semn al acuzativului, afară

¹ Cf. și Al. Rosetti, *Limba română în secolul al XVI-lea*, p. 111, care admite ca fiind « de regulă » construcția cu prep. *pre* a numelor sau pronumelor la acuzativ « în textele netraduse » ale secolului XVI, alături de construcția fără *pre* din textele traduse ale lui Coresi, și mai ales O. Densusianu, *Hist. de la langue roumaine*, t. II, Fasc. III, p. 376—378, care cu privire la *pre* la acuzativ ajunge la concluzia « qu'il était d'un usage courant, tout comme aujourd'hui ».

² *Istoria literaturii religioase a Românilor până la 1688*, București, 1904, p. 37 (cf. și *Istoria literaturii românești*, I, ed. II, București, 1925, p. 111).

³ S. Pușcariu, *Istoria literaturii române, Epoca veche*, Sibiu, 1921, p. 62 (cf. și ed. II, Sibiu, 1930, p. 68), *Dacoromania*, II, p. 565—581 (*Études de linguistique roumaine*, p. 439—457) și *Dacoromania*, VII, p. 458—459, de unde reproduc: « Logic ar fi deci cel mult să deducem că epoca când s'au tradus întâiele cărți bisericești — din care lipsește *pre* — e anterioară epocii de când datează întâiele texte originale — cu *pre* — din aceleași regiuni, lucru pe care unii din noi îl susțineau de mult ». « Traducătorii [*« Evangheliiei cu învățătură »* a lui Coresi] aparțin... regiunilor sudice, în care inovația cu *pre* pare a fi pătruns mai de vreme decât în nord, fără să se generalizeze însă (nici până azi, cf. *își bate nevasta, chiamă o servitoare*). Textul evangheliilor ei nu l-au tradus din nou, ci l-au reproduș după Evangheliare mai vechi, scrise în limba întâielor traduceri, deci fără *pre* la acuzativ ».

de un singur caz în documentele dela Bistrița¹. Pretutindeni unde avem rotacism lipsește particula *pre* ca semn al acuzativului, și invers în toate textele unde lipsește rotacismul, apare *pre* la acuzativ» (p. 211).

Trebuie modificate și cele spuse de Paul pe p. 213 cu privire la felul cum și la timpul când «s'a generalizat» acuzativul cu *pre*, anume că: «...regiunea sudică a dialectului dacoromân, Muntenia, Oltenia, sudul Ardealului și al Moldovei ne dă, pe la 1550—60—70, probe de întrebuințarea neșovăielnică a particulei *pre*, ceea ce dovedește că de mult era în uzul limbii acestor regiuni. Pe de altă parte avem lipsa desăvârșită a acestui *pre* în documentele de limbă ce se urcă până la 1619, documentele rotacizante și care reprezintă graiul regiunii nordice a dialectului dacoromân. Aveam deci, la jumătatea veacului al XVI-lea, regiuni care întrebuințau acest *pre* în graiul lor și care nu-l întrebuințau. Nu putem spune deci că acum este epoca când *pre* s'a introdus întâia dată în uzul limbii române, ci că este epoca în care regiunile care nu aveau acest *pre* până acum, încep a primi tot mai mult această inovație dela regiunile care îl aveau încă de multă vreme. Este epoca de generalizare a lui *pre*, care s'a petrecut probabil concomitent cu fenomenul de regresivitate al rotacismului. Această generalizare a fost agitată (*sic*, = «ajutată») mai ales de ivirea literaturii scrise. În scriere, mult mai mult ca în graiul vorbit, se simte nevoia preciziei».

Sunt două pricini care explică întrebuințarea în mai mică măsură a acestei construcții în secolul XVI decât astăzi:

1. Întrebuințarea mai întinsă decât în zilele noastre a mijlocului de a exprima acuzativul cu ajutorul pronumelui aton pleonastic;
2. Străduința traducătorilor de a nu se depărta de originalul străin.

Pricina din urmă a dus nu numai la omiterea lui *pre*, ci și la cea a pronumelui aton pleonastic.

Secolul XVI nu este deci secolul ivirii și generalizării lui *pre* la acuzativ, ci secolul luptei literare pentru revenirea la construcțiile obișnuite în limba vorbită și pentru reducerea exprimării complementului în acuzativ numai prin topică la cazurile la care limba vorbită ajunsese să se fixeze și care erau, în trăsături generale, cele de astăzi.

¹ În notă adaogă: «după comunicarea d-lui S. Pușcariu, manuscrisul dela Ieud». În legătură cu cele spuse în acest loc, d-l S. Pușcariu, *Dacoromania*, VII, p. 458, nota 1, observă: «Această afirmație trebuie totuși controlată, căci *pre* se găsește nu numai într'un singur caz în scrisorile cu rotacism din arhivele Bistriței (Rosetti, *Lettres*... , p. 54 etc.), cum susține Paul, ci în mai multe, precum și în textul rotacizant al manuscrisului dela Ieud».

Lupta n'a fost prea lungă, deși n'a fost tocmai ușoară, având în vedere conservatismul limbii bisericești și a tipicului documentelor. Ea a ținut atâta, cât a ținut și păstrarea prin copiere a celor dintâi traduceri din slavonește și ungurește (cărți bisericești și populare) tipărite de Coresi și contemporanii lui. Când aceasta a încetat și s'au făcut traduceri noi, s'a revenit pe încetul la formele limbii vorbite. Revenirea s'a făcut mai întâi în limba documentelor, asupra căreia influența coresiană nu se putea manifesta decât într'o măsură de tot neînsemnată, apoi în cea a cărților populare, care în mod firesc trebuiau să se apropie de felul de a vorbi al popoului, și în sfârșit în cea a cărților bisericești. Această revenire era săvârșită la începutul secolului XVII.

Împreună cu O. Densusianu, *Hist. de la l. roum.*, t. I, fasc. III, p. 377, cred că aceste concluzii, la care am ajuns pe baza celor expuse mai sus, explică, în mod indirect, și faptul că uneori, în textele vechi, găsim pe *pre* pus unde în româneasca actuală nu ne-am aștepta să-l găsim.

D-l S. Pușcariu, *Dacoromania*, II, p. 570¹, dă următoarele exemple de acest fel din *Cartea cu învățătura* dela 1580—1581: *legea amu... slugă are pre frica, iară frica... judecătoriu are legea* (25/33) și *apa înalbește florile, pre altele rușaste, pre altele învinește, altele mohoraște, îndulcește pre smochini, amăraște pre pelinul* (158/37).

O. Densusianu, *l. c.* și d-l R. I. Paul, *o. c.*, p. 222, adaugă și altele, chiar mai vechi. Le dau în serie cronologică, cu câteva completări și îndreptări: și *auzii pre cuvinte ciudate* (Coresi, *Lucrului apostolesc*, ed. Bianu, p. 381/18), și *aibi pre tine singur și pre învățătura* (Coresi, *ibid.*, p. 503/3), *să ungă pre trupul lu Isus* (Coresi, *Tâlcul evangheliilor dela 1564*, p. 8), *să nu urâm pre leacure* (Id. *ibid.*, p. 239)²; și *pre rodul și poamele lorul ai blagoslovitul* (*Molitvenicul* lui Coresi, la N. Hodoș, *o. c.*, p. 272)³; *ne* (= «nu») (*ucareaște pre popa, ce pre besereca lui Du[m]nedzeu* (*Manuscript dela Ieud*, ed. Bianu, p. 21/2)⁴, *ce Domnul bātu pre Faraonul și pre casa*

¹ Vezi și *Études de linguistique roumaine*, p. 445.

² Expresia *văzură pre năpărcă spânzurând* (*ibid.*, p. 38), citată de Densusianu, *l. c.*, este posibilă și astăzi, năpărca fiind ființă.

³ Exemplul *Nu ne temem de Dumnezeu, nici iubim pre sfinția lui* [= «pre Dumnezeu»] (*ibid.*, p. 274), dat de Densusianu, *l. c.*, poate fi întrebuițat și astăzi în această formă, *sfinția lui* fiind un nume de reverență (cf. *Mărecă amu sufletul meu cătră besereca sfinției tale* în «fragmentul liturgic» din *Cod. Sturdzan*, la Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, II, p. 215).

⁴ *Pre* din exemplul și *au lovit pre Sneatin... de au prădat Sneatinul* (Hurmuzaki, *Doc.*, XI, p. 318) cred că trebuie interpretat local, deci «spre» (cf. *Sobiečki... au luat Siretul în sus și au lovit pe la Cernăuți și la Smatin în țara lui*, Neculce, la M. Kogălniceanu, *Let.*², p. 233; vezi H. Tiktin, *Dict. rom.-germ.*, p. 923, unde se dau și alte exemple), nu că «soit dū à l'influence de deux autres accusatifs semblables, mais bien à leur place, qui précèdent dans le même texte».

lui (= « *De az Ur meg vere Pharaot es az ő hazat* », *Palia dela Orăștie, Gen.*, XII, 7, ed. M. Roques, I, p. 50), *blagoslovi Domnul pre casa lu Putifarū* (= « *meg álda az Wr... Putifarnac hazat* », *ibid.*, *Gen.*, XXXIX, 5, *Id.*, *ibid.*, p. 159), și *tocma în aceia zi alese pre pistruiile și ocărăle, areții și toate pistruiile capre* (*ibid.*, *Gen.*, XXX, 34, *Id.*, *ibid.*, p. 121), și *Rahila pre idolii tătâni-său furase* (*ibid.*, *Gen.*, XXXI, 19, *Id.*, *ibid.*, p. 125), și *nu câștigăreți pre hrana casei voastre, că toată bogăția Eghiptului a voastră va fi* (*ibid.*, *Gen.*, XLV, 20, *Id.*, *ibid.*, p. 191), *cumpără pre noi, pre slujba crăiască, și pre pământul nostru, pre pâine, cum și noi și pământul nostru să fie a lu Faraonū* (*ibid.*, *Gen.*, XLVII, 19, *Id.*, *ibid.*, p. 199); *eu am cumpărat pre voi și pre pământurile voastre lu Faraonū* (*ibid.*, *Gen.*, XLVII, 23, *Id.*, *ibid.*, p. 200); *toiagul Aron înghiți pre toiagele lor* (*ibid.*, *Ex.*, VII), *voiu lovi pre Faraon și pre Eghipt* (*ibid.*, *Ex.*, XI), *voiu frânge jos pre trufia vo[a]stră și pre măriia trufiei vo[a]stre* (*Levitic*, Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, I, p. 9)¹, *pre chipurile vo[a]stre le voiū zdrobi și pre trupurile vo[a]stre... eu le voiū arunca... și voiū pustii pre locurile vo[a]stre... și pre mirosenia vo[a]stră cea bună nu mi-e voia să o simțu* (*ibid.*, p. 11)²; și *văzu pre unū omū sălbatecū* (*Alexandria*, a. 1620, ed. N. Cartoian, p. 82), *Ducipalū luo cu gura pre calulū lu Porū* (*Id.*, *ibid.*, p. 98), *el văzu pre cordelū* (*Id.*, *ibid.*, p. 102—103), *Deci biruise răul pre bine și acoperise strâmbătățile pre dereptăți* (*Moxa*, 1620, la B. P. Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, I, București, 1878, p. 372), *robindū pântecelui pre suflet* (*Ceaslov*, Târgoviște, c. 1640, f. 43 r⁰), *pre sufletul mieu cu dragoste-l răcorește* (*ibid.*, f. 75 r⁰), și *înghiți toiagul lui Moisi toiagele filosofilorū lui Faraonū*, alături de: *cumū au înghițitū toiagele vâlhovnicilorū acelor* (*Varlaam, Carte rom. de înv.*, 1643, f. 58 v⁰), *sue pre suflet la cer* (*Udriște Năsturel, Varlaam și Ioasaf*, ed. Gen. P. V. Năsturel, București, 1904, p. 109), și *au împins pre oastea lui Bogdan Vodă de au început a fugi* (*C. C. Giurescu, Gr. Ureche Vornicul și Simion Dascălul: Letopisețul Țării Moldovei*, Craiova, 1934, p. 26), etc.

¹ Exemplele cu *pre* normal, scoase din acest text, sunt în număr destul de mare și se pot vedea la St. Stinghe, *o. c.*, III, p. 185. Textul este tradus din ungurește, ca și *Palia dela Orăștie* (vezi I. Popovici, *Leviticul*, în *Cosinziana*, II, Nr. 3, Orăștie, 1912, p. 51—53 și M. Roques, *o. c.*, I, p. LVI—LVIII) și copiat în secolul XVII (vezi I. Șiadbei, *Fragmentul Leviticului românesc dela Belgrad*, în *Revista filologică*, I, Nr. 3, Cernăuți, 1928, p. 276—283).

² În exemplul și 5 *dentre voi vor ă goni pre o sută, și o sută pre zece mii* (*ibid.*, p. 7), citat de d-l Paul, *l. c.*, nu este necesar *pre* în partea întâia, dar este necesar în partea a doua pentru a nu fi înțeles « o sută zece mii ». Și de altfel numerele se referă aici la persoane.

Având în vedere numărul acestor exemple, pentru textele vechi ¹ cred întemeiată concluzia lui O. Densusianu:

« Apparaissant dans des textes de cette catégorie, où toutefois dans d'autres cas *pre* est évité, ces constructions montrent que les traducteurs, malgré leur insistance pour écarter les accusatifs avec cette préposition, ne pouvaient pas méconnaître constamment les habitudes de s'exprimer et que, désorientés, il leur arriva d'employer *pre* aussi où il n'était pas indiqué. Du fait qu'on le rencontre même comme tel on peut, évidemment, induire qu'il était d'un usage courant, tout comme aujourd'hui; autrement on n'aurait pas pensé à l'introduire, bien qu'à tort, aussi dans des phrases comme celles que nous venons de voir ».

Având în vedere cele expuse mai sus cu privire la vechimea acuzativului cu *pre* în limba română, nu putem considera ca lipsită de interes contribuția lui L. Miletič (și D. Agura) din « *Sbornik* »-ul Ministerului Instrucțiunii din Sofia, IX, 1893 (cf. p. 303—304), după care întrebuițarea într'un număr destul de mare de documente slavone scrise în Principatele române în secolul XV—XVII, mai ales după verbele compuse cu prefixul *po-*, a unui acuzativ alcătuit din prepoziția *po* și acuzativul substantivului, este datorită influenței construcției românești cu *pre* ².

¹ Exemple răzlețe găsim și în literatura nouă, dar explicarea întrebuițării lui *pre* în ele trebuie căutată în năzuința spre claritate și vivacitate a scriitorilor: *Înainte mergeau suitarii...*, împingând pe norodul ce se înghisuia (C. Negruzzi, *Scrieri*, I, București, 1872, p. 29), *Cruță pre biata țară* (Id., *ibid.*, I, p. 140), *Atunci inima lui cu suspine, întreba în zadar pe codri și pe stânci*: « Unde și în ce țară va mai fi acea mândră floare... »? (Al. Odobescu, *Opere complete*, București, 1906, p. 238; *codrii și stâncile* sunt socotite ca niște ființe), *Iar moșia preoților a păpat-o ca și pe moșia Humuleștilor* (I. Creangă, *Opere complete*, București, 1906, p. 64; după ca era necesar *pre* pentru claritate); etc.

² Miletič spune textual: « aceeași particularitate s'a dezvoltat și în limba slavo-bulgară, fiindcă se întâlnesc exemple în care, în aceleași condiții sintactice ca și în limba română, dinaintea acuzativului obiect direct al persoanei se prezintă adăogată prepoziția *po* », și adăogă: « Observăm că în exemplele pe care le-am găsit, verbul de care atarnă cazul acuzativ are de câteva ori prefixul *po* ». Dau un exemplu cu un verb compus cu prefixul *po-*: *pomilovah po Radul vistjarju* (a. 1546, la B. P. Hasdeu, *Arhiva istorică*, I, 1, p. 49), alături de altul cu un verb de altă natură: *k'nda me est zapr'etil po g[ospo]ds[tvo] mi č[e]stii c[ajr]* (a. 1555, la I. Bogdan, *Relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească*, Brașov, 1905, p. 89). Exemple mai multe se pot vedea la I. Bărbulescu, *Vechimea acuzativului cu «pre»*, în *Arhiva*, XXVIII, 1921, p. 51. Sunt și cazuri de acuzativ fără *po* după verbele compuse cu prefixul *po-*: *poslahmo našega sluga Al'bu* (a. 1496—1508, la Gr. G. Tocilescu, *534 documente slavo-române*, București, 1931, p. 200; cf. și D. Strungaru, *Istoricul acuzativului cu pre(pe) din limba română*, în *Arhiva*, XLIII, 1936, p. 120).

D-1 I. Bărbulescu, *Vechimea acuzativului cu «pre»*, în *Arhiva*, XXVIII, 1921, p. 49—52, a dezvoltat părerea lui Miletič, sporind numărul exemplurilor şi susţinând că: «deja la începutul veacului XV, deci nu numai între 1574—1600, vorbeau Românii cu prepoziția *pă* (*pre*, *pe*) în Ţara Românească de unde sunt documentele slave ce citai. Aceeaşi documentare de mai sus ne învederează încă şi că: dacă textele rotacizante care sunt copii din sec. XVI şi originalele lor pe care nu le cunoaştem încă, dar care vor fi traduceri din veacul XV, nu au acuzat. regim direct cu *pre* (*pe*, *pă*), aceasta nu înseamnă că acest *pre* nu există (*sic*) de fapt în limba neliterară, adică în cea vorbită de popor; căci *po* din textele munteano-slave ne dovedeşte că exista; ci acea lipsă a lui *pre* (*pe*, *pă*) din ele ne slujeşte numai ca dovadă, că cel ce scrisese textele rotacizante sau căuta să imiteze, astfel, fraza slavă a textului bisericesc ce traducea în limba română, sau că în limba vie vorbită de el acasă nu avea încă *pre* peste tot, aşa cum are limba română de după secolul XVI şi în deosebi astăzi». Înşirarea *pă* (*pre*, *pe*), pe care o face d-l Bărbulescu, evident, nu este cea corespunzătoare evoluţiei istorice, iar traducerea cu forma *pă* a lui *po* din textele corespunzătoare slavone, chiar dacă *pă* se întrebuinţează şi s'a întrebuinţat destul de curând în Muntenia, nu mi se pare destul de justificată pentru secolul XV şi XVI. Se pare că d-l Bărbulescu crede că apropierea fonetică dintre rom. *pă* şi slav. *po*, nu însăşi construcţia sintactică, ar fi fost pricina ivirii întrebuinţării lui *po* ca morfem al acuzativului în textele slavone la care se referă, lucru greu de admis, mai ales că el presupune întrebuinţarea exclusivă a lui *pă* în Muntenia în secolul XV şi XVI, ceea ce, cum arată exemplele româneşti citate mai sus din documentele muntene, nu este cazul.

Pornind din alt punct de vedere, fireşte, d-l S. Puşcariu, *Despre pre* la acuzativ, în *Dacoromania*, II, p. 565—581 (şi *Études de linguistique roumaine*, p. 447—450; cf. şi *Dacoromania*, VII, p. 458—459), a combătut părerea lui Miletič dezvoltată de d-l Bărbulescu în felul arătat mai sus.

Deşi în fond mă deosebesc de d-l S. Puşcariu, într-o cât cred că *pre* la acuzativ este mult anterior veacului XVI, totuşi critica făcută de d-sa expunerii d-lui I. Bărbulescu cuprinde numeroase observaţii judicioase şi interesante. Astfel d-sa arată că d-l Bărbulescu nu mărturiseşte limpede că pleacă dela cele scrise de Miletič, că adaogă două exemple greşite şi unul rău înţeles, că documentele, la care se referă Miletič şi d-l Bărbulescu, nu i se par destul de vechi ca să poată dovedi ivirea lui *pre* la acuzativ încă în străromână (numai unul este dela 1447—1456; celelalte sunt din secolul XVI şi XVII: 1514, 1546, 1577—1583, 1578, 1629, 1651, 1654, etc.), şi, în sfârşit, că în niciunul din aceste documente slavonul *po* nu

corespunde lui *pre* românesc ca morfem pentru acuzativ, ci are funcțiunea de prepoziție propriu zisă cu sens directiv și se întrebuințează mai ales în legătură cu verbele compuse cu prefixul *po*.

D-l S. Pușcariu are dreptate când susține că documentele slave, la care se referă d-l *Bărbulescu*, nu pot servi ca dovezi pentru o vechime mai mare a întrebuințării lui *pre* în limba română decât data la care au fost scrise. Totuși nu trebuie să ne scape din vedere că unele din ele au fost scrise în jumătatea I a secolului XVI (în cel din secolul XV, cum vom vedea, *po* nu poate fi considerat morfem al acuzativului).

Cât privește afirmațiunea că *po* din textele discutate de d-l *Bărbulescu* are funcțiune de prepoziție propriu zisă cu sens directiv, nu de morfem al acuzativului, ea se poate discuta: este vorba cum a simțit-o cel ce a întrebuințat-o. Iar acest lucru nu este ușor de constatat.

Acest lucru era chemat să-l lămurească studiul d-lui Diomid Strungaru, *Istoricul acuzativului cu pre (pe) din limba română*, publicat în *Arhiva*, XLIII, 1936, p. 115—127. Dar în loc de a încerca lămurirea lui, d-l D. Strungaru se pierde în lungi polemice și laude ale maestrului d-sale și se restrânge, când ajunge la fondul chestiunii, la simple afirmații, pe cât de lipsite de dovezi și greșite uneori, pe atât de pline de mândrie tinerească și de ofense la adresa adversarului. Iată ce scrie d-l Strungaru:

«Așa dar, Miletic și d-l *Bărbulescu* sânt de aceeași părere că *po*, din scrierile româno-slave, se află *înaintea acuzativului obiect drept al persoanei*, iar d-l Pușcariu a formulat o ipoteză diametral opusă.

«Mă îndoiesc dacă d-sa e mai în măsură decât Miletic și d-l *Bărbulescu* să înțeleagă adevărata funcțiune a prefixului *po*. Această concluzie opusă slavistilor, dintre cari unul (Miletic) chiar slav, denotă pretenții exagerate din partea d-lui Pușcariu și — sper că nu merg prea departe — fără un fond bine documentat. Pe de altă parte, ingeniozitatea autorului de a explica originea lui *po* prin construcții ca: *în fund în sac, cu prind cu brațele etc.*, nu poate fi admisă.

«Într'adevăr, dacă tema se reduce la aceste simple «construcții», atunci cum se explică apariția lui *po* — ideea lui Miletic — numai în documente de după jumătatea sec. al XVI-lea?

«Ne-ar putea demonstra d-l Pușcariu că numai după această dată au apărut în limba Slavilor de sud verbe tranzitive cu prefixul *po*?

«Dacă e așa, atunci nimic nu ne împiedecă să adăogăm că și românescul *pe*, dinaintea acuzativului, s'a născut datorită unor verbe ca *pedepsesc pe...*, *petrec pe...* etc. (căci din p. d. v. al criteriului

de explicație nu-i nicio deosebire), iar nu cum spune d-l Iordan¹, și ceilalți, că lat. *per* a dat în românește și 'n limba italiană *pe*.

« Față cu asemenea ipoteze grăbite, nu ne vom mira de bogata argumentare a autorului, spre a susține, cu orice preț, funcția prepozițională a lui *po* din exemplele citate de d-l Bărbulescu și recenstate de d-sa în *Dacoromânia (sic)*, II, p. 574—575.

« A traduce pe... *ostavih po Krstě* prin « am lăsat pe sama lui Cârstea » și nu: « am lăsat pe Cârstea », constituie pur și simplu o nesocotire a realității științifice. Uzez de această expresie... mai ales și pentru faptul că d-l Pușcariu vede în *po*, din exemplul menționat aici, exact aceeași situație a lucrurilor cu *pre* dela Coresi: *pre acela lasă lucru*.

« Mai întâiu se trece cu vederea un criteriu foarte important: primul citat e scris în limba slavă, al doilea în limba românească. Documentul româno-slav al lui Vlad Voevod îmbracă în termeni slavonești modul firesc de exprimare român (mă refer la redarea acuzativului român cu *pe* prin slavonescul *po*).

« Prefixul *po* din scrierea slavă nu poate corespunde decât lui *pe* dinaintea acuzativului românesc.

« La Coresi: « *pre acela lasă lucru* » se vede cât colo că acțiunea verbului se reflectă asupra lucrului și nu asupra demonstrativului *acela*. Aici, într'adevăr, *pre* are semnificație prepozițională » (p. 120—121).

D-l Strungaru nu este de bună credință.

Mai întâi textul pe care-l reproduce din documentul dela 1447—1456 nu este numai « *ostavih po Krstě* », iar traducerea acestuia cu « am lăsat pe sama lui Cârstea » n'a făcut-o d-l Pușcariu, ci editorul I. Bogdan, deci un slavist cel puțin atât de competent cât d-l Strungaru.

D-l Pușcariu spune limpede acest lucru:

« Vladislav voevod scrie « prietenilor » săi, pârgarilor din Brașov și lui Tej din Râjnov: *inako ne mogoch učinit, nu za onizi ovci, što se su uzeli ot Dragoslavel(e) i ot Ruker, ostavich po Krstě, kako vare što su dali tijezi ljudije na tijezi ovci, a moi ljudije da im vratet*; în traducerea românească a lui Ion Bogdan: « altcum n'am putut face, ci pentru acele oi ce s'au luat din Dragoslavele și din Rucăr, am lăsat pe sama lui Cârstea ca oricât au dat acei oameni pe acele oi, oamenii miei să le întorcă lor ». E evident că traducerea lui Bogdan, iar nu cea a lui Bărbulescu e cea bună: *ostavich po K.* nu trebuie interpretat, precum o face Bărbulescu, « am lăsat pe C. ca să facă », ci « am lăsat lucrul asupra, pe seama lui C., ca să-l facă », deci nu avem a face cu un acuzativ, ci [cu] un caz prepo-

¹ În *Arhiva* XXX (1923), p. 338.

zițional întocmai ca atunci când la Coresi se zice: *pre acela lasă lucru* 147/23 » (p. 574).

Apoi analiza sintactică ne arată că complement în acuzativ, în propoziția compusă despre care este vorba, este propoziția secundară completivă: *kako vare što su dali tjezi ljudje na tjezi ovci, a moi ljudje da im vratet* = «ca ori cât au dat acei oameni pe acele oi, oamenii miei să le întorcă lor». Această propoziție secundară completivă îi corespunde lui *lucru* din *pre acela lasă lucru* a lui Coresi. Astfel d-l Pușcariu putea să interpreteze pe *po Krstě* = «pe Cârstea» cu înțelesul de «pe sama lui Cârstea»¹.

Cât privește exemplele cu *po* după *pomilovati* dela 1514 (recte 1577—1583 !) și 1546, d-l Pușcariu, *l. c.*, p. 574, nu respinge posibilitatea interpretării lor ca acuzative. El afirmă numai că, în această privință, nu putem fi siguri: «Nu pot spune întru cât paleoslavicul *pomilovati*, care cerea de obicei acuzativul, se putea construi cu prepoziția *po*». Această nesiguranță se vede din faptul că B. P. Hasdeu, *Arhiva istorică*, I, 49, traduce exemplul: *zamaže sija sela sut byli gospodski a gospodstvo-mi pomilovah po Radul vistijarju* cu «cari sate au fost domnești și le-a hărăzit domnia mea vistierului Radu». Celălalt exemplu (*kako est pom[i]loval Radul vovoda po jupan Dragul*, tradus de d-l Bărbulescu «cum a miluit Radul Vodă pă jupân Dragul») ar putea fi interpretat la fel.

Cât privește exemplul din a. 1514: *on uloži po Župana Šujka... nad negove sela*, tradus de d-l Bărbulescu prin «el puse pă jupânul Șuica... peste satele lui», completând fraza după Venelin, *Vlachobolgarskija ili Dako-slavijanskija gramoty*, p. 138, găsește, la începutul aceleiași propoziții: *tere uložise... po bratučedomü si Dara nad negovechü selo*, unde *po* apare clar cu funcțiune prepozițională (*l. c.*, p. 575).

În sfârșit în exemplul din 1555: *Küda ne est zaprëtil po g[os-po]ds[t]vo mi č[e]stii car*, pe care d-l Bărbulescu îl traduce prin «când m'a oprit pă domnia mea» d-l Pușcariu crede că avem a face cu construcția verbului *zaprëtili* cu prepoziția *po* (în loc de dativ), explicabilă după un verb care arată o ținută dușmănoasă față de cineva.

Cum se poate vedea din cele de mai sus, d-l Pușcariu nu se ridică atât împotriva posibilității de interpretare ca acuzative a construcțiilor slave cu *po* în niște texte scrise de Români care au putut să-și păstreze felul de a gândi românește și când scriau slavonește, cât mai mult împotriva vechimii acestor construcții, care

¹ Analiza sintactică pentru elementele principale se face la fel în toate limbile. De aceea observația d-lui Strungaru că «primul citat e scris în limba slavă; al doilea în limba românească» este neîntemeiată.

ar fi putut dovedi vechimea construcției românești a acuzativului cu *pe*, ceea ce nu corespunde punctului de vedere al d-sale¹.

În această privință nu trebuie să ne scape din vedere că și prepoziția slavă *na* se întrebuințează la fel cu *po* înaintea unui complement în acuzativ.

Colegul E. Petrovici a avut bunăvoința să-mi atragă atenția că Miletič, în L. Miletič și D. Agura, *Dako-romănită i tēhnata slavjanska pismenost* (= «Dacoromânii și literatura lor slavă»), în *Sbornik-ul* Ministerului Instrucțiunii din Sofia, IX, 1893, p. 309—310, arată că această construcție sintactică se constată mai cu samă în documentele moldovene: *i dal im na toe selo* = «și le-a dat (pe) acel sat» (a. 1519, *Arhiva istorică*, I, p. 86); *Mārika tegala na sluga naš Ončul* = «Mărica a dat în judecată pe sluga noastră Onciul» (a. 1607, *Uricar*, [I], p. 255); *Tēgali prēd nami Grigore Urēke na sluga naš Gabār Cāpitan i na knēginē ego Nastasija i na sinove* = «au dat în judecată înaintea noastră Grigore Ureche pe sluga noastră Gabār Căpitan și pe cneaghina lui Nastasia și pe fii» (a. 1628, *Uricar*, [I], p. 390); *Potom chotēl na neā grabiti radi tich pinēsi* = «și apoi vru s'o execute pentru acei bani» (a. 1617, *Arhiva istorică*, III, p. 212).

Învățăatul bulgar explică această întrebuințare ca «o urmare exclusivă a unei confuzii psihologice între categoria acuzativului și categoria dativului [dativul în bulgara modernă se construiește cu *na*], din care cauză înțelesul prepoziției a devenit cu totul general, prepoziția *na* înlocuind și alte prepoziții, ca *pri* 'lângă', *kām* 'spre', *zā* 'pentru', etc., iar întrebuințarea acuzativului direct a început să cedeze întrebuințării prepoziționale».

D-l Petrovici îmi mai comunică că această construcție prepozițională a acuzativului se găsește astăzi în graiurile din Macedonia

¹ Celelalte amănunte din polemica d-lui Strungaru nu merită atenție. Dacă întrebarea «cum se explică apariția lui *po* — ideea lui Miletič — numai în documente de după jumătatea secolului al XVI-lea?» se poate pune, cea care urmează după aceasta, anume: «Ne-ar putea demonstra d-l Pușcariu că numai după această dată au apărut în limba Slavilor de sud verbe transitive cu sufixul *po*»? n'are niciun rost. Iar socotirea cu prefix a lui *pe* din *pedepsesc* (din n.-gr. παιδεύω, viit. παιδεύσω, — δέψω), alături de *petrec* (din lat. *per-traicio, -*ēre*), ne dă măsura competenței d-lui Strungaru și în privința discuției sufixului slav *po-*, pe care trebuie să-l cunoască mai puțin decât pe românescul *pe-*.

Nu m'am ocupat de exemplele pentru «*pe* = slav *po*» pe care le adună d-na M. Ștefănescu, *Urme de limbă românească în documente româno-slave (moldo- și valaho-slave) din secolele XIV și XV-lea*, în *Omagiu Profesorului Ilie Bărbulescu la 25 ani de profesorat*, Iași, 1931, p. 633, care sunt greșite și dovedesc că d-na Ștefănescu n'a înțeles chestiunea. Se poate vorbi doar de exemplul: *Smo poslal po Hanăș da mi kupit nekoe noš* [I. Bogdan], *Rel.* 304 = «am trimis *pe* Hanăș să-mi cumpere niște cuțite», care poate fi interpretat nu numai ca instrumental, ci și ca acuzativ.

(*Ga fanali na lisicata* = « au prins-o pe vulpe », *Angeleto gu zeli na čověkot na neboto* = « îngerii au luat pe om la cer ») (*Sbornik*, II, p. 263—264) și că Miletic explică și faptele macedonene ca și pe cele din documentele slave din țările românești (*Sbornik*, IX, p. 310)¹.

Astfel atât o construcție, cât și cealaltă, ar putea fi nu numai decalcuri ale celei românești similare, ci și să se fi ivit independent, ca urmare a unui fel de a gândi asemănător rezultat din comunitatea culturală a poporului român cu cel bulgar.

În cazul din urmă felul cum s'a născut, sau este pe cale să se nască, construcția bulgară, poate să ne lămurească asupra felului cum s'a născut construcția românească a acuzativului cu *pre*.

5. Considerații asupra nașterii construcției acuzativului cu *pre*

Exprimarea complementului în acuzativ cu prepoziția *p(r)e* și cu acuzativul substantivului nu poate fi mai nouă decât cea cu ajutorul topiceii și cea cu ajutorul pronumelui conjunct pleonastic, care, cum am arătat, sunt străvechi.

Am văzut că O. Denssianu, *Hist. de la langue roumaine*, II, Paris, 1938, p. 373, constată că întrebuițarea lui *p(r)e* la acuzativ nu se găsește în textele slavone.

Dau câteva probe: *ce ne izbăvește pre noi de hitleanul* (Coresi, *Ev.*, Luca, z. 16) = slav. *no izbavi nasū otŭ loŭkavago*; *da-va frate pre frate pre moarte, și tatăl feciorul* (Coresi, *Ev.*, Mat., z. 36) = slav. *prēdastŭ že brat brata na sŭmŭrtŭ, i otecŭ čedo*; *Cela ce mânâncă, pre cela ce nu mânâncă să nu-lă ocărască, și cela ce nu mânâncă, pre cela ce mânâncă să nu-lă osândească* (Coresi, *Ap.*, Romani, XIV, 3) = slav. *jadyi nejadoŭtago da neukarēti, i nejadyi jadoŭtago da neosonždaeti*, etc.

Limba ungurească, cum am amintit, nu cunoaște altă formă de acuzativ decât sufixul *-t*: *Derepce, frate bunŭ imerecŭ, pre ciastŭ juþăneasă o iai ție pre căsătorie de veac?* (Coresi, *Molitvenic*, la N. Hodoș, o. c., p. 264) = ung. *Istenem szerelmes attyamfia N. akarod-e e' jámbor szómélt az N. oszonyt Istenec törvénye szerént öröc házas*

¹ Având în vedere aceste fapte, n'au niciun rost afirmațiunile d-lui Strungaru, *l. c.*, p. 117, n. 5: « Subscriu aici că în bulgărește (bineînțeles în bulgăra poporană) acuzativul s'ar putea forma — în cazuri excepționale — cu prepoziția *po*.

S'a întrebuițat totuși *po*, nu *na*, nu din o necesitate a sintaxei, ci numai spre a reda mai clar românescul *pre(pe, pă)*.

Prin urmare, *po* din documentele româno-slave e un românism ».

társul vened? (E. Dăianu, *Un molitvenic calvinesc pentru Români, în Răvașul*, VI, 1908, Cluj, p. 175); *Și chemă Domnul Dommedzeu pre Adamă, și zise lui (Palia de la Orăștie, Gen., III, 9, ed. M. Riques, p. 21) = ung. Es az Ur Isten hiua Adamot, es monda öneki (Id., ibid.); Doseneste pre noy David csel szuentu prorok en kárte Soltaruluy (Fragm. Todorescu, ed. Sztripszky și Alexics, p. 156) = ung. Onszol minket David Propheta az Soltár koenyvben (Id., ibid., p. 157).*

Formarea acuzativului cu *p(r)e* deci nu este o particularitate împrumutată din textele din care s'au tradus cele mai vechi cărți românești, ci este o creațiune proprie a limbii noastre, tot așa de veche ca și întrebuițarea pleonastică a pronumelui personal conjunct pentru a exprima complementul în acuzativ.

Am arătat că, după Jespersen și Havers, ivirea acestor morfeme a trebuit să se întâmple înainte ca dezinențele cazuale să fi dispărut, căci «limba tinde să asigure în orice clipă a evoluției sale exprimarea limpede a raporturilor dintre elementele propoziției».

În lipsă de texte păstrate din latina vulgară vorbită în regiunile în care s'a format limba română, este foarte greu să stabilim în ce construcții a ajuns lat. *per*, din care s'a dezvoltat rom. *pre* (*pe*, *pi*, *pă*), să fie considerat ca morfem al acuzativului.

Fr. Diez, *Gramm. der rom. Sprachen*⁵, Bonn, 1882, III, c. V, 2, arată că în limba română prepoziția *pre* (din lat. *per*), care «poate exprima o mișcare», face cam același serviciu pe care-l face și span. *á* (p. 836), și anume formează un acuzativ prepozițional când numele înseamnă o persoană ori în general o ființă (p. 835). Apoi adaogă: «Weder die sp. noch die wal. Partikel ist hier Casuszeichen des Dat., sie sit eigentliche Präp. Im Span. wird daher das pleonastische Pron. in der Form des Acc. beigesetzt, nicht des Dat. (*á nuestra ligereza no la împiden*, nicht *le*, s. S. 808) und im Wal. ist der dieser Sprache eigenthümliche Dat. hier gar nicht anwendbar. Die Präp. scheint dazu bestimmt, die auf ein lebendes zum Handeln geneigtes Wesen übergehende Wirkung energischer auszudrücken, damit dies nicht etwa selbst ala das thätige verstanden werde. Warum sich dieser präpositional Acc. nur eben in den genannten Sprachen, nicht auch in den übrigen ausbildete, ist nicht wo l zu erklären...» (p. 836). Totuși crede că întocmai ca și la întrebuițarea pleonastică a pronumelui (cf. p. 808), pricina nașterii acestei forme nouă de acuzativ trebuie căutată în tendința spre claritate, în grija specială a limbilor respective de a deosebi raporturile dintre cazuri. Ce privește pe *a* (din lat. *ad*), mai observă că el nu s'a mărginit numai la spaniolă, ci s'a întins și în alte idiome îndepărtate, și anume în catalană, sardă, siciliană, (p. 836).

În deosebire de Diez, W. Meyer-Lübke, *Gramm. der rom. Sprachen*, III, Leipzig, 1899, § 351, p. 373—374, vede în construcția *iubesc pe frate* un « directiv », o « formă a interesului », în loc de *iubesc fratelui*. Pentru această nouă funcțiune s'a ales nu dativul, « nicht die mehr und weniger erstarrte und namentlich das Possessivverhältnis zum Ausdrucke bringende alte, sondern eine neue, deutlichere, und im Sprachbewusstsein lebendigere Ausdrucksweise »¹. În privința datei ivirii acuzativului cu *p(r)e*, admite cele stabilite de St. Stinghe.

Un punct de vedere nou adaugă Th. Gartner, *Darstellung der rumänischen Sprache*, Halle a. d. S., 1904, § 149, p. 198—199:

« Als zeichen des akkusativ-objektes ist *pe* jetzt bei persönlichen begriffen sehr gebräuchlich (vgl. *á* im spanischen), obwohl dieser gebrauch vor 1574 gar nicht nachweisbar ist...². Die fälle, in denen das objekt mit *pe* bezeichnet muss, darf oder nicht darf, sind von Stinghe ausführlich zusammen gestellt; es entscheidet darüber vor allem das, ob ohne *pe* eine zweideutigkeit zu fürchten wäre, aber nicht nur das. Schon die zeit, zu der die objektspräposition *pe* auftritt, nämlich jahrhunderte lang nach dem verschwinden des unterschiedes zwischen dem nominativ und dem akkusativ der nomina, lässt vermuten, dass nicht dieser verlust oder die daraus erwachsene zweideutigkeit zu der neuerung geführt habe; es war vielmehr ursprünglich nur auf die hervorhebung, nicht auf die kennzeichnung des objektes abgesehen: *pe (pre)* findet sich zur zeit seines ersten auftretens als objektspräposition meistens in sätzen, wo von einer zweideutigkeit gar keine rede sein kann, selbst vor *mine, tine, sine* (hingegen nie vor den unbetonten personalpronomen) ».

Deci, după Gartner, ivirea lui *p(r)e* ca morfem al acuzativului nu se datorește atât tendinței spre claritate, cât mai mult celei de a releva complementul în acuzativ, afectului, cum arată întrebuintarea lui *p(r)e* înaintea formelor tonice ale pronumelor personale și lipsa lui înaintea celor atone sau conjuncte.

În legătură cu studiul d-lui S. Pușcariu își scrie d-l L. Spitzer al d-sale *Rum. p(r)e span. á vor persönlichen Akkusativobjekt*, în *ZRPh*, XLIII, 1928, p. 423—432.

¹ Mai nainte H. Tiktin, *Grammatica română*, P. II, Iași, 1893, p. 92—93 (ed. II, București, 1895, p. 76-77; cf. și *Rumänisches Elementarbuch*, Heidelberg, 1905, § 337, p. 133—134) înșirase cazurile în care « se pune *pe* înaintea obiectului pasiv »; cf. și I. Petranu, *Grammatica română*², P. II, Arad, 1902, p. 38—41. St. Stinghe, *o. c.* și G. Weigand, *o. c.*, de asemenea se mărginesc numai să înșire cazurile când se întrebuintează *p(r)e* și când nu, arătând că aceasta se face pentru a se evita « confuzia dintre obiect și subiect ».

² Am omis notele și exemplele.

Fără a respinge punctul de vedere local al lui Kalepky, căruia-i reproșează însă că n'are în vedere istoricul chestiunii și că dă exemple nepotrivite (p. 423, 426), nici pe cel directiv al lui Brauns (p. 427), dar combătând, împreună cu Kalepky, părerea lui Meyer-Lübke că span. *á* și rom. *p(r)e* ar fi un dativ al interesului (p. 426)¹, d-l Spitzer nu admite decât în parte părerea d-lui S. Pușcariu, după care ivirea lui *p(r)e* ca morfem al acuzativului ar fi fost pricinuită de necesitatea de a deosebi complementul în acuzativ și subiect, nici aceea de a deosebi animatul de neanimat, cum crede G. Milardet, *Linguistique et dialectologie romanes. Problèmes et méthodes*, Montpellier-Paris, 1923, p. 451, pe care de asemenea îl combate, ci mai curând afectul. Construcțiile cu *p(r)e* sunt necesare mai ales când complementul în acuzativ precedă. Putința de a așeza înainte forma afectiv accentuată (*pe om îl bate Domnul*) derivă din faptul că « eben die *pre*-Konstruktion affektbetonter ist als die *pre*-lose » (p. 424—425). Deci, după credința d-sale, nu este tocmai adevărat ce susține d-l Pușcariu, *l. c.*, p. 579: «... în limba noastră există multe verbe care se pot construi sau cu un caz prepozițional sau cu acuzativul simplu, fără ca ideea exprimată de verb să se schimbe sau fără ca ea să fie prea deosebită ». « Die Meinung der beiden Ausdrucksweisen ist woh Idieselbe, nicht aber deren Tönung. [Wie sollte sich die Um-Interpretation, die Pușcariu voraussetzt: *bărbatul să stăpânească pe soție-sa*: von 'herrsche über' zu 'beherrsche', erklären, d. h. die plötzliche Auffassung eines *pe* als Akkusativzeichens, in der Sprache, die sonst dem Akkusativ nie ein solches Vorzeichen zugestellte? Die Bemerkung Pușcariu's, dass die *pre*-Konstruktion besonders bei Verben des Besiegens und des feindlichen Begegnens vorkomme, ist deshalb von grösser Wichtigkeit, weil sie zeigt, dass eben *pre* affektbeladen ist: in dieser Präposition zittert noch etwas nach von der Affektgewalt des Sieges, des Triumphes, des feindlichen Gegenüber — und dieser Affekt nuance verdankt *pre* seinen Durchbruch ».

D-l Spitzer trimite la H. Sperber, *Studien zur Bedeutungsentwicklung der Präposition über*, Uppsala, 1915, p. 123, în care se, explică întrebuințarea prepoziției *über* cu sensul lui *auf*, *gegen*, etc.

¹ Cf. și É. Bourciez, *Éléments de linguistique romane*³, Paris, 1930, § 236, p. 250, care încearcă să împace punctul de vedere al interesului cu cel local, afirmând că prin obișnuința « d'introduire par *ad* le complément qui désigne un être animé: on l'a donc ici considéré comme intéressé à l'action, comme étant le point où elle aboutit, tandis que les choses la subissent purement et simplement »; și § 499, p. 590, unde spune același lucru despre rom. *pre* sau *pe* din lat. *per* « qui a eu en outre un développement sémantique très considérable » (cf. § 503 c, p. 594).

din motive de afect, constatând că, deși faptele sunt deosebite în cele două limbi, comună este « die Expansion einer Präposition auf Grund ihres Affektgehaltes, das 'Überschäumen' eines Sprachlichen über dessen ursprüngliche Grenzen ». Așa crede că se pot explica și exemple ca: *bărbatul să stăpânească pe soție-sa, pe om îl bate Domnul*, etc.

Este vorba de « (feindliche) Einwirkung eines A auf die Sphäre eines B » = « influența (dușmănoasă) a unui A asupra sferei unui B », care, cum a arătat J. Ronjat, *Essai de syntaxe [des parlers provençaux modernes]*, Paris, 1913], § 61, se poate naște prin « comparație », « opoziție », « copulație inversă opoziției », etc.; cf. *de va gonî dracul pre drac*, etc. (p. 428).

Acest punct de vedere se potrivește cu cel directiv al lui J. Brauns și cu caracterul limbilor romanice vulgare. Trebuie să avem în vedere că omul are sferă, lucrurile nu. Cazul directiv s'a putut naște când omul a putut fi socotit influențabil de acțiunea altuia (p. 427).

6. Nașterea formei de acuzativ cu *pre*

Pentru a explica cum și când s'a născut forma de acuzativ cu *p(r)e*, înainte de toate trebuie să despărțim cauzele care au dat naștere acestei forme de cele ce i-au ușurat întinderea ori fixarea la anumite întrebuintări.

Cred că nu greșesc pornind în explicarea nașterii acestei forme dela construcții în care *per* + acuzativul a putut fi înțeles nu numai local, instrumental, etc., ci printr'o falsă analiză sintactică a putut fi considerat complement în acuzativ.

Mai întâi așa s'au putut interpreta unele construcții ale verbelor compuse cu *per*, care însemnau mișcare ori petrecere în spațiu și timp și se construiau atât cu acuzativul, cât și cu *per* + acuzativul. Aceste verbe puteau fi la origine active transitive ori pasive. Cele din urmă se transformau prin compoziție în active transitive¹. Așa sunt: *peragrare agros, gentes, regiones*, etc. (Cic., *Mur.*, 11, etc.), alături de *per animos* (Cic., *De Or.*, 1, 222); *perequitare aciem* (Liv., 5, 28, 12, etc.), alături de *per omnes partes* (Caes., *B. G.*, 4, 33, 1; 7, 66, 7), *pervadere animos* (C. Man., 23), alături de *per animos* (Var.) și clasic totdeauna *per, pervadere urbem* (Liv., 2, 23, 7), *aciem* (6,

¹ R. Kühner-C. Stegman, *Ausführliche Grammatik der lateinischen Sprache*². Zweiter Band: *Satzlehre*, I, Teil, Hannover, 1912, p. 265 și 268—269. Schimbul între activ și deponent se face și altfel; vezi Stolz-Schmalz-Leumann-Hoffmann, *Lateinische Grammatik*. Zweite Lieferung: *Syntax und Stilistik*, München, 1928, p. 545.

24, 7), alături de *per* ~ (37, 25, 6); *pervehi Oceanum* (Tac., A., 2, 8), *litora* (Sil., 4, 51), alături de *vehi per urbem* (C. Pis., 60); *pervagari mentes* (C. Leg. 1, 32), *locum* (Liv., etc.), alături de *per omnes gentes* (C. Scaur., 45)¹; *perrumpere rem*, *percellere hostes*, alături de *perrumpere per hostes*, etc.².

Tot așa se construiesc: *transire locum, vitam, flumen, annum*, etc., alături de *transire per illorum corpora, intelligentia transit per omnia* și *trans Mosam ire*; *traicere murum, Alpes, fluvium*, etc., alături de *surculus traiectus per aures*, etc.; *transolare Oceanum*, alături de *trans Oceanum*, etc.³.

Nu mai este nevoie să insist asupra ușurinței cu care au putut fi interpretate ca acuzative exemplele de felul lui *perrumpere per hostes*, alături de *perrumpere hostes*, ori *pervagari per omnes gentes*, alături de *pervagari omnes gentes*, etc. Ea este evidentă.

Fără a mai vorbi de *pierd* din *per-do* și *pier* din *per-eo*, care au fost simțite ca verbe simple, unele din compusele latine cu *per* ni s'au păstrat și în limba română: *a petrece* din *pertraicere (alături de *a trece* din *traicere*), *a pricepe* din *percipere*, *a prevedea* din *pervidere* (cf. și *străvedea*), *a priveghia*, din *pervig(i)lare*, *a (se) preumbla* (*primbla, plimba*) din *perambulo*, *a pătrunde* din *pertundere*, *a prepinge* din *perpendere*, *a (se) prevești* (*privești*) din *pervestire (cf. *învești*), etc. Sunt mai nouă: *a (se) prefăce* din *face* (după slav. *prětvoriti* (*se*)), *a (se) prelinge* din *linge*, *a presăra* din *săra*, *a prefira* din *fir* (cf. *înfira*), chiar și *împrejura* din *împrejura* (după unii însă *deadreptul* din *per-gyrare*), etc.

Iată un exemplu în care *pre*, întrebuițat în legătură cu unul din aceste verbe, a putut fi considerat ca morfem al acuzativului: *iar glasul lui blând și jalnic așa-l (se) putea și numai: așa) pătrundea de adânc pe feciorul de împărat* (D. Stăncescu, *Basme*, București, 1893, p. 120)⁴.

Analogia a putut trece și la alte compuse care exprimau o mișcare: *incedere Aegyptum* și *victor incedit per urbem*, alături de *incedere in hostes perculsos*; *circumire urbem, omnes*, etc., alături de *circumire per familias, per hortum, adigere ferrum per corpus*, etc.; în sfârșit chiar și la unele verbe simple, pentru a arăta lucrul sau ființa de-a-lungul căreia, asupra căreia sau prin care se săvârșea miș-

¹ R. Kühner-C. Stegmann, *o. c.*, p. 268—269.

² R. Kühner-C. Stegmann, *o. c.*², II, 1, p. 268—269 și 271.

³ R. Kühner-C. Stegmann, *o. c.*², II, 1, p. 270—271.

⁴ Să se compare: *urâtul cel urgisit... mereu și necurmat în inima copilei se prefira și pe fiece zi mai adânc o pătrundea* (Al. Odobescu, *Opere complete*, I, București, 1906, p. 236). De asemenea exemplul *Musca... se lovește de păreții ce se prevăd* (S. Bodnărescu, *Conv. Lit.*, IV, p. 321, la Tikin, *Dicț. rom.-germ.*, p. 1248), care presupune o formă activă a *prevedea păreții*.

care: *calcare, lacerare, pungere, tangere (atingere), ungere, verberare, etc.*

Pentru o mai ușoară înțelegere, să se compare exemplele românești: *prîimește... ačasta slavă... , că cu ačasta amŭ călcatu pre diavolulu* (B. P. Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, II, p. 460, *Cugetări în ora morții*; cf. și *Hristos a înviat din morți cu moartea pre moarte călcând, etc.*); *Să te calce în picioare, ca pe un șarpe otrăvit* (V. Alecsandri, *P. pop.*, p. 260); *Și pe Tătari au început a-i călca* (I. Neculce, la M. Kogălniceanu, *Let.*, II, p. 299/35), etc., alături de: — *Cum? ce?, strigă acesta sărind ca un om ce calcă pe un șerpe* (C. Negruzzi, *Scrieri*, București, 1872, p. 154), *Nime nu calcă pe moșia ei fără să fie omorît* (P. Ispirescu, *Leg.*, p. 4), *Purcelul călcă înainte pe covoare* (I. Creangă, *Pov.*, p. 83), *Nu mă călca pe picior* (G. Dem. Teodorescu, *P. pop.*, p. 340), etc. (vezi și alte exemple în *Dicț. limbii rom.*, T. I, P. II, p. 36—39), *a încăleca ceva, pe ceva și pe cineva: Aduseră lui Mihail un bidiviu prea bun și nu se afla nime să-l poată încăleca* (Moxa, la Tiktin, *Dicț. rom.-germ.*, p. 778 și *Dicț. limbii rom.*, T. II, p. 561), *Calul ce el încălicase în bătălie* (N. Bălcescu, *Ist. lui Mihai V. V.*, p. 412/30, vezi *Dicț. limbii rom.*, I. c.), *Mândra calu 'ncăleca, Spre Muscel vesel pleca* (V. Alecsandri, *P. pop.*, p. 49, la Tiktin, I. c.), alături de: *Hai încalecă iute pe cal și te du la nuntă* (I. Creangă, *Pov.*, p. 170), *Și-a 'ncălecat Pe-un cal învățat* (V. Alecsandri, *P. pop.*, p. 387) și *Fata împăratului încăleca apoi pe Galben-de-soare* (P. Ispirescu, *Leg.*, p. 22; vezi *Dicț. limbii rom.*, I. c., București, 1907, p. 34), *ori poftim de încalecă pe Bălan* (I. Creangă, *Opere complete*, București, 1906, p. 5), exemple pe care le putem interpreta atât ca complemente locale, cât și ca complemente în acuzativ, arom. *Tora, dzise cănile, ai încălică pri mine* (P. Papahagi, *Basme arom.*, p. 69/31), *Cari să ncălicăi pre-ațel lațlu* (*ibid.*, p. 377/8), *ancălico pri cal* (Th. Capidan, *Meglenoromâni*, II, *Literatura populară la Meglenoromâni*, p. 63 și 65), alături de *ancălico calu* (Id., *ibid.*, II, p. 65 și 75); *a ucide* (= « a omori » și « a bate ») *pe cineva: fiul omenesc vândut va fi în mâinile oamenilor și ucide-vor el* (Coresi, *Tetraev.*, z. 40; N. Test., 1648: *fiulul omenescŭ să va da în mânele oamenilorŭ și-lŭ vorŭ omorŭ pre elŭ*), *Cândŭ ucidea ei, atuncea cerea elŭ* (Coresi, *Psalt.*, 1577, ps. LXXXVII, 34; în *Psalt.*, 1588: *...ucidea pre ei...*, *atuncea căuta-lŭ*), *Carele va ucide pre aproapele său fără de voe* (Biblia, 1688, Deut., XIX, 4), *Mi-i mamă și nu vreau să te mai văd ucigând-o mai rău decât pe un căne* (Nădejde, N., I, p. 149, la Tiktin, *Dicț. rom.-germ.*, p. 1670), *puse de ucise pe țigancă cu pietre* (D. Stăncescu, *Basme*, p. 53), *a bate ceva, pe ceva și pe cineva: Bate fierul până-i cald și l-a bătut cu palma pe spate*; alături de: *au bătut-o pe ea cum e mai rău și au legat-o de stâlpul dla* (D. Stăncescu, *Basme*, p. 88), *De va împunge cu coarnele*

taur bărbat au muere și va muri (Biblia, 1688, Ex., XXI, 28), alături de: *și da s'o* (sau: *să*) *împungă pe țigancă* (D. Stăncescu, *Basme*, p. 51). Tot așa sunt: *și nu puteau scăpa bieteles mâte din mânil noastres*, *pândă ce nu ne sgâriau și ne stupeau, ca pe noi* (I. Creangă, *Opere complete*, București, 1906, p. 31); *începuse a mă scormoli și pe mine la inimă* (Id., *ibid.*, p. 42); *de-i¹ bufnise pe toți răsul* (Id., *ibid.*, 48), *și-l² tăie pe bălaur ciopârți-ciopârți* (D. Stăncescu, *Basme*, p. 103), *și(-l) coprinse pe flăcău, măre, o milă* (Id., *ibid.*, p. 120), *Mă unsei numaidecât cu sângele ei cald... Unsei și pe orb, și îi veni vederile* (P. Ispirescu, *o. c.*, I², p. 336), *vrăjitorul îl atinse și pe dânsul cu toiagul* (Id., *ibid.*, I², p. 360; cf. *Cu geana ta m'atinge pe pleoape* (M. Eminescu, *Poezii*, București, 1895, p. 52), etc.

Apoi O. Densușianu, *Hist. de la l. roum.*, t. II, fasc. III, p. 378, arată că și *p(r)e* instrumental (= « prin ») a putut fi înțeles ca morfem al acuzativului în legătură cu nume de ființe, mai ales de persoane, în propoziții ca: *am trimis pre Petru* (= « prin Petru ») *să aflu...*; *frate pre frate* (= « prin frate ») *se ajută*. În *Îndreptarea legii* (a. 1652), p. 80 (la Tiktin, *Dicț. rom.-germ.*, p. 1650) se poate citi: *Cela ce trimite pre altul să îndemne pre neștine să înjure*. Și mai limpede este exemplul: *a trimis zmeul p'o vrăjitoare de i-a spus* (D. Stăncescu, *Basme*, p. 112). În *Dicț. limbii române*, s. v. *ajuta*, T. I, p. 83, găsim următoarele exemple interesante: *Cât va fi cu puțință, să ne ajutăm înșine pre sine* (Drăghici, *R.*, p. 164); *Dă, sântem datori a ne ajuta unii pre alții* (Creangă, *P.*, p. 330); *Orbul cu picerel și schiopul cu ochii, unul pă altul să s'ajute* (Zanne, *P.*, II, 663).

În special merită atenție din acest punct de vedere construcția lui *p(r)e* cu pronumele reflexive. Iată câteva exemple potrivite pentru interpretarea propusă de O. Densușianu: *Să nu ne dăm înșine pre sine în năpaste* (Varlaam, *Caz.*, 252, *Dicț. l. rom.*, t. II, fasc. X, p. 763); *Să nevoim să ne îndireptăm pre sine ca să prăznuim pre voia lui D-zeu sfintele straste* (Id., *ibid.*, 61, la Tiktin, *Dicț. rom.-germ.*, p. 1429); *Ia-te aminte tu pre însuși[i]* (Biblia dela 1688, 56/1, în *Dicț. l. rom.*, *ibid.*); *Să deate însăși pre sine pre mâna tiranului* (Mineiul dela 1776, 941, în *Dicț. l. rom.*, *ibid.*); *Eu însumi pre mine mă voiu învia* (M. Gaster, *Chrest. rom.*, I, p. 138, ms. s. XVII); *Datoria ce avem... a ne... curăți pre sine-ne...* (Ghen. 40, la Tiktin, *Dicț. rom.-germ.*, p. 1429); *Cunoaște-te pe tine însuși*, etc.

Nu mai pot fi interpretate însă ca instrumentale formele: *Că nime nu iubește vecinul ca pre sineșu...*, *iubiia amu vecinului ca pre sineșu...*, *a iubi vecinii ca pre sine* (Coresi, *Cartea cu învățătură*

¹ S'ar putea spune și numai *de*.

² S'ar putea spune și numai *și*.

dela 1580—1581, ed. Pușcariu-Procopovici, I, p. 292; în evanghelia dela Mateiu, XIX, 19, însă fără *p(r)e*: *iubește vecinul tău ca însuți tine, ibid.*, p. 288 și 291—292 și ed. Gh. Timuș-Piteșteanu, p. 43; iar în cea dela Marcu, XII, 31: *ca însuși tine, ibid.*, p. 101); *Să iubești pre aproapele tău ca însuși pre tine (Ev., 1894, Marcu, XII, 31, la Tiktin, Dicț. rom.-germ., p. 825); Te pui pre sine cu D-zeu de-o potrivă (Con., 247, ibid.)*, etc.

Instrumental poate fi interpretat la origine *p(r)e* și în expresia *unul p(r)e altul*, care exprimă un raport de reciprocitate: *Să ne iubim unul p(r)e altul ca într'un cuget să mărturisim (text liturgic), Apuca unul pe altul din oamenii aceia (Mineiul, a. 1776, 18, 1/1, în Dicț. l. rom., I, p. 123); să iubești pe aproapele tău ca însuși pre tine, și să ne iertăm unii pre alții, pentru că suntem muritori (C. Negruzzi, Scrieri, vol. I, București, 1872, p. 149); și așa una pe alta se îndemneau la treabă (I. Creangă, Opere complete, București, 1906, p. 152); Și așa trăiau ei de bine și se iubiau unul pe altul, ca niște hulubași (Id., ibid., p. 246)*, etc.

Între numeroasele exemple latinești, strânse pentru sensul instrumental sau de *agens* al lui *per* + acuzativul persoanei de R. Kühner-C. Stegmann, *o. c.*, II, 1, p. 378, 380, 555—556 și 631—632, Stolz-Schmalz-Leumann-Hofmann, *o. c.*⁵, p. 438, 471, 521 ș. u., și mai ales de Hjalmar-Kallin, *Étude sur l'expression syntactique du rapport d'agent dans les langues romanes*, Paris, 1923, p. 24—31, nu pot să spun că am găsit de cele potrivite să ne dovedească că *pre* s'ar fi putut desvolta ca morfem al acuzativului din această construcție latină. În limba latină se întrebuinta *per* + acuzativul pentru a exprima persoana-instrument sau *agens*: ori în legătură cu formă pasivă a unui verb (*homo per se cognitus sine ulla commendatione, C. Br.*, 96; *amicitia per se et propter se expetita, C. Lael.*, 80; *amicum ipsum amari per se, etiam omissa spre voluptatis, C. Fin.*, 2, 82; *plura proferre possim detrimenta publicis rebus quam adiumenta per homines eloquentissimos importata, C. De or.*, 1, 38; *vastatae per Medos Babyloniae et inruptae per Gothos Romae, Oros.*, *Hist.*, VI, 27; *cuncta generatio... quae per Moysen... liberatur, Greg. Tur. Franc.*, I, 9); ori în legătură cu un predicat intransitiv, care nu poate avea complement în acuzativ (*se per vos perisse existimant, Caes. B. C.*, II, 32, 4; *nolite sinere, per vos artem musicam recidere ad paucos, Ter. Hec.*, prol. 46); ori în legătură cu un verb activ transitiv care are un complement în acuzativ, asupra căruia trece acțiunea săvârșită de subiect și la care construcția cu *per* + acuzativul nu se poate referi (*nos cum venerimus reliqua per nos agemus, C. Fam.*, 14, 5, 2; *quia ea... per se ipsum praestare possit, C. Cat.*, 4, 24; *Multo denique die per exploratores Caesar cognovit...*, *Caes. B. G.*, I, 22, 4; *sibimet ipsi regem constituerunt et non per me, Cypr.*

Epist., 59, 5; *Per me reges regnant et tyranni per me tenent terram*, *Aug. Civ.*, V, 19; *Deus noster testatus est per epistolam, quam ad Aggarum regem per Ananiam cursorem misit*, *Silviae v. p. Aetheriae peregr. ad loca sancta*, XVII, 1, etc.).

Cu aceasta, firește, nu vreau să spun că în latina vorbită n'ar fi fost cu puțință construcții brahilogice ca *mitto per nuntium ori mitto per te* + conjunctivul¹; ori expresiuni ca: *noscimus nos ipsos per nos, nosce te ipsum per te*, etc., chiar și dacă n'avem atestări pentru ele.

În orice caz este interesant de observat că, în vreme ce complementul « animat », asupra căruia se îndreaptă sau trece acțiunea verbului activ transitiv, se exprimă în limbile romanice cu ajutorul unor prepoziții care înseamnă apropierea + acuzativul substantivului, iar cel « neanimat » se exprimă cu acuzativul fără prepoziție, în limba latină agentul « animat » al verbului pasiv (care corespunde complementului în acuzativ al verbului activ transitiv) se exprimă printr'un instrumental format dintr'o prepoziție (*a, ab, de, per* + ablativul substantivului: *per servum, per legatos, per exploratores, per me*), iar cel « neanimat printr'un ablativ fără prepoziție².

L. Spitzer, *Rum. p(re), span., á vor persönlichen Akkusativobjekt*, în *ZRPh*, XLIII, 1928, p. 431, nu admite că formele de acuzativ span. cu *á* și rom. cu *(p)re* ar fi un efect ulterior al despărțirii dintre « animat » și « neanimat » dela pasivul latin (*ab*, etc., la persoane, numai ablativul la lucruri), cum susține Millardet, *l. c.*, deoarece această despărțire mai trăiește în limbile romanice, ori a fost înlocuită mai bine. « Besser als historische Kontinuität wird man immer wieder neue Autogenese annehmen. Die Scheidung scheint mir übrigens nur, wie oben angedeutet, eine Konsequenz der Vorstellung der Sphäre ».

Într'adevăr, deosebirea dintre « animat » și « neanimat », la complementele în acuzativ formate cu *á* și *p(re)*, se găsește alături de cea dela exprimarea agentului la pasiv, etc.

Cu privire la nașterea acestui fenomen sintactic E. Löfstedt, *Syntactica*, I, p. 214, ne spune următoarele: « Wenn man nun sagt dies beruhe darauf, dass persönliche Wesen nicht gern als blosse Werkzeuge aufgefasst werden, so vermag ich darin nur eine in

¹ R. Kühner-C. Stegmann, *o. c.*², II, p. 229. Să se compare exemplul românesc: *Iată că pe 'mpărat l-o ajuns mare dor de fată-sa și i-ar fi trimis un răvaș, un înscris; da' n'avea pe cine [trimite]* (Al. Vasiliu, *Povești și legende*, București, 1928, p. 21).

² Excepții dela această regulă a latinei clasice s'au ivit mai întâi în stilul familiar (*ab aestu relictæ naves*, Caesar). Limbile romanice n'au mai respectat această regulă încă din timpurile cele mai vechi (vezi G. Millardet, *o. c.*, p. 451).

andere Form gekleidete Feststellung der Tatsache zu sehen; eine Präposition ist ja an sich nicht 'persönlicher' als ein Kasus (vielmehr ist ihre Grundbedeutung oft lokal), und so bleibt denn die reelle Frage, weshalb die Präposition gerade bei Personen beliebt ist, nach wie vor etwas dunkel. Eine sichere Antwort vermag ich nicht zu geben. Vielleicht ist es einfach die eminente Wichtigkeit der persönlichen Begriffe, die den Gebrauch der verdeutlichenden präpositionalen Ausdrucksweise herbeigeführt hat, obwohl diese Erklärung etwas abstrakt scheint. Dazu ist möglicherweise noch ein besonderer Umstand unterstützend hinzugekommen, den wir in anderen Fällen mit grösserer Sicherheit nachweisen können: die natürliche Tendenz, die in persönlichen Ausdrücken besonders häufigen, aber oft kurzen und lautschwachen, bisweilen auch mehrdeutigen Pronominalformen durch Präpositionen zu verstärken und zu verdeutlichen». Pe p. 229—230, după ce a discutat «celelalte cazuri», adaogă: «Wenn diese Annahme das Richtige trifft, so haben wir es hier gewissermassen mit einer syntaktischen Wirkung der kurzen Wortform zu tun, die nicht ohne Interesse ist und die im Hinblick auf die glänzenden Untersuchungen Wackernagels über die weitgehende Bedeutung des Wortumfangs und der Wortform¹ nicht wundernehmen kann».

W. Havers, *Handbuch der erklärenden Syntax*, p. 200—202, crede că Löfstedt, deși nu poate da «un răspuns sigur», totuși «einen Weg zur Erklärung richtig erkannt hat». În expresiile «personale» au mare rol formele pronominale, al căror corp fonetic însă de cele mai multe ori are un volum mic și mai multe înțelesuri, însemnând în același timp mai multe cazuri. Aceste forme trebuiau sprijinite și lămurite cu ajutorul prepozițiilor. Apoi: «Die bei den Pronomina entstandene Vorliebe für präpositionale Fügungen wird sich dann auf die Bezeichnung von persönlichen Begriffen überhaupt ausgedehnt haben, und eine Bestätigung dieser Gedankengänge darf wohl darin erblickt werden, dass sich in den romanischen Sprachen später höchstwahrscheinlich ein ähnlicher Prozess vollzogen hat. Ich meine hier das Problem der «präpositionalen Passivobjekte» im Spanischen, Portugiesischen und Rumänischen, wie es Kalepky *ZRPh*, 37 (1913), 358 formuliert hat, «ein Ausdrucksverfahren, vermöge dessen einem ein lebendes Wesen bezeichnenden Akkusativobjekt in Span. fast immer, im Portugiesischen wenigstens häufig die Präposition *á* (*a*), im Rumänischen die Präposition *pe* (*pre*) vorgesetzt wird». Die bis in die neueste Zeit hinein fortgesetzten Versuche zur Erklärung dieses Problems haben eine Reihe von Faktoren ans Licht gezogen, die bei der Ausbreitung

¹ «Gött. Nachr. 1906, 147 ff.».

und Festsetzung der Konstruktion mitgewirkt haben werden. So viel ich sehe, haben diese Erklärungsversuche aber nicht angeknüpft an die wichtige bei Meyer-Lübke, Rom. Syntax (Leipzig, 1899), S. 373 notierte Tatsache, dass das Portugiesische nicht soweit geht wie das Spanische, «sofern manche Schriftsteller *ad* nur bei pronominalem Passivobjekt verwenden», vgl. auch § 350 Ende die Bemerkung über das Engadinische. J. Brauns Über den präpositionalen Akkusativ im Spanischen (Hamburg, 1908) gibt zwar S. 12 eine Stelle aus Cuervo, der die Vorliebe des Spanischen für den Dativ der Person «besonders bei den persönlichen Fürwörtern» betont, zieht aber keine weiteren Schlüsse daraus. Wenn hier kein zufälliges Zusammentreffen vorliegt, dürfte der besonders im Portugiesischen bewahrte Zustand demjenigen entsprechen, den wir oben für das Latein. vorausgesetzt haben».

Felul cum se prezintă astăzi pronumele românești în funcțiunea de complemente în acuzativ a fost cercetat de St. Stinghe, *o. c.*, IV. *Jahresbericht*, p. 239 și urm. și de R. Paul, *o. c.*, p. 219 și urm. Ei ajung la concluzia că toate pronumele personale întrebuințate substantival și absolut, deci «lungi» și «tari din punct de vedere fonetic», primesc pe *p(r)e* în mod necesar, și anume, după credința lui Paul, pentru că sunt «nearticulabile». De altă parte pronumele conjuncte, atone, «scurte» și «slăbite din punct de vedere fonetic» nu primesc pe *p(r)e*, cum ar trebui să facă după teoria lui Löfstedt. Aceasta deci nu i se potrivește limbii române.

Întrebuințând exemplele culese de d-l S. Pușcariu, d-l C. Tagliavini, în *Studi Rumeni*, vol. II, Roma, 1927, p. 235, stabilește în această privință următoarele:

«Nei pronomi personali, il *pre* fu necessario solo dinanzi a *el*, *noi*, *voi*, *ei*, *ele*, in quanto solo queste forme potevano essere tanto accusativi quanto nominativi. Dinanzi a *mine*, *tine* e *sine*, i quali non sono mai nominativi, *pre* si deve essere usato solamente per analogia degli altri pronomi personali su ricordati. Infatti, seguendo le cifre della statistica del Pușcariu per una parte dell'*Evangelia cu învățătură* di Coresi, troviamo che *pre mine* è usato due sole volte; *pre tine*, nessuna volta; *pre sine* (șü) tre volte. Invece *pre el* è usato ben 31 volte; *pre noi* 43 volte; *pre voi* 7 volte, *pre ei* 15 volte. Naturalmente, coll'andar del tempo, in forza all'analogia, l'uso di *pre* si diffuse anche dinanzi a *mine*, *tine*, *sine*, ma alle origini la differenziazione era ancora considerevole, come dimostra la citata statistica».

Fără îndoială se poate face observația că în cartea la care se referă d-l Tagliavini poate sunt mai puțin întrebuințate pers. I și II sg. ale pronumelui personal, precum și reflexivul. Totuși lucrurile s'au petrecut așa cum le zugrăvește d-sa. O dovadă găsim în

Evangelia dela Ioan, z. 52 (p. 467—468), în care întâlnim următoarele forme cu *pre*: *E să lumea pre voi va urî* (Tetraevanghel: *voi*), *eu ales-amă pre voi den lume* (Tetraevanghel: *alesu-v-amă*), *dereptă aceea va urî pre voi lumea* (Tetraevanghel: *v'au urîtă voi*), *pre voi voră goni* (Tetraevanghel: *voi vă voră scoate*), *nu știu pre cela ce m'au tremesă* (Tetraevanghel: *nu știu cela ce m'au trimes*) și *scoțându pre voi* (Tetraevanghel: *scoate-vă-vor*), alături de: *știți că mine mainte de voi au urîtă*, *De-au gonitū mine*, *Că cine uraște mine și și uriră și mine, și părintele meu*.

Astfel de exemple găsim adeseori și în secolul XVII. Ca să mă opresc numai la o carte din nord, Mitropolitul Varlaam în *Carte românească de învățătură* dela 1643, pe f. 6 are: *Doamne curățește-mă mene și curățește-mă mene păcătosulū*, alături de *deci nu lăsă nice pre mene în deșertū și ce mă prumește pre mene*, iar pe f. 20: *să nu te ierte și pre tine*, etc.

Formele *mine*, *tine* s'au păstrat cristalizate în versuri până în zilele noastre. În A. Viciu, *Colinde din Ardeal*, București, 1914, p. 83 și 84, întâlnim:

— *Petre, Petre, sfânt Sânpetre,*
*Du și mine'n raiu cu tine*¹.

Tot așa s'au păstrat în expresiile brahilogice comparative de felul: *mult trebuie să fi căutat până să găsească un puschiu ca tine* (P. Ispirescu, *o. c.*, p. 320), *să prindeți o coțofană faură, dar nu pe mine, ci alta ca mine* (Id., *ibid.*, p. 380), despre care am vorbit într'o notă mai sus.

Deși, cum am văzut, A. Frățilă se gândește la o origine romanică a construcției acuzativului cu *p(r)e*, totuși explicarea, și mai ales exemplele pe care le dă, privesc un stadiu mai nou al limbii noastre. El crede, *o. c.*, p. 37—38, că trebuie să pornim dela « sensul care exprimă relațiunii de spațiu ». Din acesta s'au născut o mulțime de expresiuni figurate care înseamnă *a avea puterea, a fi stăpân, a pune mâna*, etc., după care se întrebuintează *p(r)e* înaintea cuvintelor care arată persoanele sau lucrurile la care se referă ele, « sau asupra cărora *trece* acțiunea exprimată prin verb, va să zică *pre* are facultatea de a putea exprima *mișcarea*, arătând că o acțiune *trece* dela o ființă oarecare asupra alteia ».

« Având *pre* sensul menționat mai sus, sens pe care în l. germană l-am putea traduce cu *auf* sau mai bine *im Bezug auf*, era prepozițiunea cea mai potrivită, pentru a fi folosită, după verbele active transitive, spre a determina obiectul drept, asupra căruia

¹ Relev și forma *cine* = « pe cine » de pe p. 160: *După el cine-om mâna-re?*

trece acțiunea și mai cu seamă atunci, când obiectul fiind un nume de ființă, lesne ar putea fi considerat ca partea activă (ca subiect)».

Frățilă crede că puntea de trecere dela expresiile figurate amintite la construcția cu *p(r)e* a verbelor active transitive o formează în rândul întâi verbele reflexive, care, afară de obiectul exprimat prin pronumele reflexiv, « mai au un al doilea obiect care este scopul ori cauza acțiunii exprimate de verb, și care obiect este mai de aproape determinat prin prepozițiunea *pre (pe)*; astfel sunt verbele *mă mâniu, mă supăr, mă jeluesc*, etc., *pe cineva*, precum « Moysi mânie-se pre ei », *Crest.*, 64; dela forma aceasta s'a putut foarte lesne trece la forma activă transitivă *a mânia pe cineva, a supăra pe cineva*, etc. ».

« Tot astfel stă lucrul și cu expresiunile *a fi stăpân pe ceva*, etc., în care *pe* are o nuanță de sens local figurat și dela care ușor a trecut construcțiunea cu *pe* la verbul activ *a stăpâni*, etc., și în următorul exemplu avem amândouă formele:

Scumpul nu e stăpân pe banii lui, ci banii îl stăpânește pe el.
Pann, *Pov. v.*, 65 ».

Totuși în niciunul din exemplele la care trimite Frățilă construcția cu *pe* nu este simțită ca complement în acuzativ. Și atunci, firește, trebuie să ne întrebăm: cum au putut ele da naștere unei construcții în care ele însăși n'au intrat și, probabil, nici nu vor intra vreodată?

Th. Kalepky, « *Präpositionale Passivobjekte* » im Spanischen, Portugiesischen und Rumänischen, în *ZRPh*, XXXVII, 1913, p. 358—364, ocupându-se de *p(r)e* ca morfem al acuzativului în legătură cu cele srise de W. Meyer-Lübke, *l. c.*, vede în acesta, ca și în *á* din limbile iberice, o prepoziție locală, fără să arate de ce și când s'a transformat aceasta în morfem al cazului acuzativ și dând paralele franceze nepotrivite¹.

« Das span. *á* und das port. *a* heissen hier « bei, an » und stellen das von der Handlung betroffene Seiende gleichsam als die Stelle, den Ort, den Punkt dar, an dem das Tun ansetzt und sich vollzieht, als eine Art Betätigungsfeld, etwa wie wenn ich in Deutschen statt: « einen lieben » sagte » an ihm lieben », vgl. auch frz. *aimer ailleurs*... oder port. *bater na aldraba*... statt *bater a aldraba* (« den Türklopfen schlagen »). Rum. *p(r)e* hingegen würde hier « auf, über — hin, an — herum » bedeuten, etwa wie deutsch für « druck nicht die Frucht » gesagt werden kann « drück nicht an der Frucht herum ».

¹ Ca și J. Brauns, *Über den präpositionalen Akkusativ im Spanischen, mit gelegentlicher Berücksichtigung anderer Sprache*, Hamburg, 1909, p. 68, pe care Kalepky nu l-a avut în vedere de-a-juns.

Uneori se pare că prepoziția exprimă direcția (« Richtung ») pe care o ia acțiunea asupra sau deasupra ființei sau lucrului exprimate prin substantivul întrebunțat în funcție de complement (*p(r)e* ființă sau lucru). În această privință Kalepky fără a se depărta prea mult de ceea ce spune Diez, *l. c.* (« Präp. scheint dazu bestimmt, die auf ein lebendes zum Handeln geneigtes Wesen übergehende Wirkung energischer auszudrücken »), se pune pe punctul de vedere exprimat de W. Meyer-Lübke, *o. c.*, III, § 43, p. 468: « Man kann wohl nur sagen, in der römischen Psyche hätte sich bei Angabe des Ortes, auf welchen eine Bewegung gerichtet war, die Ankunft des Ortes und die folgende Ruhe an dem Orte lebhafter dargestellt als die im Verbum selber ausgedrückte Bewegung »¹.

Cum este firesc pentru teoria pe care o susține cu privire la nașterea construcției cu *p(r)e*, și exemplele strânse de d-l S. Pușcariu și felul cum explică d-sa din ele « scăderea » prepoziției *pre* în limba română la un simplu « instrument » gramatical, fără sens autonom², privesc o epocă ulterioară: desvoltarea lui *p(r)e* ca morfem al acuzativului pe terenul limbii române, și anume după despărțirea dialectelor.

D-l Pușcariu arată că: « în limba noastră există multe verbe care se pot construi sau cu un caz prepozițional, sau cu acuzativul simplu, fără ca ideea exprimată de verb să se schimbe sau fără ca ea să fie deosebită. În momentul când construcția prepozițională a putut fi interpretată ca un complement drept al predicatului, a fost dată și posibilitatea ca prepoziția să-și piardă sensul autonom, iar substantivul următor să fie luat drept un acuzativ, căci forma lui nu se deosebea de acesta »³.

Nu toate sensurile lui *pre* ne interesează din acest punct de vedere, ci numai cele care arată punctul spre care se îndreaptă acțiunea exprimată prin verb și pe care îl atinge. *Pre* adică arată,

¹ Vezi p. 363—364.

² *Dacoromania*, II, p. 578—581; cf. și *Études de linguistique roumaine*, p. 453—457.

³ Cu privire la această explicație a d-lui Pușcariu se face următoarea observație în *Chronique roumaine* (1923—1926) de Al. Rosetti, în *Revue de linguistique romane*, T. III, Paris, 1927, p. 258: « Lorsque M. Pușcariu examine les raisons pour lesquelles le daco-roumain a innové, il n'a pas indiqué que l'emploi de constructions telles que *tatăl iubește pe copil* « le père aime l'enfant », *pe copil îl iubește tatăl* ou bien *il iubește tatăl pe copil* sont employées suivant la valeur expressive donnée à l'un des membres de la phrase. Ces constructions ont coexisté. Le rôle de la préposition *pre* a été précisément d'éviter l'équivoque dans les cas d'inversion et de substituer à l'ordre fixe un ordre libre » (cf. și *Limba română în secolul al XVI-lea*, București, 1932, p. 112). D-lui Rosetti i-a scăpat din vedere că *pe copil* poate fi relevat prin accent în toate cele trei exemple date de d-sa, căci valoarea expresivă nu o dă numai topica, ci și accentul, mai ales accentul.

între altele, poziția pe care o are cineva sau ceva imediat deasupra cuiva sau a ceva, indiferent dacă avem a face cu o stare sau cu o mișcare (*lăcuescă pre pământū*, la Coresi, *Cartea cu învățatură dela 1580—1581*, ed. Pușcariu-Procopovici, p. 36/16), o mișcare de sus în jos (*puse pr'insa mânilē, ibid.*, p. 404/29; în Tâlc: *spr'insa*). Astfel el este uneori sinonim cu prepozițiile care indică direcția: *spre, asupra, cătră și la (strigă spre ea, ibid.*, p. 384/34, ca și în bulgărește *vikat po nego; se-au dat pre muncă și spre moarte, ibid.*, p. 88/35), mai ales când avem a face cu o intenție dușmănoasă (*rânjindū și imputândū și întărâtându-se pre ucenicii lui, ibid.*, p. 80/20).

În acest sens directiv s'a întrebuințat *pre*, alături de *spre*, și în legătură cu verbe care înseamnă o «stăpânire» sau o «biruință», arătând pe cel atins de acțiunea verbală: *a stăpâni (a domni) pe* sau *peste cineva* sau *ceva* (cf. *a fi stăpân pe* sau *peste cineva* sau *ceva*): «Într'o propoziție ca: *să domnească pre peștii mării* (Paliia, Gen. 1, 26), simțim încă și azi pe *pre* ca prepoziție, dar în *bărbatul să stăpânească pe soție-sa, astăzi pe soție-sa* ne pare un acuzativ».

Pentru interesul lor reproduc restul considerațiilor d-lui Pușcariu, cu omiterea notelor:

«Înțelesul de «încontra, împotriva», pe care l-am constatat mai sus pentru prep. *pre* și care apare și mai clar în prep. *spre* îl găsim în: *luptă pre noi* 56/14, care însemna mai întâi «luptă împotriva noastră», dar care la Coresi are sensul «ne chinue, ne muncește». Același înțeles îl are prepoziția în legătură cu verbe care implică ideea unei «dușmăanii», «intenții rele», «persecuții», «asupriri», a unei «revolte» sau chiar numai a unei «clevetiri, bănueli», etc.

În *proclețise pre elū* 182/14, ca și în *blăstemă pre zioa ceaia ce-au născutū*, 146/8, *pre* exprimă la origine numai direcția în care se îndreaptă blestemul; azi înțelegem însă «pre elū», chiar și «pre zioa», ca niște complemente drepte ale verbelor «procleți» și «blestema». În *a cărâi (gârâi) pe cineva* «a-l vorbi de rău», mai de mult, *pe*, care avea înțelesul de «împotriva», putea fi înlocuit și prin *asupra* (*Asupra altuia... mai de ocară poate să gârâiască*, Cantemir, *Ist.*, 53).

A bănuī pe cineva se construia mai [de] mult și *a bănuī asupra cuiva* («Nu bănuī asupra șarbei tale». Dosofteiu, *V. S.*, 56), care ne arată sensul vechiu al lui *pe*, același ca în sinonimul *a se mânīa pe* (mai de mult și *spre*) *cineva*. Tot astfel cred că în *asupresc pe cineva* și *supăr pe cineva* prepoziția, la origine, nu făcea alta decât repeta ideea cuprinsă în tulpinele verbale (*asupra* și lat. *super*), ceea ce apare și mai clar în construcția veche *a-și prepune pe cineva* (Dosofteiu, *V. S.*, 9 v., Coresi, etc.). Intenția dușmănoasă reiese și din verbe de tipul lui «a certa». Într'adevăr exemple vechi ca: *Păgânii să nu mai rădice pre creștini ocară* (Dosofteiu, *Ps.*, 34).

Cerând spr'insu pâra (Cod. Vor., 69/1). *Vrea să rădăce pr'insu pâra* (Varlaam, C., 345), sau: *Alți Țidovi strigară pre Hristos* (Uricariul, XIV, 110, cf. Varlaam, C. II, 83 v.), care azi se exprimă prin «strigară la Hr.», ne arată că la origine *pre* arăta direcția, ca și următoarele exemple, în care el azi ne apare ca semn al acuzativului: *Va ocări pre vreun vlădic* (Pravila Mold., 135). *Va sudui pre altul* (ibid., 129), *Să ciarte bărbatul pre muiare-și* (ibid., 84 v.), *Cel ce pâraște pre cineva pentru vreo vinovăție* (Pravila, 1814, p. 9).

Unele din aceste verbe care arată o mișcare de sus în jos se construiesc și azi cu prepoziția *p(r)e* sau cu acuzativul, astfel *apăs pe ceva* sau *apăs ceva*, cu o mică deosebire de sens, precum o avem și în germanul «auf etwas drücken» sau «etwas (nieder)drücken». Astfel propoziția: *fără legile meale... ca tarū greu păsără spre mere* (Psalt. Șch., 37, 5), poate fi înțeleasă ca «fără-de-legile mele ca o sarcină grea apăsără pe mine (= asupra mea)» sau «m-au apăsât (pe mine)». Tot așa e verbul «a călca» construit «calc ceva» sau «calc pe ceva». Propoziția: *Călcă cu piciorul spre falca zmeului* (Cuv. d. bătr., II, 152), o redăm astăzi prin *călcă pe falca zmeului*, dar îndată ce complementul e o ființă sau o personificare, simțul limbii nu mai e sigur. Într'adevăr, întreabă azi pe un Român dacă în: «*Hristos a înviat din morți, cu moarte pre moarte călcând*» înțelege pe acest «*pre moarte*» ca prepozițional sau acuzativ, deci ca pe nemțesul «auf den Tod tretend» sau «den Tod nieder-tretend» —, și el cu greu va putea da un răspuns hotărît.

Pentru datarea ivirii lui *pre* ca morfem al acuzativului în limba română și pentru stabilirea faptului dacă este vorba de un fenomen romanic oriental, «străromân», ori născut independent în toate dialectele limbii române este importantă analogia lui *a* din lat. *ad*, întrebuințat în aceeași funcțiune în limbile romanice apusene pentru a deosebi de subiect complementul în acuzativ care numește o ființă (fr. *animé*, germ. *Belebtes*), în vreme ce complementul în acuzativ care numește un lucru (fr. *inanimé*, germ. *Unbelebtes*) n'are nevoie de el pentru a se deosebi de subiect¹.

G. Millardet, *Linguistique et dialectologie romanes. Problèmes et méthodes*, Montpellier-Paris, 1923, p. 451—452, având în vedere întinderea geografică a acestei construcții, susține că rădăcinile ei

¹ În privința originii, nu este nicio legătură între nașterea acestui fel de întrebuințare a lui *a* și *pre* și între cea a deosebirii genului în «animat» (masculin și feminin) și «inanimat» (neutru) din limbile indo-europene: construcția cu *a* și *pe* este de natură sintactică, ceea ce nu se poate spune despre «categoria» genului și semnele ei gramaticale (vezi A. Meillet, *Linguistique historique et linguistique générale*², p. 201—202; L. Hjelmslev, *Principes de grammaire générale*, p. 164—171; O. Jespersen (trad. Hittmair-Waibel), *Die Sprache, ihre Natur, Entwicklung und Entstehung*, c. XIX, p. 378—381, unde se dă bibliografia necesară.

se adâncese până în epoca romană. Cu toate că cele mai vechi exemple nu sunt mai vechi de începutul secolului XI (*Decepit ad suo germano*, Esp. Sacr., XXXVI, p. xxxix, a. 1032)¹, totuşi altfel nu se poate explica cum s'a întins această construcţie obişnuită în Spania, nu numai în portugheză, unde ar putea fi influenţă castiliană, ci şi în limbile romanice vorbite în Calabria, în Abruzzi, până la Roma, în insula Elba, în Corsica, în Sardinia, în Istria, în engadină, în Franţa meridională, în Gascogne, până la Carcassone şi Narbonne, şi în Elveţia, în cantonul Fribourg, chiar şi în limbajul familiar din Bruxelles: « il n'est pas téméraire de penser que ce tour n'était pas inconnu au roman commun »².

Atât pentru datarea ivirii acuzativului românesc format cu *p(r)e*, cât şi pentru a celui romanic apusean format cu *a* + acuzativul substantivului şi a celui format cu pronumele conjunct pleonastic, trebuie să avem în vedere următorul principiu fundamental accentuat de W. Havers, *Handbuch der erklärenden Syntax*, p. 132: « Die Zeit des ersten Auftretens einer synt. Neuerung in der Literatur ist wohl zu scheiden von ihrer Geburtsstunde, und wenn Deutschbein System § 6³ meint, der Wert der historischen Betrachtungsweise bestehe darin, dass wir durch sie oft die ersten Fälle einer syntaktischen Erscheinung in einer Sprache kennen lernen, so bemerkt Lerch Festschrift Becker S. 85 f.⁴ mit Recht, dass wir zu den « ersten Fällen » gar nicht vordringen können, weil meist bis zur Aufnahme einer neuen Erscheinung in die schriftliche Überlieferung eine geraume Zeit verfließt. Man kann hinzufügen, dass die Wartezeit für die aus der Unterschicht nach oben drängenden Fügungen in den älteren Perioden, wo nur eine dünne, an der alten Tradition teilweise konservativ festhaltende literarische

¹ É. Bourciez, *Éléments de linguistique romane*³, Paris, 1930, § 236, p. 254—255.

² Vezi şi É. Bourciez, o. c.³, § 236 a, p. 254—255, § 381, p. 458—459, § 442 b, p. 532—533 şi § 531, p. 632—633, care este mai rezervat: « il n'est pas certain qu'on puisse le faire remonter partout à la période romane primitive » (§ 442, p. 533); apoi: W. Meyer-Lübke, *Gramm. d. rom. Spr.*, III, § 350, p. 371—373; Dr. Julius Brauns, *Über den präpositionalen Accusativ im Spanischen, mit gelegentlicher Berücksichtigung anderer Sprachen*, I şi II. Hälfte, Ostern şi Hamburg, 1908 şi 1909; Th. Kalepky, « Präpositionelle Passivobjekte » im Spanischen, Portugiesischen und Rumänischen, in *Zeitschr. f. rom. Phil.*, XXXVII, 1913, p. 358—368; L. Spitzer, *Rum. p(r)e, span. á vor persönlichen Akkusativobjekt*, in *Zeitschr. f. rom. Phil.*, XLIII, 1928, p. 423—432. E. Löfstedt, *Syntactica*, I, p. 186—212, unde se ocupă de acuzativ, nu dă forme latine de acuzativ format cu prepoziţii, cum dă pentru genitiv, dativ şi ablativ.

³ E vorba de M. Deutschbein, *System der neuenglischen Syntax*, Cöthen, 1917.

⁴ Se referă la studiul lui E. Lerch, *Die Aufgaben der romanischen Syntax*.

Oberschicht vorhanden war, vielfach grösser gewesen sein wird als in späteren Zeit des Fortschrittes, wo die Kluft zwischen Volks- und Kultursprache immer mehr ausgeglichen zu werden pflegt».

Havers se referă, între altele, la faptul că întrebuințarea lui *ille* ca articol nu apare în literatură decât relativ târziu, cu toate că ea a trebuit să se ivească în limba comună destul de curând. Iată istoria sumară a acestui fenomen expusă de Stolz-Schmalz-Leumann-Hofmann, *Lateinische Grammatik*⁵, II, *Syntax und Stilistik*, § 81, p. 480—481: «Bei der Entwicklung von *ille* zur Funktion eines bestimmten Artikels sind Fälle der Wiedergabe des griechischen Artikels durch *ille* (Cic. Arat. 221 *ille... ante Canem* = Προκόβων; auch in der späteren Übersetzungsliteratur verhältnismässig selten) sowie die formalen Bedürfnisse der Substantivierung von Part., Adj., Infin. (*illud aemulari*, s. Wackernagel, Vorlesungen über Syntax, I, 274; Wölflin, Archiv für lat. Lexikographie und Grammatik, 3, 73 f.) und vor allem von Indeklinablen (z. B. Plt. Mil. 819 *illud 'stertit' volui dicere*) sowie praepositionalen Wendungen (Apul. met. 1, 12 *illa cum gladio* usw.) erst in die zweite Linie zu stellen. Da das Wesentliche am Artikelgebrauch die Demonstrationslosigkeit ist, musste zunächst *ille* auf die Stufe des Anaphorikons *is* herabgedrückt werden (s. oben § 80 c und zu *illum* = *se*, § 78 αβ). In der Literatur findet sich eindeutig als Artikel aufzufassendes *ille* kaum vor Petron (s. zu diesem Guil. Süß, De eo quem inesse dicunt Trimalchionis cenae sermone vulg. Acta et Commentationes Universitatis Dorpatensis (Tartuensis) B. IX, 61, Dorpat, 1926, 33, 66; Wolterstorff, Glotta, 8, 66); in der Alltagssprache dagegen wird die Bedeutungsabschwächung von *ille* infolge der volkstümlichen Neigung zur Umständlichkeit und zum Pleonasmus (vgl. z. B. die Häufung von *ille* Cic. Att. 1, 16, 11) viel früher vor sich gegangen sein... Die volle Herausbildung der Kategorie des Artikels ist erst einzelromanisch (s. Wolterstorff, Glotta, 90 f.)»¹.

¹ Vezi pentru această chestiune, afară de articolul respectiv din *The-saurus Linguae Latinae*, mai ales următoarele lucrări: A. Fuchs, *Die romanischen Sprachen in ihrem Verhältnisse zum Lateinischen*, Halle, 1849 (dar cf. W. Meyer-Lübke, *Zeitschr. f. roman. Philol.*, XIX, 1894, p. 308); F. Müller, *Zur Geschichte des Artikels und zur Wortfolge besonders in den ita-lischen Sprachen*, in *Indogerm. Forschungen*, XLII, 1924, p. 26 și urm.; Herman Rönisch, *Itala und Vulgata. Das Sprachidiom der urchristlichen Itala und der katholischen Vulgata unter Berücksichtigung der römischen Volks-sprache*, Marburg u. Leipzig, 1869, p. 419—420; C. H. Grandgent, *Introduzione allo studio del latino volgare*, Milano, 1914, § 68, p. 49, G. Wolterstorff, *Artikelbedeutung von ille bei Apuleius*, in *Glotta*, VIII, 1917, p. 197 și urm.; J. B. Hofmann, *Lateinische Umgangssprache*, Heidelberg, 1926, § 96, p. 101; D. Găzdaru, *Descendenții demonstrativului latin ille în limba română*, Iași, 1929, p. 70 și urm.; E. Gamillscheg, *Zum romanischen Artikel und Possessivpronomen* (Sonderausgabe aus den Sitzungsberichten der Preus-

W. Havers, *o. c.*, p. 3, ne recomandă mare grijă în întrebuinţarea așa zisului *argumentum ex silentio*, deci al lipsei unei construcții din limba monumentelor literare ale unei epoci ori din lucrările unui autor. Nu putem trage concluzii din aceasta în privința lipsei ei din limbă în epoca respectivă. Un exemplu foarte instructiv este cel al istoriei « prezentului istoric ». Din faptul că cele mai vechi monumente literare grecești, germanice și slave nu-l cunosc s'a tras concluzia că la început ar fi lipsit din indo-europeană. Totuși este vorba de un mijloc de exprimare afectiv atât de firesc și așa de ușor explicabil din punct de vedere psihologic, încât este greu să te asociezi la această părere, cu atât mai mult că sunt unele literaturi, cum e cea germană, în care în unele epoci dispăre, ca să reapară în altele. Cine ar putea spune că « a murit » în intervalul dintre această? N'a murit, numai nu i s'a dat prilejul să figureze în limba literară: a fost evitat intenționat, fiindcă era prea tipic popular și comun.

Tot așa și la noi, din lipsa lui *pre* la acuzativ în *Psaltirile* lui Coresi și din prezența destul de rară a acestei construcții în *Tetraevangelul* și *Apostolul* acestuia nu putem trage concluzia că ea nu exista în jumătatea I a sec. XVI și că s'a ivit abia în jumătatea II-a a acestui secol, mai ales că în același timp avem alte texte care atestă întrebuințarea ei destul de frecventă, alături de construcția cu pronumele aton pleonastic.

7. Forma de acuzativ cu *a*

Am amintit că în limbile romanice din apus acuzativul prepozițional se formează cu corespondentul latinescului *ad* și că întrebuințarea lui *ad*, în această funcțiune, este atestată mai întâi la începutul secolului XI, deși, firește, în anumite puncte a trebuit să se ivească înainte de această dată. În mod firesc am aștepta ca și în limba română să se fi dezvoltat această funcțiune. Totuși limba română nu o are decât înaintea infinitivului, iar aici pe urma unei dezvoltări ulterioare din *a* final și local.

Am mai văzut că A. Frățilă, *o. c.*, p. 36—37, crede că pricina pentru care în limba română se întrebuințează *p(r)e*, nu *a*, la formarea acuzativului prepozițional trebuie căutată de o parte în faptul

sischen Akad. der Wiss., phil.-hist. Klasse, XXVII, 1936), Berlin, 1936, p. 6 și urm.; S. Pușcariu, *Zur Nachstellung des rumänischen Artikels* (extras din *Festschrift Karl Jaberg* zugeeignet zur Feier seines 60. Geburtstages und zur Vollendung des 60. Semesters seines akademischen Lehramtes 24. April 1937 = *Zeitschr. f. roman. Philol.*, LVII, 1937, p. 112—146), Halle-Salle, 1937, p. 241 și urm.; N. Drăganu, *Dacoromania*, IX, p. 274—315; etc.

că a este numai foarte rar întrebuițat (mai mult în textele vechi), de altă parte în împrejurarea că a a încetat de a exprima direcția, lucru cu totul necesar pentru a putea exprima acuzativul după verbele care exprimă o acțiune în mișcare.

Fără îndoială, faptul că prepoziția a era puțin întrebuițată, chiar și în limba veche, a putut fi o piedecă în dezvoltarea ei ca morfem al acuzativului, dar ea n'a încetat niciodată să însemne direcția. Dovadă este faptul că a a ajuns morfem al dativului și apoi, din acesta, al genitivului (posesiv).

Oricâte discuții ar fi fost cu privire la originea și sensul primitiv al dativului indo-european, totuși cei mai mulți și cei mai însemnați indo-europeniști sunt de părere că, chiar dacă nu dela origine, dativul este un caz care exprimă direcția (*Richtungskasus*)¹.

Numeroase exemple din limbile vechi dovedesc sensul directiv al dativului după verbe care arată o mișcare. Astfel pentru limba latină se pot cita (din limba poetică și, uneori, și din proza târzie): *ob sutelas tuas te morti misero* (Pl., *Capt.*, 692; *ad mortem*, *Amph.*, 809), *leto datus* (Cic., *Leg.*, 2, 22, în limba juridică), *iam satis terris nivist atque dirae grandinis misit pater* (Hor., *Carm.*, I, 2, 1), *it clamor caelo* (Verg., *Ae.*, 5, 451), *multos Danaos demittimus Orco* (Verg., *Ae.*, 2, 85), *matres familiae, quae paulo ante Romanis de muro manus tendebant* (Caes., *BG.*, 7, 48, 3), etc.².

Stolz-Schmalz-Leumann-Hofmann, *o. c.*⁵, II, p. 410, § 35, cred dativul «caz pur gramatical», deoarece nu se poate construi cu prepoziții, iar construcțiile de felul celor citate «neoriginale», dezvoltate din *dat. commodi*. E. Löfstedt, *o. c.*, I, p. 150 și urm., vede în ele influență grecească (cf. θεοῖσι δὲ χεῖρας ἀνέσχον, Hom., *Il.*, E. 174; ἀνατείνας οὐρανῶ χεῖρας, Pind., *Isthm.*, 6, 41; ψυχᾶς Ἄϊδι προΐαψεν, Hom., *Il.*, A, 3, etc.).

Totuși nu se poate trece cu vederea faptul că aceste construcții se găsesc nu numai în paleo-slavă, unde în anumite texte iarăși ar putea fi influențe grecești (cf. *se cēsari grēdetū tebě krotūkū*, Mat., 21, 5, tradus la Coresi: «împăratul tău vine ție blând», = gr. «...ἐρχεται σοι...»), ci și în limbile slave moderne și în indo-iranică³.

¹ Vezi bibliografia chestiunii la K. Brugmann-B. Delbrück, *Grundriss der vergl. Gramm. der idg. Sprachen*², II, 2, Strassburg, 1911, p. 547 și urm., E. Löfstedt, *Syntactica*, I, Lund-London-Paris-Oxford-Leipzig, 1928, p. 145, Stolz-Schmalz-Leumann-Hofmann, *o. c.*⁵, II, p. 410 și H. Hirt, *Indogermanische Grammatik*, Teil VI: *Syntax*, I, Heidelberg, 1934, p. 121.

² Vezi R. Kühner-C. Stegmann, *o. c.*², II, 1, p. 320.

³ Cf. W. Vondrák-O. Grünenthal, *Vergleichende slavische Grammatik*², Göttingen, 1928, p. 256—261; Stolz-Schmalz-Leumann-Hofmann, *o. c.*⁵, II, p. 410, § 35, și mai ales H. Hirt, *o. c.*, Teil VI: *Syntax*, I, p. 122—123, § 76, unde se fac trimiterile necesare.

W. Meyer Lübke, *Gramm. der rom. Sprachen*, III, *Syntax*, Leipzig, 1899, p. 390—391, crede că înțelesul abstract este înțeles secundar, iar înțelesul local este cel original, cum ne arată evoluția formei dativului în limbile romanice, în care construcția cu prepoziția *ad* + acuzativul substantivului a primit funcțiunea de dativ, iar în limba română¹ s'a adăugat la aceasta, foarte curând, și construcția cu *la* + acuzativul substantivului². De aceea îl și numește « obiect directiv » (*Direktivobjekt*).

De aceeași părere este și A. Trombetti, *Elementi di glottologia*, Bologna, 1923, p. 226, § 330: « Tra l'oggetto diretto o accusativo e l'indiretto o dativo non vi è differenza sostanziale, tanto che molte lingue usano un'unica forma oggettiva. L'oggetto indiretto viene indicato in Italiano dalla preposizione *a*, che propriamente esprime il moto verso luogo (Lat. *ad*). Quanto all'oggetto diretto si confronti *Romam videre* con *Romam ire*, e si noti che in molti dialetti

¹ Prepozițiunea *a* se întrebuințează pentru a forma dativul, nu numai în dialectul dacoromân (cf. B. P. Hasdeu, *Et. Magn. Rom.*, I, col. 48—52; H. Tiktin, *Dict. rom.-germ.*, p. 1—2; *Dicționarul limbii române*, t. I, P. I, p. 2; E. Bacmeister, *Die Kasusbildung des Singular im Rumänischen*, în G. Weigand, *IV. Jahresbericht*, Leipzig, 1897, p. 55—65; H. Moser, *Der Ursprung der rumänischen Präpositionen*, în G. Weigand, *X. Jahresbericht*, Leipzig, 1904, p. 413—415; R. Kurth, *Der Gebrauch der Präpositionen im Rumänischen*, *ibid.*, p. 477—483), ci și în dialectul aromân (cf. E. Bacmeister, *l. c.*, p. 64; H. Moser, *l. c.*, p. 414—415; Th. Capidan, *Aromânii, Dialectul aromân*, București, 1932, p. 385—386). Dialectul meglenoromân n'o mai întrebuințează (cf. E. Bacmeister, *o. c.*, p. 64; H. Moser, *o. c.*, p. 414—415; Th. Capidan, *Meglenoromânii, I, Istoria și graiul lor*, București, 1925, p. 146, § 75). În istororomână abia se mai găsesc urme de întrebuințarea lui *a*. E. Bacmeister, *o. c.*, p. 64 și Pușcariu, *Studii istororomâne*, II, p. 149, § 124, o văd în « contaminarea » *a lu omu*, *a lu frate*, etc. Dar *a lu* poate fi și *alu* din lat. *illo*. H. Moser, *o. c.*, p. 415, mai dă exemplul: *dae a noi* (Fr. Miklosich, la M. Gaster, *Chrest. rom.*, II, p. 284), însă singur observă că ar putea fi și un italianism.

² Pentru dativul format din *la* + acuzativul substantivului în dialectul dacoromân, vezi: R. Kurth, *o. c.*, p. 561—562; H. Tiktin, *Dict. rom.-germ.*, p. 883—884; *Dicționarul limbii române*, t. II, P. II, p. 70. Dialectul istororomân nu cunoaște această formă de dativ (vezi S. Pușcariu, *o. c.*, II, p. 149, § 124). Nu găsim exemple pentru această formă nici la Th. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân*, p. 385—386, § 242 și p. 554, § 316. Totuși în unele texte aromâne se găsesc: *s-plâmse la amirălu și-l' dzise* (P. Papahagi, *Basme arom.*, p. 13/5, Avela, Epir, dela mama lui Papahagi), *fă bunăteți la tută lumea* (Id., *ibid.*, p. 19/9-10, dela Iotta Naum), *L'-acl'amă amirălu ș-lă cade ș-pricade la el' ș-lă Dummidză* (Id., *ibid.*, p. 461/17, dela Filpa Beza, Avela, Epir). În dialectul meglenoromân dativul se formează numai cu *la*: *la țar*, *la lup*, *la coîni*, etc. Th. Capidan, *Meglenoromânii, I*, p. 146, § 75, relevând, această particularitate, observă: « Originea acestui caz trebuie căutată, poate, în limba bulgară. Aci avem pentru gen.-dat. prep. *na* (cu înțelesul de « pe » și « la »), *na tsar* ѣт, *na vŭlk* ѣт, *na cutșeto* (la țar, la lup, la coîni) ». Totuși nu putem trece cu vederea existența construcției și în dialectele dacoromân și aromân.

dell'Italia centrale e meridionale, quando si riferisce a un essere animato, l'oggetto diretto è preceduto appunto dalla preposizione *a*, per esempio: romanesco *sentiteme a me*. Similmente nello Spagnolo: *yo amo a Dios*. Cfr. *amore verso Dio* ».

Dativul este de obicei un complement personal. După verbele transitive, alături de complementul (personal) în dativ poate să stea și un complement (de obicei numind un lucru) în acuzativ. Aceasta se întâmplă mai ales după verbele care înseamnă *a zice, a face, a da, a arăta, a porunci, a scrie*, etc. (*cuiva, ceva*). Dacă complementul-lucru nu se exprimă, complementul-persoană poate fi pus, în loc de în dativ, în acuzativ. Să se compare: lat. *minari alicui* și it. *minacciare qualcheduno*, fr. *menacer quelqu'un*, rom. *a amenința pe cineva*; lat. *credere alicui* și it. *lo credo* și *gli credo*, fr. *je le crois* și *je lui crois*, rom. *îl cred* și *îi cred*, etc.¹.

În limba română avem numeroase exemple de acest fel. Nu mă gândesc la traducerile verbale din slavonește ale textelor vechi: *a cunteni (cuntiri) cuiva* (Ps. Coresi, 1577, Ps. Șch., ps. IX, 6) și *a cunteni (cuntiri) pe cineva* (Ps. Hurm., ps. IX, 6) după p.-slav. *zapřěti, a judeca cuiva* (Ps. Coresi, 1577, Ps. Șch., ps. VII, 9, IX, 9, XCVII, 9; Coresi, *Lucr. ap.*, Ep. Petru I, 17 = *Cod. Vor.*, p. 142/7—8), *a judeca a cineva* (Ps. Coresi, 1577, ps. IX, 9 și XCVII, 9) și *a judeca pe cineva* (Ps. Coresi, ps. IX, 39; Ps. Șch., ps. VII, 9; Coresi, *Lucr. ap.*, Fapte, XXVIII, 18 = *Cod. Vor.*, p. 101/5—6), după p.-slav. *sođiti, a împiedeca cuiva* (Ps. Coresi, 1577, Ps. Șch., ps. XVI, 3) și *a împiedeca pe cineva* (Ps. Hurm., ps. XVI, 3) după p.-sl. *zapěti, a supăra cuiva* (Ps. Șch., ps. CVI, 6) și *a supăra pe cineva* (Coresi și Radul grămăticul, *Tetraev.*, Luca, z. 88, *Cod. Vor.*, p. 71/4 = Coresi, *Lucr. ap.*, Fapte, XXV, 24: *dodeescu-mi*) după p.-slav. *vŭstoziti, a (în)vence cuiva* (Ps. Coresi, Ps. Șch., ps. IX, 31, Coresi, *Lucr. ap.*, Fapte, XIX, 16 = *Cod. Vor.*, p. 5/13) și *a învinge pe cineva* (Dosoftciu, *Ps. în versuri*, 1673, ps. CIX, 7) după p.-slav. *odolěvati* și *odelěti (odolěti)*, etc., ci la formele actuale și populare de felul: *a ajuta cuiva* și *a ajuta pe cineva, a crede cuiva* și *a crede pe cineva, a minți cuiva* și *a minți pe cineva* (atestat încă în sec. XVI; cf. Ps. Coresi, Ps. Șch., ps. LXVI, 3 și Ps. Hurm., ps. CVIII, 20, dacă mă trebuie citit *me*, nu *mie*), *a opri cuiva* și *pe cineva, a sluji cuiva* și *a sluji pe cineva*, etc., chiar și la neologisme ca: *a refuza cuiva* și *a refuza pe cineva*, etc.

Fără a ne opri la expresii directive și finale propriu zise (*a merge, a se duce*, etc., *acasă, amunte, avale*, etc.; *a lua aminte, a umăr, a ochiu*, etc.; *a cobî, a meni, a se găti, a face, a vesti*, etc., *a vânt și a vreme rea, a ploaie* și *a furtună*; *a merge, a se duce, a ieși*, etc.,

¹ W. Meyer-Lübke, o. c., III, *Syntax*, p. 391, § 368.

*a lemne, a vânat, a pesti, a ce, etc.; a vorbi, a se căina, etc., a milă a părere de rău; a mirosi a om, a vin, a puți a dohot, etc.*¹, nu putem spune că *a* nu exprimă direcția în dativ ca: *nimea nu poate a doi domni lucra* (Coresi, *Tetraev.*, Mat., z. 18; în *N. Test.*, 1648: ... *sluji a doi domni*), *întrară în sfânta cetate, și se iviră a mulți* (Id., *ibid.*, Mat., z. 113; în *N. Test.*, 1648: ... *să arătară a mulți*), *supuneți-vă amu a totu omulū dereptū zidirea Domnului* (Coresi, *Lucr. ap.*, Ep. Petru, I, 2, 13 = *Cod. Vor.*, p. 147/13—14: *Supuneți-vă amu a toată zidirea*), *să nu fie Dumnezeu nou, nece să te închini a Dumnezeu striinū* (Coresi, *Psalt.*, 1577, ps. LXXX, 8), *dzi aceasta a toată gloata fiilorū lu Israilū* (*Palia*, 1582, Exod., CXVI, la Cipariu, *Chr. sau Anal. lit.*, p. 63), *Elu chemă pre Ghermanū patriarhulū de vru să-l împreneze a rău sfatul lor* (Moxa, la B. P. Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, I, p. 379), *nice frate a frate va folosi, nice părinte a fecior, nice bogatū a săracū* (Varlaam, *Carte rom. de înv.*, 1643, I, f. 64), *putemū cunoaște că a mare Dumnezău să închină acesta* (Id., *ibid.*, II, f. 75), *cândū va tăia unū omū a niscare dobitoace și va cădea asupra vreunui dobitocū și-l va omorī* (Eustratie, *Carte rom. de înv.*, 1646, f. 10, la B. P. Hasdeu, *Et. Magn. Rom.*, I, col. 50), *Cade-să a tot plugariul, să-și are și să-și lucreze pământul* (Id., *ibid.*, f. 1, la Gaster, *Chrest. rom.*, I, p. 119), *căce ai pusū acestū lucru în inima ta, n'ai mințitū a oameni, ce lui Dumnezău* (*N. Test.*, 1648, F. Ap., V, 4), *Cela ce va face silă a muere văduo* (*Îndreptarea legū*, 1652, la Tiktin, *Dicț. rom.-germ.*, p. 1), *și dede pâine a flămânzi* (Dosoiteiu, *Viștile Sfinților*, 18/2, 15 Sept., la Tiktin, l. c.), *nu mai semăna a haine puse pe om, ci a alte dihanii* (P. Ispirescu, o. c., I², p. 52), *să mai semene a argat* (Id., *ibid.*, I², p. 259), *nu semăna a nimic* (Id., *ibid.*, I², p. 311), *doară de vei vedea ceva așa care să asemene a sat* (Id., *ibid.*, I², p. 372), etc.

Totuși construcția lui *a* și acuzativul substantivului n'a luat funcțiunea de acuzativ, nici chiar în unele exemple în care verbal ar fi putut fi înțeles și ca activ transitiv (cf. *nice frate a frate va folosi* . . ., Varlaam, l. c.; *soarele cam mirosise a om*, P. Ispirescu, o. c., I², p. 70, dar cf. *aici miroase a carne de om*, Id., *ibid.*, I², p. 101, *mie îmi miroase a om*, Id., *ibid.*, I², p. 131, etc.).

Exemplul: *Să judece a săracū și plecatulū* (Coresi, *Psalt.*, 1577, ps. IX, 39) nu poate fi avut în vedere, întrucât cuprinde un dativ alături de un acuzativ, *judeca* putându-se construi, în limba veche, după modelul slav, atât cu unul cât și cu celălalt din aceste două cazuri (vezi mai sus).

¹ Cf. B. P. Hasdeu, *Et. Magn. Rom.*, I, col. 36—52; H. Tiktin, *Dicț. rom.-germ.*, p. 1—2; R. Kurth, *Der Gebrauch der Präpositionen im Rumänischen*, în G. Weigand, *X. Jahresbericht*, Leipzig, 1904, p. 477—483; *Dicț. limbii române*, T. I, P. I, p. 1—2.

Că a multe răutăți (sic) învață lenea (Cheia înțelesului, 1678, la Cipariu, *Chrest. sau An. lit.*, p. 181) este echivalent cu actualul: Că la multe răutăți învață lenea.

Nu avem a face cu un acuzativ cu *a* nici în exemplul: făcându-se de lege grecească pentru să înșele o muiere, caria au înșelat și avuția i-au apucat și a mulți oameni cu hitlenșugul său de avuție i-au golit (Hurmuzaki, *Doc.*, XI, p. 319—320, a. 1593), deși la o privire superficială am putea crede acest lucru. Într'adevăr, însă, este vorba de o continuare sintactică: și a mulți oameni... avuție au apucat + pe mulți oameni i-au golit.

În sfârșit, nu putem spune sigur că avem acuzativ, e cu *a* sau *ad* nici chiar în: pasă și oblicește el adinsereși acela singură (Coresi, *Tetraev.* și Radul Grăm., *Ev.*, z. 75), ca să nu mă arăt adinsu mineș iubitoriu (Învățăture preste toate zilele, Câmpulung, 1642, la I. Bianu-N. Hodoș, *Bibl. rom. veche*, I, p. 126) și ertându-vă adinsu voiș = «donantes vobismet ipsis» (*N. Test.* 1648, Paul către Colos., III, 13), pe care-l găsim alături de dojenindu-vă înșivă pre dinsu voiș = «commonentes vosmet ipsos» (*ibid.*, III, 16), căci în alte exemple din aceeași epocă adinsu înseamnă «între sine», «între voi înșivă», etc.: adinsu voi ūbosti pururea aibându (Cod. *Vör.*, p. 159/1 = Coresi, *Lucr. ap.*, I, Petru, IV, 8, la Bianu, *o. c.*, p. 170: cineșu cătră sine ūbovū cu prilejū aibându), înșivă adinsu voișū dragostea lu Dumnezeu ferīți (Coresi, *Lucr. ap.*, Iuda, I, 21, la Bianu, *o. c.*, p. 214), Se sfădiră adinsu eiși (Moxa, 1620, la B. P. Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, I, p. 364), mulți oameni s'au tocmit binelui adinsu eiși (Învățăture preste toate zilele, 1642, *l. c.*, p. 126), ce vă priciți adins voiș? = «quid inter vos conquiritis» (*N. Test.*, 1648, *Ev. Marcu*, IX, 19), etc.¹

Pricinile pentru care *a* + acuzativul substantivului n'a ajuns să însemne acuzativul sunt multiple.

Mai întâi avem o pricină istorică.

Am văzut că cele mai vechi atestări pentru acuzativul latin format din *ad* + acuzativul substantivului nu sunt mai vechi decât începutul secolului XI și că ele privesc latina de pe teritoriul roman apusean, unde s'a dezvoltat această construcție².

Dar, deși «rădăcinile acestei construcții se adâncesc până în epoca romană», această adâncire nu poate trece dincolo de secolul VI d. Hr. decât în arii foarte restrânse. La venirea Slavilor, care au despărțit romanitatea estică de cea vestică, ea încă nu se dezvoltase prea mult. Dacă s'ar fi dezvoltat și în latina estică, probabil

¹ Vezi B. P. Hasdeu, *Et. Magn. Rom.*, I, col. 353—356 și *Dict. limbii rom.*, t. I, P. I, p. 43.

² G. Millardet, *Linguistique et dialectologie romanes*, p. 452; É. Bourciez, *Éléments de linguistique romane*³, p. 254—255.

ne-ar fi rămas ceva urme, în limba română, care în locul ei a dezvoltat construcţia cu *p(r)e* din *per*, o construcţie cu aceeaşi vechime ca şi a celei cu *ad*, şi apoi pe cea cu *la*, care pare a fi mai nouă.

În schimb, dativul construit din *ad* + acuzativul substantivului este mult mai vechi. Istoria lui o avem expusă la E. Löfstedt, *Syntactica*, I, p. 155—160¹. Fără a putea spune precis când a început, Löfstedt arată că este vorba de un proces care a durat mai multe veacuri şi că tendinţa de a exprima dativul prin construcţia cu *ad* se poate observa în latina vulgară a tuturor timpurilor. Cele dintâi atestări se găsesc încă la Plautus, (*haec me modo ad mortem dedit*, Amph., 809, dar: *ibi me toxico morti dabo*, Merc., 472; *ego hunc ob furtum ad carnificem dabo*, Capt., 1019, etc.). Urmează Lucretius, Vitruvius, Propertius, etc. şi inscripţiile. Numeroase exemple se găsesc şi în latina târzie.

O construcţie atât de veche, de vie şi de întinsă, fireşte, a trebuit să fie cunoscută romanităţii estice înainte de venirea Slavilor. Aşa se explică de ce s'a păstrat ea şi în limba română, nu numai în limbile romanice vestice.

Totuşi în limba română această construcţie n'a luat întinderea pe care a luat-o în limbile romanice vestice din mai multe motive.

Mai întâiu dativul, dezvoltându-se în genitiv, *a* a fost atras de articolul *al*, *a*, *ai*, *ale* prepus genitivului, confundându-se la început cu forma feminină sg. a acestuia, apoi înlocuindu-i în unele regiuni toate formele.

De altă parte forma de genitiv construit cu *de* a înlăturat cu încetul pe cea cu *a*.

A treia pricină a fost şi dezvoltarea declinării cu articolul postpus, care a împiedecat în anumită măsură dezvoltarea declinării cu cazuri prepoziţionale, reducându-le pe acestea la exprimarea ideilor parţiale nedeterminate.

În sfârşit prepoziţia *a* a început să fie înlocuită foarte curând cu *la*, nu numai în construcţii cu sens local, ci şi în cea de dativ.

Toate aceste motive împreună au făcut să se reducă întrebuinţarea prepoziţiei *a*, în special a dativului construit cu *a*, şi să împiedice ivirea construcţiei cu *a* a acuzativului în limba română. În locul ei s'a ivit construcţia cu *pre* în felul arătat mai sus. Şi s'a mai ivit o construcţie cu *la*.

Astfel limba română întrebuinţează pe *a* la acuzativ numai înaintea infinitivelor. Dau câteva exemple vechi şi noi: *Moisi porânci voao a vă lăsa muerile voastre* (Coresi, *Tetraev.*, Mat., z. 78), *putea-vo*

¹ Cf. şi J. Wackernagel, *Vorlesungen über Syntax*², Zweite Reihe, p. 217; Stolz-Schmalz-Leumann-Hofmann, *o. c.*,⁵ p. 410, § 35 şi p. 497—498, § 90, c; C. H. Grandgent, *Introduzione allo studio del latino volgare*, trad. dall'inglese di N. Maccarone, Milano, 1914, p. 59—60, § 90.

bea paharul ce eu am a bea? (Id., *ibid.*, Mat., z. 81), *va incepe a-și bate soții lui, a mânca și a bea cu bețiții* (Id., *ibid.*, Mat., z. 103), *și nemică nu avură înprotivă a zice* (Id., *Lucrul apostolesc*, Fapte, IV, 14, ed. I. Bianu, p. 14/10), *le-am poruncit a face și a cinsti Domnedzeu (Palia dela Orăștie*, pref. ed. M. Roques, p. 6), *să n'aibă a pâri această pără* (a. 1597, B. P. Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, I, p. 77), *ce veste vă voru aduce ne rugămū să ne dați a ști* (a. 1593; Al. Rosetti, o. c., p. 67), *ce va hi triaba Dumilor voastre la noi, noi avem a face* (a. 1593—1597; Id., *ibid.*, p. 50), *să aibă a-și facerea și carte domnească de moșie* (B. P. Hasdeu, *Arhiva ist. a Rom.*, I, 1, p. 14 și *Et. Magn. Rom.*, I, col. 26), *C'amū fostū flământū, și mi-ați dată a mânca* (Varlaam, *Carte rom. de înv.*, 1643, I, f. 23), *de unii ca aceștia toți să nu cuteze a se chemarea preoți* (*Pravila munt.*, 1640, f. 19, la B. P. Hasdeu, *Et. Magn. Rom.*, I, col. 26) și *muților le dă a grăi și a înțelege și bolnavilor dăruiește sănătate* (Udriște Năsturel, *Viața Sfinților Varlaam și Ioasaf*, ed. Gen. P. V. Năsturel, București, 1904, p. 51), *au avut milostivul Dumnedzău a nu lăsa acest pământ fără oameni* (Gr. Ureche, la M. Kogălniceanu, *Cron. Rom. sau Let. Mold. și Val.*², I, p. 131), *din scriptură înțelegem minunate și veșnice faptele lui, a face fericită viața* (M. Costin, Id., *ibid.*, I, p. 6), *În zilele mele să căutați la dreptate, ca să nu ziceți că nu v'am dat Dumilor voastre a înțelege* (N. Costin, Id., *ibid.*, II, p. 88), *Iară Măria ta cum ai văzut oastea mea, cum ai prins a bate, și nu stai să vorbim* (I. Neculce, Id., *ibid.*, II, p. 324), *veți ști a vă ferire* (Id., *ibid.*, II, p. 178), *Nimic nu este mai periculos pentru un stat ce voește a se reorganiza decât a da frânele guvernului în mâinile parvenților* (N. Filimon, *Ciocoi vechi și noi*, București, 1863, p. 7), *Aici vine ciocoiul umilit și cere a servi pe boierul pentru o bucată de pâne* (Id., *ibid.*, p. 8), și luând istoria Românilor de Petru Maior, *ajutat de abecedarul urgisit, în puține ceasuri am învățat a celi* (C. Negruzzi, *Scrieri*, vol. I, București, 1872, p. 11), *Drept aceea, am făcut aceste cincii întrebări, pe care d-ta vei binevoi a mi le tălmăci* (Id., *ibid.*, I, p. 12), *de câte ori binevoim a-i traduce, a-i imita, sau a-i localiza* (Al. Odobescu, *Opere complete*, vol. I, București, 1906, p. 109), *am cutezat a trage cu pușca* (Id., *ibid.*, p. 111), *Bagă de seamă că ai a face cu un membru al Academiei!* (Id., *ibid.*, p. 112), *Eu caut a răspunde, nu știu ce să răspund* (M. Eminescu, *Poezii*, București, 1895, p. 201), *De asta, așa este; n'am a mă plânge de nimic* (P. Ispirescu, *Legende sau basmele Românilor*, I², București, 1907, p. 24), *să nu îndrăznești a mai zice nicio vorbă măcar* (Id., *ibid.*, I², p. 39), *înțelese că are a face tocmai cu răpitorul iubitei sale* (Id., *ibid.*, I², p. 39), *cine știe cât avem a zăbovi* (Id., *ibid.*, I², p. 42), *Începură a-și da coate, a-și veni în cunoștință și a se căi de răsul ce făcuseră pe fratele lor* (Id., *ibid.*, I², p. 51), *Fetele, nerăbdătoare, voră a ști ce*

zicea (Id., *ibid.*, I², p. 64), *căuta a-şi mângăia fata* (Id., *ibid.*, I², p. 65), *să poruncească a-i face şi a-i aduce la odoare o furcă cu caerul şi fusul cu totul de aur* (Id., *ibid.*, I², p. 107), *nu izbutise a face furca după porunceală* (Ibid., *ibid.*, I², p. 107), *Prinse a-l întreba* (Id., *ibid.*, I², p. 120)¹, *părinţii săi nu voesc a merge să trăiască cu dânsul* (Id., *ibid.*, I², p. 123), *să mai nădăjduesc a-i vedea?* (Id., *ibid.*, I², p. 123), *îl dete, mai adăogând a zice* (Id., *ibid.*, I², p. 123), *şi unde mi ţi-l începură a-l răsuci şi a-l buchisi înfundat* (Id., *ibid.*, I², p. 124), *bine ştiu procletul a se schimba* (Id., *ibid.*, I², p. 142), *El cercă a se alătura de pom* (Id., *ibid.*, I², p. 143), *Dacă nu voiţi a-mi spune, încetaţi* (Id., *ibid.*, I², p. 157), *să nu cutezi a face* (Id., *ibid.*, I², p. 163), *cuget a mă duce* (Id., *ibid.*, I², p. 246), *ele începură a se peptăna, a se îmbrăca cu haine scumpe şi a se găti de ducă* (Id., *ibid.*, I², p. 263), *Acesta nici că bănuia măcar a fi argatul* (Id., *ibid.*, I², p. 268), *Dădaca... îi zise să ceară a i se face trei rânduri de haine* (Id., *ibid.*, I², p. 341), *doar n'avam a te duce de mână ca pe-un orb* (Id., *ibid.*, p. 322), *ştiau a învârti şi hora dar şi suveica* (I. Creangă, *Opere complete*, Bucureşti, 1906, p. 3), *începe a ne pofţi pe fiecare la Bălan şi a ne mângăia cu sfântul Ierarh Nicolai* (Id., *ibid.*, p. 6), *Atunci eu pe loc am început a plânge* (Id., *ibid.*, p. 55), *bir n'aveţi a da* (Id., *ibid.*, p. 85), *să aibă a face* (Id., *ibid.*, p. 128), «*Răpiţa*» *se supără, varsă o parte din mânia ei în cracul de pe Valea-Seacă, şi asta încetează a mai fi «seacă»* (I. Slavici, *Nuvele*, vol. I, Bucureşti, 1907, p. 10), *şi încep a se face şi el om ca lumea* (Id., *ibid.*, I, p. 21), *Era lucru greu, de care nu cuteza a se prinde* (Id., *ibid.*, I, p. 24), *Ochii moşneagului apucară a străluci* (Id., *ibid.*, II, Bucureşti, 1907, p. 19), *Apoi ea urmă a-şi face treburile* (Id., *ibid.*, III, Bucureşti, 1928, p. 279), *Nici n'am îndrăsnit a-i spune nimic* (M. Sadoveanu, *Hanu-Ancuţei*, Bucureşti, 1930, p. 120), *Ea prinse a se giura* (V. Alecsandri, *P. pop. ale Rom.*, Bucureşti, 1866, p. 313), etc.

De infinitivul cu funcţiune de complement în acuzativ se ocupă Kr. Sandfeld-Jensen, *Der Schwund des Infinitivs im Rumänischen und Balkansprachen*, în G. Weigand, IX. *Jahresbericht*, Leipzig, 1902, p. 83—95 şi Kr. Sandfeld-H. Olsen, *Syntaxe roumaine*, I, Paris, 1936, p. 258—263.

În aceste lucrări se arată că *a* + infinitivul se poate întrebuiŃa după verbele: *a căuta, a cerca, a cere, a primi*; *a cuteza, a îndrăzni, a începe, a apuca, a prinde, a urma, a înceta, a învâŃa, a deprinde, a hotărâ, a cugeta, a avea de gând (în gând), a(-şi) pune în gând, a găsi cu cale*; *a găsi, a bănuî*; *a avea*; *a crede, a-şi aduce aminte, a uita*; *înseamnă, va-să-zică*; *a ruga, a îndemna, a chema, a pofţi*.

¹ Cf. *Şi prinde norocul la vorbă cu omul* (I. Pop-Retegănu, *Poveşti ardelenesti*, IV, ed. II, Braşov, 1913, p. 22).

a îndupleca, a sili ; a ajuta, a face, a lăsa ; a vedea ; a arăta ; a vrea, a voi, a binevoi, a dori ; a ajunge ; a izbuti ; a da ; a lipsi ; a fâgădui ; a îngădui, etc.

Am zis « se poate », pentru că el poate fi înlocuit cu alte construcții, în special cu conjunctivul: *prinse a se jura* = *prinse să se jure* ; *Te văd a fi fată de oameni* = *Te văd că ești fată de oameni* sau *Te văd fiind fată de oameni* ; *v'am dat a înțelege* = *v'am dat să înțelegeți* sau *v'am dat de înțeles*, etc.¹.

După Kr. Sandfeld, o. c., IX. *Jahresbericht*, p. 79, construcția infinitivului cu prepoziția *a*, care a ajuns însoțitoare obișnuită a acestuia, ca și *zu* în limba germană și *to* în limba engleză, este « eine rein rumänische Entwicklung », nu o influență albaneză, cum credea W. Meyer-Lübke, *Zur Geschichte des Infinitivs im Rumänischen*, în *Abhandlungen Prof. Dr. Ad. Tobler*, Halle a. d. S., 1895, p. 93, care-l compară cu alb. *të*.

Cât privește felul cu s'a născut întrebuintărea lui *a* înaintea infinitivului cu funcțiune de complement în acuzativ, cred că trebuie să pornim în rândul întâi dela înțelesul local, apoi dela cel final al prepoziției *a*, în legătură cu verbe active transitive care arată direcție (mișcare, scop), de unde s'a generalizat apoi și după verbe cu alte înțelesuri. *Începu* sau *prinse a boci*, *a fugi*, *a întreba*, *a lucra*, *a plânge*, *a vorbi*, *a zice*, etc., au însemnat la început tot atât cât: *Începu* sau *prinse la boci*, *la fugă*, *la întrebat*, *la lucru*, *la plâns*, *la vorbă*, etc. (cf. *Dânșii la ceartă începură*, G. Coșbuc, *Fire de tort*, București, 1898, p. 83 ; *Cine la multe începe, nici una săvârșește*, Iord. Golescu, ap. Zanne, *Prov. Rom.*, VIII, p. 114, vezi *Dict. limbii rom.*, T. II, p. 570). *A învăța a vorbi*, *a deprinde a scrie*, *a îndemna a lupta*, *a îndupleca a face*, *a da a înțelege*, etc., au fost echivalente cu: *a învăța la vorbit* sau *la vorbă*, *a deprinde la scris*, *a îndemna*

¹ Înlocuirea infinitivului prin conjunctivul cu *să* deosebește limba română de celelalte limbi romanice și o apropie de limbile balcanice (cf. Kr. Sandfeld-Jensen, o. c., IX. *Jahresbericht*, p. 75—131 ; Kr. Sandfeld-H. Olsen, o. c., p. 253 și urm., și p. 362 și urm.). În dialectul aromân infinitivul este « lipsit de orice acțiune verbală », « afară de câteva cazuri » (vezi Th. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân*, p. 433, § 277 și p. 548—550, § 313, 8). Prepoziția *a* se întrebuintează numai înaintea infinitivului cu funcțiune de substantiv al verbelor care arată o mișcare: *vru z ducă avinare*, *s-easă a priimnare*. Dar și aici poate să și lipsească: *va s-înșim priimnare* (Id., *ibid.*, p. 549, § 313, 8). În dialectul meglenoromân infinitivul se mai întrebuintează în funcțiune verbală, dar în mică măsură. Astfel după verbul *puteari*, precedat ori nu de negațiune, urmează aproape totdeauna infinitivul *puteari*: *Ti poți dușiri*, *Cu iel nu poți sădiri căstrăveș* (Th. Capidan, *Meglenoromânii*, I, p. 169, § 117). În dialectul istroromân infinitivul are mare întrebuintare, construindu-se de obicei fără prepoziție. Dar se construște și cu prepoziții. Astfel, cu *za*, mai rar *de* și uneori și *a*: *envetzu a spendej*... *a șparej*, la Ive (S. Pușcariu, *Studii istroromâne*, II, p. 253—254, § 235).

la luptă, a îndupleca la faptă sau la făcut, a da de înțeles, etc. Unele din aceste verbe au putut avea la început înțeles intransitiv, dar cu timpul au fost înțelese ca transitive (cf. *Este adevărat că am izbutit ori de câte ori te-am ascultat*, P. Ispirescu, o. c., I², p. 33, alături de: *și după șeșase săptămâni izbuti a face să lucească armele ca oglinda*, Id., *ibid.*, I², p. 16 și: *În cele mai de pe urmă izbuti fata să rănească pe bălaur*, Id., *ibid.*, p. 30; *Vorbind așa, au ajuns aproape de Tecuciu*, C. Negruzzi, *Scrieri*, I, București, 1872, p. 138; *Și când ajunge mai aproape, ce să vadă?* I. Creangă, o. c., p. 330, alături de: *să ajungi a cunoaște tainele împărăției tale*, P. Ispirescu, o. c., I², p. 341, *craiul pe de altă parte și ajunsese acasă*, I. Creangă, o. c., p. 280, *ajungându la beserecă, zice*, R. Greceanu, a. 1691, la Gaster, *Chr. rom.*, I, p. 294, *Apucați pe drum la vale Și-ajunsei pe Lena n cale*, V. Alecsandri, *P. pop. ale Rom.*, ed. cit., p. 237, și *Boerii iarăși îl ajunseră de pe urmă*, P. Ispirescu, o. c., I², p. 277, etc.).

Nu mă gândesc, însă, cum se face în *Dicționarul limbii române*, t. I, P. I, p. 1—2, la verbe care au rămas între orîșice împrejurări intransitive, la a fi, la verbe pronominale, reflexive și pasive, lângă care infinitivul are funcțiune de subiect, de complement în dativ, respectiv ori circumstanțial, și n'a putut fi înțeles ca avînd funcțiune de complement în acuzativ: *nu-i era a cumpăra lemne, cum nu mi-e mie acum a mă face popă* (I. Creangă, o. c., p. 66), *Când fu a-l boteza, împăratul adună Răsărit și Apus* (P. Ispirescu, o. c., I², p. 54), *când fu a-l ajunge, voinicul intrase în curte la Zâna* (Id., *ibid.*, I², p. 148); *eapa era a făta* (I. Creangă, o. c., p. 354), *frații lui erau a se întoarce* (P. Ispirescu, o. c., I², p. 47), *când venea a fura merele, aduna pășările cele mai agere* (Id., *ibid.*, I², p. 89), *Și plecară a se întoarce de unde veniseră* (Id., *ibid.*, I², p. 93), *să meargă a-și mai vedea părinții* (Id., *ibid.*, I², p. 363), *și nu se învrednicise a avea și el măcar un copil* (Id., *ibid.*, I², p. 54; cf. *sunt vrednice a mare preț și de un preț mic și prost*, la Udriște Năsturel, o. c., p. 59; *noi suntem vrednici a încăleca și descăleca*, P. Ispirescu, o. c., I², p. 348), *nu te lepăda a-mi spune* (Udriște Năsturel, o. c., p. 78), *nu te ispiti a prinde ce nu poți apuca* (Id., *ibid.*, p. 98), *Când se gătia a-l strivi cu piciorul, tăunele zise* (P. Ispirescu, Id., *ibid.*, I², p. 57), *se mulțumi a aștepta* (Id., *ibid.*, I², p. 87), *se hotărî a sta în picioare* (Id., *ibid.*, I², p. 88), *Eu nu mă încumet... a prinde pe hoji* (Id., *ibid.*, I², p. 127), *nu se grăbesc a se duce* (Id., *ibid.*, I², p. 146), *Se puse și ea dară a cere* (Id., *ibid.*, I², p. 152), *cotoșmanul se duse a căuta fată* (Id., *ibid.*, I², p. 319), *Mă grăbesc a declara* (Al. Odobescu, o. c., I, p. 102), *m'am încercat a o face* (Id., *ibid.*, I, p. 109), *nebiuzuindu-se în putere a se bate* (I. Creangă, o. c., p. 80), *Să te mai înveți tu de altă dată a mai băntui oamenii* (Id., *ibid.*, p. 261), *mai îmi vine a crede că aiasta-i țara Spânilor* (Id., *ibid.*, p. 93; cf. și p. 148, 240, 243, etc.), *Pe de-o parte-ți vine a râde, și pe de*

alta îți vine a-l plânge (Id., *ibid.*, p. 321; cf. și p. 201, etc), *nu-mi vine a crede* (P. Ispirescu, o. c., I², p. 97; cf. și p. 148, 277, etc.), *Începuse a se cam uita întâmplarea aceasta* (Id., *ibid.*, I², p. 65), *li se urise a mai mânea seara prin hărăburi și prin hărășuri* (Id., *ibid.*, I², p. 371), *nu-s deprins a umbla* (I. Creangă, o. c., p. 233), *eram hotărât a spune* (Id., *ibid.*, p. 96), *fu nevoită a spune* (P. Ispirescu, oc. I², p. 139), *să nu fie silit a se căciuli pe la poporeni* (I. Slavici, o. c., III, p. 214), etc.

Nu putem porni nici măcar dela construcțiunii în care după un complement în acuzativul persoanei urmează a + un infinitiv care are ca subiect logic persoana exprimată prin complementul în acuzativ¹. *Stomahul deșertându-se l-au îndemnat a merge iar... să caute stridii* (Sărdariul V. Drăghici, *Robinzon Cruzoe*, p. 49), *să nu mă lase a muri rușinat* (P. Ispirescu, o. c., I², p. 26), *Pe fiul cel mai mic nu-l trăgea inima a pleca în peșit* (Id., *ibid.*, I², p. 46), *Dar se opri și nu făcu nicio mișcare, ca să nu se supere ori să îndărătnicească pe zâna a veni după el* (Id., *ibid.*, I², p. 48), *umbla... să înduplece pre fată a-l lua de bărbat* (Id., *ibid.*, I², p. 61), *mi-a venit așa să te îndemn a tăia merii* (Id., *ibid.*, I², p. 79), *și-l rugară să-i lase a pândi și ei* (Id., *ibid.*, I², p. 87), *Și... mai cercară încă odată să-l facă a nu mai rămânea* (Id., *ibid.*, I², p. 119), *să silească pe împărăteasă a lua de soț pe fiul său* (Id., *ibid.*, I², p. 126), *și da laudă Domnului că l-a mai învrednicit a da peste fânțe de oameni* (Id., *ibid.*, I², p. 142), *Împăratul porunci să o lase a intra* (Id., *ibid.*, I², p. 401), *Ea se rugă să o primească a locui cu dânsa* (Id., *ibid.*, I², p. 435), *Boiul lui îl arată a fi ceva mai deosebit* (Id., *ibid.*, I², p. 59), *Te văd a fi fată de oameni, te văd că ai scule* (Id., *ibid.*, I², p. 142), *să le fie cuvânt, ca să-i facă a înțelege* (I. Creangă, o. c., p. 111), *și el ar fi fost gata să se ducă la Busuioac și să-l silească a veni încă odată să o peșască pe Simina* (I. Slavici, *Nuvele*, vol. III, București, 1928, p. 276), etc.

În acest loc nu ne interesează infinitivele fără a întrebuintate ca complementele în acuzativ, care s'au mai păstrat: după verbele auxiliare (*voiu face, aș dori*), la imperativul prohibitiv (*nu lucra, nu scrie*), după a putea și a ști (*pot umbla, știu coase*)², după a avea și, mai rar, după a ști, urmate de pronume relative ori de adverbe cu ori fără prepoziție (*Se dete jos că n'avea ce face*, P. Ispirescu, o. c., I², p. 59; *Împăratul n'avu nici el ce mai zice*, Id., *ibid.*, I², p. 60; *nu mai avea ce pofti*, Id., *ibid.*, I², p. 95; *Ca să scoți sărăcia din casă*,

¹ Vezi Kr. Sandfeld-Jensen, în G. Weigand, *IX. Jahresbericht*, p. 91—92. Reflexivele (vezi exemplele citate mai sus) intră într'adevăr, și ele, în această categorie (cf. și Kr. Sandfeld-Jensen, *ibid.*, p. 95).

² Găsim însă unori și exemple cu a : *poate sparge cetăți și a răsiți ziduri* (Moza, 1620, la B. P. Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, I, p. 369); *știeau a învărți și hora, dar și suveica* (I. Creangă, *Opere complete*, București, 1906, p. 3), etc.

trebuia să ai ce pune în locul ei, Id., *ibid.*, I², p. 232; Pentru mândra care-mi place, Nici părinții n'au ce-mi face, U. Jarnik-A. Bărsceanu, *Doine și strigături din Ardeal*, București, 1885, *Doine*, p. 11; Toate cină și s'alină, Numai eu n'am ce cina, Nici cu ce mă alina, Id., *ibid.*, p. 203; și n'avea pe cine apuca de ele, P. Ispirescu, o. c., I², p. 126; tot n'ai tu unde ține oița, Id., *ibid.*, I², p. 233; tot așa: N'am cui spune, Are la cine merge, N'are după ce bea apă, N'are cum grăi altfel, N'are de unde ști, etc.; Bieții smei atâta se speriaseră, încât nu mai știau ce face, P. Ispirescu, *Leg. sau basmele Rom.*, București, 1882 și 1892, p. 294, dar în ed. dela 1907 și în cele următoare, îndreptat greșit în: încât nu mai știau ce fac; Știu la cine alerga; etc.)¹.

Am amintit, afară de topică, de forma de acuzativ exprimată prin pronumele aton pleonastic, de cea construită cu *pre* + acuzativul substantivului și de cea cu *a* + infinitivul, mai avem o formă de acuzativ alcătuită din prepoziția *la* + acuzativul substantivului asupra căruia se îndreaptă și trece lucrarea exprimată prin verb. Ea pare a fi relativ nouă, căci n'am găsit-o atestată înainte de secolul XVIII². Dau mai întâi exemplele, rămânând să trag concluziile la sfârșit: *Iară Lascarachi Kapi-kihaia tot trimețea la sute de pungi de bani de lua, ni cu pricină, ni cu alta* (M. Kogălniceanu, *Cron. Rom. sau Let. Moldoviei și Valahiei*², II, p. 235), *Încep la veselie, la jocuri de bucurie* (I. Barac, *Istoria preafrumosului Arghir și a preafrumoasei Elena*, București, 1847, p. 77), *Socotesc că după aceasta va mai căpăta la minte* (Sărdariul V. Drăghici, *Robinzon Cruzoe*, Iași, 1835, p. 12), « *De la țărani nărodule!*, să-i legi cot la cot și să le prăjești piepturile pe lângă foc, și vei vedea cum o să scoată la bani » (N. Filimon, *Ciocoi vechi și noi*, București, 1863, p. 323), *Azi apoi pe n-tregul croiește la minciuni, Și nu găsești pe urmă-i o urmă d'adevăr* (C. Negruzzi, *Scrieri*, vol. II, *Poezii*, București, 1872, p. 203), *Trei copile de 'mpărat Stau într'un măreț palat, Înșirând la scumpe salbe de mărgăritare albe* (V. Alecsandri, *Opere complete*, I, *Poezii*, București, 1904, p. 112), *Și astfel ambii oaspeți ai morții nempăcate Cosesc la vieți în floare pe straturi sângerate* (Id., *ibid.*, p. 212), *Românii, crezând a-și asigura libertatea și a stânge aristocrația, se puneau de ucideau la aristocrați* (N. Bălcescu, *Istoria Românilor sub Mihaiu Vodă Viteazul*, București, 1887, p. 397), *făcând mereu la mătănni, trecea toate cu vederea* (Al. Odobescu, *Opere complete*, vol. I, București,

¹ *Diç. limbii române*, T. I, P. I, p. 2; Kr. Sandfeld-Jensen, *IX. Jahresbericht*, p. 79, 85-86; Kr. Sandfeld-H. Olsen, o. c., p. 257-258.

² Totuși cf. arom.: *Ș-lumea v'inea di nvarliga di mostru și lo-askuk'a ca la câne turbat* (P. Papahagi, *Basme arom.*, p. 323/32; cf. d.-rom. *il scuiþa ca pe un câne turbat*); megl. și *tsire să mânească la lamnă?* (Th. Capidan, *Meglenoromânii*, II, p. 56); *bun ma [calu] măia la fetă* (Id., *ibid.*, p. 26), *lisitsa cu ună tuigă cot pute măia la smărets* (Id., *ibid.*, p. 147-148); etc.

1906, p. 38), iar bărbații, slobozind mereu pistoale și desfundând la buți cu vin, chiuiau și benchetuiiau și se veseliau (Id., *ibid.*, I, p. 71), începi a tăia la palavre vânătoarești (Id., *ibid.*, I, p. 126), Unii-și mănâncă averea ducând la turdi grași (Id., *ibid.*, I, p. 112), De treizeci de ani încurajăm la oameni nechemați (T. Maiorescu, *Critice*, I, București, 1892, p. 275), trebuia mereu să străjuim și să săpăm la șanțuri, pentru a nu fi loviți pe furiș (N. Gane, *Nuvele*, vol. II⁴, București, 1908, p. 96), Ei măi băieți, ia amu trageți la aghioase (I. Creangă, *Opere complete*, București, 1906, p. 25), sfârcăiește toată ziua la tabac (Id., *ibid.*, p. 15), ne spunea la povești nopți întregi (Id., *ibid.*, p. 65), molfăind la pere uscate (Id., *ibid.*, p. 77), vr'o câțiva adormeau duși, cum începea moș Bodrângă a spune la povești (Id., *ibid.*, p. 79), Începe a înghiți la apă : și 'nghite, și 'nghite (Id., *ibid.*, p. 189), Să-l fi văzut cum înghițea la buhai, la boi, la vaci și la viței (Id., *ibid.*, p. 190), începe a vărsa la apă (Id., *ibid.*, p. 190), poate va înghiți la galbeni, i-a sta vreunul în gât (Id., *ibid.*, p. 191), Și mănâncă fata la plăcinte. . . , a băut la apă până s'a răcorit. . . , a mâncat la pere (Id., *ibid.*, p. 221), Și ci-că atunci unde nu s'a apucat și el în ciuda morții de tras la mahorcă și de chilit la țuică și holercă, de par'c'o mistuia locul (Id., *ibid.*, p. 294), gloaba de cal vine și începe a mânca la jaratic (Id., *ibid.*, p. 287), odată începe a smulge la sălăți într'ales (Id., *ibid.*, p. 301), începu a tăia la smei (Id., *ibid.*, p. 302), Au prins a roade la frunze (I. G. Sbiera, *Povești populare românești*, Cernăuți, 1886, p. 1), Vindea la pietri scumpe (Id., *ibid.*, p. 245), Acolo, la șezătoare, se strânsăra toți de vorbeau verzi și uscate. . . Decât să flecăriți la glume și la câte nagode toate, mai bine spuneți-vă fiecare basmul său (P. Ispirescu, *Legende sau basmele Românilor*, I², București, 1907, p. 82), Argintarul. . . n'auzea decât cum spârgea la alune pe nicovală (Id., *ibid.*, I², p. 107), D'apoi fetele ? trăgeau cu foc la niște hori, bătuta, brăul, ca la ușa cortului (Id., *ibid.*, I², p. 265), după ce jupuiră la tei. . . , se duseră. . . (D. Stăncescu, *Basme*, București, 1893, p. 92), Piticul, văzând că tot schimba la slugi (Id., *ibid.*, p. 248), spunea la znoave și la ghicitori (Id., *ibid.*, I², p. 317), Și trage-i la danțuri, la hori, la brăuri. . . (Id., *ibid.*, I², p. 413), privighitorile trăgeau la giamparale numai din gușe (Id., *ibid.*, I², p. 419), Spune la gogoși (Românul glumeț, I, București, 1874, p. 3 și 31), schimbă la fețe (I. Pop-Regentanul, *Povești ardele-nești*, Partea I, ed. I, Brașov, 1888, și ed. III, Brașov, 1912, p. 43), mănâncând la zară și-a fost uitat (Id., *ibid.*, p. 65), Și dete feciorul un vray mare de jar calului și mânca calul la jar mai pogan decum ar mânca alții ovăs (Id., *ibid.*, Partea II, p. 10), Ei tăia la Turci, tăia Pân' ce bine ostenea (V. Alecsandri, *Poeziile pop. ale Românilor*, București, 1886, p. 146 b), Ș'aș vinde la dor și gură (U. Jarnik-A. Barseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, București, 1885, *Doine*, p. 92), Ba l-am văst la Ibănești, Culegea la flori domnești (Id., *ibid.*,

p. 266), *Numai eu, fecior de popă, de trei ani tot bat la dobă!* (Id., *ibid.*, *Strigături*, p. 350), *Să ceară mereu la milă* (Id., *ibid.*, *Varia*, p. 1), *Că beau vin și mînc la mure* (I. Pop-Reteganul, *Trandafiri și viorele*, Gherla, 1891, p. 188), *să tragă la chefuri, să facă la praznic* (G. Cătană, *Pov. pop. din Bănat*, Braşov, 1908, I, p. 69), *odată începe a scutura la galbeni* (L. Morariu, *Dela noi*², Cernăuți, 1920, p. 32), *și ciocanul, dă-i și dă-i la ghionturi rusești* (Id., *ibid.*, p. 42), *avea la copii de toată mâna* (Id., *ibid.*, p. 53), *începu să-i înșire la vrute și nevrute* (V. Caraivan, *La șezătoare*, București, 1907, p. 25), etc.

Cum se vede din exemplele citate, avem a face cu o construcție prepozițională cu funcțiune de complement în acuzativ, asemănătoare, în privința formei, cu cea alcătuită din *a* (< *ad*) + acuzativul substantivului, iar în privința înțelesului cu cea a unui complement în acuzativ francez alcătuit din « du », « de la » partitiv + substantivul și pus după un verb activ transitiv¹. Dar, — adaogă cu drept cuvânt *Dicționarul limbii române*, t. II, p. II, p. 71: « *bea la vin* nu înseamnă numai « il boit du vin », ci « il boit bien » sau « souvent » sau « toujours du vin » sau « beaucoup de vin »: *la* înainte de un acuzativ nearticulat, după verbe transitive, arată că acțiunea exprimată prin verb se repetă adesea, mereu, în mod regulat, etc. Acest *la* se poate reda uneori prin « câte... toate ».

8. Forma de acuzativ cu *la*

Complementul în acuzativ, despre care vorbim, exprimă o cantitate nedeterminată, dar mare, sau asupra căreia acțiunea verbului lucrează des ori intens, cu o nuanță afectivă, care se explică din legăturile sintactice și din cercul de idei în care s'a născut ca construcție.

Este vorba de trecerea în categoria morfemelor de cazuri a unei construcții menite, la origine, să arate « locul », apoi « ființa » sau « lucrul » *la* (= « lângă » sau « față de ») care se petrece, într'un timp mai îndelungat ori într'o formă mai intensă, acțiunea exprimată prin verb.

¹ Pentru funcțiunea de acuzativ, cf. exemplele de felul: *Că beau vin și mînc la mure* (I. Pop-Reteganul, *Trandafiri și viorele*, p. 188), *slobozind mereu pîstoale și desfundând la buți* (Al. Odobescu, *o. c.*, I, p. 71), *mîncă calul la jar mai pogan decum ar mîncă alții ovăș* (I. Pop-Reteganul, *Povești ardelențești*, II, p. 43), *trăgeau cu foc la niște hori, bătuta, brăul...* (P. Ispirescu, *o. c.*, I², p. 265), etc.; iar pentru interpretarea ca acuzativ cf. H. Tiktin, *Rumänisches Elementarbuch*, Heidelberg, 1905, § 338, p. 134: « Auch *la* (nu numai *pe*!) kann vor das Passivobjekt treten, um dessen Menge hervorzuhaben: *tăia la palavre* [Al. Odobescu, *Vulpea bearcă*], *a mîncă la posmagi* [I. Creangă, *Povestea unui om leneș*] ».

Construcțiile: *să străjuim și să săpăm la șanțuri* (alături de: ... *să săpăm șanțuri*), *seceră la grâu* (alături de: *seceră grâu*), *culege la flori* (alături de: *culege flori*), *suge la țâță* (alături de: *suge țâță*), *bate la doba* (alături de: *bate doba*), *trăgeau la hori, la danțuri, la mahorcă, la țuică, la tutun*, etc. (alături de: *trăgeau hori, danțuri, mahorcă, țuică, tutun*, etc.), sunt potrivite să ne arate în ce legături de idei s'a făcut înțelegerea greșită și categorisirea lor ca complemente în acuzativ¹.

Construcția se poate întrebuița și ca subiect: *Prin diferite semănături se obține mereu la varietăți* (C. C. Dutculescu, *Tratat de horticultură. Florile*, Râmnicul-Sărat, 1882, p. 203), *Cum se auzi de această hotărâre a împăratului, începu*² *a curge la peșitori* (P. Ispirescu, *o. c.*, I, p. 268), *o'nceput a curge la feciori de împărați și de crai* (A. Vasiliu, *o. c.*, p. 89); tot așa: *veniră la furnici, erau la pești*, etc.³).

9. Forma de acuzativ cu *spre*

În unele texte vechi găsim și câteva cazuri de acuzative cu prepoziția *spre*. Ele se pot împărți în două grupe:

1. întrebuițate alături de acuzativul pronumelui aton sau conjunct pleonastic care le dă caracterul de complemente în acuzativ: *e ei începură spre elū să-lū ucigă* (Coresi, *Lucrul apostolesc*, ed. Bianu, p. 41/10), *se-i înțelegu vina derepce lu prindu spre elu* (Cod. Vor.,

¹ Vezi și R. Kurth, *Der Gebrauch der Präpositionen im Rumänischen*, în G. Weigand, *X. Jahresbericht*, p. 561; *Dicționarul limbii române*, T. II, P. II, p. 70—71, și H. Tiktin, *Dicț. rom.-germ.*, p. 884.

² Corectat *începu* după ed. din 1882 și 1892, p. 233.

³ În privința originii, nu este nicio legătură între această construcție, care ne reamintește pe cea cu *a* (< *ad*) + acuzativul substantivului, și între cea analogică turcească, cu particula *da*, la care trimite L. Spitzer în *Bulletin linguistique*, VI, 1938, p. 237—238: «l'osman peut insister sur l'espèce particulière d'un régime par la particule *da*: *kitab aldy* «ich habe Bücher gekauft» (avec un singulier qui est au fond une évocation de l'espèce de choses, indifférente à la notion de nombre), *kitab-da aldy* «ich habe Bücher gekauft»; «ein generisches Objekt durch die Partikel *da* hervorgehoben...» *kyrk araba-da boş göndärsin* «er möge vierzig Wagen leer schicken». Pourtant, *-da* est en général un suffixe indiquant le lieu où quelque chose ou quelqu'un se trouve (*Ankara-da* «à Ankara»). Si on pouvait partir de ce sens, on aurait, dans les exemples turcs cités, une analogie au *la* «partitif» du roumain: *a mânca la pâine* «manger au pain» comme «acheter dans le genre livres».

«Partitivul» portug. *se astá azediche é carregar-lhe no sal*, despre care vorbește L. Spitzer, *Mitteilungen des Rum. Inst. a. d. Univ. Wien*, I, Heidelberg, 1914, p. 397, nota 1, în legătură cu rom. *a mânca la pâine*, chiar dacă are înțeles asemănător, are la temelie altă construcție (cf. și *Rum. p(ri)e, span. á vor persönlichen Akkusativobjekt*, în *ZRPh*, XLIII, 1928, p. 424, și *Bulletin linguistique*, VI, 1938, p. 238).

p. 54/13; cf. la Coresi, *Lucrul apostolesc*, ed. cit., p. 115/13: *înțelegă vina ce au spr'insulă derepce l-au prinsă*, și-i ucigu și-i scopezu spre ei (Codicele Todorescu, ed. Drăganu, p. 209; cf. în *Cod. Sturdz.*, ed. Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, II, p. 416: *și-i ucigu și scuepescu spre ei*)¹.

2. întrebunțate singure: *toți cei ce iubăscu spre'nsu* (*Psalt. Vor.*, ps. CXLIV, 20, la O. Densusianu, *Studii de fil. rom.*, p. 35 și *Candrea, o. c.*, II, p. 301; în *Psaltirile* lui Coresi și în *Psalt. Șch.*: *toți cei ce iubescu elu*); *de să nu osăndească spre mișei* (*Id.*, *ibid.*, p. 142/14; cf. în *Cod. Vor.*, p. 108/3-4: *se nu defaime mișei*); *se ia soțu spre soțu* (*Cod. Vor.*, p. 13/13; cf. Coresi, *Lucrul apostolesc*, ed. Bianu, p. 93/12: *de să se ia soțu despre soțu*); *și acmu ispovedescă spre mine, fărălegile mele* (*Ceasoslov*, Târgoviște, c. 1640, f. 134 r°); etc.²

Cele dintâi se par mai sigure. Totuși, și unele, și altele sunt fie *traduceri greșite*, rezultate din confundarea unor verbe slave (să se compare: *pirjō, prjā* și *pirjā se, prjā se* «contendere», «infitiari», cu *prijēti, prūmō* «sumere»); fie traduceri ale unor verbe slave transitive compuse cu prefixe (*iz-*, *na-*, *ob-*, *o-*, *po-*, etc.), care cunoșteau și construcția cu prepoziții (de ex. cu *na*, *po*, etc.), alături de cea cu acuzativ, mai ales dacă aveau și forma reflexivă (să se compare: *ubiti* «a ucide», *izbiti* «a lovi» și mai ales *osoditi* «a condamna», *poimati* «a lua» și «a pâri», *pomilovati* și *pomiluj me* = «a (se) milui spre» sau «pre cineva», etc.)³, fie *contaminări*, făcute la copiere, a două construcții obișnuite în limba română (să se compare: *a scūpi ceva* sau *pe* și *spre ceva*; tot așa chiar și *a ucide*, care în limba veche însemna și «a lovi», «a bate»); fie, în sfârșit, *greșeli* făcute la copiere ori la tipărire din inadvertența copiștilor ori a culegătorilor și pe urma faptului că *spre* se confunda adeseori cu *pre* local. Iată un exemplu caracteristic: *iară Domnulu se-au milostivnicitū, nu numai spre elū, ce și pre mine* (Coresi, *Lucrul apostolesc*, ed. Bianu, p. 445/6). Cum

¹ Propoziția *Duhulū Domnului pre mine, dereptū aceia m'au unsū* din *Tetraevanghelul* lui Coresi (Luca, zac. 13) este repetată în tâlcul din *Carte cu învățătură* dela 1580—1581, astfel: *Duhulū Domnului spre mine, dereptū aceia mă unse și duhul lu Dumnezeu unse-mă (ce se zice, sfînți-mă). . .* (vezi Pușcariu-Procopovici, *o. c.*, p. 457). Totuși, probabil n'avem a face cu un acuzativ, căci în *Noul Testament* dela 1648 îi corespunde *Duhul Domnului spre mine, pentrucă m'au unsū*; iar în textele moderne: *Duhul Domnului preste mine, pentru care m'au uns*.

² Cum se vede din însuși textul, nu pot fi avute în vedere exemplele: *de toate acestea se cunoști de celea ce noi luomu spr'insu* (*Cod. Vor.*, p. 59/5; cf. Coresi, *Lucrul apostolesc*, ed. Bianu, p. 119/16: *de toate acestea cunoști, deci noi luom spr'insū*); *de cele ce acmu spre mire preemescu* (*Cod. Vor.*, p. 60/8; cf. Coresi, *Lucrul apostolesc*, ed. Bianu, p. 118/11: *de cele ce ați luatū spre mine, și p. 248/4: cine va lua spre aleșii lu Dumnezeu, care în Noul Testament dela 1648 are forma: Cine va pâri spre aleșii lui Dumnezău?*

³ Pentru această explicație vezi și S. Pușcariu, *Dacoromania*, II, p. 571—572 și 574—575 (și *Études de linguistique roumaine*, p. 446—447 și 448—450.

am amintit, mai ales *Psaltirea Hurmuzaki* are numeroase exemple de acest fel.

Astfel, puținele exemple pe care le-am putut aduna nu pot servi ca dovezi concludente pentru întrebuițarea prepoziției *spre* ca morfem al acuzativului. Putem vorbi numai de un început al acestei întrebuițări, care însă n'a prins rădăcini.

10. Lămuriri complementare cu privire la forma acuzativului cu *pre*

Nu mai avem pentru ce insista asupra formelor de acuzativ construite cu prepozițiile *a*, *la* și *spre*. Cele expuse mai înainte sunt deajuns și pentru a înțelege întrebuițarea lor sintactică. Dar forma cu pronumele personal conjunct pleonastic și cea cu *pre* + acuzativul substantivului mai au nevoie de unele lămuriri.

Exemplele citate pentru fiecare construcție din documentele dela începutul secolului XVII ne arată că în acest timp cele două forme de acuzativ, despre care vorbim, ajunseseră în stadiul de întrebuițare sintactică de astăzi.

Trecând cu vederea puținele cazuri în care lipsește *p(r)e* la acuzativ (unele explicabile prin traducerea cuvânt de cuvânt din deosebite limbi străine, mai ales din slavonește, altele prin păstrarea formelor găsite în textele românești traduse în secolul XVI), precum și pe cele, și mai puține, cu *p(r)e*, în care astăzi, în mod normal, nu se întrebuițează această prepoziție, același lucru ni-l dovedesc și cărțile scrise și tipărite în jumătatea întâia a secolului XVII. Dau mai jos un număr redus de exemple pentru aceste forme din cele mai importante texte scrise ori tipărite înainte de *Noul Testament* dela 1648, din care am citat exemple făcând comparația cu texte corespunzătoare din lucrările lui Coresi. La culegerea acestor exemple caracteristice am avut în vedere în rândul întâi prefețele, a căror redactare nu urmează vreun text original străin.

Dar înainte de a trece la înșirarea exemplurilor privitoare la cele două forme de care ne ocupăm, observ că, și în textele din jumătatea întâia a secolului XVIII, ca și astăzi:

1. Acuzativul nearticulat se întrebuițează pentru a exprima ideea generală, nu numai a lucrurilor și abstractelor, ci și a ființelor, și atât în topica logică, cât și în cea afectivă: și *puse tabără acolo* (*Alexandria*, 1620, ed. N. Cartoian, București, 1922, p. 82), și *ași vie viață îngerească* (*ibid.*, p. 89), *sănătate și viață trimeț domnevo[al]stră* (*ibid.*, p. 95), *răsădi Dumnezeu pomu* (Moxa, 1620, la B. P. Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, I, p. 346), *face atunce răzmiriță* (*Id.*, *ibid.*, I, p. 366), *Acesta împăratu zidi beserecă și prea mare și frumoasă*

(Id., *ibid.*, p. 371), dar și milă și pace și spăsenia a toată semenția românească... cu toată inima cerem (Varlaam, *Carte rom. de înv.*, 1643, la I. Bianu N. Hodoș, *Bibl. rom. veche*, I, p. 139), n'au avut de unde strânge cărți... n'au aflat scrisori... să știe carte (*Gr. Ureche Vornicul și Simion Dascalul*, ed. C. C. Giurescu, Craiova, 1934, p. 2), multă pradă și robie și ardere au făcut în Țara Săcuiașcă (Id., *ibid.*, p. 33), și alese totuși oameni buni și derepți (*Alexandria*, 1620, l. c., p. 84), mueri nu văzuu la voi (*ibid.*, p. 88), și adună oameni mulți (Moxa, 1620, l. c., p. 355), și pierdea mulți fără vină (Id., *ibid.*, p. 358), și silia fete (Id., *ibid.*, p. 358), prumiți duhū sfântū (*Pravila* dela Govora, 1640, la I. Bianu-N. Hodoș, *Bibl. rom. veche*, I, p. 109), văzuu în neamul nostru mulți (*Evanghelia învățătoare*, Govora, 1640, Id., *ibid.*, I, p. 121), vino și veri vedea bărbatū luminatū ca acela (Varlaam, *Carte rom. de înv.*, 1643, f. 38 v⁰), luatu-și-au doamnă de mare rudă, pre Evdochia dela Chiev (*Gr. Ureche Vornicul și Simion Dascalul*, ed. cit., p. 30), au găsitū oameni ca aceia, dascali și filosofi (Eustratie, *Carte rom. de înv.*, 1646, la S. G. Longinescu, *Legi vechi românești*, București, 1912, p. VI), *Cela ce va ucide prunc micșor* (Id., *ibid.*, p. 87), etc.

2. Acuzativul articulat, precum și cel determinat, afară de articol, și în alt chip (prin dativul adnominal al pronumelui personal conjunct, printr'un atribut adjectival, genitival, etc.) se poate întrebuința pentru a exprima nu numai ideea determinată a lucrurilor și abstractelor, ci și pe cea a ființelor (pe a acestora din urmă mai ales dacă acuzativul urmează numai decât după verb): ați văzut curțile lor (*Alexandria*, ed. cit., p. 84), luați cetățile și bucatele (*ibid.*, p. 112), și începemū a face iară răutățile no[a]stre cele rele dinū lume (*ibid.*, p. 85), atunce tocmi iezorul, și izvoarele, și văile, și munți, și pietrile, vârtoapele, pădurile, dumbrăvile, pomii, ierbile, sămănturile, legumile, florile, și toată frămșetea pământului (Moxa, 1620, ed. cit., p. 345), și-și plângea strămbătatea tuturor (Eustratie, *Carte rom. de înv.*, 1646, l. c., p. 157), într'inse spune cursul anilor și viața domnilor (*Gr. Ureche Vornicul și Simion Dascalul*, ed. cit., p. 2), ce și Ardealul și Țara Muntenească (Id., *ibid.*, p. 4), ... Ștefan Vodă... au încunjurat cetatea (Id., *ibid.*, p. 30), face coconul (*Alexandria*, 1620, ed. cit., p. 88), și ție va da țara și muere[a] (*ibid.*, p. 106), și-ș puse domniū și [erau] la masă (*ibid.*, p. 110), și cinsti popū (*ibid.*, p. 114), și-și pârî bărbatulū (*ibid.*, p. 114), și loviră pre omū cu sulițele și sco[a]seră muere[a] (*ibid.*, p. 82), că-și feria oamenii să nu se mestece cu păgânū (Moxa, l. c., p. 353), și adună Grecii toți (*ibid.*, p. 352), și deaca-și află muiera (*ibid.*, p. 354), și învăța oamenii cu adevărū (*ibid.*, p. 358), și atătă se mânia Tiberie Chesarū câtū au muncit preuți și cărturarū jidovești, mai vartos pre Pilatū (*ibid.*, p. 358), și rușină și împărăteasa (*ibid.*, p. 366), Acesta împăratu fu aromitū... de-și

goni soru-sa (*ibid.*, p. 367)¹, și pre alții mulți i junghia ca vitele (*ibid.*, p. 378), înțelepțește tinerii (*Ev. înv.*, Govora, 1642, la I. Bianu-N. Hodoș, o. c., I, p. 123), va chema îngerii să să veselească (Varlaam, *Carte rom. de înv.*, 1643, f. 21 r⁰), învăța împăratulii nu numai oamenii ce și dobitoacele (*Id.*, *ibid.*, f. 32 r⁰; pe aceeași pagină: svătuiră pre oameni de postiră), au săgetatu-le caii (Grigore Ureche *Vornicul și Simion Dascalul*, ed. cit., p. 17), Ștefan Vodă străns-au boerii țării (*Id.*, *ibid.*, p. 29), fălindu-se că și cetatea și scaunul Dâmbovița cu toată avuția i-au luat, dinpreună și doamna și fucă-să (*Id.*, *ibid.*, p. 38), cela ce va vinde feciorul altuia, sau robul altuia, sau fie pri ce om, de va fi boiaru, să-l bage în ocnă (Eustratie, l. c., p. 36), Cela ce-și va ucide fata (*Id.*, *ibid.*, p. 87), Poate neștine să-și strângă prietenii, vecinii și alți streini (*Id.*, *ibid.*, p. 119), etc.

Iată acum:

1. Forme de acuzativ cu pronumele conjunct pleonastic întrebuințate singure: și piele[a] no[a]stră nice un fier nu o po[a]te tăia (*Alexandria*, ed. cit, p. 92), nice țara ta nu o vei mai vede[a] (*ibid.*, p. 93), și o tremeseră muere[a] lu Candusal (*ibid.*, p. 103), acele lemne nu le arde nici focul (*ibid.*, p. 105), elu-l învăța soru-sa Polhiria (Moxa, 1620, l. c., p. 366), Cerșu-l pământul la Iraclie (*Id.*, *ibid.*, p. 376), Iată-i goni Roman lupii (*Id.*, *ibid.*, p. 392), și săracii i miluia, preoții cinstia, bisericia întăria, boierii i dăruia, voinicii i miluia (*Id.*, *ibid.*, p. 396), Inema mea de bucurie o împle, fecioară (Paraclis *Precestei*, c. 1640, ed. N. Drăganu, în *Anuarul Inst. de Ist. Naș.*, III, Cluj, 1922, p. 248); învățăturile bisericii să le păzești (Pravila dela Govora, 1640, la I. Bianu-N. Hodoș, o. c., I, p. 112), carele nu le pot înțelege toți oamenii țării noastre (Învățăături preste toate zilele, Câmpulung, 1643, *ibid.*, I, p. 127), aceia să o și dobândim (*ibid.*, I, p. 127), lucrurile cele de treabă... nu vorii să le facă (Varlaam, o. c., prefață, la I. Bianu-N. Hodoș, o. c., I, p. 149), Aceasta armă dzice Domnul nostru Isus Hristos... să o luămii (*Id.*, *ibid.*, f. 54 v⁰—55 r⁰), iar semnele sau tocmelele și lucruri, câte au făcut în țară, nu le arată toate (Grigore Ureche *Vornicul și Simion Dascalul*, ed. cit., p. 3), Chematu-o-au și Flachia... de pre numele hatmanului râmilenesc ce l-au chemat Flacus (*Id.*, *ibid.*, p. 4), care nu putem să le însemnăm toate (*Id.*, *ibid.*, p. 6), care povește o am socotit că se tocmește (*Id.*, *ibid.*, p. 9), cari-i rădicase dintru sine (*Id.*, *ibid.*, p. 10), câți n'au perit de copaci, i-au prinsu-i vii (*Id.*, *ibid.*, p. 14), toate le lasă pre voia lor (*Id.*, *ibid.*, p. 1), o samă vii i-au trimis (*Id.*, *ibid.*, p. 20), și așa amândouă cetățile... le dobândi (*Id.*, *ibid.*, p. 30), îi dete răspunsii care el nu-l pricepu (Udriște

¹ Exemplu neobișnuit astăzi; cf. cine va săruta mai nainte mumă-sa (p. 357), alături de Acesta-și ucise pre mumă-sa (p. 359).

Năsturel, *Varlaam și Ioasaf*, ed. cit., p. 57), *Iar celelalte le unse pre deasupra* (ibid., p. 58), *Acestea acum toate le ziseși* (ibid., p. 61), și *toate le rabdă* (ibid., p. 74), *acele lucruri nu este cu puțință a le apuca* (ibid., p. 99), *ce mă fă ca unul den năemnicii tăi* (ibid., p. 109); etc.

2. Forme de acuzativ cu *pre* întrebuințate singure: și *loviră pre omū cu sulitele* (*Alexandria*, 1620, ed. cit., p. 82), *Și întrabă pre filosofi* (ibid., p. 86), *făcu pre Adam* (ibid., p. 88), *vede[a]-veri pre unul aici* (ibid., p. 89), *sărutară toți pre Alexandru* (ibid., p. 89), *cum înșelatū pre împăratulū?* (ibid., p. 92), și *călcără pre o[a]meni* (ibid., p. 96), *de va bate pre mine* (ibid., p. 97)¹, și-ș puse *Alixandru lângă el pre mumă-sa și de altă parte pre Roxanda împărăteasa și toți împărați[i]* (ibid., p. 113), *deca văzu pre Aristotel, dascalulū lui* (ibid., p. 109), *caută pre cel sol* (ibid., p. 106), *după acee[a] chemă pre toți împărații* (ibid., p. 117), *el văzu pre cordelū* (ibid., p. 102—103), *aromi pre strămoașa* (*Moxa*, 1620, l. c., p. 347), *uitară pre Dumnezeu, pre ceta ce i-au făcut* (ibid., p. 347), *aoria biruia Grecii pre Troiani* (ibid., p. 353), *junghea pre voevozi, pre mai mari* (ibid., p. 354), și *opri pre oameni* (ibid., p. 356), și *nū munciia pre nime* (ibid., p. 357), *deci nevoi pre Uespasianū voevodulū* (ibid., p. 358), *să nu muncească pre creștini* (ibid., p. 360), și *birui pre toți* (ibid., p. 364), și-*l cinstia ca pre Dumnezeu* (ibid., p. 349), *puse în Râmū domnū pre fiu-său Onorie* (ibid., p. 365), *pre cine crucă Dumnezeu, paserile încă-i slujescū* (ibid., p. 368), *adăpă pre alalți* (ibid., p. 369), și *goniia pre cei creștini* (ibid., p. 369), *pre tine unul izbăvitoriulū rogū, pre tine ajutoriu chiemū* (*Ceasoslovū*, Govora, c. 1640, f. 58 v⁰), *Nu lăsa pre mine* (*Paraclis Precistei*, c. 1640, ed. cit., p. 247)², *spăsește pre noi* (ibid., p. 245)¹, *mărește sufletul mi[e]u pre Domnū* (ibid., p. 247), *pr'insă cetindū ca să îndirepteze pre ceia ce scapă cătră dinsul* (*Pravila dela Govora*, la I. Bianu-N. Hodoș, o. c., I, p. 110), *văzândū pre elū fără tocmală*¹, și *bețivū, și învățândū pre alții să nu se îmbete* (ibid., p. 111), *să nu dai pre fiulū lui Dumnezeu* (ibid., p. 112), *mântui-vei și pre tine și pre ceia ce te vorū asculta* (ibid., p. 112), *pre noi pomeniți și întru ruga voastră pre noi nu uitareți* (*Varlaam, Carte rom. de înv.*, 1643, la I. Bianu-N. Hodoș, o. c., I, p. 139)¹, *Așe-au certatū Dumnedzău pre feciorii lui Ilie* (*Id.*, ibid., f. 29 r⁰), *săvătū pre oameni de postiră* (*Id.*, ibid., f. 32 r⁰), *scrie în catastihū pre ceia ce vorū să postească* (*Id.*, ibid., f. 34 v⁰), *dosădiia și munciia pre creștini* (*id.*, ibid., f. 36 v⁰), *Pre aceia urmând și chizmind* (*Grigore Ureche Vornicul și Simion Dascalul*, ed. cit., p. 1), *au lăsat pre cel mai mare ca să o judece* (*Id.*, ibid., p. 6), *au gonit pre Tătari...*, *au gonit pre acești Tătari* (*Id.*, ibid., p. 8), *au tras pre ai săi dela Maramureș, și pre alți au îndemnat* (*Id.*, ibid., p. 9), și *pre cine vrea ei*

¹ Exemplu neobișnuit astăzi.

prîmea (Id., *ibid.*, p. 10), au fost trimis pre Gligorie Țablac (Id., *ibid.*, p. 15), una pre alta hulește și defaimă, . . unul pre altul să ajutorească (Id., *ibid.*, p. 16), au primit și pre frate-său, pre Ștefan-Vodă (Id., *ibid.*, p. 17), învață pre oameni a avea pre Răstignitul ca pre Dumnezeu (Udriște Năsturel, o. c., p. 27), să mute pre cineva (Id., *ibid.*, p. 46); etc.

3. Acuzativul cu *pre* și cel cu pronumele conjunct pleonastic împreună: *prin[se] [Ale]xandru mulți și-i ucise pre toți* (Alexandria, 1620, ed. cit., p. 86), *și-l sărută pre Alexandru și-l blagoslovi pre cap* (Id., *ibid.*, p. 87), *și sco[a]se-i deice pre Adam și pre Eva* (Id., *ibid.*, p. 88), *de mă va bate elū pre mine* (Id., *ibid.*, p. 95), *iară pre Por împărat puse-lū Alexandru în cărutul de aur* (Id., *ibid.*, p. 98), *ascultă-mă astăz pre mine* (Id., *ibid.*, p. 101), *pre noi ne va împărți* (Id., *ibid.*, p. 117), *pre acesta-l orbi Navūhodonosor împăratū* (Moxa, l. c., p. 350), *iară pre coconii i lepădară cu unū cinū pre apa Tiveriei* (Id., *ibid.*, p. 355), *Acesta pre Ovrei de totū-i sfârși* (Id., *ibid.*, p. 361), *pre săraci cu birurile nu-i asupria* (Id., *ibid.*, p. 362), *începu pre patria[r]și den scaune cu rușine a-i scoate* (Id., *ibid.*, p. 369), *Deci pre feciorū lu Romanū elu-i prinse Constantinū* (Id., *ibid.*, p. 392), *de-lū chema pr'insul Romanū pre numele moșu-săū* (Id., *ibid.*, p. 393), *Pre celū flămândū a-l sătura, pre cel sătos a-l adăpa, pre golu-lū înbrăca, legatulū a-l slobozi, bolnavul a-l socoti, streinulū în casa ta a-l duce, pre mortu a-l îngropa* (Paraclis Precistei, c. 1640, ed. cit., p. 252), *pre vameș l-ai dreptatū și pre curva ai curățit* (Ceasoslov, Govora, c. 1640, f. 90 v⁰), *nu numai pre sine se-au pierdutū* (Pravila dela Govora, la I. Bianu-N. Hodoș, o. c., I, p. 112), *că cu pușinelū ūl micșurā pr'insū* (Varlaam, Carte rom. de înv., la I. Bianu și N. Hodoș, o. c., I, p. 139), *că cumu-lū văd pre Măria sa ducându-se în ceriu, așa iară va veni* (Id., *ibid.*, f. 25 r⁰), *pre carii deaca nu-i certă tatălū lorū, sângurū Dumnezău-i certă* (Id., *ibid.*, f. 29 r⁰), *până vă voiū răbda pre voi?* *Aduceți-lū pr'insulū încoace. Și-lū dusără pr'insū la dānsulū* (Id., *ibid.*, f. 66 v⁰), *pre care o au chiemat Molda* (Grigore Ureche Vornicul și Simion Dascalul, ed. cit., p. 5), *Și de sârg învătă de-i strănserā pre toți la un loc de pretiutinderea, și i-au însemnat pre toți la un loc* (Id., *ibid.*, p. 7), *Pre Ardeleni nu-i lasa să odihnească* (Id., *ibid.*, p. 10), *pre carele cu toții l-au pus mai mare și purtătoriu de grija* (Id., *ibid.*, p. 12), *iară pre Mihai să-l dea nu i se cade* (Id., *ibid.*, p. 22), *pre Bogdan Vodă ūl scrie fecior* (Id., *ibid.*, p. 27), *pre mulți din vecinū săi i-au surpat* (Id., *ibid.*, p. 31), *pre mulți viteji i-au prins vii* (Id., *ibid.*, p. 36), *ūl vor vātāma și pre dāns* (Eustratie, Carte rom. de înv., ed. cit., p. 19), *Tatăl curvei poate încă și pre fiū-său să-l trimită, să-și ucigā pre soru-sa* (Id., *ibid.*, p. 101), *pre unū i-au omorīt, pre alții cu māmēi i-au izgonit și i-au rāsipit* (Udriște Năsturel, o. c., p. 48), *pre nebuni ūi înțelepțește* (Id., *ibid.*, p. 51), *Pre omul acesta, . . . cinstindu-l, l-au*

pus stăpân (Id., *ibid.*, p. 63), *pre acel fără suflet puse-l înainte viu* (id., *ibid.*, p. 91); etc.

4. Cazurile de întrebuințare facultativă a pronumelui pleonastic conjunct și a lui *pre* ca morfem al acuzativului sunt și la începutul secolului XVII aproape cele de astăzi. În special sunt de relevat cele în care articolul, oricare ar fi felul lui, pronumele și numeralul precedă ca atribut substantivului întrebuințat cu funcțiune de complement în acuzativ: *și gonuia pre cei creștini derepți* (Moxa, a. 1620, *ed. cit.*, p. 369), alături de: *cei de pre apă necă, iară cei de pre uscată ca unŭ prahu-i răsiți* (Id., *ibid.*, p. 376); *văzu pre unŭ omŭ sălbatecŭ* (Alexandria, 1620, *ed. cit.*, p. 86), *alese ia pre unŭ omŭ bunŭ* (Moxa, o. c., p. 367), *aleseră pre un pribeagŭ* (Id., *ibid.*, p. 377), *pune un fecior al mieu* (Id., *ibid.*, p. 368), *și-l ținea ca pre unŭ feciorŭ de domnŭ* (Id., *ibid.*, p. 352), alături de: *Lupa născuse unŭ coconŭ mortŭ* (Id., *ibid.*, p. 355), *tremise un boiarinŭ* (Id., *ibid.*, p. 366), etc.; *Cela ce va ucide pre vreun dregătoriu* (Eustratie, *Carte rom. de înv.*, 1646, *ed. cit.*, p. 95), alături de: *Ceia ce vor merge să răpască vreo fecioară* (Id., *ibid.*, p. 104), *și bătuiu pre toți împărații* (Alexandria, 1620, *ed. cit.*, p. 101), *și pre toți vrăjmașii tătâne-său Constei cu dereptul pierdu* (Moxa, 1620, l. c., p. 377), alături de: *și-ș puse Alixandru lângă el pre mumă-sa și de altă parte pre Roxanda împărăteasa și toți împărați[i]* (Alexandria, 1620, *ed. cit.*, p. 113), *și obori toți vrăjmașii* (Moxa, 1620, l. c., p. 362), *și au trimis. . . toți Moldovenii și Podolenii* (Grigore Ureche Vornicul și Simion Dascalul, l. c., p. 25), *Cela ce va sprijini pre din vrăjmași* (Eustratie, *Carte rom. de înv.*, l. c., p. 117), alături de: *Cela ce va lua două muieri* (Id., *ibid.*, p. 131); *goni pre aceluŭ duhŭ* (Varlaam, *Carte rom. de înv.*, 1643, f. 69 r°), *au gonit pre acești Tătari* (Grigore Ureche Vornicul și Simion Dascalul, l. c., p. 8), alături de: *au gonit acea fiară* (Id., *ibid.*, p. 5), *au ucis acei vânători aceluŭ buor* (Id., *ibid.*, p. 10), *să-și chieme fiii săi și pre alți streini* (Eustratie, *Carte rom. de înv.*, a. 1646, l. c., p. 105), alături de: *și va avea și alte muieri* (Id., *ibid.*, p. 107); înaintea lui niște poate să se pună, ori să lipsească *pre* chiar și în comparații: *să-i bată ca pre niște furi* (Id., *ibid.*, p. 11), alături de: *deci începu pre patria[r]și den scaune cu rușine a-i scoate, ca niște făcători răi* (Moxa, a. 1620, l. c., p. 369); etc.

În această privință sunt mult grăitoare exemple de felul: *cum mângâi pre om și apoi tu-l bagi suptŭ pământŭ: și bogății și săracii* (Alexandria, 1620, *ed. cit.*, p. 91), *și căută șos și văziuu leul, . . . văzu pre cordelŭ* (*ibid.*, p. 102—103), *și ô tremeseră muere[a] lu Candusal și feciorii la muma lu Candusal* (*ibid.*, p. 103), *și-ș puse Alixandru lângă el pre mumă-sa și de altă parte pre Roxanda împărăteasa și toți împărați[i]* (*ibid.*, p. 113), *mihua pre mișei și socotia cu cînste preuții și rugătorii* (Moxa, a. 1620, l. c., p. 371), *prinseră*

pre Mavrichie și toți feciorii lui și muierea, deacii tăe pre toți pre rândū (Id., *ibid.*, p. 374), unii de boieri ardea-i cu focū, pre alții i junghea, dre alții i slutii, mai mulți ucidea (Id., *ibid.*, p. 374—375), că pre toți i-au tăiat, și toate steagurile Radului Vodă le-au luat, și pre mulți viteji i-au prins vii, și pre toți i-au tăiat, numai ce-au lăsat vii doi boeri de cei mari, pre Stan logofătul și pre Mircea comisul (Grigore Ureche Vornicul și Simion Dascălul, l. c., p. 35—36), pre nebuni înțelepțește, dracii gonește (Udriște Năsturel, o. c., p. 51), morți învîia, pre orbi lumina, pre draci îi gonina, pre surzi și pre șchiopi îi tămăduia, pre leproși îi curăția și preste tot îi înnoia, și pre cea învechită întru păcate, firea noastră, la calea bunătăților o învăța (Id., *ibid.*, p. 72-73); etc.

11. Formele de acuzativ în limba actuală

Situația pe care o putem constata din exemplele discutate mai sus ne face de prisos urmărirea și după jumătatea întâia a secolului XVII a evoluției celor două forme de acuzativ de care ne ocupăm. Dar poate fi de folos să stabilim uzul lor sintactic actual, și anume să arătăm între ce împrejurări se întrebuițează fiecare din ele în mod necesar ori facultativ și dacă este deajuns una din ele ori trebuie să se întrebuițeze amândouă în același timp.

Voi analiza câteva exemple din *Amintirile* lui I. Creangă pentru a dovedi acest lucru.

Este necesar o în :

*Pielea rea și răpănoasă,
Ori o bate ori o coasă*
(Opere complete, București, 1906, p. 33)

dar este facultativ l în: *Doamne, prinde-l-voiu strigoiul cela odată la oala cu smântână* (o. c., p. 37), de unde poate lipsi fără ca înțelesul propoziției să se schimbe.

Este necesar pe în: *Și tot cihăia mama pe tata* (o. c., p. 11), *Dumnezeu să odihnească pe moș Țandură și pe tovarășul său!* (o. c., p. 14), *Iar mama lui bădița Vasile își petrecea băietul la Piatră bocindu-l ca pe un mort!* (o. c., p. 9), etc.; dar este facultativ în: *și bădița Vasile mă pune să ascult pe alții* (o. c., p. 8), *întrecea mai pe toți băieții și din carte și din nebunii* (o. c., p. 4), etc., care ar putea avea și forma: *și bădița Vasile mă pune să ascult alții și întrecea mai toți băieții din carte și din nebunii*, etc.

În loc de *scoate vornicul din sat pe oameni la o clacă de dres drumul* (o. c., p. 8), am putea spune și numai: *scoate...oamenii la o clacă de dres drumul*; dar nu înseamnă același lucru *văd pe mama cum se dă în vânt după trebi* (o. c., p. 54) și *văd mama cum se dă în*

vânt după trebi. În cazul întâi *pe mama* = « pe mamă-mea »; în cazul al doilea *mama* este « specia mamă », « mama cuiva », pusă în opoziție cu acest « cineva » (= « copilul », « copila » sau « fiul, fiică », ori « tată », « bunicul », « bunica », etc.). Același lucru îl înseamnă însă și sintagma *pe mamă*. Astfel articolul adăogat la această sintagmă poate lua alt sens: pe acel de determinant posesiv pe care-l are în alte exemple (cf. *La plecare mama [= « mamă-mea »] mi-a dat bani de drum și merinde*), în cazul dat fiind echivalent cu « mea », iar *pe* rămânând determinantul speciei ori al individului pus în opoziție cu altcineva.

Deși construcția *să puie unul* este posibilă, totuși înțelesul n'ar fi destul de limpede fără *pe* în: *îndeamnă păcatul pe bădița Vasile tântul, . . . să puie pe unul***Nic'a lui Costache să mă procitească* (o. c., p. 6).

Este necesar atât *pe*, cât și *îl* în: *Pe bădița Vasile îl prinsese la oaste cu arcanul* (o. c., p. 8); chiar și în: *pe cel neînvățat slugă-l va avea* (o. c., p. 11) este necesar *pe*, iar lipsa lui *l* ar fi oarecum forțată, etc.; dar este facultativ pronumele în: *Și ne săruta mereu pe fiecare* (o. c., p. 31), deși aici el precizează că este vorba numai de cei prezenți, *Și până-l mai menim noi pe popă* (o. c., p. 35), *de-i bufnia răsul pe toți ucenicii din ciubotărie* (o. c., p. 38), etc.; și este facultativ *pe* în: *Și Iași, pe care nu-i văzusem niciodată, nu erau aproape de Neamț* (o. c., p. 90), etc.

Este facultativ ori pronumele, ori *pe* în: *scăpându-le văcarul din ocol pe ale noastre, la amiază, eu singur le-am dus la păscut* (o. c., p. 49), etc.

Ca și în *văd pe mama*, alături de *văd mama*, despre care a fost vorba mai sus, și în *pe bunicul n'avea cine îl înștăuța* (o. c., p. 23) și *pe mama a pus-o în mare supărare cu asta* (o. c., p. 47) prepoziția *pe* pusă înaintea substantivului articular face cu puțință ca articolul să arate că este vorba de « bunicul meu » și de « mama mea ».

Este de prisos *pe mine* în *Dar asta nu mă privește pe mine* (o. c., p. 59), dar, împreună cu *și*, relevă persoana vorbitorului în *și începuse a mă scormoli și pe mine la inimă* (o. c., p. 42), etc.

Întrebuițarea împreună a celor două forme de acuzativ este veche, chiar foarte veche. Vechimea ei o dovedesc exemple ca: *ce ne izbăvește pre noi de hitleanul (Întrebare creștinească, ed. cit., p. 16; Molitvenicul lui Coresi, ed. cit., p. 260), pre Dumnezeu nu-lă cunoscură* (Coresi, *Lucrul apostolesc, ed. cit., p. 285/29), ca noi pre Titu să-lă îndemnămu* (*ibid.*, p. 366/16), *și o au sfințitu pre ea* (Coresi, *Tâlcul ev.*, 1564, la I. Bianu-N. Hodoș, I, p. 522), *și totu nărodulū pre elū cu pietri-lū omorū și-lū uciseră* (*Id., ibid.*, p. 522), *eu te botezū pre tine* (Coresi, *Molitvenic, ed. cit., p. 251*), și altele de felul celor citate mai sus. De asemenea și cele din dialectele sud-dunărene de

felul: arom. *il vidzură pri k'irutlu aesta* (P. Papahagi, *Basme aromâne*, p. 45/23), *băgă s-u tirânsească pri mărata de Tânică* (*ibid.*, p. 204/9), *și pri mine mi ține tră mostră și tră oaună aroșe* (*ibid.*, p. 165/8), etc.; megl. *mi trimis-au pri mini* (Th. Capidan, *Meglenoromânii*, II. *Literatura populară la Meglenoromâni*, p. 104), *nu ts-ai rușini să-u portsă pri mună-ta șitzi* (*ibid.*, p. 116), *Pri sfaca ūom l'andireazi, Pri sfaca ūom la prișteată* (*ibid.*, p. 162), *Feța lu cunoscu pri țela ficiôr* (P. Papahagi, *Meglenoromânii*, p. 149), *acu țerî să ti tălcîom și pri tini* (*ibid.*, p. 156), etc.; chiar și istrorom.: *Țesăru l-a cl'emat pre gobo la sire* (I. Popovici, *Dialectele române*, IX, P. 2-a, p. 73/36).

Din pricina acestei vechimi și a frecvenței ei, cele două forme de acuzativ de care ne ocupăm nu pot fi tratate deosebit, ci trebuie cercetate împreună.

De întrebuițarea actuală a pronumelui aton pleonastic se ocupă H. Olsen în *Étude sur la syntaxe des pronoms personnels et réfléchis en roumain*, København, 1928, p. 5—33, de unde s'a reproduș capitolul respectiv în Kr. Sandfeld-H. Olsen, *Syntaxe roumaine*, Paris, 1936, p. 97—129 (cf. în special p. 107—114), la care mă voi referi în cele următoare. Studiul făcut de H. Olsen n'are în vedere cele două forme împreună, nici nu insistă asupra faptului că întrebuițarea pronumelui aton pleonastic trebuie considerată ca o formă menită să exprime complementul în acuzativ, că uneori este necesară, altădată facultativă, că uneori poate fi înlocuită cu *p(r)e*, altădată se întrebuițează împreună cu acesta, etc.

De întrebuițarea actuală a lui *p(r)e* ca semn al acuzativului se ocupă: St. Stinghe, *Die Anwendung von pre als Akkusativzeichen*, în G. Weigand, *IV. Jahresbericht*, Leipzig, p. 228—245, la care își adaogă G. Weigand ale sale *Zusätze*, *ibid.*, p. 246—249, A. Frățilă, *Sensul și întrebuițarea prepozițiilor în limba română*, Galați, 1905, p. 39—43, R. I. Paul, *Flexiunea nominală internă în limba română*, București, 1932, p. 216—229, și, mai pe urmă, I. Iordan, *Gramatica limbii române*, București, 1937, p. 203—207.

St. Stinghe face o grupare amănunțită a deosebitelor exemple pe care le-a strâns, dar fără a găsi un temei solid, stabilit pe urma cercetării cauzelor care au dat naștere formei pe care o cercetează și având în vedere întrebuițarea formei cu pronumele personal pleonastic alături de cea cu *p(r)e*, iar în concluzie arată cazurile în care socoate întrebuițarea lui *p(r)e* necesară, pe cele în care *p(r)e* nu se poate întrebuița și pe cele în care *p(r)e* se poate întrebuița ori nu.

G. Weigand se mărginește la generalități întemeiate uneori pe înțelegerea greșită a exemplelor.

A. Frățilă constată că «nu există nicio regulă fixă pentru întrebuițarea acuzativului (obiectului drept) prepozițional» (p. 39) și

încearcă să stabilească cazurile în care prepoziţia *p(r)e* « este necesară » (p. 39) şi pe cele în care este facultativă, adăogând că « prin folosirea formelor conjuncte ale pronumelui personal, în loc de posesiv, se face adeseori superfluă construcţiunea acuzat[ivului] prepoziţional » (p. 43).

D-1 R. I. Paul încearcă să stabilească reguli întemeiate pe principii logice şi stilistice, care adeseori merită atenţie, deşi uneori nu sunt expuse destul de limpede, altădată nu se pot admite fără rezervă.

D-1 I. Jordan arată pe scurt cazurile în care se întrebuiţează ori nu se întrebuiţează *pe* ca morfem al acuzativului, stabilind totodată din exemple găsite la unii scriitori contemporani că limba actuală ar tinde să întrebuiţeze din ce în ce mai rar prepoziţia *pe*.

Numele se prezintă în context:

1. în formă nearticulată, însemnând o idee generală nedeterminată şi neconcretizată¹: *În sfârşit venea duiumul oastei: trăsură, bagaje, pedestraşi, şleahţă, pospolită, amestecaţi în neregulă, . . . Nu se auzia nici surlă, nici dobă, numai tropotul cailor, şi pasul oamenilor ce abia se mişcau* (C. Negruzzi, *Scrieri*, I, Bucureşti, 1872, p. 167), — *Cine e acolo? . . . — Om bun, răspunse fata* (P. Ispirescu, *o. c.*, I, p. 383—384), *Da ce vânt te-a adus şi cum ai putut răsbate. . . ? Că pasăre măeastră nu vine pe aci, necum om pământean* (I. Creangă, *o. c.*, p. 206), *Nu era om în sat, asupra cărui să nu fi descărcat întreaga sa învăţătură* (I. Slavici, *Nuvele*, I, Bucureşti, 1907, p. 16), *Păsări, fiare şi lighioane trăiau de el oropsite* (Al. Odobescu, *Opere complete*, I, Bucureşti, 1906, p. 235);

2. în formă prevăzută cu articolul definit, însemnând o idee generală determinată şi concretizată, un gen ori o specie²: *lupul părul schimbă, dar năraul ba* (C. Negruzzi, *o. c.*, I, p. 141), *Bate-voiu Păstorul şi se vor împrăştia oile* (Id., *ibid.*, I, p. 149), *Prostimea rămase cu gura căscată* (Id., *ibid.*, I, p. 149), *Orbul n'ajută pe ologi; flămânzii nu 'ndreaptă treaba satului; când găştele păzesc stratul, puţin îi rămâne grădinarului* (I. Slavici, *o. c.*, I, p. 13);

3. în forma prevăzută cu articolul definit, exprimând o idee singulară ori plurală determinată şi concretizată: *Văd că armaşul întârzie, zise Lăpuşneanu* (C. Negruzzi, *o. c.*, I, p. 153), *Durerile creşteau. Otrăvitul se sbuciuma în convulsii* (Id., *ibid.*, I, p. 164), *Fata lipi şi şterse cuptorul şi-şi caută de drum* (P. Ispirescu, *o. c.*, I, p. 387).

¹ Pentru a evita confuzia n'am întrebuiţat termenii *actuală* şi *neactuală*, pe care-i defineşte P. Guillaume, *Le problème de l'article et sa solution dans la langue française*, Paris, 1919, p. 102 şi urm.

² Pentru deosebirea dintre acestea cf. H. Matsubara, *Essai sur la syntaxe de l'article en français moderne*, Paris, 1932, p. 22 şi urm.; gen = conceptul în raport cu comprehensiunea sa (« omul »), fiinţa om din punct de vedere al calităţii sale, făcând abstracţie de deosebiţii indivizi ai rasei umane ».

Băeatul nu știe mult (I. Slavici, o. c., I, p. 157), *Apoi dă carul, își ia boii, pleacă pe costișă într'o parte spre pădure și se cam mai duce* (I. Creangă, o. c., p. 173);

4. în forma prevăzută cu articolul nedefinit, exprimând o idee singulară ori plurală nedeterminată și neconcretizată: *Stroici este un copil* (C. Negruzzi, o. c., I, p. 141), *Nu te mai boci ca o muiere* (Id., *ibid.*, I, p. 155—156), *A fost odată un împărat și o împărăteasă* (P. Ispirescu, o. c., I, p. 382), *Alături ardea o făclie de ceară galbină, și un biet călugăr bogonisea pe slovenește, dar cu glas slab, rușele agoniilor; în părete o mică candelă lumina o vechie troiță de lemn și mai încolo pe ziduri stau rânduite, peste un zăblău vărgat, arme de tot felul, coifuri, zale de fer, tuiuri, iatagane trunchiete și dispuieri luate de pe la dușmanii învinși* (Al. Odobescu, I, p. 25), *Un dascăl trebuie să știe tot* (I. Slavici, o. c., I, p. 154), *unii oameni își mai al dracului decât dracul* (I. Creangă, o. c., p. 303)¹.

Numele nearticulat, care înseamnă o idee generală nedeterminată și neconcretizată, fie de ființă, lucru ori abstract, fie în topica logică ori afectivă, nu poate primi nici pronumele aton pleonastic, nici prepoziția *p(r)e* ca morfem al acuzativului.

1. **Topică logică:** — *Pe semne, n'ai femeie și copii, îl întrebă?* (C. Negruzzi, o. c., I, p. 88), *eram să văd locuri dorite, rude, prieteni* (Id., *ibid.*, I, p. 67), *Indată am gătit caiete, condeie nouă, negreală, bună, nimic n'am uitat* (Id., *ibid.*, I, p. 7), *sub aăpăstul zidurilor acestora, urziau comploturi și ațâțau revolte* (Id., *ibid.*, I, p. 7), *să rânduiești oamenii ca să nu scape din ochi pe Pârveu* (Al. Odobescu, o. c., I, p. 36), *lupii sunt lăsați ca să mănânce oi* (Id., *ibid.*, I, p. 243), « *Dumnezeu să-i dea ani mulți de viață și de Domnie!* » — *ziceau fiecare*

¹ Pentru mai bună înțelegere dau câteva exemple caracteristice în context:

Doi rivali erau acum; un armăsar negru și o iapă sură. Calul era mic de trup, dar plin de foc. . . Iapa sură, pe care o încăleca un jocheu a nu știu cărui domn, era mai mare decât armăsarul. . . (C. Negruzzi, *Scrieri*, I, București, 1872, p. 42), *Tu ai boi, de ce nu-ți închipuiești și-un car? Al meu l-ai hârbut de tot. Hodorog! încolo, hodorog! pe dincolo: carul se strică. Ș'apoi, știi vorba ceea: «dă-ți popă pîntenii și bate iapa cu călcăiele. . .». Ce să faci? Să te 'nvodă eu: boii tăi sânt mari și frumoși; ie-i și-i du la iarmaroc, vinde-i și cumpără alții mai mici și mai ieftini, iar cu banii rămăși, cumpără-ți și un car și iaca te-ai făcut gospodar* (I. Creangă, o. c., p. 171), *A fost odată un om bătrân care avea o fată mare, de se duse vestea în lume de vrednicia ei. Moșneagul (unchiașul) se căsătorii de a doua oară cu o babă, care avea și ea o fată mare. Baba, însă, punea pe fata unchiașului la toate greutățile casei; iară fata ei se clocise de ședere* (P. Ispirescu, o. c., p. 382); *În marginea satului, pe unde boii sătenilor răstoarnă porțița și porcii vecinilor sapă sub garduri, era odată o casă, în casa asta locuia un om, omul avea o muiere, iară muierea era tristă toată ziua* (I. Slavici, *Povești*, II, ed. III, București «Cartea Românească», p. 59), *Acolo la diavol era o fată a drăcoiceii celei bătrâne, dar frumoasă fata de mama focului* (Al. Vasiliu, *Povești și legende*, București, 1928, p. 29).

eşind din pragul domnesc (Id., *ibid.*, I, p. 31), dobândise în sfârşit ajutor (Id., *ibid.*, I, p. 38), puseră căldarea în crăcan şi 'ncepură să povestească basme şi zicători-glumeţe (Id., *ibid.*, I, p. 41), Urmărind cu piciorul pe uscat sborul ei lin, cumpătat, el scobora văi, suia dealuri, străbătea păduri, trecea lunci şi pâraie (Id., *ibid.*, I, p. 232), erau tot măhniţi şi amărâţi că nu făceau copii (P. Ispirescu, *o. c.*, I, p. 271), văzu om de pe alte ţărâmuri (Id., *ibid.*, I, p. 70), Merse Făt-frumos, merse şi iar merse, cale lungă să-i ajungă (Id., *ibid.*, I, p. 17), Scorpia este necăjită rău, varsă foc şi smoală (Id., *ibid.*, I, p. 18), nu văzuse până atunci suflet de om pe la dânsa (Id., *ibid.*, I, p. 19), făcu întrebări . . . şi primi . . . răspunsuri (Id., *ibid.*, I, p. 21), Cei cari n'au copii, nu ştiu ce-i năcazul (I. Creangă, *o. c.*, p. 18), şi apoi se tot duce înainte să-şi caute stăpân (Id., *ibid.*, p. 219), Şi flăcăul acela din copilăria lui se trezise prin străini fără să cunoască tată şi mamă (Id., *ibid.*, p. 225), Şi-a pus părintele pravilă şi a zis (Id., *ibid.*, p. 5), Mai pasă de dă ochi cu mătuşa Mărioara (Id., *ibid.*, p. 41), Să nu spun minciuni (Id., *ibid.*, p. 235), să-i aduci sălăţi din grădina ursului (Id., *ibid.*, p. 300), Nepoate, mai văzut-ai pietre nestimate aşa de mari şi frumoase. . . ? (Id., *ibid.*, p. 302), îl roagă să nu se lase de lucru, că are copii (I. Slavici, *Nuvele*, I, Bucureşti, 1907, p. 16), n'avea vite (Id., *ibid.*, I, p. 21), « Straturi? » — Da! să seamăn ceapă, morcovi, fasole, barabule şi curechiu! » (Id., *ibid.*, I, p. 23), Unii încarcă var, alţii descarcă şi lemne, pietrarii fac tocot, vărarii aruncă lemne în foc; stăpânii fac larmă unul pentru cinci (Id., *ibid.*, I, p. 30), el le putea da ajutor (Id., *ibid.*, I, p. 18), Dară cu dascălul n'ar fi îndrăznit să prinză vorbă (Id., *ibid.*, I, p. 148—149), Năiţă n'are cal (I. Al. Brătescu-Voineşti, *Întuneric şi lumină*, Iaşi, 1912, p. 59), Muscă să prinză paiajin! (Id., *ibid.*, p. 104), au luat sfat şi dela unul şi dela altul (Id., *ibid.*, p. 100), şi n'a adus zestre Conului Costache decât frumuseţea ei şi legături de rudenie cu toate neamurile boereşti din Bucureşti (Id., *În lumea dreptăţii*, Iaşi, 1908, p. 170), trebuie să aduci laudă lui Dumnezeu că te-a făcut om şi nu fiară (M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului*, Bucureşti, 1929, p. 67), spuneau oamenii că ar fi văzut balaur negru în nori (M. Sadoveanu, *Hanu-Ancuţei*², Bucureşti, 1930, p. 5), arată veste de război între împăraţi şi bielşug la viţa de vie (Id., *ibid.*, p. 6), Şi, la focuri, oameni încercaţi şi meşteri frigeau hartane de berbeci şi de viţei, ori pârpileau clean şi mreană din Moldova (Id., *ibid.*, p. 6), Iar Ancuţa cea tânără. . . împărţea vin şi mâncări, răsete şi vorbe bune (Id., *ibid.*, p. 6), Eram cu părul ca păcura de când n'am mai văzut om ca toţi oamenii (Delavrancea, *Între vis şi viaţă*, Bucureşti, 1933, p. 68), Trupul lui n'a vroit femeie; buzele lui n'au avut copil de sărutat; pântecelul lui n'au poftit la mâncări grase. . . (Delavrancea, *Hagi-Tudose*, ed. nouă, p. 34), Văzuse el, cu ochii lui, leproşi vindecaţi cu lemn sfânt (Id., *ibid.*, p. 35), nu-mi tot spuneţi cai verzi pe

pereți (Id., *ibid.*, p. 253), *N'aveau nici plug, nici boi, nici sapă* (Id., *ibid.*, p. 154), *trimite oameni în satul lui* (I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*, I, p. 27), *Cum nu m'a trăznit D-zeu — se bocia ea —, să nu fi mai cunoscut nici mamă, nici feciori de împărat, nici curți împărătești?!* (Id., *ibid.*, I, p. 56), *și-au găsit stăpân* (L. Morariu, *Dela noi*³, p. 59), *ia flăcău dacă ai de unde* (Id., *ibid.*, p. 78); etc.

Chiar și: *Uitasem și Olgă și tăbliți* (C. Negruzzi, *o. c.*, I, p. 46), *Am avut Ignat eri pe negândite* (I. Al. Brătescu-Voinești, *Întuneric și lumină*, p. 66); etc.

După o particulă comparativă: *îl trămisese Pătrașcu-Vodă ca sol la crăiasa Ungariei, Isabela* (Al. Odobescu, *o. c.*, I, p. 57); etc.

2. **Topică afectivă:** *Spume făcea la gură* (C. Negruzzi, *o. c.*, I, p. 165), *laude și îngroziri de-astea am mai auzit noi* (Id., *ibid.*, I, p. 172), *Ani mulți întru noroc și fericire urăm Mării Tale* (Al. Odobescu, *o. c.*, I, p. 27), *Galbeni, stupi, oi, cai, boi și alte bagateluri deal de aceste... trebuia să ducă dascălii poclon Catihetului...* (Id., *ibid.*, p. 64), *Și flăcăul acela din copilăria lui se trezise prin străini fără să cunoască tată și mamă* (Id., *ibid.*, p. 225), *Stăpân caut* (I. Creangă, *o. c.*, p. 220), *Fătul meu, bun tovarăș ți-ai ales* (Id., *ibid.*, p. 289), *pisică să facă din gât ca vrabia n'am auzit* (I. Al. Brătescu-Voinești, *Întuneric și lumină*, p. 66), *bani au și Țiganii* (L. Morariu, *o. c.*, p. 40), *țipenie de om n'am văzut pe aici* (Id., *ibid.*, p. 128); etc.

Dau și câteva exemple din dialectele din Sudul Dunării, pentru ca să se vadă că și în acestea situația este la fel: arom. *mul'area-ți are ficiòr* (P. Papahagi, *Basme aromâne*, p. 1/21), — *Mași atumșea va l'ai feată di la mine, cându șarpile cu doauă capite a tău va s-alumtă cu-amel și va l'-a poată* (Id., *ibid.*, p. 12), *Vădzandalui că nu-l' greaște zbor, s-plâmse la amirălu* (Id., *ibid.*, p. 13/5); megl. *Fetë tsi mănăcă cal'* (Th. Capidan, *Meglenoromâni*, II. *Literatura populară la Meglenoromâni*, p. 35), *ia lə tăltșască lindin'* (Id., *ibid.*, II, p. 38); i-rom. *iel' au furaveit boi* (L. Morariu, *Lu Frați Noștri*, p. 25), *Pac a flăt păre, vir; flăt-a pocle și carne...* *Flăt-a omiri morț* (Id., *ibid.*, p. 33), *e kmoče foc n'au iel' vut* (I. Popovici, *Dialectele române*, IX, P. 2-a, p. 5/25); etc.

Faptul că ideea generală nedeterminată și neconcretizată nu primește ca morfem al acuzativului pronumele personal pleonastic, nici prepoziția *p(r)e*, ne arată că acestea n'au numai funcțiunea de morfeme, ci și pe cea de determinante: pronumele o funcțiune întru câtva apropiată de cea a articolului definit, prepoziția *p(r)e* funcțiunea determinatoare inerentă tuturor prepozițiilor care, cum am arătat, sunt la origine adverbe menite să determine înțelesul

și raportul sintactic al numelui înaintea căruia sau după care se pun ¹.

Așa se explică de ce sunt echivalente cu cele articulate cu articolul definit formele cu *p(r)e* din exemplele următoare, fie că este vorba de indivizii determinați, ori de specie:

a. *Apoi pentru ce încurci și amețești pe băieți?* (C. Negruzzi, o. c., I, p. 9 = ... « băieții », despre care e vorba), *M'am pus la un loc de unde puteam privi pe miri* (Id., *ibid.*, I, p. 53 = « ... mirii »), *Fata întrebă pe cal* (P. Ispirescu, o. c., I, p. 31), *mă leg să prinz pe tâlhari* (Id., *ibid.*, I, p. 98), *asculta pe părinți* (Id., *ibid.*, I, p. 114), *fiuca împăratului alesese pe cheleş* (Id., *ibid.*, I, p. 174), *Apoi moșul învăță pe băiat* (Id., *ibid.*, I, p. 371), *se duce în treaba lui și lasă pe boieru în pace* (I. Creangă, o. c., p. 191), *găsi pe vrăjmaș în zidurile lor* (Al. Odobescu, o. c., I, p. 40), *Ce neastâmpăr va fi făcând pe zeiță să calce așa iute pământul* (Id., *ibid.*, I, p. 133), *cellalt trânti jos pe călăreț* (Id., *ibid.*, I, p. 228), *ochii îi jucară în toate părțile, muștrând pe ucenici la fitece mișcare* (Delavrancea, *Hagi-Tudose*, ed. nouă, p. 27), *Și două lucruri necăjeau pe împărat* (Delavrancea, *Între vis și viață*, București, 1933, p. 11), *și acoperi pe pescar până 'n creștetul capului* (Id., *ibid.*, p. 149), *Acum iar începu Trifon a blăstăma pe vultur* (I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*, I, p. 4), *prin fapta asta va putea face de minciună pe ursitoare* (Id., *ibid.*, p. 13), *Alergă numaidecât acolo, și găsi pe călugăr spânzurat de o frânghie* (I. C. Fundescu, *Basme*, București, « Bibl. p. toți », p. 13), *Făt-frumos învărti pe smeu* (Id., *ibid.*, p. 20), *Fata în loc să găsească pe băietan, o dat cu ochii de popă* (A. Vasiliu, *Povești și legende*, București, 1928, p. 23), *Am pus eu și pe babă 'n cale* (Id., *ibid.*, p. 53), *ai să găsești pe Vodă* (M. Sadoveanu, *Hanu-Ancuței*², p. 17), *A apucat pe hangiță de mână* (Id., *ibid.*, p. 72), *Ș'am pus pe roib în pas* (Id., *ibid.*, p. 75), *Am găsit într'o șaică pe moșneag legat* (Id., *ibid.*, p. 127), *să scarpine puțin pe vătăjel* (Id., *Venea o moară pe Siret*², București, 1927, p. 24), *ș'am văzut iar pe băieți* (Id., *ibid.*, p. 104), *Până ce-o auzi pe Domnița oftând...* (Id., *Nunta Domniței Ruxanda*, București, 1932, p. 56), *Rădeam și căutam să-mi dau samă cum am putut prinde pe ungur* (Id., *ibid.*, p. 228), *Am întrebat dacă pot găsi pe Stamatie Postelnic și pe Paharnic*

¹ K. Brugmann-B. Delbrück, *Grundriss der vergl. Grammatik der indogerm. Sprachen*², II, Strassburg, 1911, p. 758 și urm., unde se dă o bogată bibliografie; W. Havers, *Handbuch der erklärenden Syntax*, p. 59-60, 109, 223 și 239, unde de aseenea se dă bibliografia necesară; J. Wackernagel, *Vorlesungen über Syntax*², Zweite Reihe, Basel, 1928, p. 152 și urm.; H. Hirt, *Indogermanische Grammatik*, Teil VI: *Syntax*, I, Heidelberg, 1934, p. 38, § 29; Ch. Bally, *Linguistique générale et linguistique française*, p. 209, § 245; cf. și O. Jespersen, *The Philosophy of Grammar*, p. 87-90, care consideră prepoziția adverb transitiv, și L. Hjelmslev, *La catégorie des cas*, I, p. 41.

(Id., *ibid.*, p. 238), poruncește aprodului să aducă pe inculpat (I. Al. Brătescu-Voinești, *În lumea dreptății*, Iași, 1908, p. 133), *Înterupe pe judecător* (Id., *ibid.*, p. 136).

i-rom. *Ala homo cârsti pre crstianu...* (L. Morariu, *Lu Frăți Noștri*, p. 69), arom. *ma oaspe vecl'u avea pri tatăl a fiçorluî* (P. Papahagi, *Basme arom.*, p. 387/31), megl.-rom. *ună noapti pusi pri marli fișor la iași...* (Th. Capidan, *Meglenoromânii*, II, p. 74); etc.

b. *judecând pe oameni* (= «oamenii») după inima sa (C. Negruzzi; o. c., p. 24—25), *despoaie pe văduvă și pe orfan* (Id., *ibid.*, I, p. 31e = «despoaie văduva și orfanul»), *fac pe oameni să prindă la mint* (I. Creangă, o. c., p. 191), *averea adimenește pe om* (Al. Odobescu, o. c., I, p. 34), *Dascalul... învață pe copii* (I. Slavici, *Nuvele*, I, București, 1907, p. 150), *Și-apoi știți că nevoia îl învață pe om minte* (L. Morariu, *Dela noi*³, p. 21), *și rușinară pe femei și pe copii* (M. Sadoveanu, *Venea o moară pe Siret*³, p. 110); etc.

În privința aceasta sunt instructive exemple ca: *Ajungând în pădure, unde lăsase pe Zâna Crăiasă, iapa și pe credinciosul lui, porniră împreună către împărăția tatălui său* (P. Ispirescu, o. c., I, p. 94), *să cheme în ajutor pe brutăreasă¹, porțile, fântâna și pe balaur* (Id., *ibid.*, p. 395), *Milostivul Dumnezeu să te întărească în gândul ce ai pus, de a nu mai strica pre boieri, și băntui norodul...* (C. Negruzzi, o. c., I, p. 151), etc.

În mod normal și obișnuit nu primește la acuzativ pronumele aton pleonastic și prepoziția *p(r)e* nici ideea singulară ori plurală nedeterminată și neconcretizată prevăzută cu articolul nedefinit, născut din numeralul latin *unus*, întrebuițat fără intenția de a număra, slăbit astfel din punct de vedere semantic și redus la înțelesul vag al lui *quidam*: *Îmi zice că nu este de cinstea mea să iau o fată săracă* (C. Negruzzi, o. c., I, p. 19), *Regele trimise un ofițer ca să vorbească* (Id., *ibid.*, I, p. 172), *mi se părea că văd un Platon, un Aristotel...* (Id., *ibid.*, I, p. 6), *se dă în mâna unor astfel de tâlhari și leapădă un Domn* (Al. Odobescu, o. c., I, p. 45), *aveam cu mine, drept călăuză dela Găvanul până acolo, un voinic Bisocan, un fel de oacheș Apolon muntenesc* (Id., *ibid.*, I, p. 214), *nu se înspăimântă zărind dinainte-i un om* (Id., *ibid.*, I, p. 56), *am împușcat un lup* (id., *ibid.*, I, p. 243), *el silui o nepoată a lui* (id., *ibid.*, I, p. 38), *el văzu o biată căprioară rătăcită* (Id., *ibid.*, I, p. 224), *Văzând împăratul un tânăr așa de cuminte, prinse dragoste de el* (P. Ispirescu, o. c., I, p. 34), *născu un dolofan de copil* (Id., *ibid.*, I, p. 113), *văzură un porc mistreț* (Id., *ibid.*, I, p. 160), *nu mi-a dat măcar o bună ziua* (Id., *ibid.*, I, p. 396), *Baba avea o găină și moșneagul un cucoș* (I. Creangă, o. c., p. 188), *Iaca măi băbușcă, ce ți-am adus eu! Un băiet ochios, sprân-*

¹ Așa este în ediția din 1882, p. 359.

cenat și frumușel, de nu se mai poate (Id., *ibid.*, p. 196), *te-oiu face eu să iei un drăguț de femeie* (Id., *ibid.*, p. 241), *începe a face un tărăboiu* (Id., *ibid.*, p. 259), *și-i trage un frecuș* (Id., *ibid.*, p. 261), *n'ai putut trimite-un argat? . . .* (I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*, I, p. 19), *și o babă meșteră o auxii povestindu-i altei babe* (Id., *ibid.*, I, p. 25), *Ia deci un copil din pat și-l dă smeului* (Id., *ibid.*, I, p. 33), *aduce Smeul o copilă ca de zece ani* (Id., *ibid.*, I, p. 34), *feciorul i-a adus o fată atât de harnică, o torcătoare atât de năzdrăvană* (Id., *ibid.*, I, p. 52), *întâlnește un boier* (L. Morariu, *Dela noi*³, p. 96), *Unde afla un om, părintele Trandafir începea a-l face de răs* (I. Slavici, *Nuvele*, I, p. 16), *și nici nu-mi pot închipui un Budulea fără de fluer în șerpar* (Id., *ibid.*, I, p. 142), *nu vrei tu să-ți găsec o fată bună, de treabă cu ceva zestre?* (Delavrancea, *Hagi-Tudose*, p. 25), *Eu dac'aș avea o fată, n'aș da-o* (M. Sadoveanu, *Venea o moară pe Siret*, p. 82), *Văzu o femeie sprintenă încă* (Id., *ibid.*, p. 127), *deocamdată am găsit un bancher bun în tante Mathilde* (Id., *ibid.*, p. 145), *Se vede că nu ești înțelept căci iubești o copilă de boier* (Id., *Hanu-Ancuței*, p. 119), *Cum aș fi putut să uit un tovarăș care a venit să mă ridice din Țarigrad? . . .* (Id., *Nunta Domniței Ruxanda*, p. 54), *am găsit un rob dela Moldova* (Id., *ibid.*, p. 76); etc.

În comparații nu se întrebuințează această construcție decât foarte rar, deoarece poate fi considerată ușor ca subiect, producându-se confuzie, mai ales când este vorba de ființe: *și pre alții mulți i junghia ca vitele* (Moxa, *l. c.*, p. 378).

.....

VERIFICAT
2007

VERIFICAT
2007

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

VERIFICAT
2017

CUPRINSUL

	Pagina
CUVÂNT ÎNAINTE	5
INTRODUCERE	7
Nașterea formelor care se întrebuințează ca semne ale comple- mentului în acuzativ.	7
Termenul întrebuințat pentru a denumi funcțiunea sintactică în discuție și morfemul ei	23
TOPICA COMPLEMENTULUI ÎN ACUZATIV ÎN LIMBA LĂTINĂ	25
TOPICA COMPLEMENTULUI ÎN ACUZATIV ÎN DACOROMÂNĂ VECHIE ȘI ÎN DIALECTELE SUD-DUNĂRENE	29
Topica logică	32
Topica afectivă	39
Inversiunea subiectului	44
Propozițiile secundare	44
Formele prepoziționale ale acuzativului în dacoromâna veche	44
Formele prepoziționale ale acuzativului în aromână, megleno- română și istroromână	62
TOPICA COMPLEMENTULUI ÎN ACUZATIV ÎN LIMBILE ROMANICE	67
CONSIDERAȚII TEORETICE ASUPRA TOPICEI COMPLEMENTULUI ÎN ACUZATIV ÎN LIMBA ROMÂNĂ	73
Teoriile anterioare.	73
Vechimea construcției cu <i>pre</i> în textele dacoromâne	75
Construcția cu <i>pre</i> în aromână, meglenoromână și istroromână	87
CONSIDERAȚII ASUPRA ÎNTREBUINȚĂRII PREPOZIȚIILOR ȘI CON- JUNȚIILOR PENTRU INDICAREA CAZURILOR	92
Considerații generale	93
Formele prepoziționale ale acuzativului românesc și vechimea lor în dialectele sud-dunărene	94
Formele prepoziționale ale acuzativului în dacoromână	104
Teoriile anterioare.	119
Considerații asupra nașterii construcției acuzativului cu <i>pre</i>	129
Nașterea formei de acuzativ cu <i>pre</i>	133
Forma de acuzativ cu <i>a</i>	148
Forma de acuzativ cu <i>la</i>	162
Forma de acuzativ cu <i>spre</i>	163
Lămuriri complementare cu privire la forma acuzativului cu <i>pre</i>	165
Formele de acuzativ în limba actuală	171

MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ. — BUCUREȘTI, 1943

EINAR MUNKSGAARD, 6, NØRREGADE, COPENHAGUE

BULLETIN LINGUISTIQUE , publié par A. ROSETTI. Tome I. 1933. In 8°, 124 pages	20 fr.
Tome II. 1934. In 8°, 250 pages	épuisé
Tome III. 1935. In 8°, 196 pages	40 fr.
Tome IV. 1936. In 8°, 208 pages	40 fr.
SOMMAIRE: IORGU JORDAN , Mots savants et mots populaires. MATHIEU NICOLAU, Remarques sur les origines des formes périprastiques passives et actives des langues romanes. A. GRAUR, Coup d'oeil sur la linguistique balkanique. A. GRAUR et A. ROSETTI, Sur le traitement de lat. <i>l</i> double en roumain. A. ROSETTI, Sur le passage de lat. et sl. méridional <i>o</i> inaccentué à <i>d</i> en roumain. A. GRAUR, Notes d'étymologie roumaine. Enquêtes linguistiques du Laboratoire de phonétique expérimentale de la Faculté des Lettres de Bucarest, IV. Le BIHOR, par D. SANDRU. MÉLANGES: LEO SPITZER, <i>Duceti-vd-ti, duce-vd-ti</i> , A. GRAUR et A. ROSETTI, A propos du traitement des groupes lat. <i>et</i> et <i>es</i> en roumain. A. GRAUR, Sur une question de méthode. — Sur les changements de conjugaison en roumain. — Sur quelques types de calques. — Influence du vocatif sur le nominatif. — Notes sur « les mots tsiganes en roumain ». J. BYCK, Doubles désinences en roumain. NÉCROLOGIE: A. MEILLET, H. TIKTIN, W. MEYER-LÜBKE (A. R.).	
Tome V. 1937. In 8°, 270 pages	50 fr.
SOMMAIRE: A. GRAUR , Sur le genre neutre en roumain. A. ROSETTI, A propos de l'interprétation des graphies doubles dans les textes écrits. J. BYCK, L'emploi affectif du pronom personnel en roumain. A. ROSETTI, Sur quelques particularités du traitement de <i>Pe</i> latin en roumain. A. ROSETTI, Sur l'origine de <i>P-d</i> au participe roumain. J. BYCK, „Désagréable“ comme moyen de renforcement. A. GRAUR, Notes d'étymologie roumaine. A. GRAUR, Corrections roumaines au <i>REW</i> . Enquêtes linguistiques du Laboratoire de phonétique expérimentale de la Faculté des Lettres de Bucarest, V. VALLEÉ DE L'ALMÁJ, par D. SANDRU. MÉLANGES: LEO SPITZER, L'expression <i>a fâgâdâi marea cu sarea</i> , JERZY KURYLOWICZ, A propos des temps composés en roman. A. ROSETTI, Classification des voyelles roumaines. GR. NANDRIS, Sur la postposition du pronom personnel en roumain. DISCUSSIONS: A. GRAUR, Autour de l'article postposé. A. GRAUR et A. ROSETTI, A propos du traitement des groupes lat. <i>et</i> et <i>es</i> en roumain. A. ROSETTI, Sur dr. <i>juþin</i> . A. GRAUR, Notes sur quelques mots d'argot. COMPTES RENDUS: GUNNAR GUNNARSSON, Das slavische Wort für Kirche (A. ROSETTI). INDEX DES TOMES I-V, par C. RACOVITĂ.	
Tome VI. 1938. In 8°, 272 pages	60 fr.
SOMMAIRE: A. GRAUR et A. ROSETTI, Esquisse d'une phonologie du roumain, IORGU JORDAN, Notes de toponymie roumaine. A. GRAUR, Les verbes «réfléchis» en roumain. C. RACOVITĂ, L'article en russe. A. GRAUR, Notes d'étymologie roumaine. Enquêtes linguistiques du Laboratoire de phonétique expérimentale de la Faculté des Lettres de Bucarest, VI. District de NĂSAUD, par D. SANDRU. MÉLANGES: LEO SPITZER, La famille de mots <i>matius</i> en roman. — Quelques parallèles turcs pour des phénomènes syntaxiques roumains. C. RACOVITĂ, Notes sur le bilinguisme. A. ROSETTI, Sur le problème de la syllabe. — A propos de l'origine de <i>P-d</i> au participe roumain. A. GRAUR, Sur le thrace <i>-ishos</i> . DISCUSSIONS: LEO SPITZER, <i>Vine el tata</i> . — Remarques sur <i>Bulletin Linguistique</i> . V. A. ROSETTI, Sur le traitement de lat. <i>c</i> devant voyelle antérieure en roumain. A. GRAUR, Encore sur le neutre roumain. NÉCROLOGIE: OVIDE DENSUSIANU, N. TRUBETZKOY (A. R.), LJUBOMIR MILETIĆ (C. R.), MATHIEU NICOLAU (A. G.), COMPTES RENDUS: M. KRÉPINSKÝ, Influence slave sur le verbe roumain (A. GRAUR). D. CARACOSTEA, O problemă de versificație românească (A. ROSETTI).	
Tome VII. 1939. In 8°, 196 pages	60 fr.
SOMMAIRE: ALF LOMBARD , Le futur roumain du type <i>o să cânt</i> . IORGU JORDAN, L'emploi du datif en roumain actuel. EUGEN SEIDEL, Zu den Funktionen der Vergangenheitsstempora im Rumänischen. HARRY A. ROSITZKE, Remarques sur la durée des voyelles accentuées du roumain. C. RACOVITĂ, «Travail» et «souffrance». A. ROSETTI, Sur la définition du phonème. A. GRAUR, Contributions à l'étude des noms de personne en roumain: 1. Les noms en <i>-oiu</i> ; 2. Les noms en <i>-u</i> ; 3. Les noms en <i>-ulecu</i> . A. ROSETTI, Sur les causes de la diphthongaison spontanée. A. ROSETTI, Slavo-romania: I. La diphthongaison de <i>Pe</i> initial en roumain; II. Le traitement des diphthongues à liquides du slave méridional en roumain. A. GRAUR, Notes d'étymologie roumaine. J. BYCK, Études de syntaxe et de stylistique roumaines: 1. L'accord du verbe avec l'objet; 2. <i>Ca acela</i> en fonction de qualificatif; 3. <i>Te</i> datif en fonction de locatif; 4. <i>Cu tot</i> „avec“. MÉLANGES: LEO SPITZER, Addition à <i>vine el tata</i> (BL, VI, 230 s.). A. GRAUR, Alternance vocale et désinence. — Alternance vocale provoquée par la dérivation. — Roum <i>ta</i> et <i>ea</i> — phonologiquement identiques? — Réfections étymologiques dues à l'évolution sémantique. — <i>tre-o</i> en fonction négative. — Le pronom personnel en fonction verbale. — Calque et étymologie populaire. — Notes sur le bilinguisme. DISCUSSIONS: A. GRAUR, Sur le rhotacisme. — Sur quelques formes de pluriel. — <i>A mînea la pîme</i> . A. ROSETTI, Sur le traitement des groupes lat. <i>et</i> et <i>es</i> en roumain. NÉCROLOGIE: NICOLAS DRĂGANU (A. R.), COMPTES RENDUS: L. GĂLDI, Les mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des Phanariotes (A. GRAUR). DIMITRIE MACREA, Palatalizarea labialelor în limba română (A. ROSETTI).	

EINAR MUNKSGAARD, 6, NÖRREGADE, COPENHAGUE

Tome VIII. 1940. In 8° 183 pages . . . . . 8 Cour. dan.

SOMMAIRE: EUGEN SEIDEL, Zu den Funktionen des Artikels (vorzugsweise an rumänischem, französischen, englischen und deutschen Material). Mit einem Exkurs über das Čechische. IORGU IORDAN, Les dénominations du « crâne », d'après l'Atlas linguistique roumain (I, carte 7). INGBORG SEIDEL-SLOTTY, « Hypertrophie » der Pronomina im Rumänischen. C. RACOVITĂ, Sur le genre personnel en roumain. A. ROSETTI, Slavo-romantica. III, Sur dr., mr. *sută* « cent », IV, Dr. *cumătru*, *cumătră* « compère, commère ». V, Sur le traitement de v. sl. -*ŕ* en roumain. C. RACOVITĂ, Notes d'étymologie slavo-roumaine. DISCUSSIONS: A. ROSETTI, Sur la valeur impressive et expressive de l'-*j* dans la poésie roumaine. EUGEN SEIDEL, Über die « Gelenkspartikel » im Rumänischen. COMPTES RENDUS: JRYÖ WICHMANN, Wörterbuch der ungarischen Moldauer Nordcsángó und des Hétfaluer Csángódialektes nebst Grammatikalischen Aufzeichnungen und Texten aus dem Nordcsángódialekt (SEVER POP). HEINZ WISSEMANN, Die Syntax der nominalen Determination im Grossrussischen (C. RACOVITĂ). DIMITRIE GUSTI, Problema sociologiei; sistem și metodă (A. ROSETTI).

Tome IX, 1941. In 8°, 221 pages . . . . . 8 Cour. dan.

SOMMAIRE: EUGEN SEIDEL, Aufgaben und Methoden der etymologischen Forschung. GEORGES STRAKA, Voyelle et consonne. INGBORG SEIDEL-SLOTTY, Etymologische Formeln und Figuren im Rumänischen. IORGU IORDAN, Notes de lexicologie roumaine. A. ROSETTI, Sur quelques termes du daco-roumain relatifs à la propriété terrienne. B. CAZACU, Les dénominations roumaines du foie et des poumons d'après l'ALR. A. ROSETTI, Slavo-romantica. VI, Sur le daco-slave. V. SCURTU, Le rhotacisme dans la région d'Ugocea (dép. Satu-Mare), MÉLANGES: B.-O. UNBEGAUN, Notes d'argot roumain. EUGEN SEIDEL, Romanisches „Völkertum“ sprachwissenschaftlich gesehen. A. ROSETTI, Classification des voyelles roumaines. EUGEN SEIDEL, Der gegenwärtige Stand der rumänischen und allgemeinen Artikelprobleme.

Tome X, 1942. In 8°, 215 pages . . . . . 8 Cour. dan.

SOMMAIRE: Notes sur la vocalisation de *l*. IORGU IORDAN, Étymologies populaires. INGBORG SEIDEL-SLOTTY, Über die Sprache der Höflichkeit. Eine vergleichende Studie. I. SIABEL, Sur la syncope de la voyelle pénultième atone latine dans les langues romanes. A. ROSETTI, Albano-romantica: I. De l'influence du grec et du slave méridional sur l'albanais et le roumain. II. Alb. *zâna*, *zanë*, dr. *zind* „fée“. III. Alb. *fshat*, dr. *sat* „village“. EUGEN SEIDEL, Linguistische Beobachtungen in der Ukraine. Nachschrift. A. ROSETTI, Slavo-romantica. VII. Sur la palatalisation des occlusives dentales dans les parlers roumains de Transylvanie. NÉCROLOGIE: N. VAN WIJK (A. R.), KR. SANDFELD (A. R.), VIGGO BRÖNDAL (A. R.). COMPTES RENDUS: D. CARACOSTEA, Expresivitatea limbii române (Eugen Seidel). INDEX DES TOMES VI-X, par I. COTEANU et D. BODNARIU: Auteurs, Matières, Mots.

INSTITUTUL DE LINGUISTICĂ ROMÂNĂ
7, STR. EDGAR QUINET – BUCUREȘTI, I.
SOCIETATEA ROMÂNĂ DE LINGUISTICĂ

- Seria I.
IORGU IORDAN, Nicolae Drăganu (1884—1939), București, 1942. Lei 50.
Memorii, 2.
EUGEN SEIDEL, Fonologia și problemele ei actuale, București, 1942.
Lei 100.
Memorii, 2 A.
EUGEN SEIDEL, Das Wesen der Phonologie, Kopenhagen-București, 1943.
4 dän. Kr.
Mémoires, 3.
A. ROSETTI, Le mot. Esquisse d'une théorie générale, Copenhague-București, 1943.
4 Cour. dan.
Seria II.
I. COTEANU, Prima listă a numelor românești de plante, București, 1942.
Lei 80.
OVIDE DENSUSIANU, Histoire de la langue roumaine, Tome second.
Index, par I. COTEANU, Copenhague-București, 1943. 4 Cour. dan.